

Raad van de
Europese Unie

**Brussel, 8 juni 2023
(OR. en)**

6601/23

**Interinstitutioneel dossier:
2023/0038 (NLE)**

**POLCOM 28
SERVICES 8
FDI 7
COASI 40**

WETGEVINGSBESLUITEN EN ANDERE INSTRUMENTEN

Subject: Vrijhandelsovereenkomst tussen de Europese Unie en Nieuw-Zeeland

VRIJHANDELSOVEREENKOMST
TUSSEN DE EUROPESE UNIE
EN NIEUW-ZEELAND

INHOUDSOPGAVE

PREAMBULE

HOOFDSTUK 1 – INLEIDENDE BEPALINGEN

HOOFDSTUK 2 – NATIONALE BEHANDELING EN MARKTTOEGANG VOOR GOEDEREN

HOOFDSTUK 3 – OORSPRONGSREGELS EN OORSPRONGSPROCEDURES

AFDELING A: OORSPRONGSREGELS

AFDELING B: OORSPRONGSPROCEDURES

AFDELING C: SLOTBEPALINGEN

HOOFDSTUK 4 – DOUANE EN HANDELSBEVORDERING

HOOFDSTUK 5 – HANDELSBESCHERMENDE MAATREGELEN

AFDELING A: ALGEMENE BEPALINGEN

AFDELING B: ANTIDUMPINGRECHTEN EN COMPENSERENDE RECHTEN

AFDELING C: ALGEMENE VRIJWARINGSMAATREGELEN

AFDELING D: BILATERALE VRIJWARINGSMAATREGELEN

ONDERAFDELING 1: PROCEDUREVOORSCHRIFTEN VOOR BILATERALE
VRIJWARINGSMAATREGELEN

HOOFDSTUK 6 – SANITAIRE EN FYTOSANITAIRE MAATREGELEN

HOOFDSTUK 7 – DUURZAME VOEDSELSYSTEMEN

HOOFDSTUK 8 – DIERENWELZIJN

HOOFDSTUK 9 – TECHNISCHE HANDELSBELEMMERINGEN

HOOFDSTUK 10 – HANDEL IN DIENSTEN EN INVESTERINGEN

AFDELING A: ALGEMENE BEPALINGEN

AFDELING B: LIBERALISERING VAN INVESTERINGEN

AFDELING C: GRENSOVERSCHRIJDENDE HANDEL IN DIENSTEN

AFDELING D: TOEGANG EN TIJDELIJK VERBLIJF VAN NATUURLIJKE PERSONEN
VOOR ZAKELIJKE DOELEINDEN

AFDELING E: REGELGEVINGSKADER

ONDERAFDELING 1: INTERNE REGELGEVING

ONDERAFDELING 2: ALGEMEEN TOEPASSELIJKE BEPALINGEN

ONDERAFDELING 3: BESTELDIENSTEN

ONDERAFDELING 4: TELECOMMUNICATIEDIENSTEN

ONDERAFDELING 5: FINANCIËLE DIENSTEN

ONDERAFDELING 6: INTERNATIONALE ZEEVERVOERSDIENSTEN

HOOFDSTUK 11 – KAPITAALVERKEER, BETALINGEN EN OVERMAKINGEN

HOOFDSTUK 12 – DIGITALE HANDEL

AFDELING A: ALGEMENE BEPALINGEN

AFDELING B: GRENSOVERSCHRIJDENDE GEGEVENSSTROMEN EN
BESCHERMING VAN PERSOONSgegevens

AFDELING C: BIJZONDERE BEPALINGEN

HOOFDSTUK 13 – ENERGIE EN GRONDSTOFFEN

HOOFDSTUK 14 – OVERHEIDSOPDRACHTEN

HOOFDSTUK 15 – MEDEDINGINGSBELEID

HOOFDSTUK 16 – SUBSIDIES

HOOFDSTUK 17 – OVERHEIDSONDERNEMINGEN

HOOFDSTUK 18 – INTELLECTUELE EIGENDOM

AFDELING A: ALGEMENE BEPALINGEN

AFDELING B: NORMEN BETREFFENDE INTELLECTUELE-EIGENDOMSRECHTEN

ONDERAFDELING 1: AUTEURSRECHT EN NABURIGE RECHTEN

ONDERAFDELING 2: HANDELSMERKEN

ONDERAFDELING 3: MODELLEN

ONDERAFDELING 4: GEOGRAFISCHE AANDUIDINGEN

ONDERAFDELING 5: BESCHERMING VAN NIET OPENBAAR GEMAAKTE
INFORMATIE

ONDERAFDELING 6: KWEKERSRECHTEN

AFDELING C: HANDHAVING VAN INTELLECTUELE-EIGENDOMSRECHTEN

ONDERAFDELING 1: CIVIELRECHTELIJKE EN ADMINISTRATIEVE
HANDHAVING

ONDERAFDELING 2: HANDHAVING AAN DE GRENS

AFDELING D: SLOTBEPALINGEN

HOOFDSTUK 19 – HANDEL EN DUURZAME ONTWIKKELING

HOOFDSTUK 20 – ECONOMISCHE EN HANDELSSAMENWERKING MET DE MAORI

HOOFDSTUK 21 – KLEINE EN MIDDELGROTE ONDERNEMINGEN

HOOFDSTUK 22 – GOEDE REGELGEVINGSPRAKTIJKEN EN SAMENWERKING OP
REGELGEVINGSGBIED

HOOFDSTUK 23 – TRANSPARENTIE

HOOFDSTUK 24 – INSTITUTIONELE BEPALINGEN

HOOFDSTUK 25 – UITZONDERINGEN EN ALGEMENE BEPALINGEN

HOOFDSTUK 26 – GESCHILLENBESLECHTING

AFDELING A: DOEL EN TOEPASSINGSGEBIED

AFDELING B: OVERLEG

AFDELING C: PANELPROCEDURES

AFDELING D: BEMIDDELING

AFDELING E: GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN

HOOFDSTUK 27 – SLOTBEPALINGEN

BIJLAGE 2-A: LIJSTEN INZAKE TARIIEFAFSCHAFFING

AFDELING A: ALGEMENE BEPALINGEN

AFDELING B: BEHEER VAN TARIIEFCONTINGENTEN

AFDELING C: TARIIEFCONTINGENTEN VAN DE EUROPESE UNIE

AFDELING D: OMREKENINGSFACTOREN

BIJLAGE 3-A: AANTEKENINGEN BIJ DE PRODUCTSPECIFIEKE OORSPRONGSREGELS

BIJLAGE 3-B: PRODUCTSPECIFIEKE OORSPRONGSREGELS

AANHANGSEL 3-B-1: OORSPRONGSCONTINGENTEN EN ALTERNATIEVEN VOOR
DE PRODUCTSPECIFIEKE OORSPRONGSREGELS IN BIJLAGE 3-B
(PRODUCTSPECIFIEKE OORSPRONGSREGELS)

BIJLAGE 3-C: TEKST VAN HET ATTEST VAN OORSPRONG

BIJLAGE 3-D: LEVERANCIERSVERKLARING ALS BEDOELD IN ARTIKEL 3.3
(CUMULATIE VAN OORSPRONG), LID 4

BIJLAGE 3-E: GEZAMENLIJKE VERKLARING BETREFFENDE HET VORSTENDOM
ANDORRA

BIJLAGE 3-F: GEZAMENLIJKE VERKLARING BETREFFENDE DE REPUBLIEK SAN
MARINO

BIJLAGE 6-A: BEVOEGDE AUTORITEITEN

BIJLAGE 6-B: REGIONALE VOORWAARDEN VOOR PLANTEN EN PLANTAARDIGE
PRODUCTEN

BIJLAGE 6-C: ERKENNING VAN GELIJKWAARDIGHEID VAN SPS-MAATREGELEN

BIJLAGE 6-D: RICHTSNOEREN EN PROCEDURES VOOR EEN AUDIT OF VERIFICATIE

BIJLAGE 6-E: CERTIFICERING

AFDELING 1: GOEDEREN MET IN BIJLAGE 6-C GESPECIFICEERDE
GELIJKWAARDIGHEID (ERKENNING VAN GELIJKWAARDIGHEID VAN SPS-
MAATREGELEN) — VERKLARINGEN

AFDELING 2: ELEKTRONISCHE GEGEVENSOVERDRACHT

AFDELING 3: CRISISRESPONS

BIJLAGE 6-F: INVOERCONTROLES EN VERGOEDINGEN

BIJLAGE 9-A: AANVAARDING VAN CONFORMITEITSBEOORDELINGEN
(DOCUMENTEN)

BIJLAGE 9-B: MOTORVOERTUIGEN EN UITRUSTINGSSTUKKEN OF ONDERDELEN
DAARVAN

AANHANGSEL 9-B-1: UITGESLOTEN VOERTUIGCATEGORIEËN

BIJLAGE 9-C: REGELING BEDOELD IN ARTIKEL 9.10, LID 5, PUNT b), VOOR DE
SYSTEMATISCHE UITWISSELING VAN INFORMATIE INZAKE DE VEILIGHEID VAN
NIET-VOEDINGSPRODUCTEN EN DAARMEE VERBAND HOUDENDE PREVENTIEVE,
BEPERKENDE EN CORRIGERENDE MAATREGELEN

BIJLAGE 9-D: REGELING BEDOELD IN ARTIKEL 9.10, LID 6, VOOR DE REGELMATIGE UITWISSELING VAN INFORMATIE BETREFFENDE ANDERE DAN DE DOOR ARTIKEL 9.10, LID 5, PUNT b), BESTREKEN MAATREGELEN MET BETREKKING TOT NIET-CONFORME NIET-VOEDINGSPRODUCTEN

BIJLAGE 9-E: WIJN EN GEDISTILLEERDE DRANKEN

AANHANGSEL 9-E-1: NIEUW-ZEELANDS RECHT ALS BEDOELD IN ARTIKEL 6 (PRODUCTDEFINITIES, OENOLOGISCHE PROCEDÉS EN BEHANDELINGEN), LID 1, PUNT a)

AANHANGSEL 9-E-2: NIEUW-ZEELANDS RECHT ALS BEDOELD IN ARTIKEL 6 (PRODUCTDEFINITIES, OENOLOGISCHE PROCEDÉS EN BEHANDELINGEN), LID 1, PUNT b)

AANHANGSEL 9-E-3: OENOLOGISCHE PROCEDÉS VAN NIEUW-ZEELAND

AANHANGSEL 9-E-4: WETGEVING VAN DE UNIE ALS BEDOELD IN ARTIKEL 6 (PRODUCTDEFINITIES, OENOLOGISCHE PROCEDÉS EN BEHANDELINGEN), LID 2, PUNT a)

AANHANGSEL 9-E-5: WETGEVING VAN DE UNIE ALS BEDOELD IN ARTIKEL 6 (PRODUCTDEFINITIES, OENOLOGISCHE PROCEDÉS EN BEHANDELINGEN), LID 2, PUNT b)

AANHANGSEL 9-E-6: OENOLOGISCHE PROCEDÉS VAN DE UNIE

AANHANGSEL 9-E-7: VEREENVOUDIGD VI-1-DOCUMENT

AANHANGSEL 9-E-8: VEREENVOUDIGD CERTIFICAAT

AANHANGSEL 9-E-9: OPGAVEN

BIJLAGE 10-A: BESTAANDE MAATREGELEN

BIJLAGE 10-B: TOEKOMSTIGE MAATREGELEN

BIJLAGE 10-C: ZAKELIJKE BEZOEKERS VOOR VESTIGINGSDOELEINDEN, BINNEN EEN ONDERNEMING OVERGEPLAATSTE PERSONEN EN ZAKELIJKE BEZOEKERS VOOR EEN KORT VERBLIJF

BIJLAGE 10-D: LIJST VAN ACTIVITEITEN VAN ZAKELIJKE BEZOEKERS VOOR EEN KORT VERBLIJF

BIJLAGE 10-E: DIENSTVERLENERS OP CONTRACTBASIS EN BEOEFENAREN VAN EEN VRIJ BEROEP

BIJLAGE 10-F: VERKEER VAN NATUURLIJKE PERSONEN VOOR ZAKELIJKE DOELEINDEN

BIJLAGE 13: LIJSTEN VAN ENERGIEGOEDEREN, KOOLWATERSTOFFEN EN GRONDSTOFFEN

BIJLAGE 14: VERBINTENISSEN INZAKE TOEGANG TOT DE MARKT VOOR OVERHEIDSOPDRACHTEN

AFDELING A: LIJST VAN DE EUROPESE UNIE

AFDELING B: LIJST VAN NIEUW-ZEELAND

ONDERAFDELING 1: ENTITEITEN VAN DE CENTRALE OVERHEID

ONDERAFDELING 2: ENTITEITEN VAN LAGERE OVERHEDEN

ONDERAFDELING 3: ANDERE ENTITEITEN

ONDERAFDELING 4: GOEDEREN

ONDERAFDELING 5: DIENSTEN

ONDERAFDELING 6: CONSTRUCTIEDIENSTEN

ONDERAFDELING 7: ALGEMENE AANTEKENINGEN

BIJLAGE 18-A: PRODUCTKLASSEN

BIJLAGE 18-B: LIJSTEN VAN GEOGRAFISCHE AANDUIDINGEN

AFDELING A: LIJST VAN GEOGRAFISCHE AANDUIDINGEN – EUROPESE UNIE

AFDELING B: LIJST VAN GEOGRAFISCHE AANDUIDINGEN – NIEUW-ZEELAND

BIJLAGE 19: MILIEUGOEDEREN EN -DIENSTEN

BIJLAGE 24: REGLEMENT VAN ORDE VAN HET HANDELSCOMITÉ

BIJLAGE 26-A: REGLEMENT VAN ORDE VOOR GESCHILLENBESLECHTING

BIJLAGE 26-B: GEDRAGSCODE VOOR PANNELLEDEN EN BEMIDDELAARS

BIJLAGE 26-C: REGLEMENT VAN ORDE VOOR BEMIDDELING

BIJLAGE 27: GEZAMENLIJKE VERKLARING INZAKE DOUANE-UNIES

AANHANGSEL 2-A-1: TARIEFLIJST VAN DE EUROPESE UNIE

AANHANGSEL 2-A-2: TARIEFLIJST VAN NIEUW-ZEELAND

PREAMBULE

De Europese Unie, hierna “de Unie” genoemd,

en

Nieuw-Zeeland,

hierna afzonderlijk “Partij” en gezamenlijk “de Partijen” genoemd,

ERKENNENDE dat zij een langdurig en sterk handelspartnerschap hebben, dat is gebaseerd op de gemeenschappelijke beginselen en waarden die zijn weergegeven in de partnerschapsovereenkomst op het gebied van betrekkingen en samenwerking tussen de Europese Unie en haar lidstaten, enerzijds, en Nieuw-Zeeland, anderzijds, gedaan te Brussel op 5 oktober 2016, alsmede belangrijke economische, handels- en investeringsbanden;

VASTBESLOTEN hun economische betrekkingen te verstevigen en de bilaterale handel en investeringen uit te breiden;

ERKENNENDE dat mondiale samenwerking van belang is bij het aanpakken van kwesties van gemeenschappelijk belang;

ERKENNENDE dat transparantie in internationale handel en bij internationale investeringen van belang is voor alle betrokkenen;

VOORNEMENS ZIJNDE een stabiel en voorspelbaar kader tot stand te brengen met duidelijke en over en weer tot voordeel strekkende regels voor de handel en investeringen tussen de Partijen alsmede belemmeringen daarvoor te beperken of op te heffen;

ERKENNENDE dat te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangieen basisdocument van constitutioneel belang is voor Nieuw-Zeeland;

GELEID DOOR DE WENS de levensstandaard te verhogen, inclusieve economische groei en stabiliteit te bevorderen, nieuwe mogelijkheden voor werkgelegenheid te scheppen en het algemene welzijn te verbeteren, en daarom opnieuw bevestigende dat zij de vaste wil hebben om de liberalisering van handel en investeringen te bevorderen;

ERVAN OVERTUIGD dat deze overeenkomst een uitgebreidere en betrouwbare markt voor goederen en diensten tot stand zal brengen, en aldus het concurrentievermogen van hun ondernemingen op mondiale markten zal versterken;

VASTBESLOTEN hun economische, handels- en investeringsbanden aan te halen met eerbiediging van het doel van een in economisch, sociaal en ecologisch opzicht duurzame ontwikkeling, en handel en investeringen te bevorderen in overeenstemming met de doelstelling om hoge beschermingsniveaus voor milieu en werknemers na te streven en met de desbetreffende internationaal erkende normen en overeenkomsten waarbij zij partij zijn;

VASTBESLOTEN het consumentenwelzijn te vergroten door middel van beleidsmaatregelen die een hoog niveau van consumentenbescherming en economisch welzijn alsmede een grote keuzevrijheid voor de consument waarborgen;

BEVESTIGENDE dat de Partijen het recht hebben om op hun respectieve grondgebied regelgeving vast te stellen ter verwezenlijking van legitieme beleidsdoelstellingen, zoals de bescherming van het leven of de gezondheid van mensen, dieren en planten, de sociale diensten, het openbaar onderwijs, de veiligheid, het milieu, met inbegrip van klimaatverandering, de openbare zeden, de sociale bescherming of consumentenbescherming, het dierenwelzijn, de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en gegevensbescherming, de bevordering en bescherming van de culturele diversiteit, alsmede, in het geval van Nieuw-Zeeland, de bevordering of bescherming van de rechten, belangen, plichten en verantwoordelijkheden van de Maori;

VASTBESLOTEN te communiceren met alle belanghebbenden uit het maatschappelijk middenveld, met inbegrip van de particuliere sector, vakbonden en andere niet-gouvernementele organisaties;

ERKENNENDE dat het van belang is de inclusieve deelname aan de internationale handel te bevorderen en de belemmeringen en andere moeilijkheden voor interne belanghebbenden bij de toegang tot het internationale handelsverkeer en tot economische mogelijkheden, onder meer op het gebied van digitale handel, aan te pakken;

VASTBESLOTEN de bijzondere uitdagingen aan te pakken waarmee kleine en middelgrote ondernemingen worden geconfronteerd bij het bijdragen aan de ontwikkeling van handel en buitenlandse directe investeringen;

HET BELANG ERKENNENDE van internationale handel waar het gaat om het bijdragen tot en het bevorderen van het welbevinden van de Maori, en rekening houdend met de uitdagingen waarvoor de Maori, met inbegrip van de wāhine Māori, zich geplaatst zien bij de toegang tot de handels- en investeringsmogelijkheden die uit het internationale handelsverkeer voortvloeien, met inbegrip van de kansen en voordelen die deze overeenkomst met zich brengt;

ERNAAR STREVENDE gendergelijkheid en de economische emancipatie van vrouwen te bevorderen door het belang van genderinclusieve beleidsmaatregelen en praktijken in het kader van economische activiteiten, met inbegrip van de internationale handel, te ondersteunen, teneinde alle vormen van discriminatie op grond van geslacht uit te bannen;

OPNIEUW BEVESTIGENDE dat zij het Handvest van de Verenigde Naties, ondertekend te San Francisco op 26 juni 1945, en de beginselen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties vastgesteld op 10 december 1948, ten volle onderschrijven;

VOORTBOUWENDE op hun respectieve rechten en verplichtingen uit hoofde van de Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie, gedaan te Marrakesh op 15 april 1994, en andere multilaterale en bilaterale samenwerkingsinstrumenten waarbij beide Partijen partij zijn,

ZIJN ALS VOLGT OVEREENGEKOMEN:

HOOFDSTUK 1

INLEIDENDE BEPALINGEN

ARTIKEL 1.1

Doelstellingen van deze overeenkomst

Deze overeenkomst heeft tot doel de handel en de investeringen tussen de Partijen te liberaliseren en te vergemakkelijken alsmede nauwere economische banden tussen de Partijen te bevorderen.

ARTIKEL 1.2

Algemene definities

Voor de toepassing van deze overeenkomst wordt verstaan onder:

- a) “landbouwproduct”: een in bijlage 1 bij de Overeenkomst inzake de landbouw opgenomen product;
- b) “CCMAA”: de Overeenkomst tussen de Europese Unie en Nieuw-Zeeland betreffende samenwerking en wederzijdse administratieve bijstand in douanezaken¹, gedaan te Brussel op 3 juli 2017;

¹ PB EU L 101 van 20.4.2018, blz. 6.

- c) “douaneautoriteit”:
- i) wat Nieuw-Zeeland betreft, de Nieuw-Zeelandse douanediens, en
 - ii) wat de Unie betreft, de voor douanezaken bevoegde diensten van de Europese Commissie of, in voorkomend geval, de douanediens alsmede alle andere autoriteiten in de lidstaten die belast zijn met de toepassing en de handhaving van de douanewetgeving;
- d) “douanerechten”: alle soorten rechten of heffingen die worden opgelegd ter zake van of in verband met de invoer van goederen, met uitzondering van:
- i) alle heffingen van gelijke werking als interne belastingen die overeenkomstig artikel III, lid 2, van de GATT 1994 worden opgelegd;
 - ii) alle antidumpingrechten of compenserende rechten die worden toegepast in overeenstemming met de GATT 1994, de Antidumpingovereenkomst en de SCM-Overeenkomst, en
 - iii) alle vergoedingen of andere heffingen die worden opgelegd ter zake van of in verband met de invoer en waarvan de hoogte beperkt is tot, bij benadering, de kosten van de verleende diensten;
- e) “CPC”: de Provisional Central Product Classification (de voorlopige centrale productenclassificatie) (Statistical Papers Series M No. 77, Department of Economic and Social Affairs, Statistical Office of the United Nations, New York, 1991);

- f) “dag”: een kalenderdag;
- g) “onderneming”: een rechtspersoon of een bijkantoor of een vertegenwoordiging van een rechtspersoon;
- h) “EU” of “Unie”: de Europese Unie;
- i) “bestaand”: tenzij in deze overeenkomst anders is bepaald, geldend op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst;
- j) “goed van een Partij”: een binnenlands product in de zin van de GATT 1994, met inbegrip van goederen van oorsprong uit die Partij;
- k) “geharmoniseerd systeem” of “GS”: het geharmoniseerd systeem inzake de omschrijving en de codering van goederen, inclusief alle aantekeningen daarbij en amendementen daarop zoals ontwikkeld door de WDO;
- l) “post”: de eerste vier cijfers van het tariefindelingsnummer overeenkomstig het geharmoniseerd systeem;
- m) “IAO”: de Internationale Arbeidsorganisatie;
- n) “rechtspersoon”: elke naar het recht van een Partij op geldige wijze opgerichte of anderszins georganiseerde juridische entiteit, met winst- of andere oogmerken, in eigendom van particulieren of van de overheid, met inbegrip van kapitaalvennootschappen, trusts, personenvennootschappen, joint ventures, eenmanszaken of verenigingen;

- o) “maatregel”: elke maatregel van een Partij, in de vorm van een wet, regeling, voorschrift, procedure, besluit, administratieve handeling, eis, praktijk of in enige andere vorm¹;
- p) “maatregelen van een Partij”: alle maatregelen die worden vastgesteld of gehandhaafd door²:
 - i) centrale, regionale of lokale overheden of autoriteiten, en
 - ii) niet-gouvernementele organen bij de uitoefening van door centrale, regionale of lokale overheden of autoriteiten gedelegeerde bevoegdheden;
- q) “lidstaat”: een lidstaat van de Unie;
- r) “natuurlijke persoon van een Partij”:
 - i) wat de Unie betreft, een onderdaan van een van de lidstaten overeenkomstig het recht van de Unie³, en
 - ii) wat Nieuw-Zeeland betreft, een onderdaan van Nieuw-Zeeland overeenkomstig het recht van Nieuw-Zeeland⁴;

¹ Voor alle duidelijkheid: de term “maatregel” omvat ook “nalaten”.

² Voor alle duidelijkheid: “maatregelen van een Partij” omvatten ook maatregelen die worden vastgesteld of gehandhaafd door instructies te geven voor het gedrag van andere entiteiten, dat te sturen of daarover zeggenschap uit te oefenen.

³ De term “natuurlijke persoon van een Partij” omvat ook personen die permanent in de Republiek Letland verblijven en die geen staatsburger van de Republiek Letland of een andere staat zijn, maar uit hoofde van het recht van de Republiek Letland wel recht hebben op een paspoort voor niet-staatsburgers.

⁴ De Unie bevestigt opnieuw haar verplichtingen uit hoofde van de GATS ten aanzien van permanent ingezetenen van Nieuw-Zeeland. Daartoe omvat de term “natuurlijke persoon van een Partij” ook personen die een permanent verblijfsrecht in Nieuw-Zeeland hebben en die geen onderdaan van Nieuw-Zeeland zijn, voor zover die natuurlijke personen onder de verbintenissen van de Unie uit hoofde van de GATS vallen.

- s) “OESO”: de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling;
- t) “van oorsprong”: uit hoofde van de oorsprongsregels in hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures) als van oorsprong kunnen worden beschouwd;
- u) “goed van oorsprong” of “goed van oorsprong uit een Partij”: een goed dat voldoet aan de oorsprongsregels in hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures);
- v) “persoon”: een natuurlijke persoon of een rechtspersoon;
- w) “preferentiële tariefbehandeling”: de hoogte van het douanetarief dat van toepassing is op een goed van oorsprong overeenkomstig de lijsten inzake tariefafschaffing in bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing);
- x) “Sanitaire overeenkomst”: de Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en Nieuw-Zeeland inzake sanitaire maatregelen voor de handel in levende dieren en dierlijke producten¹, gedaan te Brussel op 17 december 1996;
- y) “sanitaire of fytosanitaire maatregel” of “SPS-maatregel”: een maatregel als bedoeld in punt 1 van bijlage A bij de SPS-Overeenkomst;
- z) “SDR”: bijzonder trekkingsrecht;

¹ PB EU L 57 van 26.2.1997, blz. 5.

- aa) “dienstverlener”: een persoon die een dienst verleent of aanbiedt;
- bb) “kmo”: een kleine en middelgrote onderneming;
- cc) “grondgebied”: het respectieve gebied van de onderscheiden Partijen waar deze overeenkomst overeenkomstig artikel 1.4 (Territoriale toepassing) van toepassing is;
- dd) “VWEU”: het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie;
- ee) “Overeenkomst van Parijs”: de Overeenkomst van Parijs uit hoofde van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering¹, gedaan te Parijs op 12 december 2015;
- ff) “partnerschapsovereenkomst”: de partnerschapsovereenkomst op het gebied van betrekkingen en samenwerking tussen de Europese Unie en haar lidstaten, enerzijds, en Nieuw-Zeeland, anderzijds², gedaan te Brussel op 5 oktober 2016;
- gg) “derde land”: een land of grondgebied gelegen buiten de territoriale werkingssfeer van deze overeenkomst;
- hh) “WTO”: de Wereldhandelsorganisatie; en
- ii) “WDO” betekent de Werelddouaneorganisatie

¹ PB EU L 282 van 19.10.2016, blz. 4.

² PB EU L 321 van 29.11.2016, blz. 3.

ARTIKEL 1.3

WTO-Overeenkomsten

Voor de toepassing van deze overeenkomst wordt verstaan onder:

- a) “Overeenkomst inzake de landbouw”: de Overeenkomst inzake de landbouw, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- b) “Overeenkomst inzake vrijwaringsmaatregelen”: de Overeenkomst inzake vrijwaringsmaatregelen, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- c) “Antidumpingovereenkomst”: de Overeenkomst inzake de toepassing van artikel VI van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel 1994, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- d) “Overeenkomst inzake de douanewaarde”: de Overeenkomst inzake de toepassing van artikel VII van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel 1994, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- e) “DSU”: het Memorandum van overeenstemming inzake de regels en procedures betreffende de beslechting van geschillen, opgenomen in bijlage 2 bij de WTO-Overeenkomst;
- f) “GATS”: de Algemene Overeenkomst betreffende de handel in diensten, opgenomen in bijlage 1B bij de WTO-Overeenkomst;

- g) “GATT 1994”: de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel 1994, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- h) “GPA”: de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten, zoals gewijzigd bij het Protocol tot wijziging van de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten, gedaan te Genève op 30 maart 2012;
- i) “Overeenkomst inzake invoervergunningen”: de Overeenkomst inzake procedures op het gebied van invoervergunningen, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- j) “SCM-Overeenkomst”: de Overeenkomst inzake subsidies en compenserende maatregelen, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- k) “SPS-Overeenkomst”: de Overeenkomst inzake sanitaire en fytosanitaire maatregelen, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- l) “TBT-Overeenkomst”: de Overeenkomst inzake technische handelsbelemmeringen, opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst;
- m) “Trips-Overeenkomst”: de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom, opgenomen in bijlage 1C bij de WTO-Overeenkomst, en
- n) “WTO-Overeenkomst”: de Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie, gedaan te Marrakesh op 15 april 1994.

ARTIKEL 1.4

Territoriale toepassing

1. Deze overeenkomst is van toepassing:
 - a) op elk grondgebied waarop het Verdrag betreffende de Europese Unie en het VWEU van toepassing zijn, onder de in die verdragen neergelegde voorwaarden, en
 - b) op het grondgebied van Nieuw-Zeeland en de exclusieve economische zone, de zeebodem en de ondergrond waarover Nieuw-Zeeland met betrekking tot de natuurlijke hulpbronnen soevereine rechten uitoefent overeenkomstig het internationaal recht, met uitsluiting van Tokelau.
2. Deze overeenkomst is wat de bepalingen ervan inzake de tariefbehandeling van goederen, met inbegrip van oorsprongsregels en oorsprongsprocedures, betreft, ook van toepassing op die delen van het douanegebied van de Unie in de zin van artikel 4 van Verordening (EU) nr. 952/2013 van het Europees Parlement en van de Raad¹, die niet onder lid 1, punt a), van het onderhavige artikel vallen.
3. Verwijzingen naar “grondgebied” in deze overeenkomst worden in de zin van de leden 1 en 2 begrepen, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald.

¹ Verordening (EU) nr. 952/2013 van het Europees Parlement en van de Raad van 9 oktober 2013 tot vaststelling van het douanewetboek van de Unie (PB EU L 269 van 10.10.2013, blz. 1).

ARTIKEL 1.5

Verhouding tot andere internationale overeenkomsten

1. Tenzij in deze overeenkomst anders is bepaald, worden de bestaande internationale overeenkomsten tussen de Europese Gemeenschap, de Unie of de lidstaten, enerzijds, en Nieuw-Zeeland, anderzijds, niet vervangen of beëindigd door deze overeenkomst.
2. Deze overeenkomst vormt een integrerend onderdeel van de algemene bilaterale betrekkingen zoals die bij de partnerschapsovereenkomst worden geregeld en maakt deel uit van het gemeenschappelijke institutionele kader.
3. De Partijen bevestigen hun wederzijdse rechten en verplichtingen uit hoofde van de WTO-Overeenkomst. Voor alle duidelijkheid: niets in deze overeenkomst verplicht een Partij te handelen op een wijze die in strijd is met haar verplichtingen uit hoofde van de WTO-Overeenkomst.
4. In geval van strijdigheid tussen deze overeenkomst en een andere internationale overeenkomst dan de WTO-Overeenkomst waarbij beide Partijen partij zijn, plegen de Partijen onmiddellijk overleg met elkaar om tot een wederzijds aanvaardbare oplossing te komen.
5. Tenzij anders is bepaald, worden onder de internationale overeenkomsten waarnaar in deze overeenkomst wordt verwezen, of die daarin geheel of gedeeltelijk worden opgenomen, met inbegrip van de wijzigingen daarvan en de vervolgovereenkomsten die voor beide Partijen op of na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst in werking treden.

6. Indien zich naar aanleiding van wijzigingen van deze overeenkomst of vervolgovereenkomsten als bedoeld in lid 5 vraagstukken met betrekking tot de uitvoering of de toepassing van deze overeenkomst voordoen, kunnen de Partijen op verzoek van een Partij overleg met elkaar plegen om in voorkomend geval tot een wederzijds aanvaardbare oplossing voor dergelijke vraagstukken te komen.

ARTIKEL 1.6

Totstandbrenging van een vrijhandelszone

De Partijen brengen een vrijhandelszone tot stand, in overeenstemming met artikel XXIV van de GATT 1994 en artikel V van de GATS.

HOOFDSTUK 2

NATIONALE BEHANDELING EN MARKTTOEGANG VOOR GOEDEREN

ARTIKEL 2.1

Doel

De Partijen liberaliseren overeenkomstig deze overeenkomst geleidelijk en wederzijds de handel in goederen.

ARTIKEL 2.2

Toepassingsgebied

Tenzij in deze overeenkomst anders is bepaald, is dit hoofdstuk van toepassing op de handel in goederen van een Partij.

ARTIKEL 2.3

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “ATA-carnet”: het document overeenkomstig de bijlage bij de Douaneovereenkomst inzake het carnet ATA voor de tijdelijke invoer van goederen, gedaan te Brussel op 6 december 1961;
- b) “consulaire formaliteit”: de procedure om van een consul van de Partij van invoer op het grondgebied van de Partij van uitvoer, of op het grondgebied van een derde land, een consulaire factuur of een consulaire visum voor een handelsfactuur, oorsprongscertificaat, manifest, aangifte ten uitvoer door de verlader, of enig ander douanedocument in verband met de invoer van een goed te verkrijgen;
- c) “procedure voor uitvoervergunningen”: een administratieve procedure in het kader waarvan als eerste voorwaarde voor de uitvoer uit het grondgebied van de Partij van uitvoer wordt gesteld dat aan de bevoegde administratieve instantie een aanvraag of andere documenten dan die welke in het algemeen voor douaneaafhandeling zijn vereist, worden overgelegd;

- d) “procedure voor invoervergunningen”: een administratieve procedure in het kader waarvan als eerste voorwaarde voor de invoer in het grondgebied van de Partij van invoer wordt gesteld dat aan de bevoegde administratieve instantie een aanvraag of andere documenten dan die welke in het algemeen voor douaneafhandeling zijn vereist, worden overgelegd;
- e) “gereviseerd goed”: een goed dat is ingedeeld onder de hoofdstukken 84 tot en met 90 of post 94.02 van het GS en dat:
 - i) geheel of gedeeltelijk bestaat uit onderdelen die zijn verkregen uit gebruikte goederen;
 - ii) vergelijkbare prestaties en werkingsvoorwaarden vertoont als gelijkwaardige nieuwe goederen, en
 - iii) waarvoor dezelfde garantie als voor gelijkwaardige nieuwe goederen wordt gegeven;
- f) “reparatie” of “wijziging”: elke bewerking ten aanzien van een goed die, ongeacht de eventuele waardevermeerdering van het goed, of ten doel heeft een gebrekkige werking of materiële schade te herstellen zodat de oorspronkelijke functie ervan wordt hersteld, of ervoor zorgt dat het goed aan de technische eisen voor gebruik ervan voldoet, zonder welke handeling het goed niet meer op de normale wijze kan worden gebruikt voor het doel waarvoor het is bestemd; reparatie of wijziging van een goed omvat het herstel en onderhoud, maar omvat geen bewerkingen of processen waardoor:
 - i) de wezenlijke kenmerken van een goed teniet worden gedaan, of een nieuw of commercieel verschillend goed ontstaat;

- ii) een onafgewerkt goed in een afgewerkt goed wordt getransformeerd, of
 - iii) de functie van een goed ingrijpend wordt gewijzigd, en
- g) “afbouwcategorie”: de termijn voor de afschaffing van douanerechten, variërend van nul tot zeven jaar, waarna een goed vrij van douanerechten is, tenzij anders bepaald in bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing).

ARTIKEL 2.4

Nationale behandeling op het gebied van interne belastingen en regelgeving

Elke Partij kent ten aanzien van de goederen van de andere Partij nationale behandeling toe overeenkomstig artikel III van de GATT 1994, met inbegrip van de daarbij behorende interpretatieve aantekeningen en aanvullende bepalingen. Daartoe worden artikel III van de GATT 1994, met inbegrip van de daarbij behorende interpretatieve aantekeningen en aanvullende bepalingen, *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maken zij daar integrerend deel van uit.

ARTIKEL 2.5

Afschaffing van douanerechten

1. Tenzij in deze overeenkomst anders is bepaald, verlaagt elke Partij haar douanerechten op goederen van oorsprong uit de andere Partij of schaft die af overeenkomstig bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing).

2. Voor de toepassing van lid 1 is het basistarief van de douanerechten het basistarief dat voor elk goed is vastgesteld in bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing).
3. Indien een Partij haar meestbegunstigingsrecht verlaagt, wordt dat recht toegepast op goederen van oorsprong uit de andere Partij zolang het lager is dan het overeenkomstig bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) vastgestelde douanerecht.
4. Twee jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst plegen de Partijen op verzoek van een Partij overleg om te bezien of de in bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) vastgestelde douanerechten versneld kunnen worden verlaagd of afgeschaft. Het Handelscomité kan een besluit tot wijziging van bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) vaststellen teneinde de tariefverlaging of -afschaffing te versnellen.
5. Een Partij kan te allen tijde autonoom de afschaffing van de in bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) vastgestelde douanerechten op goederen van oorsprong uit de andere Partij versnellen. Die Partij stelt de andere Partij zo vroeg mogelijk voordat het nieuwe douanerecht van kracht wordt, daarvan in kennis.
6. Indien een Partij overeenkomstig lid 5 van dit artikel, autonoom de afschaffing van douanerechten versnelt, kan die Partij de betreffende douanerechten verhogen tot het niveau dat in bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) is vastgesteld voor het jaar dat volgt op een autonome verlaging.

ARTIKEL 2.6

Standstill

Tenzij in deze overeenkomst anders is bepaald, mag een Partij douanerechten die in bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) als basistarief zijn vastgesteld, niet verhogen en mag zij evenmin nieuwe douanerechten vaststellen voor goederen van oorsprong uit de andere Partij.

ARTIKEL 2.7

Uitvoerrechten, uitvoerbelastingen of andere uitvoerheffingen

1. Een Partij mag niet overgaan tot de vaststelling of handhaving van:
 - a) rechten, belastingen of andere heffingen van welke aard ook ter zake van of in verband met de uitvoer van een goed naar de andere Partij, of
 - b) interne belastingen of andere heffingen ter zake van een goed dat naar de andere Partij worden uitgevoerd die hoger zijn dan de belasting of heffing die op soortgelijke voor binnenlands verbruik bestemde goederen zou worden geheven.
2. Niets in dit artikel belet een Partij om op de uitvoer van een goed een vergoeding of heffing op te leggen die uit hoofde van artikel 2.8 (Vergoedingen en formaliteiten) is toegestaan.

ARTIKEL 2.8

Vergoedingen en formaliteiten

1. Elke Partij draagt er, overeenkomstig artikel VIII:1 van de GATT 1994, met inbegrip van de daarbij behorende interpretatieve aantekeningen en aanvullende bepalingen, zorg voor dat alle vergoedingen en heffingen van welke aard ook die een Partij oplegt ter zake van of in verband met de invoer of de uitvoer van goederen worden beperkt tot, bij benadering, de kosten van de verleende diensten, en geen indirecte bescherming van interne goederen of een belasting op de invoer of de uitvoer voor fiscale doeleinden vormen.
2. Een Partij mag geen in lid 1 bedoelde vergoedingen of andere heffingen van welke aard ook op een ad-valorembasis opleggen.
3. Elke Partij maakt onverwijld alle vergoedingen en andere heffingen van welke aard ook die zij voor, of in verband met, de invoer of de uitvoer van goederen aanrekent, bekend op zodanige wijze dat overheden, handelaren en andere belanghebbenden daarvan kennis kunnen nemen.
4. Een Partij legt in verband met de invoer van goederen van de andere Partij geen consulaire formaliteiten, inclusief gerelateerde vergoedingen en andere heffingen van welke aard ook, op.
5. Voor de toepassing van dit artikel omvatten vergoedingen of andere heffingen van welke aard ook geen uitvoerbelastingen, douanerechten, heffingen die overeenkomen met interne belastingen of andere interne heffingen die overeenkomstig artikel III:2 van de GATT 1994 worden opgelegd, noch antidumping- of compenserende rechten.

ARTIKEL 2.9

Gerepareerde of gewijzigde goederen

1. Een Partij past geen douanerecht toe op goederen die, ongeacht de oorsprong ervan, haar grondgebied opnieuw binnenkomen nadat zij tijdelijk uit haar grondgebied naar het grondgebied van de andere Partij zijn uitgevoerd ter reparatie of wijziging, ongeacht of die reparatie of wijziging had kunnen worden verricht op het grondgebied van de Partij waaruit de goederen ter reparatie of wijziging waren uitgevoerd.
2. Lid 1 is niet van toepassing op goederen die zijn geplaatst in een douane-entrepot, een vrijhandelszone of in vergelijkbare status, en van daaruit worden uitgevoerd ter reparatie of wijziging en niet opnieuw worden geplaatst in een douane-entrepot, een vrijhandelszone of in vergelijkbare status.
3. Een Partij past geen douanerechten toe op goederen, ongeacht de oorsprong ervan, die ter reparatie of wijziging tijdelijk uit het grondgebied van de andere Partij worden ingevoerd.

ARTIKEL 2.10

Gereviseerde goederen

1. Een Partij kent aan gereviseerde goederen van de andere Partij geen minder gunstige behandeling toe dan die welke zij aan soortgelijke goederen, indien nieuw, toekent.

2. Voor alle duidelijkheid: artikel 2.11 (Invoer- en uitvoerbeperkingen) is van toepassing op verboden of beperkingen op de in- of uitvoer met betrekking tot gereviseerde goederen. Indien een Partij verboden of beperkingen op de in- of uitvoer met betrekking tot gebruikte goederen instelt of handhaaft, past zij die maatregelen niet toe op gereviseerde goederen.

3. Een Partij kan eisen dat gereviseerde goederen als zodanig worden geïdentificeerd voor distributie of verkoop op haar grondgebied en dat zij voldoen aan alle toepasselijke technische voorschriften die van toepassing zijn op soortgelijke goederen, indien nieuw.

ARTIKEL 2.11

Invoer- en uitvoerbeperkingen

1. Een Partij voert geen verboden of beperkingen in of handhaaft die ter zake van de invoer van een goed van de andere Partij of van de uitvoer of verkoop voor uitvoer van een goed dat voor het grondgebied van de andere Partij is bestemd, tenzij dat in overeenstemming is met artikel XI van de GATT 1994, met inbegrip van de daarbij behorende interpretatieve aantekeningen en aanvullende bepalingen. Daartoe worden artikel XI van de GATT 1994, met inbegrip van de daarbij behorende interpretatieve aantekeningen en aanvullende bepalingen, *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maken zij daar integrerend deel van uit.

2. Een Partij mag niet overgaan tot de vaststelling of handhaving van:
 - a) vereisten inzake uitvoer- en invoerprijzen¹, behalve voor zover toegestaan in het kader van de tenuitvoerlegging van beslissingen en verbintenissen inzake compenserende rechten en antidumpingrechten, of
 - b) invoervergunningverlening waaraan de voorwaarde is verbonden dat aan een prestatievereiste wordt voldaan.

ARTIKEL 2.12

Oorsprongsaanduiding

1. Indien Nieuw-Zeeland bij de invoer van goederen uit de Unie een oorsprongsaanduiding verlangt, aanvaardt Nieuw-Zeeland de oorsprongsaanduiding “Made in the EU” onder voorwaarden die niet minder gunstig zijn dan die welke gelden voor oorsprongsaanduidingen van een lidstaat.
2. Voor de toepassing van de oorsprongsaanduiding “Made in the EU” behandelt Nieuw-Zeeland de Unie als één grondgebied.

¹ Voor alle duidelijkheid: dit punt is niet bedoeld om een Partij te beletten zich op de invoerprijs te baseren om het volgens deze overeenkomst toepasselijke douanerecht vast te stellen.

ARTIKEL 2.13

Invoervergunningsprocedures

1. Elke Partij stelt invoervergunningsprocedures vast en beheert die overeenkomstig de artikelen 1 tot en met 3 van de Overeenkomst inzake invoervergunningen. Daartoe worden de artikelen 1 tot en met 3 van de Overeenkomst inzake invoervergunningen *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maken zij daar integrerend deel van uit.
2. Een Partij die een nieuwe invoervergunningsprocedure vaststelt of een bestaande invoervergunningsprocedure wijzigt, stelt de andere Partij onverwijld en in elk geval uiterlijk 60 dagen na de datum van bekendmaking van de desbetreffende procedure in kennis van die vaststelling of wijziging. De kennisgeving bevat de informatie genoemd in artikel 5, lid 2, van de Overeenkomst inzake invoervergunningen. Een Partij wordt geacht aan deze kennisgevingsverplichting te voldoen indien zij de bij artikel 4 van de Overeenkomst inzake invoervergunningen opgerichte Commissie invoervergunningen van de WTO in kennis stelt van vaststelling van een nieuwe invoervergunningsprocedure of van een wijziging van een bestaande invoervergunningsprocedure, met inbegrip van de in artikel 5, lid 2, van die overeenkomst genoemde informatie.
3. Op verzoek van een Partij verstrekt de andere Partij onverwijld alle relevante informatie, waaronder de in artikel 5, lid 2, van de Overeenkomst inzake invoervergunningen genoemde informatie, met betrekking tot elke invoervergunningsprocedure die zij voornemens is vast te stellen of die zij handhaaft en elke wijziging van een bestaande invoervergunningsprocedure.

4. Indien een Partij een aanvraag om een invoervergunning met betrekking tot een goed van de andere Partij afwijst, verstrekt zij de aanvrager, op diens verzoek en binnen een redelijke termijn na ontvangst van het verzoek, een schriftelijke motivering van de afwijzing.

ARTIKEL 2.14

Uitvoervergunningsprocedures

1. Elke Partij maakt nieuwe uitvoervergunningsprocedures of enige wijziging van een bestaande uitvoervergunningsprocedure op zodanige wijze bekend dat overheden, handelaren en andere belanghebbenden daarvan kennis kunnen nemen. Die bekendmaking vindt, voor zover uitvoerbaar, plaats 45 dagen voordat de nieuwe uitvoervergunningsprocedure of een wijziging van een bestaande uitvoervergunningsprocedure van kracht wordt, en in elk geval uiterlijk op de datum waarop de nieuwe of een wijziging van een bestaande uitvoervergunningsprocedure van kracht wordt.
2. Elke Partij ziet erop toe dat zij in haar bekendmaking van uitvoervergunningsprocedures de volgende informatie opneemt:
 - a) de tekst van haar uitvoervergunningsprocedures of van de wijzigingen die zij in die procedures aanbrengt;
 - b) de goederen waarop elke uitvoervergunningsprocedure betrekking heeft;

- c) voor elke uitvoervergunningsprocedure, een beschrijving van de procedure voor het aanvragen van een vergunning en alle criteria waaraan een aanvrager moet voldoen om een vergunning te kunnen aanvragen, zoals het bezitten van een activiteitenvergunning, het opzetten of handhaven van een investering of het actief zijn via een bepaalde vorm van vestiging op het grondgebied van een Partij;
- d) een contactpunt of contactpunten waar belanghebbenden nadere inlichtingen kunnen verkrijgen over de voorwaarden voor het verkrijgen van een uitvoervergunning;
- e) het administratieve orgaan of de administratieve organen waarbij een vergunningsaanvraag of andere relevante documenten moeten worden ingediend;
- f) een beschrijving van de maatregel of maatregelen die in het kader van de uitvoervergunningsprocedure ten uitvoer worden gelegd;
- g) de periode waarin elke uitvoervergunningsprocedure van kracht zal zijn, tenzij de uitvoervergunningsprocedure van kracht blijft tot de intrekking of herziening ervan die resulteert in een nieuwe bekendmaking;
- h) als de Partij voornemens is van een uitvoervergunningsprocedure gebruik te maken voor het beheer van een uitvoercontingent, de totale omvang, en indien van toepassing, de waarde van het contingent alsmede de openings- en sluitingsdata van het contingent, en
- i) alle vrijstellingen of uitzonderingen die in de plaats komen van het vereiste een uitvoervergunning te verkrijgen, hoe deze vrijstellingen of uitzonderingen kunnen worden aangevraagd of gebruikt, en de criteria voor het verlenen of toekennen ervan.

3. Binnen 30 dagen na de inwerkingtreding van deze overeenkomst stelt elke Partij de andere Partij in kennis van haar bestaande uitvoervergunningsprocedures. Een Partij die nieuwe uitvoervergunningsprocedures of wijzigingen van bestaande vergunningsprocedures vaststelt, stelt de andere Partij daarvan in kennis binnen 60 dagen na de bekendmaking van een nieuwe uitvoervergunningsprocedure of van een wijziging van een bestaande vergunningsprocedure. De kennisgeving omvat een verwijzing naar de bron of bronnen waar de in lid 2 gespecificeerde informatie wordt bekendgemaakt en, indien van toepassing, het adres van de desbetreffende overheidswebsite(s).

4. Voor alle duidelijkheid: niets in dit artikel verplicht een Partij een uitvoervergunning af te geven of belet een Partij haar verbintenissen uit te voeren uit hoofde van resoluties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties of multilaterale regelingen inzake non-proliferatie en uitvoercontrole, waaronder:

- a) het Wassenaar Arrangement betreffende de controle op de uitvoer van conventionele wapens en van goederen en technologieën voor tweërlei gebruik, gedaan te 's-Gravenhage op 19 december 1995;
- b) het Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie, de aanleg van voorraden en het gebruik van chemische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens, gedaan te Parijs op 13 januari 1993;
- c) het Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxinewapens en inzake de vernietiging van deze wapens, gedaan te Londen, Moskou en Washington op 10 april 1972;
- d) het Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens, gedaan te Londen, Moskou en Washington op 1 juli 1968; en

- e) de Australiëgroep, de Groep van Nucleaire Exportlanden en het controleregime voor de uitvoer van rakettechnologie en -onderdelen.

ARTIKEL 2.15

Berekening van het preferentiegebruik

1. Voor het toezicht op de werking van deze overeenkomst en de berekening van het preferentiegebruik wisselen de Partijen jaarlijks uitgebreide invoerstatistieken uit voor een periode die één jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst aanvangt en loopt tot tien jaar nadat de tariefafschaffing voor alle goederen is voltooid overeenkomstig bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing). Tenzij het Handelscomité anders besluit, wordt die periode automatisch met vijf jaar verlengd, waarna het Handelscomité kan besluiten de termijn verder te verlengen.
2. De uitwisseling van invoerstatistieken heeft betrekking op gegevens over het meest recente beschikbare jaar, met inbegrip van de waarde en, indien van toepassing, het volume, op het niveau van de tariefpost, voor de invoer van goederen van de andere Partij waaraan uit hoofde van deze overeenkomst een preferentiële-rechtenbehandeling wordt toegekend en voor de invoer van goederen waaraan geen preferentiële behandeling is toegekend, onder meer op grond van de verschillende regelingen die de Partijen bij de invoer hebben toegepast. Die statistieken en het preferentiegebruik kunnen voor een gedachtewisseling aan het Handelscomité worden voorgelegd.

ARTIKEL 2.16

Tijdelijke invoer

1. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder de term “tijdelijke invoer” verstaan de douaneregeling waaronder bepaalde goederen, met inbegrip van vervoermiddelen, in het grondgebied van een Partij kunnen worden binnengebracht met voorwaardelijke vrijstelling van de betaling van rechten en heffingen bij invoer en zonder de toepassing van invoerverboden of van invoerbepalingen van economische aard, op voorwaarde dat de goederen voor een bepaald doel worden ingevoerd en bestemd zijn om binnen een bepaalde termijn te worden wederuitgevoerd zonder dat zij een wijziging hebben ondergaan, met uitzondering van een normale waardevermindering als gevolg van het gebruik dat van die goederen is gemaakt.
2. Elke Partij staat overeenkomstig haar wet- en regelgeving of procedures tijdelijke invoer toe voor de volgende goederen, ongeacht hun oorsprong:
 - a) beroepsuitrusting, waaronder apparatuur voor de pers of televisie, software, en omroep- en filmapparatuur, die nodig is voor de uitoefening van de bedrijfsactiviteiten, de handel of het beroep van een persoon die het grondgebied van de andere Partij bezoekt om een bepaalde taak uit te voeren;
 - b) goederen, met inbegrip van hun onderdelen, hulptoestellen en toebehoren, die bestemd zijn om op tentoonstellingen, beurzen, bijeenkomsten of soortgelijke evenementen te worden tentoongesteld of gebruikt;

- c) commerciële monsters en reclamefilms en -opnamen (opgenomen visueel of audiomateriaal, hoofdzakelijk bestaande uit beelden of geluid waaruit de aard of werking blijkt van goederen of diensten die te koop of te huur worden aangeboden door een persoon die op het grondgebied van een Partij is gevestigd of woonachtig is, mits dit materiaal geschikt is voor vertoning aan potentiële klanten, maar niet voor uitzendingen voor het grote publiek), en
 - d) goederen ingevoerd voor sportdoeleinden, waaronder wedstrijden, demonstraties, trainingen, wedrennen en soortgelijke evenementen.
3. Voor de tijdelijke invoer van de in lid 2 vermelde goederen aanvaardt elke Partij ATA-carnets die in de andere Partij zijn afgegeven, daar zijn bekrachtigd en gegarandeerd door een vereniging die deel uitmaakt van de internationale garantieketen, zijn gecertificeerd door de bevoegde autoriteiten en geldig zijn in het grondgebied van de Partij van invoer.
4. Elke Partij bepaalt gedurende welke periode goederen onder de regeling tijdelijke invoer kunnen blijven. De initiële periode kan door een Partij autonoom worden verlengd.
5. Elke Partij kan eisen dat de goederen die tijdelijk zijn ingevoerd:
- a) uitsluitend worden gebruikt door of onder persoonlijk toezicht van een onderdaan of ingezetene van de andere Partij in de uitoefening van de bedrijfsactiviteiten, de handelsactiviteiten, het beroep of de sport die door die onderdaan of ingezetene worden uitgeoefend of beoefend;
 - b) niet worden verkocht, verhuurd, vervreemd of overgedragen terwijl zij zich op haar grondgebied bevinden;

- c) vergezeld gaan van een zekerheid die in overeenstemming is met de verplichtingen van de Partij van invoer uit hoofde van de desbetreffende internationale douaneverdragen waartoe zij is toegetreden;
- d) bij in- en uitvoer geïdentificeerd zijn;
- e) worden uitgevoerd tijdens of vóór het vertrek van de in punt a) bedoelde onderdaan of ingezetene, of binnen een met het doel van de tijdelijke invoer verband houdende termijn die de Partij kan vaststellen, of binnen een jaar, tenzij deze termijn wordt verlengd;
- f) niet worden toegelaten in een hoeveelheid die groter is dan redelijk is voor het beoogde gebruik, of
- g) anderszins op het grondgebied van de Partij kunnen worden toegelaten uit hoofde van haar wetgeving.

6. Indien niet is voldaan aan een voorwaarde die een Partij uit hoofde van lid 5 kan opleggen, kan zij de douanerechten en alle andere heffingen die normaliter op het goed verschuldigd zijn, alsmede alle andere heffingen of sancties waarin haar wetgeving voorziet, toepassen.

7. Elke Partij staat toe dat goederen die op grond van dit artikel tijdelijk zijn ingevoerd, worden wederuitgevoerd via een door de douane toegestane plaats van vertrek die verschilt van die waarlangs zij zijn ingevoerd.

8. Een Partij ontslaat de importeur of een andere persoon die verantwoordelijk is voor een goed dat uit hoofde van dit artikel tijdelijk is ingevoerd, van de aansprakelijkheid voor het niet uitvoeren van een uit hoofde van dit artikel tijdelijk ingevoerd goed, als aan de Partij van invoer afdoende bewijs wordt geleverd dat het uit hoofde dit artikel tijdelijk toegelaten goed is vernietigd of onherstelbaar verloren is gegaan, overeenkomstig de douanewetgeving van die Partij.

ARTIKEL 2.17

Rechtenvrije invoer van handelsmonsters met een te verwaarlozen waarde en gedrukt reclamemateriaal

1. Elke Partij verleent overeenkomstig haar wet- en regelgeving of procedures vrijstelling van rechten voor uit de andere Partij ingevoerde handelsmonsters met een te verwaarlozen waarde en gedrukt reclamemateriaal, ongeacht de oorsprong ervan.
2. Een Partij kan handelsmonsters met een te verwaarlozen waarde definiëren als:
 - a) hebbende een waarde, afzonderlijk of als totaal van een zending, van niet meer dan het in de wetgeving van een Partij vastgestelde bedrag, of
 - b) zodanig gemerkt, gescheurd, geperforeerd of anderszins behandeld dat zij niet geschikt zijn voor verkoop of ander gebruik dan als handelsmonsters.
3. Gedrukt reclamemateriaal wordt gedefinieerd als goederen die zijn ingedeeld onder GS-hoofdstuk 49, met inbegrip van brochures, pamfletten, folders, handscatalogi, jaarboeken van beroepsverenigingen, toeristisch promotiemateriaal en posters, die worden gebruikt om een goed of een dienst te promoten, bekend te maken of te adverteren, die hoofdzakelijk bestemd zijn om reclame te maken voor een goed of een dienst en die gratis worden geleverd.

ARTIKEL 2.18

Specifieke maatregelen met betrekking tot beheer van preferentiële behandeling

1. De Partijen werken samen bij het voorkomen, opsporen en bestrijden van inbreuken op de douanewetgeving betreffende de preferentiële behandeling die op grond van dit hoofdstuk wordt toegekend overeenkomstig hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures) en de titels I, III, IV en V van de Overeenkomst betreffende douanesamenwerking en wederzijdse administratieve bijstand.
2. Een Partij kan de preferentiële behandeling van de betreffende goederen overeenkomstig de procedure van de leden 3 tot en met 5 tijdelijk schorsen indien:
 - a) die Partij op basis van objectieve, dwingende en verifieerbare informatie tot de bevinding is gekomen dat er sprake is van systematische en sectorale inbreuken op de douanewetgeving betreffende de preferentiële behandeling op grond van dit hoofdstuk, waardoor die Partij een aanzienlijk verlies aan inkomsten heeft geleden, en
 - b) de andere Partij herhaaldelijk en zonder rechtvaardiging weigert of anderszins verzuimt samen te werken met betrekking tot de in punt a) bedoelde inbreuken op de douanewetgeving.
3. De Partij die tot de in lid 2, punt a), bedoelde bevinding is gekomen, stelt het Handelscomité daarvan onverwijld in kennis en treedt in het kader van het Handelscomité met de andere Partij in overleg om tot een wederzijds aanvaardbare oplossing te komen.

4. Indien de Partijen binnen drie maanden na de in lid 3 bedoelde kennisgeving geen overeenstemming bereiken over een aanvaardbare oplossing, kan de Partij die tot de bevinding is gekomen, besluiten de desbetreffende preferentiële behandeling van de betrokken goederen tijdelijk te schorsen. De tijdelijke schorsing geldt alleen voor de handelaren van wie beide Partijen tijdens het in lid 3 bedoelde overleg de identiteit hebben vastgesteld en die het erover eens zijn dat die handelaren betrokken waren bij de inbreuken op de douanewetgeving. Het Handelscomité wordt van een dergelijke tijdelijke schorsing onverwijld in kennis gesteld.

5. Indien een Partij tot de in lid 2, punt a), bedoelde bevinding is gekomen en binnen drie maanden na de kennisgeving als bedoeld in lid 4 heeft vastgesteld dat de tijdelijke schorsing als bedoeld in lid 4 niet doeltreffend is geweest in de strijd tegen inbreuken op de douanewetgeving betreffende de preferentiële behandeling die op grond van dit hoofdstuk wordt toegekend, kan de Partij besluiten de desbetreffende preferentiële behandeling van de betrokken goederen tijdelijk te schorsen. De Partij kan ook besluiten de desbetreffende preferentiële behandeling van de betrokken goederen tijdelijk te schorsen indien de Partijen tijdens het in lid 3 bedoelde overleg niet konden vaststellen welke handelaren betrokken waren bij de inbreuken op de douanewetgeving en daarover geen overeenstemming konden bereiken. Het Handelscomité wordt van deze tijdelijke schorsing onverwijld in kennis gesteld.

6. De in dit artikel bedoelde tijdelijke schorsingen gelden slechts voor de periode die nodig is om de financiële belangen van de betrokken Partij te beschermen, en in geen geval langer dan zes maanden. Indien de omstandigheden die tot de initiële tijdelijke schorsing hebben geleid bij het verstrijken van de periode van zes maanden blijven bestaan, kan de betrokken Partij, na de andere Partij daarvan in kennis te hebben gesteld, besluiten de tijdelijke schorsing te verlengen. Elke schorsing is het voorwerp van periodiek overleg binnen het Handelscomité.

7. Elke Partij maakt overeenkomstig haar interne procedures berichten aan importeurs betreffende besluiten met betrekking tot de in dit artikel bedoelde tijdelijke schorsingen bekend.

8. Niettegenstaande lid 5 staat de Partij van invoer, indien een importeur ten genoegen van de douaneautoriteit van de Partij van invoer kan aantonen dat de betrokken goederen volledig in overeenstemming zijn met de douanewetgeving van de Partij van invoer, de vereisten van deze overeenkomst en alle andere voorwaarden in verband met de tijdelijke schorsing die door de Partij van invoer overeenkomstig haar wetgeving zijn vastgesteld, de importeur toe een preferentiële behandeling aan te vragen en alle rechten terug te vorderen voor zover de betaling daarvan de bij de invoer van de betrokken goederen geldende preferentiële tarieven te boven is gegaan.

ARTIKEL 2.19

Comité voor de handel in goederen

1. Dit artikel vormt een aanvulling op en nadere uitwerking van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités).
2. Het Comité voor de handel in goederen heeft met betrekking tot dit hoofdstuk onder meer tot taak:
 - a) de handel in goederen tussen de Partijen te bevorderen, onder meer door overleg over versnelde tariefafschaffing uit hoofde van deze overeenkomst;
 - b) belemmeringen van de handel in goederen tussen de Partijen onmiddellijk aan te pakken;

- c) onverminderd hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting), overleg te plegen over en te trachten een oplossing te vinden voor alle kwesties in verband met dit hoofdstuk, met inbegrip van geschillen die tussen de partijen kunnen ontstaan over aangelegenheden die verband houden met de indeling van goederen in het geharmoniseerde systeem en bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing), of met een wijziging van de structuur van de codes van het geharmoniseerd systeem of van de respectieve nomenclaturen van elke Partij, om ervoor te zorgen dat de verplichtingen van elke Partij uit hoofde van bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) niet worden gewijzigd;
- d) het preferentiegebruik en de statistieken te monitoren, waarvan de gegevens door het Comité voor de handel in goederen voor een gedachtewisseling kunnen worden voorgelegd aan het Handelscomité, en
- e) samen te werken met een gespecialiseerd comité of ander orgaan dat uit hoofde van deze overeenkomst is opgericht of gemachtigd om op te treden in aangelegenheden die relevant kunnen zijn voor dat gespecialiseerde comité of ander orgaan, naargelang het geval.

ARTIKEL 2.20

Contactpunten

Binnen 90 dagen na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst wijst elke Partij een contactpunt aan voor het faciliteren van de communicatie tussen de Partijen over aangelegenheden die onder dit hoofdstuk vallen en stelt zij de andere Partij in kennis van de contactgegevens van het contactpunt. Elke Partij stelt de andere Partij onverwijld in kennis van elke wijziging van die contactgegevens.

HOOFDSTUK 3

OORSPRONGSREGELS EN OORSPRONGSPROCEDURES

AFDELING A

OORSPRONGSREGELS

ARTIKEL 3.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “zending”: een product dat gelijktijdig van een afzender naar een geadresseerde wordt verzonden of vergezeld gaat van één enkel vervoersdocument voor de verzending van de afzender naar de geadresseerde, of bij gebreke daarvan, van één enkele factuur;
- b) “exporteur”: een in een Partij gevestigde persoon die overeenkomstig de voorschriften van de wetgeving van die Partij het product van oorsprong uitvoert of produceert en een attest van oorsprong opstelt;
- c) “importeur”: een persoon die het product van oorsprong invoert en daarvoor om preferentiële tariefbehandeling verzoekt;

- d) “materiaal”: elke stof die wordt gebruikt bij de productie van een product, met inbegrip van alle ingrediënten, grondstoffen, bestanddelen of onderdelen;
- e) “niet van oorsprong zijnd materiaal”: materiaal dat uit hoofde van dit hoofdstuk niet als van oorsprong wordt aangemerkt, met inbegrip van materiaal waarvan de oorsprongsstatus niet kan worden bepaald;
- f) “product”: het resultaat van productie, zelfs indien het is bedoeld om als materiaal bij de productie van een ander product te worden gebruikt, en
- g) “productie”: elke soort be- of verwerking, met inbegrip van assemblage.

ARTIKEL 3.2

Algemene vereisten voor producten van oorsprong

1. Voor de toepassing door een Partij van de preferentiële tariefbehandeling op een goed van oorsprong van de andere Partij overeenkomstig deze overeenkomst, wordt een product, op voorwaarde dat het voldoet aan alle andere toepasselijke vereisten van dit hoofdstuk, beschouwd als van oorsprong uit de andere Partij indien het:
 - a) volledig in die Partij is verkregen in de zin van artikel 3.4 (Volledig verkregen producten);
 - b) in die Partij uitsluitend uit materialen van oorsprong is vervaardigd, of

- c) in die Partij is vervaardigd en erin niet van oorsprong zijnde materialen zijn verwerkt voor zover het product voldoet aan de eisen van bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels).
2. Als een product de oorsprongsstatus heeft verkregen, worden de niet van oorsprong zijnde materialen die zijn gebruikt bij de productie van dat product niet als niet van oorsprong zijnde materialen beschouwd wanneer dat product als materiaal in een ander product wordt verwerkt.
 3. De verkrijging van de oorsprongsstatus wordt zonder onderbreking afgehandeld in Nieuw-Zeeland of de Unie.

ARTIKEL 3.3

Cumulatie van oorsprong

1. Een product van oorsprong uit een Partij wordt beschouwd als van oorsprong uit de andere Partij wanneer dat product als materiaal bij de productie van een ander product in die andere Partij wordt gebruikt.
2. Om te bepalen of een product van oorsprong is uit de andere Partij, kan rekening worden gehouden met de productie die in een Partij is uitgevoerd op een niet van oorsprong zijnd materiaal.
3. De leden 1 en 2 zijn niet van toepassing indien de in de andere Partij uitgevoerde productie niet ingrijpender is dan een of meer van de in artikel 3.6 (Ontoereikende be- of verwerking) genoemde behandelingen.

4. Om het in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling), lid 2, punt a), bedoelde attest van oorsprong te kunnen invullen voor een niet van oorsprong zijnde materiaal, vraagt de exporteur zijn leverancier om een leveranciersverklaring als bedoeld in bijlage 3-D (In artikel 3.3 (Cumulatie van oorsprong), lid 4, genoemde leveranciersverklaring) of een gelijkwaardig document met dezelfde informatie, waarin de niet van oorsprong zijnde materialen voldoende duidelijk zijn omschreven om die te kunnen identificeren.

ARTIKEL 3.4

Volledig verkregen producten

1. Als volledig in een Partij verkregen worden beschouwd:
 - a) een uit de bodem of zeebodem van een Partij ontgonnen of gewonnen minerale of van nature voorkomende stof;
 - b) een in een Partij geteelde of geoogste plant of groente;
 - c) een in een Partij geboren en opgekweekt levend dier;
 - d) een product afkomstig van in een Partij opgekweekt levend dier;
 - e) een product afkomstig van in een Partij geboren en opgekweekt geslacht dier;

- f) een in een Partij, maar niet buiten de uiterste grenzen van de territoriale wateren van de Partij, door jacht of bevissing verkregen product;
- g) een product afkomstig van aquacultuur in een Partij, indien aquatische organismen, met inbegrip van vis, weekdieren, schaaldieren, andere ongewervelde waterdieren en waterplanten, zijn geboren of opgekweekt uit uitgangsmateriaal zoals eieren, hom en kuit, visbroed, pootvis of larven, door ingrepen in het kweek- en groeiproces teneinde de productie te vergroten, zoals het uitzetten, voeren, of beschermen tegen predatoren;
- h) een product van de zeevisserij en andere overeenkomstig het internationale recht buiten een territoriale zee door een vaartuig van een Partij uit de zee gewonnen producten;
- i) een product dat, uitsluitend uit een in punt h) bedoeld product, aan boord van een fabrieksschip van een Partij is vervaardigd;
- j) een product dat buiten een territoriale zee door een Partij of een persoon van een Partij uit de zeebodem of ondergrond is ontgonnen of gewonnen, op voorwaarde dat die Partij of die persoon van die Partij het recht heeft die zeebodem of ondergrond te bewerken overeenkomstig het internationale recht;
- k) resten en afval afkomstig van in een Partij verrichte fabricagehandelingen;
- l) een in een Partij verzameld gebruikt product dat alleen nog kan worden gebruikt voor de terugwinning van grondstoffen, met inbegrip van die grondstoffen, en
- m) een product dat in een Partij uitsluitend uit de in de punten a) tot en met l) bedoelde producten is vervaardigd.

2. Onder “vaartuig van een Partij” respectievelijk “fabrieksschip van een Partij” in lid 1, punten h) en i), wordt uitsluitend verstaan een vaartuig respectievelijk fabrieksschip dat:

- a) in een lidstaat of in Nieuw-Zeeland is geregistreerd;
- b) onder de vlag van een lidstaat of van Nieuw-Zeeland vaart, en
- c) aan een van de volgende voorwaarden voldoet:
 - i) het is voor ten minste 50 % eigendom van onderdanen van een lidstaat of van Nieuw-Zeeland, of
 - ii) het is eigendom van één of meer rechtspersonen die ieder:
 - A) hun hoofdkantoor en hun belangrijkste economische activiteit in een lidstaat of in Nieuw-Zeeland hebben, en
 - B) voor ten minste 50 % eigendom zijn van publieke entiteiten of rechtspersonen van een lidstaat of van Nieuw-Zeeland.

ARTIKEL 3.5

Toleranties

1. Wanneer bij de productie van een product gebruikte niet van oorsprong zijnde materialen niet aan de vereisten van bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) voldoen, wordt het product als van oorsprong uit een Partij beschouwd op voorwaarde dat:
 - a) voor alle producten, met uitzondering van de onder de GS-hoofdstukken 50 tot en met 63 ingedeelde producten, de waarde van de bij de productie van de betreffende producten gebruikte niet van oorsprong zijnde materialen niet hoger is dan 10 % van de prijs af fabriek van die producten;
 - b) voor de onder de GS-hoofdstukken 50 tot en met 63 ingedeelde producten, de toleranties gelden die zijn vastgesteld in de aantekeningen 7 en 8 van bijlage 3-A (Aantekeningen bij de productspecifieke oorsprongsregels).
2. Lid 1 is niet van toepassing wanneer de waarde of het gewicht van de bij de productie van een product gebruikte niet van oorsprong zijnde materialen hoger is dan een van de in bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) voorgeschreven percentages voor de maximumwaarde of het maximumgewicht van niet van oorsprong zijnde materialen.
3. Lid 1 is niet van toepassing op volledig in een Partij verkregen producten in de zin van artikel 3.4 (Volledig verkregen producten). Indien op grond van bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) is vereist dat de bij de productie van een product gebruikte materialen volledig zijn verkregen in een Partij in de zin van artikel 3.4 (geheel en al verkregen producten), zijn de leden 1 en 2 van toepassing.

ARTIKEL 3.6

Ontoereikende be- of verwerking

1. Niettegenstaande artikel 3.2 (Algemene vereisten voor producten van oorsprong), lid 1, punt c), wordt een product niet als van oorsprong uit een Partij beschouwd indien de productie van het product in een Partij slechts bestaat in een of meer van de volgende behandelingen ten aanzien van niet van oorsprong zijnde materialen:
 - a) conserveerbehandelingen zoals drogen, invriezen, pekelen en andere soortgelijke behandelingen die uitsluitend bedoeld zijn om ervoor te zorgen dat de producten tijdens vervoer en opslag in goede staat blijven¹;
 - b) het splitsen of samenvoegen van verpakkingen;
 - c) het wassen of schoonmaken, het stofvrij maken of het verwijderen van roest, olie, verf of dergelijke;
 - d) het strijken of persen van textielstoffen en textielwaren;
 - e) het eenvoudig schilderen en polijsten;
 - f) het ontvliezen of doppen en geheel of gedeeltelijk vermalen van rijst; het polijsten en glanzen van granen en rijst;

¹ In de context van punt a) worden conserveerbehandelingen zoals koelen, invriezen en verluchten als ontoereikend beschouwd, maar worden behandelingen als inleggen, drogen of roken die bedoeld zijn om het product bijzondere of andere kenmerken te verlenen, niet als ontoereikend beschouwd.

- g) het kleuren of aromatiseren van suiker of vormen van suikerklonten; het geheel of gedeeltelijk vermalen van kristalsuiker;
- h) het pellen, ontpitten of schillen van vruchten, noten of groenten;
- i) het aanscherpen of het eenvoudig vermalen of versnijden;
- j) het zeven, sorteren, classificeren, assorteren (daaronder begrepen het samenstellen van stellen of assortimenten van artikelen);
- k) het eenvoudig verpakken in flessen, blikken, flacons, zakken, kratten of dozen, het bevestigen op kaarten of platen en alle andere eenvoudige handelingen in verband met de verpakkingen;
- l) het aanbrengen of opdrukken van merken, etiketten, beeldmerken of andere soortgelijke onderscheidingstekens op het product zelf of op zijn verpakking;
- m) het eenvoudig mengen van producten, ook van verschillende soorten; het mengen van suiker en andere stoffen;
- n) het eenvoudig toevoegen van water of het verdunnen met water of een andere stof die de kenmerken van de producten niet wezenlijk wijzigt, of het drogen of denatureren van het product;
- o) het eenvoudig samenvoegen van delen van artikelen tot een volledig artikel en het uit elkaar nemen van het product in onderdelen, of

p) het slachten van dieren.

2. Voor de toepassing van lid 1 worden behandelingen als eenvoudig beschouwd wanneer voor het uitvoeren daarvan geen bijzondere vaardigheden noch speciaal daarvoor gemaakte of geïnstalleerde machines, toestellen of uitrustingsstukken nodig zijn.

ARTIKEL 3.7

In aanmerking te nemen eenheid

1. De voor de toepassing van dit hoofdstuk in aanmerking te nemen eenheid is het product dat bij de indeling van het product in het geharmoniseerd systeem als de basiseenheid wordt beschouwd.

2. Indien een zending bestaat uit een aantal identieke producten die onder dezelfde post van het geharmoniseerd systeem zijn ingedeeld, is dit hoofdstuk op elk van die producten op zich beschouwd van toepassing.

ARTIKEL 3.8

Verpakkingsmateriaal en verpakkingsmiddelen voor verzending

Bij de bepaling of een product de oorsprongsstatus heeft verkregen, wordt geen rekening gehouden met het verpakkingsmateriaal en de verpakkingsmiddelen voor verzending die worden gebruikt ter bescherming van een product tijdens het vervoer.

ARTIKEL 3.9

Verpakkingsmateriaal en verpakkingsmiddelen voor detailhandelsverkoop

1. Bij de bepaling of de bij de productie van dat product gebruikte niet van oorsprong zijnde materialen voorwerp van de toepasselijke wijziging in tariefindeling of van een specifieke fabricage- of bewerkingshandeling als bedoeld in bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) zijn geweest dan wel of het product volledig is verkregen in een Partij in de zin van artikel 3.4 (geheel en al verkregen producten), wordt geen rekening gehouden met het verpakkingsmateriaal en de verpakkingsmiddelen waarin het product is verpakt voor de detailhandelsverkoop, voor zover dat verpakkingsmateriaal en die verpakkingsmiddelen bij het product worden ingedeeld.
2. Wanneer voor een product een in bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) vermelde voorwaarde met betrekking tot waarde geldt, worden het verpakkingsmateriaal en de verpakkingsmiddelen waarin het product is verpakt voor de detailhandelsverkoop, voor zover dat verpakkingsmateriaal en die verpakkingsmiddelen bij dat product worden ingedeeld, wat de waarde ervan betreft, bij de berekening met het oog op de toepassingen van die voorwaarde op het product in aanmerking genomen als van oorsprong zijnde of niet van oorsprong zijnde materialen, naar gelang het geval.

ARTIKEL 3.10

Toebehoren, vervangingsonderdelen en gereedschappen

1. Dit artikel is van toepassing op toebehoren, vervangingsonderdelen, gereedschappen en instructie- of ander voorlichtingsmateriaal van een product voor zover zij:
 - a) bij het product zijn ingedeeld en samen met het product worden geleverd en in rekening gebracht, en

b) van het soort, de hoeveelheid en de waarde zijn die gebruikelijk zijn voor het betrokken product.

2. Bij het bepalen of een product:

a) volledig is verkregen in een Partij in de zin van artikel 3.4 (geheel en al verkregen producten), dan wel aan een in bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) vermelde voorwaarde met betrekking tot productieprocedé of wijziging in tariefindeling voldoet, worden toebehoren, vervangingsonderdelen, gereedschappen en instructie- of ander voorlichtingsmateriaal van dat product buiten beschouwing gelaten, en

b) aan een in bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) vermelde voorwaarde met betrekking tot waarde voldoet, worden de toebehoren, vervangingsonderdelen, gereedschappen en het instructie- of ander voorlichtingsmateriaal van dat product, wat de waarde ervan betreft, bij de berekening met het oog op de toepassing van die voorwaarde op het product in aanmerking genomen als van oorsprong zijnde of niet van oorsprong zijnde materialen, naar gelang het geval.

ARTIKEL 3.11

Stellen of assortimenten

Stellen of assortimenten bedoeld in algemene regel 3, punten a) en b), van de algemene regels voor de interpretatie van het geharmoniseerd systeem worden als van oorsprong uit een Partij beschouwd wanneer alle samenstellende delen ervan de oorsprongsstatus hebben verkregen. Wanneer een stel of assortiment bestaat uit van oorsprong zijnde en niet van oorsprong zijnde samenstellende delen, wordt het stel of assortiment als geheel beschouwd als van oorsprong uit een Partij indien de waarde van alle niet van oorsprong zijnde samenstellende delen niet meer dan 15 % van de prijs af fabriek van dat stel of assortiment bedraagt.

ARTIKEL 3.12

Neutrale elementen

Om te bepalen of een product van oorsprong is uit een Partij, hoeft niet te worden nagegaan wat de oorsprongsstatus is van de volgende neutrale elementen:

- a) energie en brandstof;
- b) fabrieksuitrusting, met inbegrip van producten die voor het onderhoud van die uitrusting worden gebruikt;
- c) machines, werktuigen, matrijzen en gietvormen;
- d) vervangingsonderdelen en materialen voor het onderhoud van materieel en gebouwen;
- e) smeermiddelen, vetten, samenstellende materialen en andere materialen die worden gebruikt bij de productie of om materieel en gebouwen te laten functioneren;
- f) handschoenen, brillen, schoeisel, kleding, veiligheidsuitrusting en benodigdheden;
- g) apparatuur, benodigdheden en materieel dat wordt gebruikt voor het testen of inspecteren van het product;
- h) katalysatoren en oplosmiddelen, en

- i) andere materialen die niet in het product zijn verwerkt en ook niet bedoeld zijn om in de uiteindelijke samenstelling van het product te worden verwerkt.

ARTIKEL 3.13

Methode van gescheiden boekhouding voor onderling vervangbare materialen en vervangbare producten

1. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder “onderling vervangbare materialen” of “onderling vervangbare producten” verstaan: materialen of producten van dezelfde soort en handelskwaliteit, met dezelfde technische en fysieke kenmerken, die ten behoeve van het bepalen van de oorsprong niet van elkaar te onderscheiden zijn.
2. Van oorsprong zijnde en niet van oorsprong zijnde onderling vervangbare materialen of onderling vervangbare producten worden tijdens de opslag fysiek gescheiden met het oog op het behoud van hun status van “van oorsprong zijnde” en “niet van oorsprong zijnde”.
3. Niettegenstaande lid 2 mogen van oorsprong zijnde en niet van oorsprong zijnde onderling vervangbare materialen bij de productie van een product worden gebruikt zonder tijdens de opslag fysiek te worden gescheiden, indien een methode van gescheiden boekhouding wordt gebruikt.
4. Niettegenstaande lid 2 mogen van oorsprong zijnde en niet van oorsprong zijnde onderling vervangbare producten die zijn ingedeeld onder de hoofdstukken 10, 15, 27, 28, 29, posten 32.01 tot en met 32.07, of posten 39.01 tot en met 39.14 van het geharmoniseerd systeem vóór uitvoer naar de andere Partij in een Partij worden opgeslagen zonder fysiek gescheiden te zijn, indien een gescheiden boekhouding wordt toegepast.

5. De in de leden 3 en 4 bedoelde methode van gescheiden boekhouding wordt in overeenstemming met een voorraadbeheersysteem toegepast uit hoofde van in de Partij waar de methode van gescheiden boekhouding wordt gebruikt algemeen aanvaarde boekhoudbeginselen.

6. De methode van gescheiden boekhouding is een methode die ervoor zorgt dat er te allen tijde niet meer producten de oorsprongsstatus verkrijgen dan het geval zou zijn indien de materialen of de producten fysiek gescheiden waren.

ARTIKEL 3.14

Geretourneerde producten

Wanneer een uit een Partij naar een derde land uitgevoerd product van oorsprong uit die Partij naar die Partij wordt geretourneerd, wordt het als een niet van oorsprong zijn product beschouwd tenzij het geretourneerde product:

- a) hetzelfde is als het uitgevoerde product, en
- b) terwijl het zich in het derde land waarnaar het is uitgevoerd bevond of bij de uitvoer ervan geen andere behandelingen heeft ondergaan dan die welke noodzakelijk waren om het in goede staat te bewaren.

ARTIKEL 3.15

Niet-wijziging

1. Een voor binnenlands gebruik in de Partij van invoer aangegeven product van oorsprong mag, nadat het is uitgevoerd en voordat het voor binnenlands gebruik wordt aangegeven, op geen enkele manier zijn gewijzigd of getransformeerd en evenmin andere behandelingen hebben ondergaan dan die welke noodzakelijk waren om het in goede staat te bewaren of die welke bestaan in het toevoegen of aanbrengen van merken, etiketten, verzegelingen of andere documentatie om te waarborgen dat aan de specifieke vereisten van de Partij van invoer wordt voldaan.
2. De opslag of tentoonstelling van een product van oorsprong kan plaatsvinden in een derde land indien dat product van oorsprong in dat derde land niet tot verbruik is ingeklaard.
3. Onverminderd afdeling B (Oorsprongsprocedures) van dit hoofdstuk kunnen zendingen in een derde land worden gesplitst indien de zendingen in dat derde land niet tot verbruik zijn ingeklaard.
4. In geval van twijfel over de vraag of aan de voorwaarden van de leden 1 tot en met 3 wordt voldaan, kan de douaneautoriteit van de Partij van invoer de importeur verzoeken te bewijzen dat hij aan die voorwaarden voldoet, welk bewijs met alle middelen kan worden geleverd, onder meer aan de hand van vervoersovereenkomsten zoals cognossementen, feitelijk of concreet bewijsmateriaal zoals markering of nummering van de verpakkingen of ander bewijsmateriaal betreffende het product zelf.

AFDELING B

OORSPRONGSPROCEDURES

ARTIKEL 3.16

Verzoek om preferentiële tariefbehandeling

1. De Partij van invoer kent een preferentiële tariefbehandeling toe aan een product van oorsprong uit de andere Partij, op grond van een verzoek van de importeur om preferentiële tariefbehandeling. De importeur is verantwoordelijk voor de juistheid van het verzoek om preferentiële tariefbehandeling en voor de naleving van de voorwaarden van dit hoofdstuk.
2. Een verzoek om preferentiële tariefbehandeling wordt gedaan op basis van:
 - a) een door de exporteur opgesteld attest van oorsprong waaruit blijkt dat het product van oorsprong is, of
 - b) de aan de importeur bekende informatie dat het product van oorsprong is.
3. Een verzoek om preferentiële tariefbehandeling en de grondslag ervan als bedoeld in lid 2, punten a) en b), worden in overeenstemming met de wetgeving van de Partij van invoer in de douaneaangifte ten invoer opgenomen.

4. De importeur die om een preferentiële tariefbehandeling verzoekt op basis van een attest van oorsprong als bedoeld in lid 2, punt a), bewaart het attest van oorsprong en verstrekt de douaneautoriteit van de Partij van invoer desgevraagd een kopie daarvan.

ARTIKEL 3.17

Verzoeken om preferentiële tariefbehandeling na invoer

1. Indien de importeur ten tijde van de invoer geen verzoek om preferentiële tariefbehandeling heeft ingediend en het product ten tijde van de invoer voor preferentiële tariefbehandeling in aanmerking zou zijn gekomen, kent de Partij van invoer een preferentiële tariefbehandeling toe en betaalt zij een teveel aan betaalde douanerechten terug of scheldt zij dat kwijt.
2. De Partij van invoer kan als voorwaarde voor de toekenning van een preferentiële tariefbehandeling uit hoofde van lid 1 verlangen dat de importeur om een preferentiële tariefbehandeling verzoekt en de basis voor het verzoek verstrekt als bedoeld in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling), lid 2. Dat verzoek wordt niet later ingediend dan drie jaar na de datum van invoer of binnen een langere termijn als bepaald in de wetgeving van de Partij van invoer.

ARTIKEL 3.18

Attest van oorsprong

1. Een attest van oorsprong wordt door een exporteur van een product opgesteld op basis van informatie waaruit blijkt dat het product van oorsprong is, in voorkomend geval met inbegrip van informatie over de oorsprongsstatus van de bij de productie van dat product gebruikte materialen. De exporteur is verantwoordelijk voor de juistheid van het attest van oorsprong en van de verstrekte informatie.
2. Een attest van oorsprong wordt in een van de in bijlage 3-C (Tekst van het attest van oorsprong) opgenomen taalversies verstrekt op een factuur of ander handelsdocument waarin het product van oorsprong voldoende duidelijk is omschreven om het te kunnen identificeren¹. De Partij van invoer verlangt van de importeur geen vertaling van het attest van oorsprong.
3. Een attest van oorsprong is één jaar geldig vanaf de datum waarop het is opgesteld.
4. Een attest van oorsprong kan van toepassing zijn op:
 - a) één enkele zending van een of meer in een Partij ingevoerde producten, of

¹ Voor alle duidelijkheid: hoewel het attest van oorsprong door de exporteur moet worden opgesteld en de exporteur verantwoordelijk is voor het verstrekken van voldoende gegevens om het product van oorsprong te identificeren, is er geen vereiste met betrekking tot de identiteit of de plaats van vestiging van de persoon die de factuur of enig ander document afgeeft, indien de exporteur aan de hand van dat document duidelijk kan worden geïdentificeerd.

b) meerdere zendingen van identieke producten die worden ingevoerd in een Partij binnen de in het attest van oorsprong aangegeven periode van maximaal twaalf maanden.

5. De Partij van invoer staat, op verzoek van de importeur en met inachtneming van de eventuele voorschriften van de Partij van invoer, één attest van oorsprong toe voor niet-gemonteerde of gedemonteerde producten in de zin van algemene regel 2, punt a), van de algemene regels voor de interpretatie van het geharmoniseerd systeem, die onder de afdelingen XV tot en met XXI van het geharmoniseerd systeem vallen, indien deze producten in deelzendingen worden ingevoerd.

ARTIKEL 3.19

Geringe vergissingen of geringe afwijkingen

De douaneautoriteit van de Partij van invoer mag een verzoek om preferentiële tariefbehandeling niet afwijzen wegens geringe vergissingen of geringe afwijkingen in het attest van oorsprong.

ARTIKEL 3.20

Aan importeur bekende informatie

De aan de importeur bekende informatie dat een product van oorsprong is uit de Partij van uitvoer is gebaseerd op informatie waaruit blijkt dat het product van oorsprong is en voldoet aan de voorwaarden van dit hoofdstuk.

ARTIKEL 3.21

Verplichting tot bewaren van gegevens

1. Een importeur die verzoekt om preferentiële tariefbehandeling als bedoeld in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling), of om preferentiële tariefbehandeling na invoer als bedoeld in artikel 3.17 (Verzoeken om preferentiële tariefbehandeling na invoer) voor een in de Partij van invoer ingevoerd product bewaart gedurende ten minste drie jaar na de datum waarop dat verzoek om preferentiële tariefbehandeling respectievelijk dat verzoek om preferentiële tariefbehandeling na invoer is ingediend of of gedurende een langere periode die kan zijn vastgelegd in de wetgeving van de Partij van invoer:
 - a) het door de exporteur opgestelde attest van oorsprong, indien het verzoek op een attest van oorsprong werd gebaseerd, of
 - b) alle gegevens waaruit blijkt dat het product aan de voorwaarden voor het verkrijgen van de oorsprongsstatus voldoet, indien het verzoek op de aan de importeur bekende informatie werd gebaseerd.
2. Een exporteur die een attest van oorsprong heeft opgesteld, bewaart gedurende ten minste vier jaar na de opstelling van dat attest of gedurende een langere periode die in de wetgeving van de Partij van uitvoer is vastgelegd een kopie van dat attest en andere gegevens waaruit blijkt dat het product aan de voorwaarden voor het verkrijgen van de oorsprongsstatus voldoet.
3. Indien een exporteur niet de producent van de producten is en zich met betrekking tot de oorsprongsstatus van de producten op informatie van een leverancier heeft gebaseerd, moet de exporteur de door die leverancier verstrekte informatie bewaren.

4. De overeenkomstig dit artikel te bewaren gegevens mogen in elektronische vorm worden opgeslagen.

ARTIKEL 3.22

Vrijstelling van procedurevoorschriften

1. Onverminderd de artikelen 3.16 tot en met 3.21 kent de Partij van invoer een preferentiële tariefbehandeling toe aan:

- a) producten die door particulieren in kleine pakketten naar particulieren worden verzonden, of
- b) producten die deel uitmaken van de persoonlijke bagage van reizigers.

2. Lid 1 is uitsluitend van toepassing op producten waarvoor een douaneaangifte is ingediend waarin wordt verklaard dat zij aan de voorwaarden van dit hoofdstuk voldoen, en ten aanzien waarvan de douaneautoriteit van de Partij van invoer geen twijfels heeft over de juistheid van die verklaring.

3. Lid 1 is niet van toepassing op de volgende producten:

- a) producten die als handelsgoederen worden ingevoerd, behalve bij invoer van incidentele aard van producten die uitsluitend bestemd zijn voor persoonlijk gebruik door de ontvanger of de reiziger of de leden van diens gezin, indien uit de aard en de hoeveelheid van de producten blijkt dat de invoer geen commercieel doel heeft;

- b) producten waarvan de invoer deel uitmaakt van een reeks invoertransacties waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat zij afzonderlijk zijn verricht om de vereisten van artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling) te ontwijken;
- c) producten waarvan de totale waarde meer bedraagt dan:
 - i) voor de Unie, 500 EUR in geval van in kleine pakketten verzonden producten of 1 200 EUR in geval van producten die deel uitmaken van de persoonlijke bagage van reizigers. De in een bepaalde nationale valuta te gebruiken bedragen zijn de tegenwaarde in die valuta van de in euro's uitgedrukte bedragen op de eerste werkdag van oktober. De wisselkoersen zijn die welke voor die dag worden bekendgemaakt door de Europese Centrale Bank, tenzij uiterlijk op 15 oktober een andere wisselkoers aan de Europese Commissie wordt meegedeeld, en gelden met ingang van 1 januari van het daaropvolgende jaar. De Europese Commissie stelt Nieuw-Zeeland van de desbetreffende wisselkoersen in kennis;
 - ii) voor Nieuw-Zeeland, 1 000 NZD zowel in geval van in kleine pakketten verzonden producten als in geval van producten die deel uitmaken van de persoonlijke bagage van reizigers.

4. De importeur is verantwoordelijk voor de juistheid van de in lid 2 bedoelde douaneaangifte. De in artikel 3.21 (Verplichting tot bewaren van gegevens) neergelegde vereisten inzake het bewaren van gegevens zijn niet van toepassing op de importeur indien dit artikel wordt toegepast.

ARTIKEL 3.23

Verificatie

1. De douaneautoriteit van de Partij van invoer kan op basis van risicobeoordelingsmethoden, die een willekeurige steekproef kunnen omvatten, controleren of een product van oorsprong is of dat aan de andere voorwaarden van dit hoofdstuk is voldaan. Deze controle kan worden verricht door middel van een verzoek om informatie aan de importeur die het in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling) bedoelde verzoek om preferentiële tariefbehandeling heeft ingediend, op het tijdstip waarop de aangifte ten invoer wordt ingediend, hetzij voor of na de vrijgave van de producten.
2. De informatie waar op grond van lid 1 om wordt verzocht, omvat ten hoogste de volgende elementen:
 - a) indien het verzoek werd gebaseerd op een attest van oorsprong bedoeld in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling), lid 2, punt a), dat attest van oorsprong;
 - b) wanneer het oorsprongscriterium gebaseerd is op:
 - i) het feit dat het product “volledig verkregen” is, de toepasselijke categorie (zoals oogst, ontginning, bevissing) en de plaats van productie;
 - ii) een wijziging in tariefindeling, een lijst van alle niet van oorsprong zijnde materialen, met inbegrip van het tariefindelingsnummer ervan (in twee, vier of zes cijfers, afhankelijk van het oorsprongscriterium);

- iii) een waardemethode, de waarde van het eindproduct en de waarde van alle bij de productie van dat eindproduct gebruikte niet van oorsprong zijnde materialen;
- iv) gewicht, het gewicht van het eindproduct alsmede het gewicht van de desbetreffende in de productie van dat eindproduct gebruikte niet van oorsprong zijnde materialen;
- v) een specifiek productieprocedé, een specifieke beschrijving van dat productieprocedé.

3. Wanneer de importeur de gevraagde informatie verstrekt, kan hij daaraan alle andere informatie toevoegen die met het oog op de verificatie nuttig wordt geacht.

4. Indien het verzoek om preferentiële tariefbehandeling is gebaseerd op een attest van oorsprong en de importeur niet over het in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling), lid 2, punt a), bedoelde attest van oorsprong beschikt, stelt die importeur de douaneautoriteit van de Partij van invoer daarvan in kennis. In dat geval kan de importeur de douaneautoriteit ervan in kennis stellen dat de gevraagde informatie rechtstreeks door de exporteur zal worden verstrekt.

5. Indien het verzoek om preferentiële tariefbehandeling is gebaseerd op de aan de importeur bekende informatie als bedoeld in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling), lid 2, punt b), kan de douaneautoriteit van de Partij van invoer die de verificatie verricht, na eerst overeenkomstig lid 1 van dit artikel om informatie te hebben verzocht, een verzoek om aanvullende informatie richten aan de importeur indien zij van oordeel is dat aanvullende informatie vereist is om te controleren of een product de oorsprongsstatus heeft verkregen of om na te gaan of aan de overige vereisten van dit hoofdstuk is voldaan. De douaneautoriteit van de Partij van invoer kan indien van toepassing de importeur om specifieke documentatie en informatie verzoeken.

6. Tijdens de verificatie staat de Partij van invoer de vrijgave van de betrokken producten toe. De Partij van invoer kan deze vrijgave afhankelijk stellen van het feit dat de importeur zekerheid stelt of andere door de douaneautoriteiten verlangde passende conservatoire maatregelen neemt. Elke schorsing van de preferentiële tariefbehandeling wordt zo spoedig mogelijk beëindigd nadat de douaneautoriteit van de Partij van invoer heeft vastgesteld dat de betrokken producten de oorsprongsstatus hebben verkregen, en dat aan de andere voorwaarden van dit hoofdstuk is voldaan.

ARTIKEL 3.24

Administratieve samenwerking

1. Met het oog op de goede toepassing van dit hoofdstuk werken de Partijen via hun respectieve douaneautoriteit samen bij het controleren of een product van oorsprong is en aan de overige voorwaarden van dit hoofdstuk voldoet.

2. Indien het verzoek om preferentiële tariefbehandeling is gebaseerd op een attest van oorsprong, kan de douaneautoriteit van de Partij van invoer die de verificatie verricht, na eerst om informatie te hebben verzocht overeenkomstig artikel 3.23 (Verificatie), lid 1, ook om informatie verzoeken bij de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer, binnen twee jaar na de datum waarop het verzoek om preferentiële tariefbehandeling op basis van een attest van oorsprong bedoeld in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling), lid 2, punt a), of het verzoek voor een preferentiële tarief na invoer als bedoeld in artikel 3.17 (Verzoeken om preferentiële tariefbehandeling na invoer), lid 2, is ingediend, indien de douaneautoriteit van de Partij van invoer van oordeel is dat zij aanvullende informatie nodig heeft om de oorsprongsstatus van het product te controleren dan wel om na te gaan of aan de overige vereisten van dit hoofdstuk wordt voldaan. De douaneautoriteit van de Partij van invoer kan de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer in voorkomend geval om specifieke documentatie en informatie verzoeken.

3. Het in lid 2 bedoelde verzoek om informatie omvat onder andere:

- a) het attest van oorsprong;
- b) de identiteit van de douaneautoriteit waarvan het verzoek afkomstig is;
- c) de naam van de exporteur;
- d) het onderwerp en de reikwijdte van de controle, en
- e) indien van toepassing, andere relevante documenten.

4. De douaneautoriteit van de Partij van uitvoer kan in overeenstemming met haar toepasselijke wetgeving om documenten of een onderzoek verzoeken door bewijsmateriaal op te vragen of een bezoek te brengen aan de bedrijfsruimten van de exporteur met het oog op de controle van gegevens en inspectie van de bij de productie van het product gebruikte infrastructuur.

5. Onverminderd het bepaalde in lid 6 verstrekt de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer die het in lid 2 bedoelde verzoek om informatie ontvangt de douaneautoriteit van de Partij van invoer de volgende informatie:

- a) de gevraagde documentatie, voor zover beschikbaar;
- b) een opinie inzake de oorsprongsstatus van het product;

- c) de beschrijving van het product dat het voorwerp van onderzoek is en de voor de toepassing van dit hoofdstuk relevante tariefindeling;
- d) een beschrijving van en een toelichting bij het productieprocedé ter staving van de oorsprongsstatus van het product;
- e) informatie over de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd, en
- f) in voorkomend geval, bewijsstukken.

6. De douaneautoriteit van de Partij van uitvoer verstrekt de douaneautoriteit van de Partij van invoer de in lid 5 vermelde informatie niet zonder toestemming van de exporteur.

7. Elke Partij deelt de andere Partij de contactgegevens van haar douaneautoriteiten en, binnen 30 dagen na de datum van enige wijziging van die contactgegevens, alle wijzigingen daarvan mee. Voor de Unie is de Europese Commissie verantwoordelijk voor de in dit lid bedoelde kennisgevingen.

ARTIKEL 3.25

Weigering van preferentiële tariefbehandeling

1. Onverminderd de vereisten van lid 3 van dit artikel kan de douaneautoriteit van de Partij van invoer weigeren een preferentiële tariefbehandeling toe te kennen indien:
 - a) binnen drie maanden na de datum van een verzoek om informatie als bedoeld in artikel 3.23 (Verificatie), lid 1:
 - i) de importeur geen antwoord heeft verstrekt;
 - ii) in gevallen waarin het verzoek om preferentiële tariefbehandeling is gebaseerd op een attest van oorsprong, er geen attest van oorsprong is verstrekt, of
 - iii) in gevallen waarin het verzoek om preferentiële tariefbehandeling op de aan de importeur bekende informatie is gebaseerd, de door de importeur verstrekte informatie niet volstaat om te bevestigen dat het product de oorsprongsstatus heeft verkregen;
 - b) binnen drie maanden na de datum van een verzoek om aanvullende informatie als bedoeld in artikel 3.23 (Verificatie), lid 5:
 - i) de importeur geen antwoord heeft verstrekt, of

- ii) de door de importeur verstrekte informatie niet volstaat om te bevestigen dat het product de oorsprongsstatus heeft verkregen;
- c) binnen tien maanden na de datum van indiening van een verzoek om informatie op grond van artikel 3.24 (Administratieve samenwerking), lid 2:
 - i) de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer geen antwoord heeft verstrekt, of
 - ii) de door de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer verstrekte informatie ontoereikend is om te kunnen bevestigen dat het product de oorsprongsstatus heeft verkregen.

2. De douaneautoriteit van de Partij van invoer kan weigeren een preferentiële tariefbehandeling toe te kennen voor een product waarvoor een importeur om preferentiële tariefbehandeling verzoekt, indien de importeur niet aan andere voorwaarden uit hoofde van dit hoofdstuk dan die welke betrekking hebben op de oorsprongsstatus van de producten voldoet.

3. Als de douaneautoriteit van de Partij van invoer over voldoende gronden beschikt om een preferentiële tariefbehandeling te weigeren uit hoofde van lid 1 van dit artikel, stelt zij, in gevallen waarin de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer, een opinie inzake de oorsprongsstatus van het bedoelde product als bedoeld in artikel 3.24 (Administratieve samenwerking), lid 5, punt b), heeft uitgebracht waarin de oorsprongsstatus van de producten wordt bevestigd, binnen twee maanden na ontvangst van die opinie de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer in kennis van haar redenen en voornemen om de preferentiële tariefbehandeling te weigeren.

4. Indien de in lid 3 bedoelde kennisgeving is gedaan, vindt binnen drie maanden na de datum van een dergelijke kennisgeving op verzoek van een van de Partijen overleg plaats. De termijn voor overleg kan in onderlinge overeenstemming tussen de douaneautoriteiten van de Partijen per geval worden verlengd. Het overleg vindt plaats volgens de procedure die is vastgesteld door het Gemengd Comité douanesamenwerking, tenzij de douaneautoriteiten van de Partijen anders overeenkomen.

5. Na het verstrijken van de termijn voor overleg kan de douaneautoriteit van de Partij van invoer, indien zij niet kan bevestigen dat het product van oorsprong is, de preferentiële tariefbehandeling weigeren wanneer zij daartoe over voldoende gronden beschikt en nadat zij de importeur in de gelegenheid heeft gesteld te worden gehoord. Echter, wanneer de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer de oorsprongsstatus van de producten bevestigt en die bevestiging onderbouwt, weigert de douaneautoriteit van de Partij van invoer de preferentiële tariefbehandeling van een product niet op de enkele grond dat artikel 3.24 (Administratieve samenwerking), lid 6, is toegepast.

6. De douaneautoriteit van de Partij van invoer stelt de douaneautoriteit van de Partij van uitvoer die een opinie inzake de oorsprongsstatus van het bedoelde product als bedoeld in artikel 3.24 (Administratieve samenwerking), lid 5, punt b), heeft uitgebracht binnen twee maanden na de datum van haar definitieve beslissing over de oorsprongsstatus van het product van deze beslissing in kennis.

ARTIKEL 3.26

Vertrouwelijkheid

1. Elke Partij respecteert in overeenstemming met haar wetgeving de vertrouwelijke aard van door de andere Partij of een persoon van die Partij op grond van dit hoofdstuk verstrekte informatie en beschermt die informatie tegen openbaarmaking.
2. De door de autoriteiten van de Partij van invoer verkregen informatie mag alleen met het oog op de toepassing van dit hoofdstuk worden gebruikt. Een Partij kan op grond van dit hoofdstuk verzamelde informatie gebruiken in administratieve, rechterlijke of buitengerechtelijke procedures die zijn ingeleid wegens niet-naleving van de voorwaarden van dit hoofdstuk. Een Partij stelt de andere Partij of een persoon van die Partij die de informatie heeft verstrekt, vooraf van die gebruikmaking in kennis.
3. Elke Partij ziet erop toe dat de vertrouwelijke informatie die op grond van dit hoofdstuk wordt verzameld, niet wordt gebruikt voor andere doeleinden dan het beheer en de handhaving van besluiten en bepalingen met betrekking tot oorsprong en douanezaken, tenzij de andere Partij of een persoon van die Partij die de vertrouwelijke informatie heeft verstrekt, daarvoor toestemming heeft gegeven. Indien om vertrouwelijke informatie wordt verzocht met het oog op rechterlijke procedures die geen verband houden met oorsprong en douanezaken om de wetgeving van een Partij na te leven, en op voorwaarde dat die Partij de andere Partij of een persoon van die Partij die de informatie heeft verstrekt daarvan vooraf in kennis stelt en de wettelijke vereisten voor dat gebruik vermeldt, is geen toestemming vereist van de andere Partij of een persoon van die Partij die de vertrouwelijke informatie heeft verstrekt.

ARTIKEL 3.27

Administratieve maatregelen en sancties

Elke Partij ziet toe op de effectieve tenuitvoerlegging van dit hoofdstuk. Elke Partij zorgt ervoor dat haar bevoegde autoriteiten, in overeenstemming met haar wetgeving, administratieve maatregelen en, in voorkomend geval, sancties kunnen opleggen voor schendingen van de verplichtingen uit hoofde van dit hoofdstuk.

AFDELING C

SLOTBEPALINGEN

ARTIKEL 3.28

Ceuta en Melilla

1. Voor de toepassing van dit hoofdstuk vallen Ceuta en Melilla niet onder de term “Partij”.

2. Producten van oorsprong uit Nieuw-Zeeland die in Ceuta of Melilla worden ingevoerd, zijn in elk opzicht voorwerp van dezelfde douaneregeling, met inbegrip van preferentiële tariefbehandeling, als die welke uit hoofde van Protocol nr. 2 betreffende de Canarische Eilanden en Ceuta en Melilla bij de Akte van Toetreding van 1985¹ van toepassing is op producten van oorsprong uit het douanegebied van de Unie. Nieuw-Zeeland past op onder deze overeenkomst vallende producten van oorsprong uit Ceuta en Melilla dezelfde douaneregeling toe, met inbegrip van preferentiële tariefbehandeling, als die welke wordt toegepast op producten van oorsprong uit de Unie die uit de Unie worden ingevoerd.

3. Bij het bepalen van de oorsprong van producten die uit Nieuw-Zeeland naar Ceuta en Melilla worden uitgevoerd, zijn de oorsprongsregels en oorsprongsprocedures van toepassing die uit hoofde van dit hoofdstuk op Nieuw-Zeeland van toepassing zijn. Bij het bepalen van de oorsprong van producten die uit Ceuta en Melilla naar Nieuw-Zeeland worden uitgevoerd, zijn de oorsprongsregels en oorsprongsprocedures van toepassing die uit hoofde dit hoofdstuk op de Unie van toepassing zijn.

4. Ceuta en Melilla worden als één grondgebied beschouwd.

5. De Spaanse douaneautoriteiten zijn belast met de toepassing van dit hoofdstuk in Ceuta en Melilla.

¹ PB EU L 302 van 15.11.1985, blz. 9.

ARTIKEL 3.29

Overgangsbepalingen voor doorvoer of opslag van producten

Deze overeenkomst kan worden toegepast op producten die voldoen aan dit hoofdstuk, en die zich op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst hetzij in doorvoer tussen de Partij van uitvoer en de Partij van invoer hetzij onder douanetoezicht in de Partij van invoer bevinden zonder dat invoerrechten en belastingen zijn betaald, op voorwaarde dat binnen twaalf maanden na de datum van de inwerkingtreding van deze overeenkomst bij de douaneautoriteit van de Partij van invoer een verzoek om preferentiële tariefbehandeling als bedoeld in artikel 3.16 (Verzoek om preferentiële tariefbehandeling) wordt ingediend.

ARTIKEL 3.30

Gemengd Comité douanesamenwerking

1. Dit artikel vormt een aanvulling op en nadere uitwerking van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités).
2. Het Gemengd Comité douanesamenwerking dat is opgericht bij de CCMAA, heeft met betrekking tot dit hoofdstuk de volgende taken:
 - a) mogelijke wijzigingen van dit hoofdstuk in overweging nemen, met inbegrip van wijzigingen die voortvloeien uit de herziening van het geharmoniseerde systeem;

- b) bij besluit toelichtingen opstellen om de toepassing van dit hoofdstuk te vergemakkelijken, en
- c) een besluit nemen tot vaststelling van de raadplegingsprocedure als bedoeld in artikel 3.25 (Weigering van preferentiële tariefbehandeling), lid 4.

HOOFDSTUK 4

DOUANE EN HANDELSBEVORDERING

ARTIKEL 4.1

Doelstellingen

De doelstellingen van dit hoofdstuk zijn:

- a) het handelsverkeer voor tussen de Partijen verhandelde goederen te vergemakkelijken en tegelijkertijd doeltreffende douanecontroles te verzekeren, daarbij rekening houdend met de ontwikkeling van de handelspraktijken;
- b) de transparantie van de wet- en regelgeving van elke Partij met betrekking tot de vereisten voor de invoer, uitvoer en doorvoer van goederen en de samenhang daarvan met de toepasselijke internationale normen te waarborgen;

- c) de voorspelbare, consistente en niet-discriminerende toepassing door elke Partij van haar douanewet- en regelgeving met betrekking tot de vereisten voor de invoer, uitvoer en doorvoer van goederen te waarborgen;
- d) de vereenvoudiging en modernisering van de douaneprocedures en -praktijken van elke Partij te bevorderen;
- e) de risicobeheertechnieken ter bevordering van de legitieme handel verder te ontwikkelen, en tegelijkertijd de internationale toeleveringsketen veilig te stellen, en
- f) de samenwerking tussen de Partijen op het gebied van douaneaangelegenheden en handelsbevordering te verbeteren.

ARTIKEL 4.2

Douanesamenwerking en wederzijdse administratieve bijstand

1. De bevoegde autoriteiten van de Partijen werken samen op douanegebied om de doelstellingen van artikel 4.1 (Doelstellingen) te bereiken.
2. De Partijen ontwikkelen naast de CCMAA een samenwerking, onder meer op de volgende terreinen:
 - a) uitwisseling van informatie betreffende de douanewet- en regelgeving, de uitvoering ervan en de douaneprocedures, in het bijzonder op de volgende gebieden:
 - i) de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten door de douaneautoriteiten;

- ii) de facilitatie van doorvoer en overlading, en
 - iii) relaties met het bedrijfsleven;
- b) binnen internationale organisaties als de WTO en de WDO betere samenwerking op het gebied van douane;
 - c) het streven naar harmonisering van hun gegevensvereisten met betrekking tot invoer-, uitvoer- en andere douaneprocedures, door gemeenschappelijke normen en gegevenselementen toe te passen overeenkomstig het Data Model van de WDO;
 - d) waar relevant en passend, door middel van gestructureerde en terugkerende communicatie tussen de douaneautoriteiten van de Partijen, uitwisseling van bepaalde categorieën douanegerelateerde informatie met het oog op het verbeteren van het risicobeheer en de doeltreffendheid van douanecontroles, het aanpakken van goederen met een hoog risico en het vergemakkelijken van de legitieme handel. Uitwisselingen uit hoofde van dit punt laten de uitwisseling van informatie die tussen de Partijen kan plaatsvinden op grond van de bepalingen van de CCMAA inzake wederzijdse administratieve bijstand onverlet;
 - e) versterking van hun samenwerking op het gebied van risicobeheertechnieken, onder meer door het uitwisselen van beste praktijken en, in voorkomend geval, risico-informatie en resultaten van controles, en
 - f) waar nodig en passend wederzijdse erkenning van programma's inzake geautoriseerde marktdeelnemers en douanecontroles, met inbegrip van gelijkwaardige maatregelen voor handelsbevordering.

3. Onverminderd de andere vormen van samenwerking waarin deze overeenkomst voorziet, werken de douaneautoriteiten van de Partijen samen, onder meer door informatie uit te wisselen, en verlenen zij elkaar wederzijdse administratieve bijstand in de onder dit hoofdstuk vallende aangelegenheden in overeenstemming met de bepalingen van de CCMAA. Op elke uitwisseling van informatie tussen de Partijen uit hoofde van dit hoofdstuk zijn de voorschriften voor de geheimhouding en bescherming van informatievereisten vervat in artikel 17 van de CCMAA alsmede alle vereisten inzake vertrouwelijkheid en privacy die door Partijen worden overeengekomen, overeenkomstig van toepassing.

ARTIKEL 4.3

Douanevoorschriften en -procedures

1. Elke Partij ziet erop toe dat haar douanevoorschriften en -procedures worden gebaseerd op:
 - a) de internationale instrumenten en normen die op het gebied van douane en handel van toepassing zijn en die door elke Partij zijn aanvaard, waaronder de materiële elementen van de Internationale Overeenkomst inzake de vereenvoudiging en harmonisatie van douaneprocedures, gedaan te Kyoto op 18 mei 1973, zoals gewijzigd, (Herziene Overeenkomst van Kyoto), het Internationaal Verdrag betreffende het geharmoniseerd systeem inzake de omschrijving en codering van goederen, gedaan te Brussel op 14 juni 1983, alsmede het *Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade* en de WDO Data Model;
 - b) de bescherming en bevordering van de legitieme handel door middel van doeltreffende handhaving en naleving van de toepasselijke voorschriften waarin haar wetgeving voorziet;

- c) douanewet- en regelgeving die evenredig en niet-discriminerend is, geen onnodige last aan marktdeelnemers oplegt, voorziet in verdere facilitatie voor marktdeelnemers die een hoog nalevingsniveau verzekeren, met inbegrip van een gunstige behandeling met betrekking tot douanecontroles voorafgaand aan de vrijgave van goederen, en die garanties biedt tegen fraude en onrechtmatige of schadelijke activiteiten, en
 - d) regels die waarborgen dat de straffen voor overtredingen van de douanewet- en regelgeving evenredig en niet-discriminerend zijn en dat de oplegging van die straffen niet tot onnodige vertragingen in de vrijgave van goederen leidt.
2. Elke Partij moet haar douanewet- en regelgeving en -procedures periodiek evalueren. Douaneprocedures worden ook op voorspelbare, consistente en transparante wijze toegepast.
3. Teneinde de werkmethoden te verbeteren en te zorgen voor een niet-discriminatoire, transparante, efficiënte en integere werkwijze waarvoor verantwoording wordt afgelegd, neemt elke Partij de volgende maatregelen:
- a) waar mogelijk, de eisen en formaliteiten met betrekking tot de snelle vrijgave en douaneafhandeling van goederen vereenvoudigen en evalueren, en
 - b) ernaar streven de door de douaneautoriteiten en andere instanties verlangde gegevens en documentatie verder te vereenvoudigen en te standaardiseren.

ARTIKEL 4.4

Vrijgave van goederen

1. Elke Partij stelt douaneprocedures in dan wel handhaaft douaneprocedures die:
 - a) voorzien in de onmiddellijke vrijgave van goederen binnen een tijdvak dat niet langer is dan noodzakelijk om te waarborgen dat aan haar wet- en regelgeving wordt voldaan en, voor zover mogelijk, bij de aankomst van de goederen;
 - b) ervoor zorgen dat de documentatie en alle andere vereiste informatie vóór de aankomst van de goederen elektronisch worden ingediend en elektronisch worden verwerkt, zodat goederen bij aankomst kunnen worden vrijgegeven;
 - c) de vrijgave van goederen mogelijk maken vóór de definitieve vaststelling van de toepasselijke douanerechten, belastingen, vergoedingen en heffingen, indien die vaststelling niet vóór of bij aankomst of zo snel mogelijk na aankomst plaatsvindt voor zover aan alle andere wettelijke voorschriften is voldaan. Als voorwaarde voor een dergelijke vrijgave kan elke Partij een zekerheid eisen voor elk bedrag dat nog niet is vastgesteld in de vorm van een zekerheid, een borgsom of een ander passend instrument waarin haar wet- en regelgeving voorziet. Een dergelijke zekerheid mag niet uitgaan boven het bedrag dat de Partij verlangt ter verzekering van de betaling van de douanerechten, belastingen, vergoedingen en heffingen die uiteindelijk worden verschuldigd voor de goederen waarvoor zekerheid is gesteld. De zekerheid wordt vrijgegeven wanneer zij niet langer vereist is, en

- d) toestaan dat goederen op de plaats van aankomst worden vrijgegeven, zonder tijdelijke overbrenging naar entrepots of andere faciliteiten, op voorwaarde dat de goederen anderszins voor vrijgave in aanmerking komen.
2. Elke Partij beperkt de voor de vrijgave van goederen vereiste documentatie zoveel mogelijk.
 3. Elke Partij streeft ernaar goederen die dringend moeten worden ingeklaard, snel vrij te geven, ook buiten de reguliere kantooruren van de douaneautoriteiten en andere relevante autoriteiten.
 4. Elke Partij stelt, voor zover mogelijk, douaneprocedures in dan wel handhaaft douaneprocedures die voorzien in een versnelde vrijgave van bepaalde zendingen, met behoud van passende douanecontroles, met inbegrip van de mogelijkheid om, indien mogelijk langs elektronische weg, één enkel document voor alle goederen in de zending in te dienen.

ARTIKEL 4.5

Aan bederf onderhevige goederen

1. Aan bederf onderhevige goederen in de zin van dit artikel zijn goederen die vanwege hun natuurlijke kenmerken snel vergaan, met name wanneer zij niet onder de juiste voorwaarden worden opgeslagen.
2. Om vermijdbare beschadiging of verlies van aan bederf onderhevige goederen te voorkomen, geeft elke Partij bij de planning en uitvoering van eventueel vereiste onderzoeken passende prioriteit aan aan bederf onderhevige goederen.

3. In aanvulling op artikel 4.4 (Vrijgave van goederen), lid 1, punt a), en op verzoek van de marktdeelnemer, zal elke Partij, waar mogelijk en in overeenstemming met haar wet- en regelgeving:

- a) voorzien in de inklaring van een zending aan bederf onderhevige goederen buiten de reguliere kantooruren van de douaneautoriteiten en andere relevante autoriteiten, en
- b) toestaan dat zendingen aan bederf onderhevige goederen naar de bedrijfsruimten van de marktdeelnemer worden vervoerd en ingeklaard.

ARTIKEL 4.6

Vereenvoudigde douaneprocedures

Elke Partij stelt maatregelen vast dan wel handhaaft maatregelen op grond waarvan handelaren of marktdeelnemers die voldoen aan de in haar wet- en regelgeving vermelde criteria, voor verdere vereenvoudiging van douaneprocedures in aanmerking kunnen komen. Deze maatregelen kunnen omvatten:

- a) douaneaangiften die een beperkte reeks gegevens of bewijsstukken bevatten, of
- b) periodieke douaneaangiften voor de bepaling en betaling van douanerechten en belastingen met betrekking tot meerdere invoerhandelingen binnen een bepaald tijdvak, na de vrijgave van die ingevoerde goederen.

ARTIKEL 4.7

Doorvoer en overlading

1. Elke Partij draagt zorg voor de facilitatie en doeltreffende controle van de overlading en doorvoer over haar respectieve grondgebied.
2. Elke Partij ziet erop toe dat alle betrokken instanties en diensten op haar respectieve grondgebied samenwerken en coördineren om de doorvoer te vergemakkelijken.
3. Elke Partij staat, voor zover aan alle andere wettelijke voorschriften is voldaan, toe dat voor invoer bestemde goederen binnen haar grondgebied worden vervoerd onder douanetoezicht van een douanekantoor van binnenkomst naar een ander douanekantoor op haar grondgebied waar de goederen zouden worden vrijgegeven of ingeklaard.

ARTIKEL 4.8

Risicobeheer

1. Elke Partij stelt een risicobeheersysteem voor douanecontrole in dan wel handhaaft een risicobeheersysteem.
2. Elke Partij ontwerpt en past het risicobeheer toe op zodanige wijze dat willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie of een verkapte beperking van de internationale handel wordt vermeden.

3. Elke Partij concentreert de douanecontrole en andere relevante grenscontroles op zendingen met een hoog risico en bespoedigt de vrijgave van zendingen met een laag risico. Elke Partij kan als onderdeel van haar risicobeheer zendingen ook op steekproefbasis voor dergelijke controles selecteren.

4. Elke Partij baseert haar risicobeheer op een beoordeling van de risico's aan de hand van passende selectiviteitscriteria.

ARTIKEL 4.9

Controle na douaneafhandeling

1. Ter bespoediging van de vrijgave van de goederen voorziet elke Partij in controles na douaneafhandeling, of handhaaft deze, teneinde de naleving van de douane- en andere daarmee verband houdende wet- en regelgeving te verzekeren.

2. Elke Partij selecteert een persoon of een zending voor een controle na douaneafhandeling op risicogebaseerde wijze, waarbij ook gebruik kan worden gemaakt van passende selectiviteitscriteria. Elke Partij voert een controle na douaneafhandeling op transparante wijze uit. Wanneer een persoon bij het controleproces betrokken is en de controle uitsluitel heeft gegeven, stelt de Partij de persoon wiens administratie het voorwerp van de controle is, onverwijld in kennis van de resultaten, van zijn rechten en plichten alsmede van de redenen voor de resultaten.

3. De informatie die is verkregen bij een controle na douaneafhandeling kan worden gebruikt in verdere administratieve of gerechtelijke procedures.

4. De Partijen gebruiken, voor zover praktisch uitvoerbaar, het resultaat van een controle na douaneafhandeling bij de toepassing van het risicobeheer.

ARTIKEL 4.10

Geautoriseerde marktdeelnemers

1. Elke Partij stelt een partnerschapsprogramma in dan wel handhaaft een partnerschapsprogramma voor marktdeelnemers die voldoen aan specifieke criteria (hierna “geautoriseerde marktdeelnemers” genoemd).
2. De specifieke criteria om als geautoriseerde marktdeelnemer te worden aangemerkt, worden bekendgemaakt en hebben betrekking op de naleving van de in de respectieve wet- en regelgeving of procedures van de Partijen neergelegde voorschriften. Dergelijke criteria omvatten onder meer:
 - a) een passende staat van dienst op het gebied van het naleven van de douane- en andere daarmee verband houdende wet- en regelgeving;
 - b) een systeem voor het bijhouden van de administratie dat de nodige interne controles mogelijk maakt;
 - c) financiële solvabiliteit, met inbegrip van, waar van toepassing, het stellen van voldoende zekerheid of garantie, en
 - d) beveiliging van de toeleveringsketen.

3. De specifieke criteria om als geautoriseerde marktdeelnemer te worden aangemerkt, worden niet zodanig ontworpen of toegepast dat ze in gelijke omstandigheden willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie tussen marktdeelnemers in de hand werken of meebrengen, en staan de deelname van kmo's toe.

4. Het programma voor geautoriseerde marktdeelnemers omvat specifieke voordelen voor een geautoriseerde marktdeelnemer, zoals:

- a) laag percentage fysieke controles en onderzoeken naargelang het geval;
- b) behandeling met voorrang indien zij voor een controle worden geselecteerd;
- c) korte vrijgavetermijn, naargelang het geval;
- d) uitgestelde betaling van douanerechten, belastingen, vergoedingen en heffingen;
- e) gebruikmaking van doorlopende garanties of garanties met korte looptijd;
- f) één enkele douaneaangifte voor alle in- en uitvoer in een bepaalde periode, en
- g) douane-afhandeling van goederen in de bedrijfsruimten van de geautoriseerde marktdeelnemer of op een andere door de douaneautoriteiten goedgekeurde plaats.

5. Onverminderd de leden 1 tot en met 4 kan een Partij de in lid 4 vermelde voordelen als voorbeeld aanbieden via douaneprocedures die algemeen beschikbaar zijn voor alle marktdeelnemers, in welk geval die Partij niet verplicht is een afzonderlijke regeling voor geautoriseerde marktdeelnemers in te stellen.

6. De Partijen kunnen de samenwerking tussen de douaneautoriteiten en andere overheidsinstanties of -diensten binnen een Partij met betrekking tot programma's voor geautoriseerde marktdeelnemers bevorderen. Dergelijke samenwerking kan onder meer tot stand worden gebracht door de vereisten op elkaar af te stemmen, de toegang tot voordelen te vergemakkelijken en onnodige overlapping tot een minimum te beperken.

ARTIKEL 4.11

Bekendmaking en beschikbaarheid van informatie

1. Elke Partij maakt onverwijld, op niet-discriminerende en gemakkelijk toegankelijke wijze en voor zover mogelijk via het internet, wetten, voorschriften en douaneprocedures bekend met betrekking tot de vereisten voor de invoer, uitvoer en doorvoer van goederen. Dit omvat:
 - a) de procedures bij invoer, uitvoer en doorvoer, met inbegrip van de procedures bij binnenkomst via havens, luchthavens en andere punten van binnenkomst, en de daarvoor vereiste formulieren en documenten;
 - b) de toegepaste tarieven wat betreft rechten en belastingen van welke aard ook ter zake van of in verband met de invoer of uitvoer;
 - c) de vergoedinge en heffingen die worden opgelegd door of voor overheidsinstanties ter zake van of in verband met de invoer, uitvoer of doorvoer;
 - d) de voorschriften voor de indeling of waardebeoordeling van producten voor douanedoeleinden;

- e) de algemeen toepasselijke wet- en regelgeving en administratieve besluiten van algemene toepassing die betrekking hebben op de oorsprongsregels;
- f) de beperkingen of verboden met betrekking tot invoer, uitvoer of doorvoer;
- g) de sanctiebepalingen ten aanzien van niet-inachtneming van de invoer-, uitvoer- of doorvoerformaliteiten;
- h) bezwaar- en beroepsprocedures,
- i) de overeenkomsten of delen daarvan met welk land of welke landen dan ook in verband met de invoer, uitvoer of doorvoer;
- j) de procedures voor het beheer van tariefcontingenten;
- k) de openingstijden voor douanekantoren, en
- l) relevante mededelingen van administratieve aard.

2. Elke Partij streeft ernaar nieuwe wetten, voorschriften en douaneprocedures met betrekking tot de vereisten voor de invoer, uitvoer en doorvoer van goederen voorafgaand aan de toepassing ervan, alsmede wijzigingen en interpretaties daarvan openbaar te maken.

3. Elke Partij ziet er, voor zover mogelijk, op toe dat er een redelijke tijdsperiode ligt tussen de bekendmaking en de inwerkingtreding van gewijzigde of nieuwe wetten, voorschriften en douaneprocedures en vergoedingen of heffingen.

4. Elke Partij stelt via het internet beschikbaar en draagt in voorkomend geval zorg voor de actualisering van:

- a) een beschrijving van de invoer-, uitvoer- en doorvoerprocedures, met inbegrip van bezwaar- en beroepsprocedures, informatie over de praktische stappen die nodig zijn voor de in- en uitvoer en voor doorvoer;
- b) de formulieren en documenten die nodig zijn voor de invoer in, de uitvoer uit of de doorvoer door het grondgebied van de Partij, en
- c) de contactgegevens van de informatiepunten.

5. Elke Partij stelt, afhankelijk van de haar beschikbare middelen, informatiepunten in dan wel handhaaft informatiepunten om binnen een redelijke termijn vragen van overheden, handelaren en andere belanghebbenden over onder lid 1 vallende aangelegenheden te beantwoorden. Een Partij eist van de andere Partij geen betaling van een vergoeding voor het beantwoorden van verzoeken om informatie.

ARTIKEL 4.12

Voorafgaande beslissingen

1. De douaneautoriteit van elke Partij geeft aan een aanvrager voorafgaande beslissingen af waarin wordt aangegeven welke behandeling aan de betrokken goederen wordt toegekend, overeenkomstig haar wet- en regelgeving. Dergelijke beslissingen worden schriftelijk of in elektronische vorm op een tijdsgebonden wijze afgegeven en bevatten alle nodige informatie. Elke Partij ziet erop toe dat een voorafgaande beslissing kan worden afgegeven aan, en in de Partij kan worden gebruikt door, een aanvrager van de andere Partij.

2. Voorafgaande beslissingen worden afgegeven met betrekking tot:
 - a) de tariefindeling van goederen;
 - b) de oorsprong van de goederen, en
 - c) de passende methode of de passende criteria, en de toepassing daarvan, die moet(en) worden gebruikt om de douanewaarde op basis van een bepaalde reeks feiten vast te stellen, indien de wet- en regelgeving van een Partij dat toestaat.

3. Voorafgaande beslissingen zijn geldig voor een periode van ten minste drie jaar vanaf de datum van afgifte ervan of een eventuele andere in de beslissing genoemde datum. De Partij van afgifte kan een voorafgaande beslissing wijzigen of intrekken, ongeldig verklaren of nietig verklaren indien de beslissing was gebaseerd op onjuiste, onvolledige, bedrieglijke of misleidende informatie, een administratieve fout of als er een wijziging is in de wet, de materiële feiten of de omstandigheden waarop de beslissing is gebaseerd.

4. Een Partij kan weigeren een voorafgaande beslissing te geven indien de in de aanvraag opgeworpen vraag voorwerp is van een administratieve of rechterlijke toetsing, of indien de aanvraag geen betrekking heeft op een voorgenomen gebruik van de voorafgaande beslissing of op enig voorgenomen gebruik van een douaneprocedure. Wanneer een Partij weigert een voorafgaande beslissing vast te stellen, stelt die Partij de aanvrager daar onverwijld schriftelijk van in kennis, met vermelding van de relevante feiten en de redenen voor haar besluit.

5. Elke Partij maakt ten minste het volgende bekend:
 - a) de vereisten voor de aanvraag voor een voorafgaande beslissing, met inbegrip van de te verstrekken informatie en de vorm;

b) de termijn waarbinnen zij een voorafgaande beslissing zal afgeven, en

c) de periode gedurende welke de voorafgaande beslissing geldig is.

6. Wanneer een Partij een voorafgaande beslissing wijzigt, intrekt, ongeldig of nietig verklaart, stelt zij de aanvrager daar schriftelijk van in kennis, met vermelding van de relevante feiten en de redenen voor haar besluit. Een Partij kan een voorafgaande beslissing alleen met terugwerkende kracht wijzigen, intrekken, ongeldig of nietig verklaren wanneer de voorafgaande beslissing was gebaseerd op onvolledige, onjuiste, bedrieglijke of misleidende informatie.

7. Een door een Partij vastgestelde voorafgaande beslissing is voor die Partij bindend ten aanzien van de aanvrager die om de voorafgaande beslissing heeft verzocht. De Partij kan bepalen dat de voorafgaande beslissing bindend is voor de aanvrager.

8. Elke Partij verstrekt, op schriftelijk verzoek van de aanvrager, een herziening van een voorafgaande beslissing of van een besluit tot wijziging, intrekking of ongeldigverklaring van de voorafgaande beslissing.

9. Elke Partij streeft ernaar informatie over voorafgaande beslissingen openbaar te maken, rekening houdend met de noodzaak om persoonlijke en commercieel vertrouwelijke informatie te beschermen.

10. Elke Partij geeft onverwijld, en normaliter binnen 150 dagen na de datum van ontvangst van alle noodzakelijke informatie, een voorafgaande beslissing af. Deze termijn kan overeenkomstig de wet- en regelgeving van een Partij worden verlengd indien er meer tijd nodig is om ervoor te zorgen dat de voorafgaande beslissingen op correcte en uniforme wijze worden afgegeven. In dat geval stelt de Partij de aanvrager in kennis van de reden en de duur van de verlenging.

ARTIKEL 4.13

Douane-expediteurs

De douanevoorschriften en -procedures van een Partij schrijven geen verplichte gebruikmaking van douane-expediteurs voor. Elke Partij deelt haar maatregelen inzake de gebruikmaking van douane-expediteurs mee en maakt deze bekend. Elke Partij past transparante, niet-discriminerende en evenredige voorschriften toe indien en wanneer zij douane-expediteurs een toelating verleent.

ARTIKEL 4.14

Douanewaarde

1. Elke Partij bepaalt de douanewaarde van goederen in overeenstemming met deel 1 van de Overeenkomst inzake de douanewaarde. Daartoe wordt deel 1 van de Overeenkomst inzake de douanewaarde *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maakt het daar integrerend deel van uit.
2. De Partijen werken samen aan een gemeenschappelijke aanpak van kwesties met betrekking tot de douanewaarde.

ARTIKEL 4.15

Inspecties vóór verzending

Een Partij eist geen verplichte uitvoering van inspecties vóór verzending in de zin van artikel 1, lid 3, van de Overeenkomst inzake inspectie vóór verzending, die is opgenomen in bijlage 1A bij de WTO-Overeenkomst.

ARTIKEL 4.16

Beroep en toetsing

1. Elke Partij voorziet in doeltreffende, snelle, niet-discriminerende en gemakkelijk toegankelijke procedures om de uitoefening van het recht van beroep tegen administratief handelen, administratieve besluiten en besluiten van de douaneautoriteiten of andere bevoegde instanties betreffende de in-, uit- of doorvoer van goederen te waarborgen.
2. Elke Partij zorgt ervoor dat elke persoon ten aanzien van wie zij de in lid 1 bedoelde administratieve maatregel, toetsing of besluit neemt, toegang heeft tot:
 - a) administratief beroep bij of administratieve toetsing door een hoger bestuursorgaan of een bestuursorgaan dat onafhankelijk is van de functionaris of de dienst die de administratieve maatregel, toetsing of besluit heeft genomen , of
 - b) beroep in rechte tegen of rechterlijke toetsing van de administratieve maatregel, de toetsing of het besluit.

3. Elke Partij ziet erop toe dat in het geval dat de beslissing over het administratief beroep of de toetsing uit hoofde van lid 2, punt a), niet binnen de in haar wet- en regelgeving vastgestelde termijn of niet zonder onnodige vertraging wordt afgegeven, de indiener in overeenstemming met de wet- en regelgeving van die Partij het recht heeft om verder administratief beroep of beroep in rechte in te stellen of te verzoeken om toetsing of enige andere rechtsbedeling bij een rechterlijke instantie.

4. Elke Partij ziet erop toe dat de indiener schriftelijk, ook in elektronische vorm, in kennis wordt gesteld van de redenen voor het administratieve besluit, zodat die persoon indien nodig gebruik kan maken van de beroeps- of toetsingsprocedures.

ARTIKEL 4.17

Relaties met het bedrijfsleven

1. Gezien de noodzaak van tijdig en regelmatig overleg met vertegenwoordigers van de handel over wetsvoorstellen en algemene procedures met betrekking tot douane- en handelsfacilitatie-aangelegenheden, pleegt de douaneadministratie van de Partij overleg met het bedrijfsleven van die Partij.

2. Elke Partij ziet er, voor zover mogelijk, op toe dat haar eisen en procedures op douanegebied en aanverwante gebieden blijven aansluiten op de behoeften van het bedrijfsleven, dat hierbij de internationaal aanvaarde beste praktijken worden gevolgd en dat de handel hierdoor zo min mogelijk wordt beperkt.

ARTIKEL 4.18

Gemengd Comité douanesamenwerking

1. Dit artikel vormt een aanvulling op en nadere uitwerking van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités).
2. Het Gemengd Comité douanesamenwerking heeft met betrekking tot de hoofdstukken en bepalingen die op grond van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités), lid 2, onder zijn bevoegdheid vallen, met uitzondering van hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures), de volgende taken:
 - a) vaststellen op welke gebieden de uitvoering en de werking ervan kunnen worden verbeterd, en
 - b) zoeken naar passende manieren en methoden om tot onderling overeengekomen oplossingen te komen met betrekking tot kwesties die zich kunnen voordoen.
3. Het Gemengd Comité douanesamenwerking kan besluiten vaststellen met betrekking tot de in artikel 4.2 (Douanesamenwerking en wederzijdse administratieve bijstand), lid 2, vermelde gebieden, met inbegrip van, indien het dit nodig acht, voor de toepassing van lid 2, punten d) en f), van dat artikel.

HOOFDSTUK 5

HANDELSBESCHERMENDE MAATREGELEN

AFDELING A

ALGEMENE BEPALINGEN

ARTIKEL 5.1

Niet-toepassing van preferentiële oorsprongsregels

De preferentiële oorsprongsregels uit hoofde van hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures) zijn niet van toepassing op afdeling B (Antidumpingrechten en compenserende rechten) van dit hoofdstuk en afdeling C (Algemene vrijwaringsmaatregelen) van dit hoofdstuk.

ARTIKEL 5.2

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) is niet van toepassing op afdeling B (Antidumpingrechten en compenserende rechten) van dit hoofdstuk en afdeling C (Algemene vrijwaringsmaatregelen) van dit hoofdstuk.

AFDELING B

ANTIDUMPINGRECHTEN EN COMPENSERENDE RECHTEN

ARTIKEL 5.3

Transparantie

1. Handelsbeschermende maatregelen moeten met volledige inachtneming van de toepasselijke WTO-voorschriften worden genomen en moeten op een eerlijk en transparant systeem gebaseerd zijn.
2. Onverminderd artikel 6.5 van de Antidumpingovereenkomst en artikel 12.4 van de SCM-Overeenkomst waarborgt elke Partij dat zo spoedig mogelijk na de instelling van voorlopige maatregelen en vóór de definitieve vaststelling ervan, de belangrijkste feiten en overwegingen die ten grondslag liggen aan een beslissing tot toepassing van definitieve maatregelen, volledig en duidelijk worden meegedeeld. Die mededeling moet schriftelijk geschieden, en er moet de belanghebbenden voldoende tijd worden gelaten om hun opmerkingen in te dienen.
3. Voor zover zulks niet tot onnodige vertraging van het onderzoek leidt, krijgen belanghebbenden de gelegenheid te worden gehoord opdat zij bij het onderzoek naar handelsbeschermende maatregelen hun standpunt kenbaar kan maken.

ARTIKEL 5.4

Overweging van algemeen belang

1. Een Partij kan besluiten geen antidumping- of compenserende maatregelen toe te passen ten aanzien van de goederen van de andere Partij indien op basis van de informatie die overeenkomstig de vereisten van de wet- en regelgeving van die Partij gedurende het onderzoek beschikbaar is gesteld, kan worden geconcludeerd dat het niet in het algemeen belang is dergelijke maatregelen toe te passen.
2. Bij de uiteindelijke beslissing over de instelling van rechten houdt elke Partij, in overeenstemming met haar wet- en regelgeving, rekening met de informatie die wordt verstrekt door de desbetreffende belanghebbenden, waaronder de interne bedrijfstak, importeurs en hun representatieve verenigingen, representatieve gebruikers en representatieve consumentenorganisaties.

ARTIKEL 5.5

Regel van het laagste recht

Wanneer een Partij een antidumpingrecht op de goederen van de andere Partij instelt, mag dit recht niet hoger zijn dan de dumpingmarge. Indien een recht waarvan het bedrag lager is dan de dumpingmarge voldoende is om de schade voor de interne bedrijfstak weg te nemen, stelt de Partij dit lagere recht vast in overeenstemming met haar wet- en regelgeving.

AFDELING C

ALGEMENE VRIJWARINGSMAATREGELEN

ARTIKEL 5.6

Transparantie

1. De Partij die een algemeen vrijwaringsonderzoek opent of voornemens is algemene vrijwaringsmaatregelen toe te passen, geeft, op verzoek van de andere Partij, onmiddellijk schriftelijk kennis van alle relevante informatie die tot de opening van een algemeen vrijwaringsonderzoek of tot de instelling van algemene vrijwaringsmaatregelen heeft geleid, met inbegrip van, in voorkomend geval, informatie over de voorlopige bevindingen. Dit laat de toepassing van artikel 3.2 van de Overeenkomst inzake vrijwaringsmaatregelen onverlet.
2. Elke Partij streeft ernaar algemene vrijwaringsmaatregelen in te stellen op een wijze die het handelsverkeer tussen de Partijen zo weinig mogelijk beïnvloedt.
3. Voor de toepassing van lid 2 geldt dat wanneer een Partij van oordeel is dat aan de wettelijke vereisten voor de instelling van definitieve algemene vrijwaringsmaatregelen is voldaan, de Partij die voornemens is dergelijke maatregelen te nemen, de andere Partij daarvan in kennis stelt en ernaar streeft voldoende gelegenheid voor voorafgaand overleg met die Partij te bieden, teneinde de uit hoofde van lid 1 verstrekte informatie te beoordelen en standpunten over de voorgestelde algemene vrijwaringsmaatregelen uit te wisselen alvorens een definitief besluit vast te stellen.

AFDELING D

BILATERALE VRIJWARINGSMAATREGELEN

ARTIKEL 5.7

Definities

Voor de toepassing van deze afdeling wordt verstaan onder:

- a) “bilaterale vrijwaringsmaatregel”: een bilaterale vrijwaringsmaatregel als gespecificeerd in artikel 5.8 (Toepassing van een bilaterale vrijwaringsmaatregel);
- b) “interne bedrijfstak”: wat een ingevoerd goed betreft, de gezamenlijke producenten van soortgelijke of rechtstreeks concurrerende goederen die op het grondgebied van een Partij actief zijn of de producenten waarvan de gezamenlijke productie van soortgelijke of rechtstreeks concurrerende goederen een groot deel van de totale interne productie van dergelijke goederen uitmaakt;
- c) “ernstige verslechtering”: grote moeilijkheden in een economische sector die soortgelijke of rechtstreeks concurrerende goederen vervaardigt;
- d) “ernstige schade”: een aanmerkelijke algemene achteruitgang van de situatie van een interne bedrijfstak;

- e) “dreigende ernstige verslechtering”: een duidelijk risico op ernstige verslechtering in de nabije toekomst, gebaseerd op feiten en niet louter op beweringen, vermoedens of vage mogelijkheden;
- f) “dreigende ernstige schade”: een duidelijk risico op ernstige schade in de nabije toekomst, gebaseerd op feiten en niet louter op beweringen, vermoedens of vage mogelijkheden, en
- g) “overgangperiode”: een periode van zeven jaar te rekenen vanaf de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst.

ARTIKEL 5.8

Toepassing van een bilaterale vrijwaringsmaatregel

1. Onverminderd de rechten en verplichtingen van de Partijen uit hoofde van afdeling C (Algemene vrijwaringsmaatregelen) van dit hoofdstuk geldt dat als, als gevolg van de verlaging of afschaffing van een douanerecht op grond van deze overeenkomst, een goed van oorsprong uit een Partij op het grondgebied van de andere Partij wordt ingevoerd in dermate toegenomen hoeveelheden, in absolute zin of in verhouding tot de interne productie, en onder zodanige voorwaarden dat hierdoor ernstige schade wordt veroorzaakt of dreigt te worden veroorzaakt voor de interne bedrijfstak van de andere Partij, die andere Partij gedurende de overgangperiode en uitsluitend met inachtneming van de in deze afdeling vastgestelde voorwaarden en procedures een bilaterale vrijwaringsmaatregel kan toepassen.
2. Bilaterale vrijwaringsmaatregelen die op grond van lid 1 worden toegepast, mogen alleen bestaan uit:
 - a) de schorsing van de verdere verlaging van het douanerecht op het betrokken goed overeenkomstig hoofdstuk 2 (Nationale behandeling en markttoegang voor goederen), of

- b) de verhoging van het douanerecht op het betrokken goed tot een niveau dat niet hoger ligt dan het laagste van de volgende rechten:
 - i) het meestbegunstigingsrecht dat geldt op de datum waarop de bilaterale vrijwaringsmaatregel wordt toegepast, of
 - ii) het meestbegunstigingsrecht dat geldt op de dag onmiddellijk voorafgaand aan de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst.

ARTIKEL 5.9

Normen voor een bilaterale vrijwaringsmaatregel

1. Er mag geen bilaterale vrijwaringsmaatregel worden toegepast:
 - a) behalve voor zover en zo lang hij noodzakelijk is om ernstige schade of dreigende ernstige schade voor de interne bedrijfstak dan wel een ernstige verslechtering of een dreigende ernstige verslechtering van de economische situatie van het ultraperifere gebied of de ultraperifere gebieden te voorkomen of te verhelpen;
 - b) voor een periode langer dan twee jaar, en
 - c) na afloop van de overgangsperiode.

2. De in lid 1, punt b), bedoelde periode kan met één jaar worden verlengd op voorwaarde dat:
 - a) de bevoegde onderzoekende autoriteiten van de Partij van invoer overeenkomstig de in onderafdeling 1 (Procedurevoorschriften voor bilaterale vrijwaringsmaatregelen) gespecificeerde procedures vaststellen dat de bilaterale vrijwaringsmaatregel noodzakelijk blijft om ernstige schade of dreigende ernstige schade voor de interne bedrijfstak dan wel een ernstige verslechtering of een dreigende ernstige verslechtering van de economische situatie van het ultraperifere gebied of de ultraperifere gebieden te voorkomen of te verhelpen, en
 - b) er bewijzen voorhanden zijn waaruit blijkt dat de interne bedrijfstak aanpassingen doorvoert en de totale toepassingsduur van een bilaterale vrijwaringsmaatregel, met inbegrip van de aanvankelijke toepassingsduur en elke verlenging daarvan, niet meer dan drie jaar bedraagt.
3. Wanneer een Partij een bilaterale vrijwaringsmaatregel niet langer toepast, is het douanerecht het recht dat overeenkomstig bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) voor het betrokken goed van kracht zou zijn geweest.
4. Op de invoer van een goed van een Partij dat reeds voorwerp van een bilaterale vrijwaringsmaatregel was, wordt gedurende een periode die gelijk is aan de helft van de duur van de vorige bilaterale vrijwaringsmaatregel geen bilaterale vrijwaringsmaatregel toegepast.
5. Een Partij past niet tegelijkertijd op hetzelfde goed:
 - a) een voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel, een bilaterale vrijwaringsmaatregel of een vrijwaringsmaatregel voor ultraperifere gebieden op grond van deze overeenkomst, en

- b) een vrijwaringsmaatregel op grond van artikel XIX van de GATT 1994 en de Overeenkomst inzake vrijwaringsmaatregelen toe.

ARTIKEL 5.10

Voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregelen

1. In kritieke omstandigheden waarin uitstel moeilijk te herstellen schade zou veroorzaken, mag een Partij een voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel toepassen nadat voorlopig is vastgesteld dat er duidelijke bewijzen zijn voor een toename van de invoer van een goed van oorsprong uit de andere Partij wegens de verlaging of afschaffing van een douanerecht ingevolge deze overeenkomst, en dat dergelijke invoer ernstige schade veroorzaakt of dreigt te veroorzaken voor de interne bedrijfstak dan wel een ernstige verslechtering van de economische situatie van het ultraperifere gebied of de ultraperifere gebieden meebrengt of dreigt mee te brengen.
2. De duur van een voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel mag niet meer bedragen dan 200 dagen. Gedurende deze periode moet de Partij voldoen aan de desbetreffende procedurevoorschriften zoals vastgelegd in onderafdeling 1 (Procedurevoorschriften voor bilaterale vrijwaringsmaatregelen).
3. Het als gevolg van de voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel ingestelde douanerecht wordt onverwijld terugbetaald indien bij het daaropvolgende onderzoek als bedoeld in onderafdeling 1 (Procedurevoorschriften voor bilaterale vrijwaringsmaatregelen) niet wordt vastgesteld dat de toename van de invoer van het goed dat voorwerp van de voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel is, ernstige schade veroorzaakt of dreigt te veroorzaken voor de interne bedrijfstak dan wel een ernstige verslechtering van de economische situatie van het ultraperifere gebied of de ultraperifere gebieden meebrengt of dreigt mee te brengen.

4. De duur van een voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel wordt gerekend als een deel van de in artikel 5.9 (Normen voor een bilaterale vrijwaringsmaatregel), lid 1, punt b), vastgelegde periode.
5. De Partij die een voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel toepast, stelt de andere Partij hiervan onmiddellijk in kennis.
6. Op verzoek van de andere Partij vindt onmiddellijk na de toepassing van de voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel overleg plaats.

ARTIKEL 5.11

Ultraprifere gebieden

1. Wanneer een product van oorsprong uit Nieuw-Zeeland rechtstreeks op het grondgebied van een of meer ultraperifere gebieden van de Unie¹ wordt ingevoerd in dermate toegenomen hoeveelheden en onder zodanige voorwaarden dat hierdoor de economische situatie van het betrokken ultraperifere gebied of de betrokken ultraperifere gebieden ernstig verslechtert of dreigt te verslechteren, kan de Unie, na alternatieve oplossingen te hebben onderzocht, bij wijze van uitzondering bilaterale vrijwaringsmaatregelen toepassen die beperkt zijn tot het grondgebied van het betrokken ultraperifere gebied of de betrokken ultraperifere gebieden.

¹ Op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst zijn de ultraperifere gebieden van de Unie Guadeloupe, Frans-Guyana, Martinique, Réunion, Mayotte, Saint-Martin, de Azoren, Madeira en de Canarische Eilanden. Dit artikel is eveneens van toepassing op een land of een overzees gebied waarvan de status overeenkomstig de procedure van artikel 355, lid 6, VWEU bij besluit van de Europese Raad vanaf de datum van vaststelling van dat besluit wordt gewijzigd in die van ultraperifere gebied. Indien de status van een ultraperifere gebied van de Unie als zodanig overeenkomstig dezelfde procedure wordt gewijzigd, is artikel 5.11 (ultraperifere gebieden) vanaf de datum van inwerkingtreding van het desbetreffende besluit van de Europese Raad niet langer van toepassing. De Unie stelt Nieuw-Zeeland in kennis van elke wijziging betreffende de status van de gebieden die als ultraperifere gebieden van de Unie worden beschouwd.

2. Voor de toepassing van lid 1 wordt bij de vaststelling of er sprake is van ernstige verslechtering uitgegaan van objectieve factoren, waaronder:
 - a) de toename van het volume van de invoer, hetzij absoluut, hetzij ten opzichte van de interne productie en de invoer uit andere bronnen, en
 - b) het effect van die invoer op de situatie van de desbetreffende bedrijfstak of de betrokken economische sector, met inbegrip van het effect op de verkoop, de productie, de financiële situatie en de werkgelegenheid.
3. Onverminderd lid 1 is deze afdeling van overeenkomstige toepassing op alle uit hoofde van dit artikel vastgestelde vrijwaringsmaatregelen.

ARTIKEL 5.12

Compensatie en opschorting van concessies

1. Uiterlijk 30 dagen na de datum van toepassing van de bilaterale vrijwaringsmaatregel biedt de Partij die deze maatregel toepast, de mogelijkheid voor overleg met de andere Partij teneinde overeenstemming te bereiken over een passende compensatie in het kader van de liberalisering van de handel die de vorm heeft van concessies met in wezen gelijkwaardige gevolgen voor de handel.
2. Indien het in lid 1 bedoelde overleg niet binnen dertig dagen na de aanvang ervan leidt tot overeenstemming over compensatie in het kader van de liberalisering van de handel, mag de Partij waarvan het goed van oorsprong voorwerp van de bilaterale vrijwaringsmaatregel is, de toepassing van concessies met in wezen gelijkwaardige gevolgen voor de handel opschorten ten aanzien van de Partij die de bilaterale vrijwaringsmaatregel toepast.

3. De verplichting om concessies als bedoeld in lid 1 te verlenen en het recht om die concessies op te schorten uit hoofde van lid 2 zijn slechts van toepassing zolang de bilaterale vrijwaringsmaatregel wordt gehandhaafd.

4. Niettegenstaande lid 3 wordt het in dat lid bedoelde opschortingsrecht niet uitgeoefend tijdens de eerste 24 maanden waarin een bilaterale vrijwaringsmaatregel van kracht is, op voorwaarde dat de bilaterale vrijwaringsmaatregel is toegepast als gevolg van een absolute toename van de invoer en de bilaterale vrijwaringsmaatregel in overeenstemming is met deze overeenkomst.

ONDERAFDELING 1

PROCEDUREVOORSCHRIFTEN VOOR BILATERALE VRIJWARINGSMAATREGELEN

ARTIKEL 5.13

Toepasselijk recht

Deze onderafdeling is van toepassing op bilaterale vrijwaringsmaatregelen die onder afdeling D (Bilaterale vrijwaringsmaatregelen) van dit hoofdstuk vallen en die door de bevoegde onderzoekende autoriteit van een Partij worden toegepast. In gevallen die niet onder deze onderafdeling vallen, past de bevoegde onderzoekende autoriteit de op grond van haar interne wetgeving vastgestelde voorschriften toe, op voorwaarde dat die voorschriften in overeenstemming zijn met deze afdeling.

ARTIKEL 5.14

Onderzoeksprocedures

1. Een Partij past een bilaterale vrijwaringsmaatregel slechts toe nadat haar bevoegde onderzoekende autoriteiten een onderzoek hebben verricht overeenkomstig artikel 3 en artikel 4.2, punten a) en c), van de Overeenkomst inzake vrijwaringsmaatregelen. Daartoe worden artikel 3 en artikel 4.2, punten a) en c), van de Overeenkomst inzake vrijwaringsmaatregelen *mutatis mutandis* in de onderhavige overeenkomst opgenomen en maken zij integrerend deel hiervan uit.
2. Om een bilaterale vrijwaringsmaatregel te kunnen toepassen, moet de bevoegde onderzoekende autoriteit middels objectief bewijs aantonen dat er een oorzakelijk verband bestaat tussen de toename van de invoer van het betrokken product en de ernstige schade of de dreigende ernstige schade of dat er een oorzakelijk verband bestaat tussen de toename van de invoer van het betrokken product en de ernstige verslechtering of de dreigende ernstige verslechtering. De bevoegde onderzoekende autoriteit onderzoekt ook andere bekende factoren dan de toename van de invoer om te voorkomen dat de door dergelijke andere factoren veroorzaakte schade aan de toename van de invoer wordt toegeschreven.
3. Het onderzoek wordt in alle gevallen voltooid binnen één jaar na de datum van opening ervan.

ARTIKEL 5.15

Kennisgeving en overleg

1. Een Partij stelt de andere Partij onverwijld schriftelijk in kennis als zij:
 - a) een bilateraal vrijwaringsonderzoek op grond van dit hoofdstuk opent;

- b) vaststelt dat de toename van de invoer ernstige schade veroorzaakt of dreigt te veroorzaken dan wel een ernstige verslechtering van de economische situatie van het ultraperifere gebied of de ultraperifere gebieden meebrengt of dreigt mee te brengen;
- c) besluit een voorlopige bilaterale vrijwaringsmaatregel toe te passen dan wel een bilaterale vrijwaringsmaatregel toe te passen of te verlengen, of
- d) besluit een eerder vastgestelde bilaterale vrijwaringsmaatregel te wijzigen.

2. Een Partij verstrekt de andere Partij een afschrift van de openbare versie van de klacht en het op grond van artikel 3 van de Overeenkomst inzake vrijwaringsmaatregelen voorgeschreven verslag van haar bevoegde onderzoekende autoriteiten.

3. Wanneer een Partij de andere Partij ervan in kennis stelt dat zij heeft besloten een bilaterale vrijwaringsmaatregel als bedoeld in lid 1, punt c), toepast of verlengt, vermeldt zij in haar kennisgeving alle ter zake dienende informatie, zoals:

- a) de bewijzen waaruit blijkt dat, wegens de verlaging of afschaffing van een douanerecht ingevolge deze overeenkomst, de toename van de invoer van het goed van de andere Partij ernstige schade veroorzaakt of dreigt te veroorzaken voor de interne bedrijfstak dan wel een ernstige verslechtering van de economische situatie van het ultraperifere gebied of de ultraperifere gebieden meebrengt of dreigt mee te brengen;
- b) een nauwkeurige omschrijving van het goed dat voorwerp van de bilaterale vrijwaringsmaatregel is, met inbegrip van de desbetreffende post of onderverdeling in het geharmoniseerd systeem waarop bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) is gebaseerd;

- c) een nauwkeurige beschrijving van de bilaterale vrijwaringsmaatregel;
- d) de datum van toepassing van de bilaterale vrijwaringsmaatregel, de verwachte duur ervan en, indien van toepassing, een tijdschema voor de geleidelijke liberalisering van die maatregel, en
- e) in geval van verlenging van de bilaterale vrijwaringsmaatregel, bewijzen waaruit blijkt dat de betrokken interne bedrijfstak aanpassingen doorvoert.

4. Op verzoek van de Partij waarvan het goed voorwerp van een bilaterale vrijwaringsprocedure uit hoofde van dit hoofdstuk is, biedt de Partij die deze procedure voert, voldoende gelegenheid voor overleg met de Partij die daarom verzoekt alvorens een definitief besluit tot toepassing van bilaterale vrijwaringsmaatregelen wordt genomen, met het oog op het beoordelen van een kennisgeving als bedoeld in lid 1 van dit artikel of openbare aankondigingen of verslagen van de bevoegde onderzoekende autoriteit in verband met de procedure, en teneinde standpunten over de voorgestelde maatregel uit te wisselen en overeenstemming over in artikel 5.12 (Compensatie en opschorting van concessies) bedoelde compensatie te bereiken.

HOOFDSTUK 6

SANITAIRE EN FYTOSANITAIRE MAATREGELEN

ARTIKEL 6.1

Doelstellingen en algemene bepalingen

1. De doelstellingen van dit hoofdstuk zijn:
 - a) de gezondheid van mensen, dieren en planten op het respectieve grondgebied van de Partijen beschermen en tegelijkertijd de handel tussen hen bevorderen;
 - b) erop toezien dat de sanitaire en fytosanitaire maatregelen van de Partijen geen onnodige handelsbelemmeringen in het leven roepen;
 - c) de uitvoering van de SPS-Overeenkomst, internationale normen en aanverwante teksten, en met name regionalisatie en gelijkwaardigheid, vergemakkelijken;
 - d) de samenwerking in internationale normalisatie-instanties handhaven;
 - e) voor meer transparantie bij en een beter begrip van de toepassing van de sanitaire en fytosanitaire maatregelen van elke Partij zorgen;

- f) de samenwerking tussen de Partijen verbeteren en de gemeenschappelijke doelstellingen van de Partijen ter bestrijding van antimicrobiële resistentie erkennen, en
 - g) de communicatie, samenwerking en oplossing van sanitaire en fytosanitaire kwesties die de handel tussen de Partijen kunnen beïnvloeden, verbeteren.
2. Met betrekking tot de SPS-Overeenkomst herinneren de Partijen met name aan:
- a) het beginsel dat de SPS-maatregelen van een Partij worden gebaseerd op een risicobeoordeling in overeenstemming met artikel 5 en andere relevante bepalingen van de SPS-Overeenkomst, en
 - b) het concept van voorlopige SPS-maatregelen.

ARTIKEL 6.2

Toepassingsgebied

1. De Partijen bevestigen hun respectieve rechten en verplichtingen uit hoofde van de sanitaire overeenkomst.
2. Met inachtneming van lid 3 is dit hoofdstuk van toepassing op:
- a) sanitaire en fytosanitaire maatregelen van een Partij die de handel tussen de Partijen kunnen beïnvloeden, en

b) samenwerking op het gebied van antimicrobiële resistentie.

3. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op maatregelen van een Partij of zaken die onder de sanitaire overeenkomst vallen.

ARTIKEL 6.3

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk zijn de volgende definities van toepassing:

- a) de definities in bijlage A bij de SPS-Overeenkomst;
- b) de definities die zijn aangenomen onder auspiciën van de Codex Alimentarius Commissie;
- c) de definities die zijn aangenomen onder auspiciën van de Wereldorganisatie voor diergezondheid;
- d) de definities die zijn aangenomen onder auspiciën van het Internationaal Verdrag voor de bescherming van planten (*International Plant Protection Convention*, hierna “IPPC” genoemd);
- e) onder “bevoegde autoriteit” wordt verstaan: een overheidsinstantie vermeld in bijlage 6-A (Bevoegde autoriteiten), met inbegrip van de relevante nationale plantenziektkundige diensten, en

- f) onder “invoercontrole” wordt verstaan: een beoordeling die inspectie, onderzoek, bemonstering, beoordeling van documentatie, tests of procedures kan omvatten, met inbegrip van laboratorium-, organoleptische of identiteitscontroles, uitgevoerd aan de grens van een Partij van invoer door de bevoegde autoriteit van de Partij van invoer om vast te stellen of een zending voldoet aan de SPS-vereisten van de Partij van invoer.

ARTIKEL 6.4

Specifieke fytosanitaire voorwaarden

1. Overeenkomstig de in het kader van het IPPC overeengekomen toepasselijke normen wisselen de Partijen informatie uit over de status van plaagorganismen op hun respectieve grondgebied. Op verzoek van een Partij verstrekt de andere Partij de motivering voor de indeling van de plaagorganismen in categorieën en de daarmee verband houdende fytosanitaire maatregelen.
2. In verband met de indeling van plaagorganismen stelt elke Partij een lijst op van gereguleerde plaagorganismen voor planten en plantaardige producten waarvoor een fytosanitair punt van zorg bestaat en werkt deze bij. Een dergelijke lijst omvat:
 - a) quarantaineorganismen die niet in enig deel van haar grondgebied voorkomen;
 - b) quarantaineorganismen die in enig deel van haar grondgebied voorkomen, maar die er niet wijdverbreid zijn en die onder officieel toezicht staan;
 - c) beschermdgebiedquarantaineorganismen, en
 - d) in voorkomend geval, gereguleerde niet-quarantaineorganismen.

3. Elke Partij beperkt haar invoervereisten voor planten of plantaardige producten tot die welke nodig zijn om de risico's van de introductie van gereguleerde plaagorganismen te beperken. Invoervereisten om het risico van ZP-quarantaineorganismen te beperken, zijn niet van toepassing tenzij bekend is dat de bestemming van planten of plantaardige producten zich binnen een beschermd gebied bevindt.

4. Aan de uitvoer voorafgaande inspectie door de nationale plantenziektkundige dienst van de Partij van invoer mag niet door de Partij van invoer worden vereist wanneer de inspectie van planten of plantaardige producten binnen het toepassingsgebied van de nationale plantenziektkundige dienst van de Partij van uitvoer valt.

ARTIKEL 6.5

Erkenning van de afwezigheid van plaagorganismen

Wanneer regionalisatie wordt gedefinieerd met betrekking tot een plaagorganismevrij gebied, plaagorganismevrije productieplaats, plaagorganismevrij productieterrein of een beschermd gebied in de sector planten en plantaardige producten:

- a) erkennen de Partijen de begrippen plaagorganismevrije gebieden, plaagorganismevrije productieplaatsen en plaagorganismevrije productieterreinen zoals gespecificeerd in de desbetreffende internationale IPPC-normen voor fytosanitaire maatregelen ("ISPM's");
- b) aanvaarden de Partijen elkaars:
 - i) plaagorganismevrije gebieden, plaagorganismevrije productieplaatsen en plaagorganismevrije productieterreinen, en

- ii) officiële controles bij het instellen en in stand houden van plaagorganismevrije gebieden, plaagorganismevrije productieplaatsen en plaagorganismevrije productieterreinen;
- c) erkent Nieuw-Zeeland het begrip “beschermde gebieden” op het grondgebied van de Unie als gelijkwaardig aan een “plaagorganismevrij gebied” zoals gespecificeerd in IPPC ISPM 4 (“*Requirements for the establishment of pest free areas*”);
- d) identificeert de Partij van uitvoer, indien de Partij van invoer daarom verzoekt, plaagorganismevrije gebieden, plaagorganismevrije productieplaatsen, plaagorganismevrije productieterreinen en beschermde gebieden en verstrekt deze, indien de Partij van invoer daarom verzoekt, een volledige toelichting en ondersteunende gegevens zoals voorzien in de desbetreffende ISPM’s of die anderszins geschikt worden geacht, en
- e) kan het Handelscomité een besluit nemen om bijlage 6-B (Regionale voorwaarden voor planten en plantaardige producten) te wijzigen om andere kwesties in verband met regionalisatie vast te stellen of om passende op risico’s gebaseerde bijzondere voorwaarden te specificeren.

ARTIKEL 6.6

Gelijkwaardigheid

1. De Partijen bevestigen dat de erkenning van gelijkwaardigheid een belangrijk middel is om de handel te bevorderen.

2. Bij het bepalen van de gelijkwaardigheid van een specifieke SPS-maatregel, een groep SPS-maatregelen of op systeembrede basis houdt elke Partij rekening met de desbetreffende richtsnoeren van het WTO-Comité voor sanitaire en fytosanitaire maatregelen (hierna “WTO SPS-Comité” genoemd) en internationale normen, richtsnoeren en aanbevelingen. Het Handelscomité kan een besluit nemen om verdere richtsnoeren en procedures vast te stellen voor het bepalen, erkennen en handhaven van gelijkwaardigheid in bijlage 6-C (Erkenning van gelijkwaardigheid van SPS-maatregelen).
3. Op verzoek van de Partij van uitvoer licht de Partij van invoer binnen een redelijke termijn het doel en de redenen van haar SPS-maatregel toe en identificeert zij duidelijk het risico dat die SPS-maatregel beoogt aan te pakken.
4. De Partij van invoer erkent de gelijkwaardigheid van een SPS-maatregel indien de Partij van uitvoer objectief aantoont dat haar SPS-maatregel het passende beschermingsniveau van de Partij van invoer voor de gezondheid van mensen, dieren of planten verwezenlijkt.
5. Indien een gelijkwaardigheidsbeoordeling niet leidt tot een vaststelling van gelijkwaardigheid door de Partij van invoer, verstrekt de Partij van invoer de Partij van uitvoer de redenen voor haar besluit.
6. Onverminderd artikel 6.8 (Certificering), lid 6, kan het Handelscomité een besluit aannemen tot wijziging van bijlage 6-C (Erkenning van gelijkwaardigheid van SPS-maatregelen) om:
 - a) de soorten goederen van de Partij van uitvoer te vermelden waarvan de Partij van invoer erkent dat ze onder een SPS-maatregel vallen die gelijkwaardig is aan haar eigen maatregel of de officiële controles van de Partij van uitvoer te vermelden die door de Partij van invoer worden erkend als gelijkwaardig aan haar eigen maatregel, en

b) eventuele passende, op risico gebaseerde en bijzondere voorwaarden of een overeengekomen plaag- of ziektestatus te specificeren.

7. Indien een Partij een SPS-maatregel wijzigt op een wijze die volgens haar geen invloed heeft op een in dit hoofdstuk gespecificeerde vaststelling van gelijkwaardigheid, is de vaststelling van toepassing op de meest recente versie van de relevante wet- of regelgeving tot wijziging van die SPS-maatregel.

8. Indien een Partij van mening is dat een eerdere vaststelling van gelijkwaardigheid hierdoor wordt beïnvloed, stelt zij de andere Partij van die overweging in kennis.

9. Indien een Partij van invoer een SPS-maatregel wijzigt en van mening is dat een in dit hoofdstuk gespecificeerde vaststelling van gelijkwaardigheid hierdoor kan worden beïnvloed, zal zij:

- a) objectief beoordelen of de eerdere vaststelling van gelijkwaardigheid niet langer toereikend is om aan het passende beschermingsniveau ervan te voldoen, en
- b) de Partij van uitvoer raadplegen en vervolgens beslissen of de vaststelling van gelijkwaardigheid met of zonder bijzondere voorwaarden mag worden voortgezet.

ARTIKEL 6.7

Handelsvoorwaarden en goedkeuringsprocedures

1. De Partij van invoer maakt haar fytosanitaire gezondheidsvoorschriften bij invoer en de procedures die worden gebruikt om die voorschriften vast te stellen, openbaar.

2. Indien de Partijen gezamenlijk een specifieke plant of een specifiek plantaardig product als prioriteit aanwijzen, stelt de Partij van invoer onverwijld specifieke invoervoorschriften voor dat product vast, behalve in naar behoren gemotiveerde omstandigheden.
3. Wanneer een invoerverzoek wordt ontvangen met betrekking tot een specifieke plant of een specifiek plantaardig product dat eerder is goedgekeurd voor invoer vanuit de Partij van uitvoer, beoordeelt de Partij van invoer het risicoprofiel en, indien wordt vastgesteld dat dit hetzelfde is, voltooit zij de goedkeuringsprocedure zonder onnodige vertraging, behalve in naar behoren gemotiveerde omstandigheden.
4. Elke Partij zorgt ervoor dat de procedures die worden gebruikt om invoer uit de andere Partij goed te keuren, zonder onnodige vertraging worden uitgevoerd en voltooid, met inbegrip van, indien nodig, audits en de nodige wetgevende of administratieve maatregelen om de goedkeuringsprocedure te voltooien. Elke Partij vermijdt met name onnodige of onnodig belastende informatieverzoeken, die beperkt moeten blijven tot wat nodig is, en houdt rekening met informatie die reeds beschikbaar is voor de Partij van invoer, zoals informatie over de toepasselijke wet- en regelgeving en auditverslagen van de Partij van uitvoer.
5. Met uitzondering van het bepaalde in artikel 6.5 (Erkenning van de afwezigheid van plaagorganismen), past elke Partij haar fytosanitaire invoervoorwaarden toe op het gehele grondgebied van de andere Partij waar dezelfde status inzake plaagorganismen heerst.
6. Onverminderd artikel 6.10 (Noodmaatregelen) erkent elke Partij de officiële controles die door de andere Partij worden toegepast op de handel als gelijkwaardig, op voorwaarde dat er vanaf de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst geen significante wijzigingen zijn aangebracht in de officiële controlesystemen van de Partij van uitvoer die het zekerheidsniveau voor de Partij van invoer zouden verlagen.

7. Onverminderd artikel 6.10 (Noodmaatregelen) mag de Partij van invoer de invoer van een goed van de Partij van uitvoer niet weigeren of stopzetten enkel en alleen omdat de Partij van invoer bezig is met een herziening van haar SPS-maatregelen, indien de Partij van invoer de invoer van dat goed van de andere Partij heeft toegestaan bij de inleiding van de herziening.

8. De Partijen aanvaarden, zonder verdere goedkeuringsprocedures, elkaars lijsten van inrichtingen die onderworpen zijn aan SPS-maatregelen voor handel.

9. Elke Partij stelt de in lid 8 bedoelde lijsten van inrichtingen op verzoek aan de andere Partij ter beschikking.

ARTIKEL 6.8

Certificering

1. Voor de gezondheidscertificering van planten en plantaardige producten passen de bevoegde autoriteiten de beginselen toe van IPPC ISPM 7 (*“Export Certification System”*) en IPPC ISPM 12 (*“Guidelines for Phytosanitary Certificates”*).

2. Elke Partij bevordert de implementatie van elektronische certificering en andere technologieën om de handel te bevorderen.

3. Onverminderd artikel 6.2 (Werkingssfeer) en artikel 6.10 (Noodmaatregelen) is certificering inzake voedselveiligheid niet vereist voor verwerkte levensmiddelen die onder dit hoofdstuk vallen, tenzij ondersteund door een risicoanalyse.

4. Het Handelscomité kan een besluit nemen tot wijziging van bijlage 6-E (Certificering) om nadere richtsnoeren, procedures en vereisten met betrekking tot certificering vast te stellen.
5. Indien de Partij van invoer een SPS-maatregel voor goederen van de Partij van uitvoer heeft aanvaard als gelijkwaardig aan haar eigen maatregel, kan de Partij van uitvoer het model van de gezondheidsverklaring in bijlage 6-E, afdeling 1 (Certificering), op het officiële gezondheidscertificaat opnemen.
6. Indien een Partij van invoer overeenkomstig artikel 6.6 (Gelijkwaardigheid), lid 7, of artikel 6.6 (Gelijkwaardigheid), lid 8, heeft vastgesteld dat de gelijkwaardigheid wordt gehandhaafd, worden in het in bijlage 6-E (Certificering) bedoelde gezondheidscertificaat voor invoer, waar uitvoerbaar en indien van toepassing, de initiële wetten of -voorschriften van de Partij van invoer vermeld op basis waarvan gelijkwaardigheid was bepaald.
7. Indien een Partij van invoer bepaalt dat een in bijlage 6-C (Erkenning van gelijkwaardigheid van SPS-maatregelen) opgenomen bijzondere voorwaarde niet langer nodig is, zijn garanties voor die bijzondere voorwaarde niet langer vereist en neemt het Handelscomité binnen een redelijke termijn een besluit tot dienovereenkomstige wijziging van bijlage 6-C (Erkenning van gelijkwaardigheid van SPS-maatregelen).

ARTIKEL 6.9

Transparantie, uitwisseling van informatie en technisch overleg

1. De Partijen stellen elkaar onverwijld in kennis van:
 - a) belangrijke bevindingen van epidemiologisch belang die verband kunnen houden met een product dat tussen de Partijen wordt verhandeld;

- b) belangrijke voedselveiligheidskwesties in verband met een product dat tussen de Partijen wordt verhandeld, of
- c) belangrijke andere relevante informatie voor de adequate uitvoering van dit hoofdstuk.

2. Indien de in lid 1 vermelde informatie beschikbaar is gesteld door middel van een kennisgeving aan de WTO of aan de relevante internationale normalisatie-instelling in overeenstemming met hun regels, of op een openbaar toegankelijke website van een Partij, wordt geacht te zijn voldaan aan de verplichting in lid 1.

3. Indien een van de Partijen ernstige zorgen heeft over een sanitair of fytosanitair risico, vindt op verzoek zo spoedig mogelijk technisch overleg over dat sanitair of fytosanitair risico plaats en in elk geval binnen 14 dagen na de datum van indiening van het verzoek.

4. Indien een Partij aanzienlijke bedenkingen heeft met betrekking tot een SPS-maatregel die de andere Partij heeft voorgesteld of doorgevoerd, kan die Partij verzoeken om technisch overleg met de andere Partij. De Partij waaraan het verzoek is gericht antwoordt uiterlijk 30 dagen na de datum van indiening van het verzoek.

5. Met betrekking tot de leden 3 en 4 streeft elke Partij ernaar alle informatie te verstrekken die nodig is om verstoring van het handelsverkeer te voorkomen en om de Partijen in staat te stellen tot een wederzijds aanvaardbare oplossing te komen die elk sanitair of fytosanitair risico doeltreffend beheert.

6. De Partijen streven ernaar eventuele problemen die voortvloeien uit de uitvoering van dit hoofdstuk op te lossen door middel van technisch overleg op grond van dit artikel¹ alvorens geschillenbeslechting op grond van hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) in gang te zetten.

ARTIKEL 6.10

Noodmaatregelen

1. Indien een Partij een noodmaatregel neemt die nodig is voor de bescherming van het leven of de gezondheid van mensen, dieren of planten, stelt de bevoegde autoriteit van die Partij de bevoegde autoriteit van de andere Partij hiervan binnen 24 uur in kennis. Indien een Partij verzoekt om technisch overleg om de SPS-noodmaatregel te bespreken, moet dat technisch overleg plaatsvinden binnen 14 dagen na de datum van indiening van de kennisgeving van de SPS-noodmaatregel. De Partijen nemen via het technisch overleg verstrekte informatie in overweging.
2. De Partij die de noodmaatregel toepast, neemt bij haar besluit over elke zending die ten tijde van de vaststelling van de SPS-noodmaatregel tussen de Partijen wordt vervoerd, de door de Partij van uitvoer tijdig verstrekte informatie in overweging.

¹ Voor alle duidelijkheid: technisch overleg op grond van dit artikel vervangt niet het overleg op grond van artikel 26.3 (Overleg), tenzij de Partijen anders overeenkomen.

3. Wanneer een noodmaatregel het handelsverkeer ernstig verstoort of opschort, trekt de Partij van invoer die noodmaatregel zo snel als praktisch mogelijk in of geeft zij een relevante wetenschappelijke en technische rechtvaardiging voor de voortzetting ervan.

ARTIKEL 6.11

Audits

1. Om het vertrouwen in de uitvoering van dit hoofdstuk te behouden, heeft elke Partij het recht een systeemgebaseerde audit uit te voeren van het gehele of een deel van het controlesysteem van de bevoegde autoriteit van de andere Partij om vast te stellen dat het functioneert zoals bedoeld.
2. Bij het uitvoeren van een audit houdt een Partij rekening met de relevante richtsnoeren van het SPS-Comité van de WTO en met internationale normen, richtsnoeren en aanbevelingen.
3. Elke beslissing of maatregel genomen door de beoordelende Partij die de handel negatief kan beïnvloeden als gevolg van de audit, houdt rekening met en is evenredig met:
 - a) het ingeschatte risico, ondersteund door objectief bewijsmateriaal en gegevens die kunnen worden geverifieerd, en
 - b) de kennis van de beoordelende Partij over, relevante ervaring met en vertrouwen in de beoordeelde Partij.

4. De beoordelende Partij verstrekt op verzoek objectief bewijsmateriaal en gegevens aan de beoordeelde Partij.
5. De beoordelende Partij draagt haar eigen kosten in verband met de audits.
6. Elke Partij zorgt ervoor dat er procedures zijn om te voorkomen dat vertrouwelijke informatie die is verkregen tijdens een audit van de bevoegde autoriteiten van de andere Partij, wordt onthuld, met inbegrip van procedures om vertrouwelijke informatie te verwijderen uit een definitief auditverslag dat openbaar wordt gemaakt.
7. De beoordelende Partij neemt eventuele opmerkingen over het verslag van de beoordeelde Partij in overweging en bepaalt of het verslag of een deel ervan openbaar wordt gemaakt of in beperktere mate beschikbaar wordt gesteld.
8. Het Handelscomité kan een besluit nemen tot wijziging van bijlage 6-D (Richtsnoeren en procedures voor een audit of verificatie) om auditrichtsnoeren en -procedures vast te stellen of te specificeren.

ARTIKEL 6.12

Invoercontroles en vergoedingen

1. De Partij van invoer heeft het recht om invoercontroles uit te voeren op basis van de aan de invoer verbonden sanitaire of fytosanitaire risico's. Dergelijke controles worden zonder onnodige vertraging en met minimale handelsverstoringe gevolgen uitgevoerd.

2. Indien uit invoercontroles blijkt dat niet aan de toepasselijke invoervoorschriften is voldaan, dan moeten de maatregelen van de Partij van invoer aan internationale normen voldoen, worden gebaseerd op een beoordeling van het betrokken risico en de handel niet meer beperken dan nodig is om het passende beschermingsniveau van de Partij van invoer te verwezenlijken.
3. De bevoegde autoriteit van de Partij van invoer stelt de bevoegde autoriteit van de Partij van uitvoer in kennis wanneer niet-naleving een ernstig risico vormt voor de gezondheid van mensen, dieren of planten.
4. De bevoegde autoriteit van de Partij van invoer stelt de importeur of zijn vertegenwoordiger in kennis van een niet-conforme zending, met inbegrip van de grond van niet-conformiteit, en biedt die importeur of diens vertegenwoordiger de mogelijkheid om bezwaar aan te tekenen of beroep in te stellen tegen het besluit. De bevoegde autoriteit van de Partij van invoer neemt alle ter zake doende ingediende informatie in overweging ter ondersteuning van een dergelijke beoordeling.
5. Vergoedingen die worden opgelegd voor procedures voor ingevoerde producten mogen niet hoger zijn dan de vergoedingen die worden aangerekend voor vergelijkbare controles van vergelijkbare binnenlandse producten en niet hoger dan de werkelijke kosten van de dienst.
6. Het Handelscomité kan een besluit nemen tot wijziging van bijlage 6-F (Invoercontroles en vergoedingen) om de frequentie van en vergoedingen voor invoercontroles vast te stellen voor bepaalde goederen die binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk vallen.

ARTIKEL 6.13

Wetenschappelijke betrouwbaarheid en transparantie van specifieke vergunningsprocedures¹

1. De Partijen erkennen dat de vergunningsprocedures gebaseerd zijn op betrouwbare wetenschappelijke gegevens en op een transparante manier worden uitgevoerd om het vertrouwen van het publiek op te bouwen en te behouden. De Partijen werken samen om de betrouwbaarheid en transparantie van die vergunningsprocedures te vergroten.
2. De Partijen erkennen dat hun respectieve vergunningsprocedures vergelijkbare resultaten moeten opleveren en dat samenwerking op dit gebied wenselijk is.
3. Indien een persoon die verantwoordelijk is voor het waarborgen dat het bedrijf onder zijn zeggenschap voldoet aan de vereisten voor het verkrijgen van een vergunning voor het in de handel brengen, opdracht geeft tot wetenschappelijke studies binnen een wetenschappelijke instelling² in een Partij ter ondersteuning van een vergunningsaanvraag in het kader van bepaalde gespecificeerde vergunningsprocedures in de andere Partij, en dit onder de aandacht wordt gebracht van de Partij waarin de wetenschappelijke instelling is gevestigd, zullen beide Partijen trachten dergelijke informatie met elkaar te delen.

¹ Voor de toepassing van dit artikel wordt onder “vergunningprocedures” verstaan alle aan het in de handel brengen voorafgaande vergunningen op het gebied van de voedselketen, d.w.z. de teelt van genetisch gemodificeerde organismen of genetisch gemodificeerde levensmiddelen en diervoeders, toevoegingsmiddelen voor diervoeders, toevoegingsmiddelen voor levensmiddelen, enzymen, smaakstoffen, rookaroma's, gewasbeschermingsmiddelen, nieuwe levensmiddelen, materialen die in contact komen met levensmiddelen, gezondheidsclaims en de toevoeging van vitaminen, mineralen en andere stoffen aan levensmiddelen.

² Voor de toepassing van dit artikel omvat de term “wetenschappelijke instelling” ook instellingen die tegen betaling wetenschappelijke studies uitvoeren, bijvoorbeeld universiteiten, laboratoria en test- of onderzoeksfaciliteiten.

4. De partijen kunnen ook informatie over hun vergunningsprocedures uitwisselen.
5. Een Partij kan uit hoofde van dit artikel verzoeken om een onderzoeksmissie aan een in de andere Partij gevestigde wetenschappelijke instelling om informatie te verzamelen over de toepassing van relevante normen door de wetenschappelijke instelling wanneer deze een wetenschappelijke studie uitvoert met het oog op bepaalde gespecificeerde vergunningsprocedures in de Partij die een onderzoeksmissie aanvraagt.
6. Indien een Partij een onderzoeksmissie wenst af te leggen, stelt zij de andere Partij hiervan uiterlijk 60 dagen vóór het bezoek in kennis.
7. Indien een Partij een onderzoeksmissie wil afleggen en de wetenschappelijke instelling instemt met een dergelijk bezoek, mogen functionarissen van de andere Partij de functionarissen van de bezoekende Partij tijdens de onderzoeksmissie vergezellen.
8. Het eindverslag van elke onderzoeksmissie wordt ter beschikking gesteld van de bevoegde autoriteiten van beide Partijen. De relevante delen van het eindverslag worden ook ter beschikking gesteld aan de bezochte wetenschappelijke instelling.
9. De kosten van een dergelijke onderzoeksmissie worden gedragen door de Partij die om een onderzoeksmissie verzoekt.
10. Het Handelscomité kan een besluit nemen tot vaststelling van gedetailleerde uitvoeringsbepalingen en eventueel noodzakelijke richtsnoeren met betrekking tot de leden 3 tot en met 9.

ARTIKEL 6.14

Antimicrobiële resistentie

1. De Partijen erkennen dat antimicrobiële resistentie een ernstige bedreiging voor de gezondheid van mens en dier vormt.
2. De Partijen werken in overeenstemming met de “één gezondheid”-benadering samen en faciliteren de uitwisseling van informatie, onder meer met betrekking tot regelgeving, richtsnoeren, nationale plannen, normen, expertise en ervaringen op het gebied van antimicrobiële resistentie, en stellen gemeenschappelijke standpunten, belangen, prioriteiten en beleid op dat gebied vast.
3. De Partijen erkennen dat:
 - a) hun respectieve regelgevingsnormen, richtsnoeren en bewakingssystemen inzake antimicrobiële resistentie voor vergelijkbare controles en gezondheidsresultaten zorgen;
 - b) antimicrobiële middelen die van cruciaal belang zijn voor de behandeling en de gezondheid van mens en dier de kern vormen van hun respectieve strategieën op het gebied van antimicrobiële resistentie, en
 - c) er van beide kanten initiatieven worden genomen, binnen hun respectieve strategieën en beleid, om de geleidelijke afschaffing van het gebruik van antibiotica als groeibevorderaars te stimuleren, met name die van medisch belang, en om het gebruik van antimicrobiële middelen bij dierlijke productie te verminderen.

4. Bovendien zullen de Partijen:
 - a) samenwerken op relevante internationale fora aan de ontwikkeling van toekomstige codes, richtsnoeren, normen, aanbevelingen en initiatieven;
 - b) samenwerken aan internationale actieplannen, met name met betrekking tot verantwoord en verstandig gebruik van antimicrobiële middelen om antimicrobiële resistentie effectiever te bestrijden, en
 - c) in het kader van hun respectieve strategieën en beleidslijnen de uitvoering van overeengekomen internationale actieplannen en strategieën inzake antimicrobiële resistentie ondersteunen.
5. Regelgeving, richtsnoeren, strategische plannen, normen en andere initiatieven inzake antimicrobiële resistentie mogen niet worden gebruikt om maatregelen te creëren of uit te voeren die van invloed zijn op de handel, tenzij deze maatregelen in overeenstemming zijn met de SPS-Overeenkomst en de relevante bepalingen van dit hoofdstuk.
6. Het Comité voor sanitaire en fytosanitaire maatregelen kan een technische werkgroep inzake antimicrobiële resistentie oprichten.

ARTIKEL 6.15

Fraude in verhandelde goederen

1. De Partijen erkennen dat frauduleuze activiteiten van commerciële marktdeelnemers in de internationale handel:
 - a) de gezondheid van mensen, dieren, planten en bijgevolg het milieu kunnen aantasten, en

b) eerlijke handelspraktijken en het consumentenvertrouwen kunnen ondermijnen.

2. De Partijen wisselen relevante informatie uit en werken samen om praktijken tegen te gaan die niet in overeenstemming zijn of lijken te zijn met hun respectieve SPS-maatregelen of die consumenten en andere relevante belanghebbenden misleiden.

ARTIKEL 6.16

Uitvoering en middelen

Elke Partij ziet erop toe dat haar bevoegde autoriteiten over de nodige middelen beschikken om dit hoofdstuk effectief toe te passen.

ARTIKEL 6.17

Comité voor sanitaire en fytosanitaire maatregelen

1. Dit artikel vormt een aanvulling op en nadere uitwerking van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités).

2. Het Comité voor sanitaire en fytosanitaire maatregelen heeft met betrekking tot dit hoofdstuk de volgende taken:

a) een forum bieden voor de uitwisseling van informatie over het regelgevingssysteem van elke Partij, met inbegrip van de wetenschappelijke en risicobeoordelingsbasis voor haar SPS-maatregelen;

- b) mogelijkheden voor samenwerking identificeren, met inbegrip van initiatieven ter bevordering van de handel, en verder werken aan het wegnemen van onnodige handelsbelemmeringen tussen de Partijen;
- c) samenwerking bevorderen op multilaterale fora, waaronder in voorkomend geval in het SPS-Comité van de WTO en internationale normalisatie-instellingen;
- d) ad-hocwerkgroepen oprichten;
- e) de Partijen een forum bieden om elkaar in een vroeg stadium op de hoogte te houden van regelgevende overwegingen in verband met SPS-maatregelen;
- f) onverminderd hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) als forum dienen om specifieke handelskwesties op te lossen wanneer de Partijen er niet in zijn geslaagd een wederzijds aanvaardbare oplossing te bereiken door middel van technisch overleg overeenkomstig artikel 6.9 (Transparantie, uitwisseling van informatie en technisch overleg);
- g) andere maatregelen in de uitvoering van zijn taken nemen zoals de Partijen overeenkomen, en
- h) alle kwesties die op dit hoofdstuk betrekking hebben, in overweging nemen.

3. Tenzij de Partijen anders besluiten, komt het Comité uiterlijk een jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst bijeen en stelt het zijn werkprogramma vast.

HOOFDSTUK 7

DUURZAME VOEDSELSYSTEMEN

ARTIKEL 7.1

Doelstellingen

1. De Partijen erkennen dat de versterking van beleidsmaatregelen en de vaststelling van programma's die bijdragen tot de ontwikkeling van duurzame, inclusieve, gezonde en veerkrachtige voedselsystemen belangrijk zijn, en komen overeen een nauwe samenwerking tot stand te brengen om gezamenlijk de transitie naar duurzame voedselsystemen in te zetten.
2. Dit hoofdstuk is van toepassing naast en onverminderd de andere hoofdstukken van deze overeenkomst die betrekking hebben op voedselsystemen of duurzaamheid, met name hoofdstuk 6 (Sanitaire en fytosanitaire maatregelen), hoofdstuk 9 (Technische handelsbelemmeringen) en hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling).

ARTIKEL 7.2

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op de samenwerking tussen de Partijen om de duurzaamheid van hun respectieve voedselsystemen te verbeteren.
2. Dit hoofdstuk bevat bepalingen voor samenwerking op gebieden waarop duurzamere voedselsystemen tot stand kunnen worden gebracht. Indicatieve gebieden voor samenwerking zijn opgesomd in artikel 7.4 (Samenwerking ter verbetering van de duurzaamheid van voedselsystemen).
3. De Partijen erkennen dat de prioriteiten voor samenwerking in de loop van de tijd kunnen veranderen naarmate hun respectieve opvattingen en de internationale opvatting en behandeling van voedselsystemen zich ontwikkelen.

ARTIKEL 7.3

Definitie van een duurzaam voedselsysteem

1. De Partijen erkennen dat voedselsystemen divers en contextspecifiek zijn en een reeks actoren en hun onderling verbonden activiteiten omvatten op alle gebieden van het voedselsysteem, waaronder de productie, het oogsten, de verwerking, de vervaardiging, het vervoer, de opslag, de distributie, de verkoop, de consumptie en de verwijdering van levensmiddelen.

2. Voor de toepassing van dit hoofdstuk en erkennende dat de definitie van duurzame voedselsystemen in de loop van de tijd kan evolueren, beschouwen de Partijen een duurzaam voedselsysteem als een voedselsysteem dat de toegang tot veilig, voedzaam en toereikend voedsel het hele jaar door op zodanige wijze waarborgt dat de economische, sociale, culturele en ecologische grondslagen voor de voedselzekerheid en de voeding van toekomstige generaties niet in het gedrang komen.

ARTIKEL 7.4

Samenwerking ter verbetering van de duurzaamheid van voedselsystemen

1. De Partijen erkennen het belang van samenwerking als mechanisme voor de tenuitvoerlegging van dit hoofdstuk naarmate zij hun handels- en investeringsrelaties versterken.
2. Rekening houdend met hun respectieve prioriteiten en omstandigheden werken de Partijen samen om kwesties van gemeenschappelijk belang in verband met de tenuitvoerlegging van dit hoofdstuk aan te pakken. Die samenwerking kan zowel bilateraal als in internationale fora plaatsvinden.
3. De samenwerking kan de uitwisseling van informatie, deskundigheid en ervaring omvatten, alsmede samenwerking op het gebied van onderzoek en innovatie.
4. De Partijen werken samen op gebieden zoals:
 - a) voedselproductiemethoden en -praktijken die gericht zijn op het verbeteren van de duurzaamheid, waaronder biologische landbouw en regeneratieve landbouw;

- b) het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen en landbouwproductiemiddelen, waaronder in voorkomend geval het verminderen van het gebruik en de risico's van chemische pesticiden en meststoffen;
- c) de milieu- en klimaateffecten van de voedselproductie, onder meer op de uitstoot van broeikasgassen in de landbouw, koolstofputten en biodiversiteitsverlies;
- d) noodplannen om de veiligheid en veerkracht van voedselvoorzieningsketens en de voedselhandel tijdens internationale crises te waarborgen;
- e) duurzaamheid bij de verwerking, het vervoer, de groothandel en de detailhandel van voedsel en de verlening van voedseldiensten;
- f) gezonde, duurzame en voedzame voedingspatronen;
- g) de koolstofvoetafdruk van het verbruik;
- h) voedselverlies en -verspilling, in overeenstemming met duurzameontwikkelingsdoelstelling 12.3 van de Verenigde Naties;
- i) vermindering van de negatieve milieueffecten van beleid en maatregelen in verband met het voedselsysteem, en
- j) inheemse kennis, participatie en leiderschap in voedselsystemen, in overeenstemming met de respectieve omstandigheden van de Partijen.

ARTIKEL 7.5

Aanvullende bepalingen

1. De samenwerkingsactiviteiten op grond van dit hoofdstuk doen geen afbreuk aan de onafhankelijkheid van de agentschappen van elke Partij, waaronder de regionale agentschappen van een Partij.
2. Met volledige inachtneming van het recht van elke Partij om regels vast te stellen, wordt niets in dit hoofdstuk uitgelegd als een verplichting voor een Partij om:
 - a) haar invoervereisten te wijzigen;
 - b) af te wijken van haar procedures voor de voorbereiding of vaststelling van regelgevingsmaatregelen;
 - c) te handelen op een wijze die de tijdige vaststelling van regelgevingsmaatregelen ter verwezenlijking van haar doelstellingen van openbaar beleid zou ondermijnen of belemmeren, of
 - d) enige specifieke regelgevingsmaatregel vast te stellen.

ARTIKEL 7.6

Comité voor duurzame voedselsystemen

1. Dit artikel vormt een aanvulling op en nadere uitwerking van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités).

2. Het Comité voor duurzame voedselsystemen heeft met betrekking tot dit hoofdstuk de volgende taken:

- a) de vaststelling van prioriteiten voor samenwerking en van werkplannen om die prioriteiten te verwezenlijken;
- b) bevordering van de samenwerking in multilaterale fora, en
- c) alle andere taken in verband met de tenuitvoerlegging of de werking van dit hoofdstuk.

3. Bij het nastreven van de doelstellingen van dit hoofdstuk en om toezicht te houden op de resultaten van de tenuitvoerlegging ervan, stelt het Comité voor duurzame voedselsystemen elk jaar een jaarlijks werkplan met acties op, met doelstellingen en mijlpalen voor die acties.

4. In voorkomend geval kan het Comité voor duurzame voedselsystemen werkgroepen oprichten die bestaan uit vertegenwoordigers op deskundigenniveau van elke Partij.

5. Het Comité voor duurzame voedselsystemen komt binnen één jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst bijeen, en daarna zoals onderling overeengekomen.

6. Het Comité voor duurzame voedselsystemen kan regels vaststellen teneinde potentiële belangenconflicten voor de deskundigen die aan zijn bijeenkomsten kunnen deelnemen en voor de deskundigen van werkgroepen die aan het comité rapporteren te beperken.

ARTIKEL 7.7

Contactpunten

Binnen 90 dagen na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst wijst elke Partij een contactpunt aan voor het faciliteren van de communicatie tussen de Partijen over aangelegenheden die onder dit hoofdstuk vallen, en stelt zij de andere Partij in kennis van de contactgegevens van het contactpunt. Elke Partij stelt de andere Partij onverwijld in kennis van elke wijziging van die contactgegevens.

HOOFDSTUK 8

DIERENWELZIJN

ARTIKEL 8.1

Doel

Dit hoofdstuk heeft tot doel de samenwerking tussen de Partijen op het gebied van dierenwelzijn van landbouwhuisdieren te verbeteren teneinde de handel tussen de Partijen te vergemakkelijken.

ARTIKEL 8.2

Algemene bepalingen en samenwerking

1. De Partijen erkennen dat dieren wezens met gevoel¹ zijn.
2. De Partijen erkennen dat hun landbouwpraktijken wezenlijk verschillen, maar erkennen dat hun respectieve dierenwelzijnsnormen en bijbehorende systemen vergelijkbare resultaten op het gebied van dierenwelzijn opleveren.
3. De Partijen stellen alles in het werk om in internationale fora samen te werken om de ontwikkeling en toepassing van wetenschappelijk onderbouwde dierenwelzijnsnormen te bevorderen. De Partijen werken met name samen om het toepassingsgebied van de dierenwelzijnsnormen van de Wereldorganisatie voor diergezondheid en de toepassing ervan uit te breiden en te verbeteren, met bijzondere aandacht voor landbouwhuisdieren.
4. De Partijen wisselen informatie, deskundigheid en ervaring uit op het gebied van dierenwelzijn in verband met de behandeling van dieren op het bedrijf, tijdens het vervoer en bij het slachten of doden.
5. De Partijen blijven samenwerken bij onderzoek op het gebied van dierenwelzijn teneinde de ontwikkeling van wetenschappelijk onderbouwde dierenwelzijnsnormen in verband met de behandeling van dieren op het bedrijf, tijdens het vervoer en bij het slachten of doden te vergemakkelijken.

¹ Zoals gedefinieerd in de wet- en regelgeving inzake dierenwelzijn van elke Partij.

ARTIKEL 8.3

Technische werkgroep inzake dierenwelzijn

De Partijen richten hierbij een technische werkgroep inzake dierenwelzijn op. De technische werkgroep inzake dierenwelzijn brengt verslag uit aan het Comité voor sanitaire en fytosanitaire maatregelen en voert de door dat comité gespecificeerde activiteiten uit.

HOOFDSTUK 9

TECHNISCHE HANDELSBELEMMERINGEN

ARTIKEL 9.1

Doelstellingen

Dit hoofdstuk heeft tot doel de handel in goederen tussen de Partijen te bevorderen door onnodige technische handelsbelemmeringen te voorkomen, op te sporen en weg te nemen en samenwerking tussen de Partijen in onder dit hoofdstuk vallende aangelegenheden uit te breiden.

ARTIKEL 9.2

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op de voorbereiding, de vaststelling en de toepassing van alle technische voorschriften, normen en conformiteitsbeoordelingsprocedures zoals gedefinieerd in bijlage 1 bij de TBT-Overeenkomst die van invloed kunnen zijn op de handel in goederen tussen de Partijen.
2. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op:
 - a) aankoopspecificaties die door overheidsorganen zijn opgesteld om te voorzien in de productie- of verbruiksbehoeften van organen waarop hoofdstuk 14 (Overheidsopdrachten) van toepassing is; of
 - b) SPS-maatregelen waarop hoofdstuk 6 (Sanitaire en fytosanitaire maatregelen) van toepassing is.

ARTIKEL 9.3

Verhouding tot de TBT-Overeenkomst

1. De artikelen 2 tot en met 9 van, alsmede de bijlagen 1 en 3 bij de TBT-Overeenkomst worden *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maken daarvan integrerend onderdeel uit.

2. De in dit hoofdstuk gebruikte termen, alsmede de in de bijlagen bij dit hoofdstuk gebruikte termen, hebben dezelfde betekenis als in de TBT-Overeenkomst.

ARTIKEL 9.4

Technische voorschriften

1. Ingevolge artikel 22.8 (Effectbeoordeling), streeft elke Partij ernaar om in overeenstemming met de eigen regels en procedures de effecten te beoordelen van voorgenomen technische voorschriften die onder de in artikel 22.2, punt b), (Definities), gedefinieerde regelgevende maatregelen vallen en van aanzienlijke invloed op het handelsverkeer kunnen zijn. Voor de duidelijkheid zij opgemerkt dat dit lid ook van toepassing is op conformiteitsbeoordelingsprocedures die van dergelijke technische voorschriften deel uitmaken.
2. Indien op grond van lid 1 van dit artikel een effectbeoordeling plaatsvindt, beoordeelt elke Partij ingevolge punt b) van artikel 22.8 (Effectbeoordeling), lid 2, de haalbare en passende regelgevings- en niet-regelgevingsopties voor het voorgestelde technische voorschrift die kunnen voldoen aan de legitieme doelstellingen van die Partij overeenkomstig artikel 2.2 van de TBT-Overeenkomst. Voor de duidelijkheid zij opgemerkt dat een dergelijke beoordelingsverplichting ook van toepassing is op conformiteitsbeoordelingsprocedures die van dergelijke technische voorschriften deel uitmaken.
3. Ingevolge de artikelen 2.3 en 2.4 van de TBT-Overeenkomst moet elke Partij haar technische voorschriften periodiek evalueren. Daarbij neemt elke Partij onder meer verbetering van de convergentie met toepasselijke internationale normen welwillend in overweging, rekening houdend met nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de toepasselijke internationale normen en met de vraag of omstandigheden uit het verleden die tot afwijkingen van toepasselijke internationale normen aanleiding hebben gegeven nog steeds bestaan.

4. Onverminderd hoofdstuk 22 (Goede regelgevingspraktijken en samenwerking op regelgevingsgebied) stelt elke Partij bij de ontwikkeling van belangrijke technische voorschriften die van aanzienlijke invloed op de handel kunnen zijn, als vereist in de eigen regels en procedures van die Partij, personen van de Partijen in de gelegenheid daaraan bij te dragen middels een openbare raadplegingsprocedure, tenzij zich dringende problemen op het gebied van veiligheid, gezondheid, milieubescherming of nationale veiligheid voordoen of dreigen voor te doen. Elke Partij staat het personen van de andere Partij toe aan die raadplegingen deel te nemen onder voorwaarden die niet ongunstiger zijn dan die welke voor haar eigen personen gelden, en maakt de resultaten van die raadplegingsprocedure openbaar.

ARTIKEL 9.5

Internationale normen

1. De door de Internationale Organisatie voor normalisatie (“ISO”), de Internationale Elektrotechnische Commissie (hierna de “IEC” genoemd), de Internationale Telecommunicatie-unie (“ITU”) en de Codex Alimentarius Commissie (“Codex”) ontwikkelde internationale normen worden beschouwd als de toepasselijke internationale normen in de zin van de artikelen 2 en 5 van, en bijlage 3 bij de TBT-Overeenkomst, mits zij voldoen aan de voorwaarden van lid 2 van dit artikel.

2. Een norm die is ontwikkeld door een andere internationale organisatie dan de in lid 1 genoemde, kan ook worden beschouwd als een toepasselijke internationale norm in de zin van de artikelen 2 en 5 van, en bijlage 3 bij de TBT-Overeenkomst, mits:

- a) deze norm is ontwikkeld door een normalisatie-instelling die consensus nastreeft tussen:
 - i) nationale delegaties van de deelnemende WTO-leden waarin alle nationale normalisatie-instellingen op hun grondgebied vertegenwoordigd zijn die voor het onderwerp van de internationale normalisatieactiviteit normen hebben vastgesteld of verwachten vast te stellen of
 - ii) overheidsorganen van deelnemende WTO-leden, en
- b) deze norm is ontwikkeld overeenkomstig het besluit van het Comité voor technische handelsbelemmeringen, ingesteld krachtens artikel 13 van de TBT-Overeenkomst, inzake beginselen voor de ontwikkeling van internationale normen, richtsnoeren en aanbevelingen in verband met de artikelen 2 en 5 van, en bijlage 3 bij de TBT-Overeenkomst.

3. Indien een Partij haar technische voorschriften en bijbehorende conformiteitsbeoordelingsprocedures niet op internationale normen heeft gebaseerd, moet een Partij, op verzoek van de andere Partij, aangeven op welke punten in aanzienlijke mate van de toepasselijke internationale norm is afgeweken en toelichten om welke redenen deze normen ongeschikt of ondoeltreffend zijn geacht voor het nagestreefde doel, en voor zover beschikbaar de informatie verstrekken waarop die beoordeling is gebaseerd.

ARTIKEL 9.6

Normen

1. Met het oog op een zo breed mogelijke harmonisatie van normen, en in aanvulling op artikel 4.1 van de TBT-Overeenkomst, stimuleert elke Partij de op haar grondgebied gevestigde normalisatie-instellingen, alsmede de regionale normalisatie-instellingen waarvan een Partij of de op haar grondgebied gevestigde normalisatie-instellingen lid zijn, om:
 - a) regelmatig nationale en regionale normen te evalueren die niet op de toepasselijke internationale normen zijn gebaseerd, onder meer om de convergentie van die nationale en regionale normen met toepasselijke internationale normen te verbeteren;
 - b) bij internationale normalisatieactiviteiten samen te werken met de betrokken normalisatie-instellingen van de andere Partij, onder meer door samenwerking in de internationale normalisatie-instellingen of op regionaal niveau, en
 - c) de bilaterale samenwerking met de normalisatie-instellingen van de andere Partij te bevorderen.
2. De Partijen wisselen informatie uit over:
 - a) hun respectieve gebruik van normen ter ondersteuning van technische voorschriften, en
 - b) hun respectieve normalisatieprocessen, en de mate waarin zij internationale, regionale of subregionale normen als grondslag voor hun nationale normen gebruiken.

3. Indien normen bindend worden door opneming van, of verwijzing naar die normen in een ontwerp van een technisch voorschrift of conformiteitsbeoordelingsprocedure, zijn de transparantieplichtingen van artikel 9.8 (Transparantie) van dit hoofdstuk en van artikel 2 of artikel 5 van de TBT-Overeenkomst van toepassing, voor zover het toepasselijke auteursrecht dat toestaat.

ARTIKEL 9.7

Conformiteitsbeoordeling

1. Indien een Partij een conformiteitsbeoordeling verlangt als een positieve garantie dat een product in overeenstemming met een technisch voorschrift is:

- a) kiest die Partij conformiteitsbeoordelingsprocedures die evenredig zijn met de desbetreffende risico's;
- b) aanvaardt die Partij in voorkomend geval het gebruik van een conformiteitsverklaring van de leverancier (hierna "SDoC", (*Supplier's Declaration of Conformity*) genoemd), en
- c) motiveert die Partij op verzoek van de andere Partij de keuze voor specifieke conformiteitsbeoordelingsprocedures voor bepaalde producten.

2. De Partijen erkennen dat er een brede verscheidenheid aan mechanismen bestaat die tot doel hebben dat de resultaten van conformiteitsbeoordelingsprocedures gemakkelijker worden aanvaard. Bij deze mechanismen kan het gaan om:

- a) SDoC's;

- b) erkenning door een Partij van de resultaten van op het grondgebied van de andere Partij uitgevoerde conformiteitsbeoordelingsprocedures;
- c) vrijwillige regelingen voor samenwerking tussen conformiteitsbeoordelingsinstanties op het respectieve grondgebied van de Partijen;
- d) overeenkomsten inzake wederzijdse erkenning voor de resultaten van conformiteitsbeoordelingsprocedures die specifieke technische voorschriften betreffen en worden uitgevoerd door op het grondgebied van de andere Partij gevestigde instanties;
- e) gebruik van accreditatie voor de kwalificatie van conformiteitsbeoordelingsinstanties, en
- f) aanwijzing van conformiteitsbeoordelingsinstanties door de overheid.

3. Indien een Partij een conformiteitsbeoordeling door een derde verlangt als positieve garantie dat een product in overeenstemming met een technisch voorschrift is, en die Partij die taak niet aan een overheidsinstantie als bedoeld in lid 4 heeft voorbehouden, dan moet die Partij:

- a) er de voorkeur aan geven conformiteitsbeoordelingsinstanties te kwalificeren op basis van accreditatie;
- b) gebruikmaken van internationale normen voor accreditatie en conformiteitsbeoordeling;
- c) indien mogelijk gebruikmaken van internationale overeenkomsten waarbij de accreditatieinstanties van de Partijen betrokken zijn, bijvoorbeeld via de regelingen van de *International Laboratory Accreditation Cooperation* (hierna “ILAC” genoemd) en het *International Accreditation Forum* (hierna “IAF” genoemd);

- d) het gebruik stimuleren van geldende internationale overeenkomsten of regelingen voor harmonisatie, of voor bevordering van de aanvaarding van de resultaten van conformiteitsbeoordelingen;
- e) waarborgen dat haar regels en procedures niet tot onnodige beperkingen leiden van de mogelijkheden die marktdeelnemers hebben voor de keuze van instanties voor conformiteitsbeoordeling die door haar autoriteiten zijn aangewezen voor een bepaald product of een bepaalde groep van producten;
- f) waarborgen dat de activiteiten van haar accreditatie-instanties voldoen aan internationale normen voor accreditatie en, in dat verband, dat accreditatie-instanties en conformiteitsbeoordelingsinstanties, ook op personeel vlak, geen strijdige belangen hebben met betrekking tot hun conformiteitsactiviteiten;
- g) waarborgen dat conformiteitsbeoordelingsinstanties hun werkzaamheden op zodanige wijze verrichten dat de uitkomst van de conformiteitsbeoordeling niet wordt beïnvloed door belangenconflicten;
- h) conformiteitsbeoordelingsinstanties toestaan om onderaannemers in te schakelen voor het uitvoeren van proeven of het verrichten van inspecties in verband met de conformiteitsbeoordeling, waaronder ook onderaannemers die zijn gevestigd op het grondgebied van de andere Partij. Geen van de bepalingen in dit punt kan zo worden uitgelegd dat het een Partij wordt verboden om van onderaannemers te verlangen dat zij voldoen aan dezelfde eisen als die waaraan de conformiteitsbeoordelingsinstantie waarmee zij een verbintenis is aangegaan zou moeten voldoen om de uitbestede proeven of inspecties zelf uit te voeren, en
- i) waarborgen Partij dat van de instanties die voor deze conformiteitsbeoordeling zijn aangewezen de gegevens, waaronder de reikwijdte van de aanwijzing, online worden gepubliceerd.

4. Niets in dit artikel belet een Partij te verlangen dat de conformiteitsbeoordeling voor specifieke producten door de eigen specifieke overheidsinstanties van die Partij wordt uitgevoerd. Indien een Partij verlangt dat de conformiteitsbeoordeling door haar specifieke eigen overheidsinstanties wordt uitgevoerd, moet die Partij:

- a) de conformiteitsbeoordelingsvergoedingen beperken tot, bij benadering, de kosten van de verleende diensten en, op verzoek van een aanvrager van een conformiteitsbeoordeling, toelichten hoe eventuele vergoedingen die deze Partij voor een dergelijke conformiteitsbeoordeling in rekening brengt beperkt blijven tot, bij benadering, de kosten van de verleende diensten, en
- b) waarborgen dat de vergoedingen voor conformiteitbeoordelingen op verzoek beschikbaar zijn, indien zij niet worden gepubliceerd.

5. Onverminderd het bepaalde in de leden 1, 3 en 4 van dit artikel, aanvaardt Nieuw-Zeeland op de gebieden die worden vermeld in bijlage 9-A (Aanvaarding van conformiteitsbeoordelingen (Documenten)) waarvoor de Unie SDoC's aanvaardt, indien het noodzakelijke conformiteitsbeoordelingen door niet-derden als een garantie beschouwt dat een product voldoet aan de vereisten van de technische voorschriften van Nieuw-Zeeland:

- a) certificaten en testrapporten, afgegeven door conformiteitsbeoordelingsinstanties die op het grondgebied van de Unie zijn gevestigd en zijn geaccrediteerd door een accreditatie-instantie die is aangesloten bij de internationale regelingen voor wederzijdse erkenning van de ILAC of de IAF, of hun opvolgende instanties, of die anderszins zijn erkend op grond van technische voorschriften van Nieuw-Zeeland, of
- b) met betrekking tot aspecten van elektrische veiligheid en elektromagnetische compatibiliteit: certificaten en testrapporten, afgegeven door conformiteitsbeoordelingsinstanties die op het grondgebied van de Unie zijn gevestigd, en uit hoofde van de regeling van de certificeringsinstantie van het IEC-systeem voor conformiteitssbeoordelingsregelingen voor elektrotechnische apparatuur en onderdelen (*IEC System for Conformity Assessment Schemes for Electrotechnical Equipment and Components – IECEE*).

6. SDoC is een eigen conformiteitsverklaring¹ van de fabrikant of een andere gemachtigde eerste Partij over diens uitsluitende verantwoordelijkheid op basis van de resultaten van een geschikt type conformiteitsbeoordeling, waarbij een verplichte beoordeling door een derde wordt uitgesloten.

7. De Partijen werken op het gebied van wederzijdse erkenning samen overeenkomstig de Overeenkomst inzake wederzijdse erkenning met betrekking tot conformiteitsbeoordeling tussen de Europese Gemeenschap en Nieuw-Zeeland², gedaan te Wellington op 25 juni 1998. De Partijen kunnen overeenkomstig de desbetreffende bepalingen van die overeenkomst eveneens besluiten tot uitbreiding van het toepassingsgebied wat betreft de producten, de toepasselijke regelgevingseisen of de erkende conformiteitsbeoordelingsinstanties.

ARTIKEL 9.8

Transparantie

1. Tenzij zich dringende problemen op het gebied van veiligheid, gezondheid, milieubescherming of nationale veiligheid voordoen of dreigen voor te doen, staat elke Partij het de andere Partij toe om over aangemelde voorstellen voor technische voorschriften en conformiteitsbeoordelingsprocedures schriftelijke opmerkingen in te dienen binnen een termijn van ten minste 60 dagen na de datum van toezending van de kennisgeving van die voorschriften of procedures aan het centraal register van kennisgevingen van de WTO. Een Partij neemt redelijke verzoeken tot verlenging van die reactietermijn welwillend in overweging.

¹ Op grond van de technische voorschriften van elke Partij.

² PB EU L 229 van 17.8.1998, blz. 62.

2. Wanneer de tekst waarvan kennisgeving is gedaan niet in een van de officiële talen van de WTO is gesteld, verstrekt elke Partij een gedetailleerde en uitvoerige beschrijving van de inhoud van het voorgestelde technische voorschrift of de voorgestelde conformiteitsbeoordeling in de vorm van de model-kennisgeving van de WTO.
3. Indien een Partij van de andere Partij schriftelijke opmerkingen over haar voorstel voor een technisch voorschrift of voor een conformiteitsbeoordelingsprocedure ontvangt, dan:
 - a) bespreekt die Partij, op verzoek van de andere Partij, de schriftelijke opmerkingen met medewerking van haar bevoegde regelgevende autoriteit, indien mogelijk op een tijdstip waarop met de opmerkingen rekening kan worden gehouden, en
 - b) reageert die Partij uiterlijk op de datum van publicatie van het technische voorschrift of de conformiteitsbeoordelingsprocedure schriftelijk op significante of inhoudelijke punten uit de opmerkingen.
4. Elke Partij publiceert, bij voorkeur op een website, haar reacties op significante of inhoudelijke punten uit de opmerkingen die deze Partij van andere WTO-leden ontving naar aanleiding van haar TBT-kennisgeving als bedoeld in lid 1 van het voorstel voor het technische voorschrift of de conformiteitsbeoordelingsprocedure.
5. Op verzoek van de andere Partij verstrekt een Partij informatie over de doelstellingen van, en de redenen voor elk technisch voorschrift of elke conformiteitsbeoordelingsprocedure die deze Partij heeft vastgesteld of voornemens is om vast te stellen.
6. Elke Partij waarborgt dat haar vastgestelde technische voorschriften en conformiteitsbeoordelingsprocedures online worden gepubliceerd en kosteloos toegankelijk zijn.

7. Elke Partij verstrekt in de vorm van een addendum bij de oorspronkelijke kennisgeving aan de WTO informatie over de vaststelling en de inwerkingtreding van het technische voorschrift of de conformiteitsbeoordelingsprocedure en de vastgestelde definitieve tekst.

8. Ingevolge artikel 2.12 van de TBT-Overeenkomst moet onder een “redelijke termijn” een periode van ten minste zes maanden worden verstaan, behalve indien dit niet doeltreffend zou zijn om de nagestreefde legitieme doelstellingen te verwezenlijken.

9. Wanneer een Partij voor het verstrijken van de in lid 1 bedoelde reactietermijn na de toezending aan het centraal register van kennisgevingen van de WTO een redelijk verzoek van de andere Partij ontvangt dat strekt tot verlenging van de termijn tussen de vaststelling van het technisch voorschrift en de inwerkingtreding ervan, neemt zij dat in overweging, tenzij dit niet doeltreffend zou zijn om de nagestreefde legitieme doelstellingen te verwezenlijken.

ARTIKEL 9.9

Markering en etikettering

1. Een technisch voorschrift van een Partij kan geheel of ten dele betrekking hebben op markerings- of etiketteringsvoorschriften. In die gevallen zijn de desbetreffende beginselen van artikel 2.2 van de TBT-Overeenkomst op die technische voorschriften van toepassing.

2. Indien een Partij verplichte markering of etikettering van producten voorschrijft, moet zij:

a) voor zover mogelijk uitsluitend informatie vereisen die relevant is voor consumenten of gebruikers van het product of aangeeft dat het product aan bindende technische voorschriften voldoet;

- b) niet de voorafgaande goedkeuring, registratie of certificering van de markeringen of etiketten van producten, noch de betaling van een vergoeding als voorwaarde verbinden aan het op haar grondgebied in de handel brengen van producten die anderszins voldoen aan haar bindende technische voorschriften, tenzij dat noodzakelijk is gezien het risico van de producten of het risico van de claims op de markeringen en etiketten voor de gezondheid van mensen, dieren of planten, het milieu of de nationale veiligheid;
- c) indien zij verlangt dat marktdeelnemers een uniek identificatienummer gebruiken, dat nummer zonder onnodige vertraging en op niet- discriminerende wijze toekennen aan de marktdeelnemers van de andere Partij;
- d) mits de markering en etikettering van een product aan de voorschriften voldoen en niet misleidend, tegenstrijdig of verwarrend zijn wat betreft de regelgevingseisen van de invoerende Partij van invoer, het volgende¹ toestaan:
 - i) informatie in andere talen, naast de taal die in de Partij van invoer is voorgeschreven;
 - ii) internationaal aanvaarde nomenclaturen, pictogrammen, symbolen of afbeeldingen, en
 - iii) aanvullende informatie, naast de in de Partij van invoer vereiste informatie;

¹ Voor de duidelijkheid zij opgemerkt dat dit punt verwijst naar de Partij van invoer.

- e) aanvaarden dat etikettering, met inbegrip van aanvullende etikettering of verbeteringen in de etikettering, plaatsvindt op het grondgebied van de Partij van invoer, in overeenstemming met de toepasselijke voorschriften en procedures van die Partij, en niet in de Partij van uitvoer, tenzij die etikettering noodzakelijk is gezien de legitieme doelstellingen als bedoeld in artikel 2.2 van de TBT-Overeenkomst, en
 - f) indien zij meent dat de legitieme doelstellingen in de zin van de TBT-Overeenkomst als bedoeld in artikel 2.2, niet in gevaar komen, ernaar streven niet-permanente of verwijderbare etiketten dan wel markeringen of etiketten in de begeleidende documenten te aanvaarden, in plaats van te eisen dat markeringen of etiketten fysiek op of aan het product zelf worden aangebracht.
3. Lid 2 van dit artikel is niet van toepassing op markering of etikettering op geneesmiddelen en medische hulpmiddelen in de zin van de wet- en regelgeving van een Partij.

ARTIKEL 9.10

Samenwerking inzake markttoezicht, veiligheid en conformiteit van niet-voedingsproducten

1. Voor de toepassing van dit artikel worden onder de term “markttoezicht” activiteiten en maatregelen van overheidsinstanties verstaan, waaronder activiteiten die plaatsvinden en maatregelen die worden genomen in samenwerking met marktdeelnemers, op basis van procedures van een Partij, om die Partij in staat te stellen de veiligheid van producten te bewaken of te verbeteren, alsmede de conformiteit ervan met de vereisten van haar wet- en regelgeving.

2. De Partijen erkennen het belang van samenwerking op het gebied van markttoezicht, veiligheid en conformiteit van niet-voedingsproducten voor de bevordering van de handel en de bescherming van consumenten en andere gebruikers, alsmede het belang van het opbouwen van wederzijds vertrouwen op basis van gedeelde informatie.
3. Elke Partij waarborgt:
 - a) dat markttoezicht en conformiteitsbeoordelingen onpartijdig en gescheiden van elkaar plaatsvinden om belangenconflicten te voorkomen¹, en
 - b) dat er geen sprake is van belangen die de onpartijdigheid van markttoezichtautoriteiten bij de verrichting van hun controle of toezicht op marktdeelnemers in het geding kunnen brengen.
4. De Partijen kunnen samenwerken en informatie uitwisselen op het gebied van de veiligheid en conformiteit van niet-voedingsproducten, hetgeen met name het volgende kan omvatten:
 - a) markttoezicht- en handhavingsactiviteiten en -maatregelen;
 - b) methoden voor risicobeoordeling en productbeproeving;
 - c) gecoördineerde terugroepacties voor producten of andere vergelijkbare acties;

¹ Elke Partij voorziet in waarborgen om de onpartijdigheid en het ontbreken van belangenconflicten te garanderen indien beide verantwoordelijkheden aan één enkele entiteit zowel markttoezichtfuncties als conformiteitsbeoordelingstaken worden opgedragen.

- d) wetenschappelijke, technische en regelgevingsaangelegenheden, om de veiligheid en conformiteit van niet-voedingsproducten te verbeteren;
- e) nieuwe kwesties die van aanzienlijk belang zijn op het gebied van gezondheid en veiligheid;
- f) activiteiten op het gebied van normalisatie, en
- g) uitwisseling van ambtenaren.

5. De Unie kan Nieuw-Zeeland geselecteerde informatie uit haar systeem voor snelle uitwisseling van informatie voor gevaarlijke niet-voedingsproducten over consumentenproducten verstrekken als bedoeld in Richtlijn 2001/95/EG van het Europees Parlement en de Raad¹ of het opvolgersysteem daarvan, en Nieuw-Zeeland kan de Unie geselecteerde informatie verstrekken over de veiligheid van niet-voedingsconsumentenproducten en over preventieve, beperkende en corrigerende maatregelen die het heeft genomen met betrekking tot in de toepasselijke wetgeving van Nieuw-Zeeland bedoelde consumentenproducten. De uitwisseling van informatie kan als volgt plaatsvinden:

- a) *ad hoc*, in naar behoren gemotiveerde gevallen, of
- b) stelselmatig, op basis van een regeling die krachtens bijlage 9-C bij besluit van het Handelscomité is vastgesteld (regeling als bedoeld in artikel 9.10, lid 5, punt b), voor de systematische uitwisseling van informatie inzake de veiligheid van niet-voedingsproducten en daarmee verband houdende preventieve, beperkende en corrigerende maatregelen).

¹ Richtlijn 2001/95/EG van het Europees Parlement en de Raad van 3 december 2001 inzake algemene productveiligheid (PB EU L 11 van 15.1.2002, blz. 4).

6. Het Handelscomité kan besluiten overeenkomstig bijlage 9-D (regeling als bedoeld in artikel 9.10, lid 6, niet-voedingsproductenvoor de regelmatige uitwisseling van informatie betreffende andere dan door artikel 9.10, lid 5, punt b), niet-voedingsproductenbestreken maatregelen met betrekking tot niet-conforme niet-voedingsproductenen) een regeling vast te stellen over de regelmatige uitwisseling van informatie, ook langs elektronische weg, over andere dan de in lid 5, punt b), van dit artikel bedoelde maatregelen die zijn genomen met betrekking tot niet-conforme niet-voedingsproductenen.
7. Elke Partij gebruikt de op grond van de leden 4, 5 en 6 verkregen informatie uitsluitend ter bescherming van consumenten, de gezondheid, de veiligheid of het milieu.
8. Elke Partij behandelt de op grond van de leden 4, 5 en 6 verkregen informatie als vertrouwelijk.
9. In de in lid 5, punt b), en lid 6 bedoelde regelingen wordt nader bepaald welke soort informatie wordt uitgewisseld en op welke wijze de uitwisseling plaatsvindt en voorschriften inzake vertrouwelijkheid en bescherming van persoonsgegevens worden toegepast.
10. Het Handelscomité is bevoegd om besluiten vast te stellen tot vaststelling of wijziging van regelingen als bedoeld in de bijlagen 9-C (regeling bedoeld in artikel 9.10, lid 5, punt b), niet-voedingsproductenvoor de systematische uitwisseling van informatie inzake de veiligheid van niet-voedingsproductenen en daarmee verband houdende preventieve, beperkende en corrigerende maatregelen) en 9-D (regeling bedoeld in artikel 9.10, lid 6, niet-voedingsproductenvoor de regelmatige uitwisseling van informatie betreffende andere dan de door artikel 9.10, lid 5, punt b), niet-voedingsproductenbestreken maatregelen met betrekking tot niet-conforme niet-voedingsproductenen).

ARTIKEL 9.11

Technisch overleg en raadplegingen

1. Indien een Partij van oordeel is dat een ontwerp of voorstel voor een technisch voorschrift of een conformiteitsbeoordelingsprocedure van de andere Partij aanzienlijke nadelige gevolgen kan hebben voor de handel tussen de Partijen, kan die Partij om overleg over die aangelegenheid verzoeken. Het verzoek wordt schriftelijk gedaan, onder vermelding van:
 - a) de maatregel in kwestie;
 - b) de bepalingen van dit hoofdstuk waarop de bezorgdheid betrekking heeft, en
 - c) de redenen voor het verzoek, met inbegrip van een beschrijving van de punten van zorg van de verzoekende Partij ten aanzien van de maatregel.
2. Een Partij zendt dit verzoek aan de TBT-coördinator van de andere Partij die is aangesteld op grond van artikel 9.14 (TBT-coördinator).
3. Op verzoek van een van de Partijen komen de Partijen binnen 60 dagen na aflevering van het verzoek bijeen om de in het verzoek omschreven punten van zorg persoonlijk of met behulp van een communicatiemiddel, waaronder telefoon, videoconferentie of andere elektronische communicatiemiddelen, te bespreken en trachten zij de kwestie zo spoedig mogelijk op te lossen. Indien een verzoekende Partij van mening is dat de zaak dringend is, kan zij verzoeken dat een vergadering binnen een kortere termijn plaatsvindt. In dergelijke gevallen neemt de antwoordende Partij een dergelijk verzoek welwillend in overweging.

4. Een Partij kan om overleg met de andere Partij verzoeken over elke aangelegenheid die zich met betrekking tot dit hoofdstuk voordoet, door de TBT-coördinator van de andere Partij een schriftelijk verzoek hiertoe te zenden. De Partijen stellen alles in het werk om de aangelegenheid op een voor beide Partijen bevredigende wijze op te lossen.

5. Voor de duidelijkheid zij opgemerkt dat dit artikel de bepalingen van hoofdstuk 26 (Beslechting van geschillen) onverlet laat.

ARTIKEL 9.12

Samenwerking

1. Om technische handelsbelemmeringen weg te nemen, te verminderen of het ontstaan ervan te voorkomen, en om de handel tussen de Partijen te bevorderen, kunnen de Partijen, ook middels digitale oplossingen, samenwerken op bijzondere gebieden van wederzijds belang.

2. De Partijen kunnen samenwerken en informatie uitwisselen over alle aangelegenheden in verband met bijlage 9-A (Aanvaarding van conformiteitsbeoordelingen (Documenten)), met inbegrip van de uitvoering ervan.

ARTIKEL 9.13

Verbod op dierproeven

1. Elke Partij blijft het onderzoek, de ontwikkeling, de validering en de wettelijke erkenning van alternatieve methoden voor dierproeven actief ondersteunen en bevorderen.

2. Ten behoeve van de veiligheidsbeoordeling van producten die in hun rechtsgebied onder de definitie van een “cosmetisch product” vallen, aanvaardt elke Partij de testresultaten die worden verkregen met gevalideerde alternatieve methoden voor dierproeven.

3. Geen der Partijen vereist dat een product dat in haar rechtsgebied onder de definitie van een “cosmetisch product” valt, op dieren wordt getest om de veiligheid van een dergelijk product te bepalen.

ARTIKEL 9.14

TBT-coördinator

1. Elke Partij stelt een TBT-coördinator aan, en zendt de andere Partij diens contactgegevens. Elke Partij stelt de andere Partij onverwijld in kennis van wijzigingen in deze contactgegevens.

2. De TBT-coördinatoren bevorderen gezamenlijk de uitvoering van dit hoofdstuk en de samenwerking tussen de Partijen in alle aangelegenheden op het gebied van technische handelsbelemmeringen. Daartoe hebben de TBT-coördinatoren met inachtneming van de interne procedures van elke Partij meer in het bijzonder de volgende verantwoordelijkheden:

a) het uitoefenen van toezicht op de uitvoering en het beheer van dit hoofdstuk, waarbij zij onverwijld een onderzoek instellen wanneer door een van de Partijen een kwestie aan de orde wordt gesteld die verband houdt met de ontwikkeling, de vaststelling, de toepassing of de handhaving van normen, technische voorschriften en conformiteitsbeoordelingsprocedures, en op verzoek van een van beide Partijen het plegen van overleg over kwesties die met dit hoofdstuk verband houden;

- b) het verbeteren van de samenwerking bij de ontwikkeling en de verbetering van normen, technische voorschriften en conformiteitsbeoordelingsprocedures;
 - c) het organiseren van het technische overleg of de raadplegingen als bedoeld in artikel 9.11 (Technisch overleg en raadplegingen);
 - d) in voorkomend geval: het doen instellen van werkgroepen¹, en
 - e) het uitwisselen van informatie over ontwikkelingen in niet-gouvernementele, regionale en multilaterale fora die verband houden met normen, technische voorschriften en conformiteitsbeoordelingsprocedures.
3. De TBT-coördinatoren communiceren met elkaar via elke overeengekomen methode die geschikt is voor de uitvoering van hun verantwoordelijkheden.

¹ Voor de duidelijkheid zij opgemerkt dat tot de instelling van de werkgroepen als zodanig alleen door het Handelscomité kan worden besloten krachtens artikel 24.2 (Taken van het Handelscomité), lid 2, punt a).

HOOFDSTUK 10

HANDEL IN DIENSTEN EN INVESTERINGEN

AFDELING A

ALGEMENE BEPALINGEN

ARTIKEL 10.1

Doelstellingen

1. De Partijen bevestigen hun streven om een beter investeringsklimaat te scheppen voor de ontwikkeling van de handel en investeringen tussen hen, en leggen hierbij de noodzakelijke regels vast voor de geleidelijke wederzijdse liberalisering van de handel in diensten en investeringen.
2. De Partijen herbevestigen het recht van elke Partij om op haar respectieve grondgebied regels vast te stellen ter verwezenlijking van legitieme beleidsdoelstellingen, zoals de bescherming van het leven of de gezondheid van mensen, dieren of planten, sociale diensten, openbaar onderwijs, veiligheid, het milieu, met inbegrip van klimaatverandering, openbare zeden, sociale of consumentenbescherming, dierenwelzijn, privacy en gegevensbescherming, de bevordering en bescherming van culturele diversiteit en, in het geval van Nieuw-Zeeland, de bevordering of bescherming van de rechten, belangen, plichten en verantwoordelijkheden van Māori.

ARTIKEL 10.2

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is noch van toepassing op maatregelen betreffende natuurlijke personen van een Partij die toegang tot de arbeidsmarkt van de andere Partij zoeken, noch op maatregelen inzake nationaliteit of staatsburgerschap, verblijf of werk op permanente basis.

2. Niets in dit hoofdstuk belet een Partij maatregelen toe te passen ter regulering van de toegang van natuurlijke personen tot of hun tijdelijke verblijf op haar grondgebied, waaronder de maatregelen die nodig zijn voor het beschermen van de integriteit van haar grenzen en het verzekeren van het ordelijke verkeer van natuurlijke personen over die grenzen, mits die maatregelen niet zodanig worden toegepast dat de voordelen die de andere Partij op grond van dit hoofdstuk toekomen, daardoor teniet worden gedaan of uitgehouden¹.

3. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op:
 - a) luchtdiensten of aanverwante diensten ter ondersteuning van luchtvervoerdiensten², andere dan:
 - i) reparatie en onderhoud van vliegtuigen;

¹ Het feit alleen dat voor natuurlijke personen afkomstig uit bepaalde landen wel en voor die uit andere landen geen visum vereist is, wordt niet geacht uit hoofde van dit hoofdstuk ontstane voordelen teniet te doen of uit te hollen.

² Voor alle duidelijkheid: de term “luchtdiensten of aanverwante diensten ter ondersteuning van luchtdiensten” omvatten de volgende diensten: luchtvervoer; diensten waarbij gebruik wordt gemaakt van luchtvaartuigen die in de eerste plaats niet bedoeld zijn voor het vervoer van goederen of passagiers, zoals brandbestrijding vanuit de lucht, vliegtraining, waarneming, besproeiing, landmeting, kartering, fotografie, parachutesprongen, slepen van zweefvliegtuigen, helikopterlift voor houtkap en bouw, en andere landbouw-, industrie- en inspectiediensten in de lucht; verhuur van vliegtuigen met bemanning, en exploitatie van luchthavens.

- ii) geautomatiseerde boekingsystemen;
 - iii) grondafhandelingsdiensten;
 - iv) de verkoop en marketing van luchtvervoersdiensten; en
 - v) de volgende diensten die met een bemand luchtvaartuig worden verleend en waarvan het hoofddoel niet het vervoer van goederen of passagiers is: brandbestrijding vanuit de lucht, vliegtraining, besproeiing, landmeting, kartering, fotografie, luchtvaartavontuurdiensten¹, en andere landbouw-, industriële en inspectiediensten in de lucht;
- b) audiovisuele diensten; en
- c) nationale cabotage in het zeevervoer².

¹ Voor alle duidelijkheid: de term “luchtvaartavontuurdiensten” betekent: zijn diensten die worden verleend met behulp van een bemand luchtvaartuig waarbij gebruikers luchtvaartactiviteiten verrichten met het oog op sport of recreatie, zoals een vlucht in een voormalig militair, een replica- of historisch luchtvaartuig, luchtballonnen of luchtacrobatiek.

² Onverminderd de activiteiten die op grond van de desbetreffende nationale wetgeving als cabotage kunnen worden beschouwd, wordt voor de toepassing van dit hoofdstuk onder “nationale cabotage in het zeevervoer” verstaan:

- i) voor de Unie, het vervoer van passagiers of goederen tussen een haven of een locatie in een lidstaat en een andere haven of locatie in diezelfde lidstaat, met inbegrip van zijn continentale plat zoals gedefinieerd in het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, gedaan te Montego Bay op 10 december 1982, (hierna “VN-Zeerechtverdrag” genoemd) en verkeer dat vertrekt uit en aankomt in dezelfde haven of locatie in een lidstaat;
- ii) voor Nieuw-Zeeland, het vervoer over zee van passagiers of vracht tussen een haven of locatie in Nieuw-Zeeland en een andere haven of locatie in Nieuw-Zeeland, en verkeer dat begint en eindigt in dezelfde haven of locatie in Nieuw-Zeeland. Voor alle duidelijkheid: feederdiensten in de zin van artikel 10.70 (Toepassingsgebied en definities), lid 2, punt d), en de verplaatsing van lege containers die niet als vracht tegen betaling worden vervoerd, worden voor de toepassing van dit hoofdstuk niet als nationale cabotage in het zeevervoer beschouwd.

ARTIKEL 10.3

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “een activiteit verricht in de uitoefening van overheidsgezag”: een activiteit die wordt verricht, met inbegrip van diensten die worden verleend, noch op commerciële basis, noch in concurrentie met een of meer marktdeelnemers;
- b) “reparatie en onderhoud van vliegtuigen”: alle werkzaamheden aan een uit de dienst genomen vliegtuig of een onderdeel daarvan, met uitzondering van lijnonderhoud;
- c) “diensten die verband houden met geautomatiseerde boekingsystemen”: dienstverlening door middel van computersystemen die informatie bevatten over dienstregeling, beschikbaarheid, tarieven en tariefvoorwaarden van luchtvaartmaatschappijen, en met behulp waarvan boekingen kunnen worden gedaan of vervoerbewijzen kunnen worden uitgegeven;
- d) “onder de overeenkomst vallende onderneming”: een onderneming die zich op het grondgebied van een Partij bevindt en die overeenkomstig punt g) direct of indirect door een investeerder van de andere Partij is opgericht overeenkomstig het toepasselijke recht, zoals bestaand op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst of daarna vastgesteld;

- e) “grensoverschrijdende handel in diensten”: het verlenen van een dienst:
 - i) vanaf het grondgebied van een Partij naar het grondgebied van de andere Partij; of
 - ii) op het grondgebied van een Partij ten behoeve van de gebruiker van de dienst van de andere Partij;
- f) “economische activiteit”: elke activiteit van industriële, commerciële of professionele aard of elke activiteit van een ambachtsman, met inbegrip van het verlenen van diensten, met uitzondering van een activiteit verricht in de uitoefening van overheidsgezag;
- g) “vestiging”: het oprichten of verwerven van een rechtspersoon, onder meer door deelneming in het kapitaal, of de oprichting van een filiaal of vertegenwoordiging, in een Partij, teneinde duurzame economische banden tot stand te brengen of te handhaven;
- h) “grondaafhandelingsdiensten”: de verlening op een luchthaven, op basis van een vast tarief of een contract, van de volgende diensten: vertegenwoordiging van luchtvaartmaatschappijen; beheer en toezicht; passagiersafhandeling; bagageafhandeling; platformdiensten; catering; luchtvracht- en -postafhandeling; brandstofvoorziening van luchtvaartuigen; onderhoud en schoonmaak van luchtvaartuigen; vervoer op de grond, en vluchtuitvoeringen, bemanningsadministratie en vluchtplanning. De term “grondaafhandelingsdiensten” omvat niet de volgende diensten: zelfafhandeling; beveiliging; reparatie en onderhoud van luchtvaartuigen, of het beheer of de exploitatie van essentiële gecentraliseerde luchthaveninfrastructuur, zoals ontijzingsinstallaties, brandstofdistributiesystemen, bagageafhandelingssystemen of vaste interne luchthaventransportsystemen;

- i) “investeerder van een Partij”: een natuurlijke of rechtspersoon van een Partij met inbegrip van een Partij, die op het grondgebied van de andere Partij een onderneming wil vestigen, vestigt of heeft gevestigd overeenkomstig punt g);
- j) “rechtspersoon van een Partij”¹:
 - i) voor de Unie:
 - A) een rechtspersoon die is opgericht of georganiseerd naar het recht van de Unie of van ten minste één van de lidstaten en die daadwerkelijke zakelijke transacties² in de Unie verricht, en
 - B) buiten de Unie gevestigde scheepvaartmaatschappijen die onder zeggenschap staan van natuurlijke personen van een lidstaat, waarvan de schepen zijn geregistreerd in een lidstaat en de vlag van een lidstaat voeren;
 - ii) voor Nieuw-Zeeland:
 - A) een naar het recht van Nieuw-Zeeland opgerichte of georganiseerde rechtspersoon die op het grondgebied van Nieuw-Zeeland materiële zakelijke transacties verricht, en

¹ Voor alle duidelijkheid: de in dit punt vermelde scheepvaartmaatschappijen worden alleen beschouwd als rechtspersonen van een Partij met betrekking tot hun activiteiten in verband met het verlenen van zeevervoersdiensten.

² In overeenstemming met haar aanmelding van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap bij de WTO (WT/REG39/1) is volgens de Unie het begrip “daadwerkelijke en voortdurende band” met de economie van een lidstaat van de Unie, dat is neergelegd in artikel 54 van het VWEU, gelijkwaardig aan het begrip “daadwerkelijke zakelijke transacties”.

- B) buiten Nieuw-Zeeland gevestigde scheepvaartmaatschappijen die onder zeggenschap staan van natuurlijke personen van Nieuw-Zeeland, waarvan de schepen in Nieuw-Zeeland zijn geregistreerd en de vlag van Nieuw-Zeeland voeren;
- k) “exploitatie” : het uitbaten, beheer, aanhouden, gebruik, genot of verkopen of een andere vorm van beschikken over een onderneming;
- l) “verkoop en marketing van luchtvervoersdiensten”: de mogelijkheid voor de betrokken luchtvaartmaatschappij haar luchtvervoersdiensten vrij te verkopen en op de markt te brengen, met inbegrip van alle marketingaspecten zoals marktonderzoek, reclame en distributie, maar met uitzondering van de tarifiering van luchtvervoersdiensten en de toepasselijke voorwaarden;
- m) “dienst”: elke dienst in enige sector, behalve diensten die worden verleend in de uitoefening van overheidsgezag; en
- n) “dienstverlener”: een natuurlijke of rechtspersoon die een dienst aanbiedt of verleent.

AFDELING B

LIBERALISERING VAN INVESTERINGEN

ARTIKEL 10.4

Toepassingsgebied

1. Deze afdeling is van toepassing op maatregelen van een Partij die gevolgen hebben voor vestiging of exploitatie met het oog op de uitoefening van economische activiteiten door:
 - a) investeerders van de andere Partij;
 - b) onder de overeenkomst vallende ondernemingen, en
 - c) voor de toepassing van artikel 10.9 (Prestatie-eisen), enige onderneming op het grondgebied van de Partij die de maatregel vaststelt of handhaaft.

2. Deze afdeling is niet van toepassing op enige maatregel van een Partij met betrekking tot overheidsopdrachten voor goederen of diensten aangekocht voor overheidsdoeleinden, en niet met het oog op commerciële wederverkoop of gebruik bij de levering van goederen of diensten voor commerciële verkoop, ongeacht of die opdrachten “onder de overeenkomst vallende opdrachten” zijn in de zin van artikel 14.1 (Opneming van een aantal bepalingen van de GPA), lid 4.

3. De artikelen 10.5 (Markttoegang), 10.6 (Nationale behandeling), 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) en 10.8 (Hoger management en raden van bestuur) zijn niet van toepassing op door de Partijen verstrekte subsidies, met inbegrip van door de overheid gesteunde leningen, garanties en verzekeringen.

ARTIKEL 10.5

Markttoegang

Een Partij mag, met betrekking tot markttoegang door middel van vestiging of exploitatie door een investeerder van de andere Partij of door een onder deze overeenkomst vallende onderneming, hetzij op basis van haar gehele grondgebied, hetzij op basis van een territoriale onderdeel, geen maatregelen vaststellen of handhaven die:

- a) beperkingen opleggen ten aanzien van¹:
 - i) het aantal ondernemingen die een specifieke economische activiteit mogen verrichten, in de vorm van numerieke quota, monopolies, exclusieve rechten of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte;
 - ii) de totale waarde van transacties of activa in de vorm van numerieke quota of van de eis van een onderzoek naar de economische behoefte;

¹ Punt a), onder i), ii) en iii), is niet van toepassing op maatregelen om de productie van een landbouw- of visserijproduct te beperken.

- iii) het totale aantal transacties of het totale volume van de output, uitgedrukt in bepaalde numerieke eenheden, in de vorm van quota of van de eis van een onderzoek naar de economische behoefte;
 - iv) de deelneming van buitenlands kapitaal, uitgedrukt als een maximumpercentage voor buitenlands aandeelhouderschap of de totale waarde van individuele of totale buitenlandse investeringen, of
 - v) het totale aantal natuurlijke personen dat in een bepaalde sector mag zijn tewerkgesteld of dat een onderneming in dienst mag hebben, en dat nodig is voor en zich rechtstreeks bezighoudt met het uitvoeren van een economische activiteit, in de vorm van numerieke quota of van de eis van een onderzoek naar de economische behoefte; of
- b) specifieke soorten juridische entiteiten of joint ventures via welke een investeerder van de andere Partij een economische activiteit kan uitoefenen, vereisen of ten aanzien van die entiteiten of joint ventures beperkingen opleggen.

ARTIKEL 10.6

Nationale behandeling

Elke Partij behandelt investeerders van de andere Partij en onder deze overeenkomst vallende ondernemingen niet minder gunstig dan haar eigen investeerders en hun ondernemingen in soortgelijke situaties, wat vestiging en exploitatie op haar grondgebied betreft.

ARTIKEL 10.7

Meestbegunstigingsbehandeling

1. Elke Partij behandelt investeerders van de andere Partij en onder deze overeenkomst vallende ondernemingen niet minder gunstig dan investeerders van derde landen en hun ondernemingen in soortgelijke situaties, wat vestiging en exploitatie op haar grondgebied betreft.
2. Lid 1 mag niet worden uitgelegd als een verplichting voor een Partij om een behandeling die voortvloeit uit een bestaande of toekomstige overeenkomst of regeling die voorziet in de erkenning van kwalificaties, vergunningen of prudentiële maatregelen als bedoeld in artikel VII van de GATS of lid 3 van de bijlage betreffende financiële diensten bij de GATS, uit te breiden tot investeerders van de andere Partij of onder de overeenkomst vallende ondernemingen.
3. Voor alle duidelijkheid: de in lid 1 bedoelde behandeling heeft geen betrekking op geschillenbeslechtsprocedures waarin andere internationale overeenkomsten voorzien.
4. Voor alle duidelijkheid: materiële bepalingen in andere internationale overeenkomsten die door een Partij met een derde land zijn gesloten, vormen als zodanig geen “behandeling” in de zin van lid 1. Maatregelen van een Partij op grond van die bepalingen kunnen een dergelijke behandeling vormen en derhalve aanleiding geven tot een schending van dit artikel. De loutere omzetting in nationaal recht van de materiële bepalingen van andere internationale overeenkomsten die een partij met een derde land heeft gesloten, voor zover dit noodzakelijk is om deze in de nationale rechtsorde op te nemen, kan op zich niet worden aangemerkt als de in lid 1 bedoelde behandeling.

ARTIKEL 10.8

Hoger management en raden van bestuur

Een Partij mag een onder de overeenkomst vallende onderneming niet verplichten natuurlijke personen van een bepaalde nationaliteit te benoemen voor hoger-managementposities of als leden van de raad van bestuur.

ARTIKEL 10.9

Prestatie-eisen

1. Een Partij onthoudt zich ervan om in verband met de vestiging of exploitatie van een onderneming op haar grondgebied eisen te stellen of te handhaven, of verbintenissen of toezeggingen op te leggen die inhouden:
 - a) dat er een bepaalde hoeveelheid of een bepaald percentage goederen of diensten wordt uitgevoerd;
 - b) dat een bepaalde hoeveelheid of een bepaald percentage goederen of diensten interne goederen of diensten betreft;
 - c) dat op haar grondgebied geproduceerde goederen of verleende diensten worden gekocht of gebruikt of dat die goederen of diensten de voorkeur krijgen, of dat goederen of diensten worden gekocht bij natuurlijke of rechtspersonen op haar grondgebied;

- d) dat de omvang of de waarde van de invoer op welke wijze dan ook wordt gekoppeld aan de omvang of de waarde van de uitvoer of aan de hoeveelheid binnengekomen deviezen in verband met de onderneming;
- e) dat de verkoop van goederen of diensten op haar grondgebied die door de onderneming worden geproduceerd of geleverd, wordt beperkt door een dergelijke verkoop op een of andere manier te koppelen aan de omvang of de waarde van de uitvoer of aan de hoeveelheid binnengekomen deviezen;
- f) dat technologie, een productieproces of andere bedrijfsspecifieke kennis wordt overgedragen aan natuurlijke of rechtspersonen of andere entiteiten op haar grondgebied;
- g) dat door de onderneming geproduceerde goederen of verleende diensten vanaf het grondgebied van die Partij exclusief aan een specifieke regionale of mondiale markt worden geleverd;
- h) dat het hoofdkantoor voor een specifieke regio of de wereldmarkt wordt gevestigd op haar grondgebied;
- i) dat een bepaald aantal of percentage natuurlijke personen van die Partij in dienst wordt genomen;
- j) dat een bepaald percentage of een bepaalde waarde van onderzoek en ontwikkeling op haar grondgebied wordt verricht;
- k) dat de uitvoer of verkoop voor uitvoer wordt beperkt, of

- l) met betrekking tot een licentieovereenkomst¹ die bestaat op het tijdstip waarop de eis wordt gesteld of gehandhaafd of eender welke verbintenis of toezegging wordt opgelegd, of met betrekking tot een toekomstige licentieovereenkomst die vrijelijk is gesloten tussen de onderneming en een natuurlijke of rechtspersoon of een andere entiteit op haar grondgebied, indien de eis wordt gesteld of gehandhaafd of de verbintenis of toezegging wordt opgelegd, op een wijze die een rechtstreekse aantasting van een dergelijke licentieovereenkomst vormt door uitoefening van niet-rechtsprekend overheidsgezag van een Partij², dat het volgende wordt vastgesteld:
- i) een bepaald percentage of bedrag aan royalty's uit hoofde van een licentieovereenkomst, of
 - ii) een bepaalde duur van de looptijd van een licentieovereenkomst.
2. Een Partij stelt het genot of het voortgezette genot van een voordeel³ in verband met de vestiging of exploitatie van een onderneming op haar grondgebied niet afhankelijk van de voorwaarde dat een van de volgende eisen wordt vervuld:
- a) dat een bepaalde hoeveelheid of een bepaald percentage goederen of diensten interne goederen of diensten betreft;
 - b) dat op haar grondgebied geproduceerde goederen of verleende diensten worden gekocht of gebruikt of dat die goederen of diensten de voorkeur krijgen, of dat goederen of diensten worden gekocht bij natuurlijke of rechtspersonen of andere entiteiten op haar grondgebied;

¹ De term “licentieovereenkomst” betekent elke overeenkomst over het in licentie geven van technologie, een productieproces of andere bedrijfsspecifieke knowhow.

² Voor alle duidelijkheid: het onder l) bepaalde is niet van toepassing wanneer de licentieovereenkomst wordt gesloten tussen de onderneming en de Partij.

³ Met het oog op meer zekerheid vormt de voorwaarde dat het genot of het voortgezette genot geen eis, verbintenis of toezegging voor de toepassing van lid 1 vormt.

- c) dat de omvang of de waarde van de invoer op welke wijze dan ook wordt gekoppeld aan de omvang of de waarde van de uitvoer of aan de hoeveelheid binnengekomen deviezen in verband met de onderneming;
- d) dat de verkoop van goederen of diensten op haar grondgebied die door de onderneming worden geproduceerd of geleverd, wordt beperkt door een dergelijke verkoop op een of andere manier te koppelen aan de omvang of de waarde van de uitvoer of aan de hoeveelheid binnengekomen deviezen, of
- e) dat de uitvoer of verkoop voor uitvoer wordt beperkt.

3. Lid 2 mag niet aldus worden uitgelegd dat het een Partij belet om het genot of het voortgezette genot van voordeel in verband met de vestiging of exploitatie van een onderneming op haar grondgebied afhankelijk te stellen van de voorwaarde dat de productie naar haar grondgebied wordt verplaatst of dat aldaar diensten worden verleend, werknemers worden opgeleid of in dienst worden genomen, bepaalde installaties worden gebouwd of uitgebreid, of onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten worden verricht.

4. Het in lid 1, punten f) en l), bepaalde is niet van toepassing indien:

- a) de eis wordt gesteld of gehandhaafd of de verbintenis of toezegging wordt opgelegd door een rechter of administratief gerecht of door een mededingingsautoriteit op grond van het mededingingsrecht van een Partij om een beperking of vervalsing van de mededinging te voorkomen of te verhelpen, of
- b) een Partij toestemming verleent voor het gebruik van een intellectuele-eigendomsrecht overeenkomstig artikel 31 of artikel 31*bis* van de Trips-Overeenkomst, of maatregelen vaststelt of handhaaft op grond waarvan de openbaarmaking van gegevens of andere gepatenteerde informatie wordt verlangd die binnen de werkingssfeer vallen van en in overeenstemming zijn met artikel 39 van de Trips-Overeenkomst.

5. Het in lid 1, punten a), b) en c), en lid 2, punten a) en b), bepaalde is niet van toepassing op kwalificatie-eisen voor goederen of diensten met betrekking tot de deelname aan programma's voor uitvoerbevordering en buitenlandse hulp.
6. Het in lid 2, punten a) en b), bepaalde is niet van toepassing op de eisen die worden gesteld door een invoerende Partij met betrekking tot het volume van goederen dat nodig is om in aanmerking te komen voor preferentiële tarieven of preferentiële contingenten.
7. Het in lid 1, punt l), bepaalde is niet van toepassing wanneer de eis wordt gesteld of gehandhaafd, of de verbintenis of toezegging wordt opgelegd door een gerecht bij wijze van billijke vergoeding uit hoofde van de auteursrechtwetgeving van die Partij.
8. Dit artikel doet geen afbreuk aan de verplichtingen van een Partij uit hoofde van de WTO-Overeenkomst.
9. Voor alle duidelijkheid: de leden 1 en 2 zijn niet van toepassing op andere toezeggingen, verbintenissen of eisen dan die welke in die leden zijn vastgesteld¹.
10. Dit artikel is niet van toepassing op de vestiging of de exploitatie van een verlener van financiële diensten.
11. Wat de prestatie-eisen voor verlener van financiële diensten betreft, onderhandelen de Partijen over regels inzake prestatie-eisen met betrekking tot de oprichting of exploitatie van een verlener van financiële diensten.

¹ Voor alle duidelijkheid: dit artikel mag niet aldus worden uitgelegd dat een Partij verplicht is toe te staan dat een bepaalde dienst grensoverschrijdend wordt verleend, wanneer die Partij ten aanzien van de verlening van die dienst beperkingen of verbodsbepalingen vaststelt of handhaaft die in overeenstemming zijn met haar voorbehouden in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen) of bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen).

12. Binnen 180 dagen na de datum van succesvolle onderhandelingen door de Partijen over de regels inzake prestatie-eisen overeenkomstig lid 11 van dit artikel, wijzigt het Handelscomité lid 1 van dit artikel door middel van een besluit om die regels inzake prestatie-eisen in dit artikel op te nemen, en kan het indien passend de niet-conforme maatregelen van elke Partij in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen) en bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen) wijzigen. Dit artikel is dan van toepassing op de vestiging en exploitatie van een verlener van financiële diensten.

ARTIKEL 10.10

Niet-conforme maatregelen

1. De artikelen 10.5 (Markttoegang), 10.6 (Nationale behandeling), 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling), 10.8 (Hoger management en raden van bestuur) en 10.9 (Prestatie-eisen) zijn niet van toepassing op:

a) bestaande niet-conforme maatregelen van een Partij op het niveau van:

i) voor de Unie:

A) de Unie, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen);

B) de centrale overheid van een lidstaat, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen);

C) een regionale overheid van een lidstaat, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen), of

D) een lokale overheid, anders dan bedoeld in punt C); en

ii) voor Nieuw-Zeeland:

A) de centrale overheid, zoals gespecificeerd in de lijst van Nieuw-Zeeland in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen); of

B) een lokale overheid;

b) de handhaving of onverwijld verlenging van een bestaande niet-conforme maatregel als bedoeld in punt a), of

c) een wijziging of aanpassing van enige bestaande niet-conforme maatregel als bedoeld in de punten a) en b), voor zover die geen afbreuk doet aan de conformiteit van een dergelijke maatregel zoals die onmiddellijk vóór de wijziging of aanpassing bestond, met artikel 10.5 (Markttoegang), 10.6 (Nationale behandeling), 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling), 10.8 (Hoger management en raden van bestuur) of 10.9 (Prestatie-eisen).

2. De artikelen 10.5 (Markttoegang), 10.6 (Nationale behandeling), 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling), 10.8 (Hoger management en raden van bestuur) en 10.9 (Prestatie-eisen). zijn niet van toepassing op een maatregel van een Partij met betrekking tot de sectoren, subsectoren of activiteiten die zijn gespecificeerd in haar lijst in bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen).

3. Een Partij verlangt niet, uit hoofde van eender welke maatregel die na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst is vastgesteld en die onder haar lijst in bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen) valt, van een investeerder van de andere Partij op grond van zijn nationaliteit dat deze een investering die bestaat op het moment waarop de maatregel van kracht wordt, verkoopt of anderszins vervreemdt.

4. De artikelen 10.6 (Nationale behandeling) en 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) zijn niet van toepassing op maatregelen die een uitzondering op of een afwijking van artikel 3 of artikel 4 van de Trips-Overeenkomst vormen, zoals specifiek bepaald in de artikelen 3, 4 en 5 van de Trips-Overeenkomst.

ARTIKEL 10.11

Informatie-eisen

Onverminderd de artikelen 10.6 (Nationale behandeling) en 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) kan een Partij van een investeerder van de andere Partij of van diens onder de overeenkomst vallende onderneming verlangen dat deze enkel ter informatie of voor statistische doeleinden inlichtingen over die onder de overeenkomst vallende onderneming verstrekt. De Partij beschermt de inlichtingen die vertrouwelijk zijn tegen enigerlei openbaarmaking die de concurrentiepositie van de investeerder of de onder de overeenkomst vallende onderneming zou aantasten. Niets in dit artikel mag worden uitgelegd als beletsel voor een Partij om anderszins informatie te verkrijgen of openbaar te maken in verband met het billijk en te goeder trouw toepassen van haar wetgeving.

ARTIKEL 10.12

Weigering van toekenning van voordelen

Een Partij kan de voordelen van deze afdeling weigeren aan een investeerder van de andere Partij, of aan een onder de overeenkomst vallende onderneming, indien de weigerende Partij maatregelen vaststelt of handhaaft in verband met de handhaving van de internationale vrede en veiligheid, met inbegrip van de bescherming van de mensenrechten, die:

- a) transacties met die investeerder of onder de overeenkomst vallende onderneming verbieden, of
- b) zouden worden geschonden of omzeild indien de voordelen van deze afdeling aan die investeerder of onder de overeenkomst vallende onderneming zouden worden toegekend, ook wanneer de maatregelen transacties verbieden met een natuurlijke of rechtspersoon die eigenaar is van of zeggenschap heeft over de investeerder of de onder de overeenkomst vallende onderneming.

AFDELING C

GRENSOVERSCHRIJDENDE HANDEL IN DIENSTEN

ARTIKEL 10.13

Toepassingsgebied

1. Deze afdeling is van toepassing op maatregelen van een Partij die gevolgen hebben voor de grensoverschrijdende handel in diensten door dienstverleners van de andere Partij.

2. Deze afdeling is niet van toepassing op:
- a) enige maatregel van een Partij met betrekking tot overheidsopdrachten voor goederen of diensten aangekocht voor overheidsdoeleinden en niet met het oog op commerciële wederverkoop of gebruik bij de levering van goederen of diensten voor commerciële verkoop, ongeacht of die opdrachten “onder de overeenkomst vallende opdrachten” zijn in de zin van artikel 14.1 (Opneming van een aantal bepalingen van de GPA), lid 4, of
 - b) door de Partijen verstrekte subsidies, met inbegrip van door de overheid gesteunde leningen, garanties en verzekeringen.

ARTIKEL 10.14

Markttoegang

Een Partij mag noch op basis van haar gehele grondgebied, noch op basis van een territoriale onderverdeling maatregelen vaststellen of handhaven die:

- a) beperkingen opleggen ten aanzien van:
 - i) het aantal dienstverleners, ongeacht of dit geschiedt in de vorm van numerieke quota, monopolies, exclusieve dienstverleners of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte;
 - ii) de totale waarde van dienstentransacties of activa, in de vorm van numerieke quota of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte, of

- iii) het totale aantal dienstentransacties of het totale volume van de output aan diensten uitgedrukt in bepaalde numerieke eenheden, in de vorm van quota of de eis van een onderzoek naar de economische behoefte, of
- b) specifieke soorten juridische entiteiten of joint ventures via welke een dienstverlener een dienst kan verlenen, vereisen of in dat verband beperkingen opleggen.

ARTIKEL 10.15

Lokale aanwezigheid

Een Partij mag een dienstverlener van de andere Partij niet verplichten om op haar grondgebied een vertegenwoordigingskantoor of enige vorm van een onderneming op te richten of in stand te houden of om op haar grondgebied te verblijven als voorwaarde voor grensoverschrijdende dienstverlening.

ARTIKEL 10.16

Nationale behandeling

1. Elke Partij behandelt diensten en dienstverleners van de andere Partij niet minder gunstig dan haar eigen diensten en dienstverleners in soortgelijke situaties¹.

¹ Niets in dit artikel wordt zodanig uitgelegd dat een Partij verplicht is tot compensatie van mededingingsnadelen die inherent zijn aan het buitenlandse karakter van de desbetreffende diensten of dienstverleners.

2. Een Partij kan aan de vereiste in lid 1 voldoen door aan diensten en dienstverleners van de andere Partij een behandeling toe te kennen die naar de vorm identiek is dan wel naar de vorm afwijkt van de behandeling die welke zij aan haar eigen diensten en dienstverleners toekent.

3. Een naar de vorm identieke of naar de vorm afwijkende behandeling wordt geacht minder gunstig te zijn indien zij de mededingingsvoorwaarden wijzigt ten gunste van diensten of dienstverleners van de betrokken Partij, in vergelijking met diensten of dienstverleners van de andere Partij.

ARTIKEL 10.17

Meestbegunstigingsbehandeling

1. Elke Partij behandelt de diensten en dienstverleners van de andere Partij niet minder gunstig dan diensten en dienstverleners uit een derde land in soortgelijke situaties.

2. Lid 1 mag niet worden uitgelegd als een verplichting voor een Partij om het voordeel van een behandeling die voortvloeit uit een bestaande of toekomstige overeenkomst of regeling die voorziet in erkenning van kwalificaties of vergunningen of van prudentiële maatregelen als bedoeld in artikel VII van de GATS of punt 3 van de bijlage betreffende financiële diensten bij de GATS, uit te breiden tot diensten en dienstverleners van de andere Partij.

3. Voor alle duidelijkheid: materiële bepalingen in andere internationale overeenkomsten die door een Partij met een derde land zijn gesloten, vormen als zodanig geen behandeling als bedoeld in lid 1. Maatregelen van een Partij op grond van die bepalingen kunnen een dergelijke behandeling vormen en derhalve aanleiding geven tot een schending van dit artikel.

ARTIKEL 10.18

Niet-conforme maatregelen

1. De artikelen 10.14 (Markttoegang), 10.15 (Lokale aanwezigheid), 10.16 (Nationale behandeling) en 10.17 (Meestbegunstigingsbehandeling) zijn niet van toepassing op:

a) bestaande niet-conforme maatregelen van een Partij op het niveau van:

i) voor de Unie:

- A) de Unie, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen);
- B) de centrale overheid van een lidstaat, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen);
- C) een regionale overheid van een lidstaat, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen), of
- D) een lokale overheid, anders dan bedoeld in punt C); en

ii) voor Nieuw-Zeeland:

- A) de centrale overheid, zoals gespecificeerd in de lijst van Nieuw-Zeeland in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen); of

B) een lokale overheid;

- b) de handhaving of onverwijld verlenging van een bestaande niet-conforme maatregel als bedoeld in punt a), of
- c) een wijziging of aanpassing van een bestaande niet-conforme maatregel als bedoeld in de punten a) en b), voor zover die geen afbreuk doet aan de conformiteit van een dergelijke maatregel zoals die onmiddellijk vóór de wijziging of aanpassing bestond, met artikel 10.14 (Markttoegang), 10.15 (Lokale aanwezigheid), 10.16 (Nationale behandeling) of 10.17 (Meestbegunstigingsbehandeling).

2. De artikelen 10.14 (Markttoegang), 10.15 (Lokale aanwezigheid), 10.16 (Nationale behandeling) en 10.17 (Meestbegunstigingsbehandeling) zijn niet van toepassing op een maatregel van een Partij met betrekking tot de in haar lijst in bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen) gespecificeerde sectoren, subsectoren of activiteiten.

ARTIKEL 10.19

Weigering van toekenning van voordelen

Een Partij kan de voordelen van deze afdeling weigeren aan een dienstverlener van de andere Partij, indien de weigerende Partij maatregelen vaststelt of handhaaft in verband met de handhaving van de internationale vrede en veiligheid, met inbegrip van de bescherming van de mensenrechten, die:

- a) transacties met die dienstverlener verbieden, of

- b) zouden worden geschonden of omzeild indien de voordelen van deze afdeling aan die dienstverlener zouden worden toegekend, ook wanneer de maatregelen transacties verbieden met een natuurlijke of rechtspersoon die eigenaar is van of zeggenschap heeft over die dienstverlener.

AFDELING D

TOEGANG EN TIJDELIJK VERBLIJF VAN NATUURLIJKE PERSONEN VOOR ZAKELIJKE DOELEINDEN

ARTIKEL 10.20

Toepassingsgebied en definities

1. Onverminderd artikel 10.2 (Toepassingsgebied), leden 1 en 2, van Afdeling A is deze afdeling van toepassing op maatregelen van een Partij die gevolgen hebben voor de toegang tot en het tijdelijke verblijf op haar grondgebied van natuurlijke personen van de andere Partij voor zakelijke doeleinden, die onder de volgende categorieën vallen: zakelijke bezoekers voor een kort verblijf, zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden, dienstverleners op contractbasis, beoefenaars van een vrij beroep en binnen een onderneming overgeplaatste personen.
2. Verbintenissen inzake de toegang en het tijdelijke verblijf van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden zijn niet van toepassing in gevallen waarin het de bedoeling of het gevolg van de toegang en het tijdelijke verblijf is in te grijpen in, of op andere wijze invloed uit te oefenen op het resultaat van arbeids- of managementgeschillen of -onderhandelingen, of de indienstneming van natuurlijke personen die bij een dergelijk geschil of onderhandeling betrokken zijn.

3. Voor de toepassing van deze afdeling wordt verstaan onder:
- a) “zakelijke bezoeker voor vestigingsdoeleinden”: natuurlijke persoon die een hoge functie bekleedt binnen een rechtspersoon van een Partij en die:
 - i) verantwoordelijk is voor de oprichting of het liquideren van een onderneming van een dergelijke rechtspersoon op het grondgebied van de andere Partij;
 - ii) geen diensten aanbiedt of verleent, noch een andere economische activiteit uitoefent dan die welke noodzakelijk is voor de vestiging van die onderneming, en
 - iii) geen beloning ontvangt uit een in de andere Partij gevestigde bron;
 - b) “dienstverlener op contractbasis”: natuurlijke persoon die in dienst is van een rechtspersoon van een Partij, anders dan via een agentschap voor arbeidsbemiddeling en personeelsvoorziening, die niet op het grondgebied van de andere Partij is gevestigd en een bonafide dienstencontract¹ heeft gesloten voor het verlenen van diensten aan een eindverbruiker in de andere Partij waarvoor de tijdelijke aanwezigheid van zijn werknemer vereist is, die:
 - i) gedurende een periode van ten minste één jaar onmiddellijk voorafgaand aan de datum van de aanvraag van een werknemer van de rechtspersoon voor toegang en tijdelijk verblijf die diensten als een dergelijke werknemer heeft aangeboden;

¹ Het dienstencontract voldoet aan de eisen van de wetgeving van de Partij waar het contract wordt uitgevoerd.

- ii) op de datum van de aanvraag van een werknemer van de rechtspersoon voor toegang en tijdelijk verblijf, het vereiste niveau van beroepservaring¹ bezit in de activiteitensector waarop het contract betrekking heeft, een graad of een kwalificatie waaruit kennis van een gelijkwaardig niveau blijkt², alsmede de beroepskwalificatie die wettelijk vereist is om die activiteit in de andere Partij uit te oefenen, en
 - iii) geen beloning ontvangt uit een in de andere Partij gevestigde bron;
- c) “beoefenaar van een vrij beroep”: natuurlijke persoon die als zelfstandige op het grondgebied van een Partij een dienst verleent en die:
- i) geen vestiging op het grondgebied van de andere Partij heeft;
 - ii) voor een periode van ten hoogste twaalf maanden een bonafide dienstencontract³ (anders dan via een agentschap voor arbeidsbemiddeling en personeelsvoorziening) heeft gesloten voor het verlenen van diensten aan een eindverbruiker in de andere Partij, op grond waarvan de aanwezigheid van die persoon op tijdelijke basis vereist is, en

¹ De door elke Partij vereiste beroepservaring is opgenomen in bijlage 10-E (Dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep).

² Het niveau van de door elke Partij vereiste graad of kwalificatie is vastgesteld in bijlage 10-E (Dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep). Wanneer de graad of kwalificatie niet is verkregen in de Partij waar de dienst wordt verleend, kan die Partij beoordelen of een dergelijke graad of kwalificatie gelijkwaardig is aan een op haar grondgebied vereiste universitaire graad of kwalificatie.

³ Het dienstencontract voldoet aan de voorschriften van het recht van de Partij waar het dienstencontract wordt uitgevoerd.

- iii) op de datum van de aanvraag van die persoon voor toegang en tijdelijk verblijf beschikt over ten minste zes jaar beroepservaring in de activiteitssector waarop het contract betrekking heeft, een universitaire graad of een kwalificatie waaruit kennis van een gelijkwaardig niveau blijkt¹ en de beroepskwalificatie die wettelijk vereist is om die activiteit in de andere Partij uit te oefenen;
- d) “binnen een onderneming overgeplaatste persoon”: natuurlijke persoon die:
 - i) gedurende een periode van ten minste één jaar onmiddellijk voorafgaand aan de datum van de aanvraag van die persoon voor toegang tot en tijdelijk verblijf in de andere Partij in dienst van of vennoot van die rechtspersoon van een Partij is geweest²;
 - ii) op het moment van de aanvraag van die persoon voor toegang en tijdelijk verblijf buiten het grondgebied van de andere Partij verblijft;
 - iii) tijdelijk wordt overgeplaatst naar een onderneming van de rechtspersoon op het grondgebied van de andere Partij die lid is van dezelfde groep als de oorspronkelijke rechtspersoon of het oorspronkelijke filiaal, met inbegrip van een vertegenwoordiging, dochteronderneming, filiaal of moedervenootschap ervan, en
 - iv) tot een van de volgende categorieën behoort:
 - A) manager of directielid, of

¹ Indien de graad of kwalificatie niet is verkregen in de Partij waar de dienst wordt verleend, kan die Partij beoordelen of een dergelijke graad of kwalificatie gelijkwaardig is aan een op haar grondgebied vereiste universitaire graad of kwalificatie.

² Voor alle duidelijkheid: van managers en specialisten kan worden verlangd dat zij aantonen over de beroepskwalificaties en -ervaring te beschikken die nodig zijn in de rechtspersoon waarnaar zij worden overgeplaatst.

B) specialist;

- e) “manager” of “directielid”: een natuurlijke persoon die deel uitmaakt van het hoger leidinggevend personeel, die in de eerste plaats verantwoordelijk is voor het management van de onderneming of een substantieel deel daarvan in de andere Partij, die onder het algemene toezicht of de leiding staat van het leidinggevend kader, de raad van bestuur of aandeelhouders van het bedrijf of daarmee gelijkgestelde personen, en van wie de verantwoordelijkheden het volgende omvatten:
- i) leiding geven aan een onderneming of een afdeling of onderafdeling daarvan;
 - ii) toezicht houden op de werkzaamheden van andere toezichthoudende, hooggespecialiseerde of leidinggevende werknemers en deze werkzaamheden controleren. Dit omvat noch eerstelijnstoezichthouders tenzij de onder toezicht staande werknemers professionals zijn, noch werknemers die in de eerste plaats taken verrichten die noodzakelijk zijn voor het verlenen van de dienst of de exploitatie van een investering; en
 - iii) de bevoegdheid tot aanbeveling van indienstneming, van ontslag van werknemers dan wel van ander optreden in het kader van het personeelsbeleid; en
- f) “specialist”: een natuurlijke persoon die beschikt over een geavanceerd niveau van gespecialiseerde technische kennis die essentieel is voor de activiteiten, technieken of het management van de onderneming, die niet alleen moet worden beoordeeld met betrekking tot de kennis die specifiek is aan de onderneming, maar ook met betrekking tot de vraag of de persoon over een hoog kwalificatieniveau beschikt, met inbegrip van voldoende beroepservaring, voor bepaalde werkzaamheden of activiteiten waarvoor specifieke technische kennis vereist is, met inbegrip van het eventuele lidmaatschap van een erkende beroepsgroep.

ARTIKEL 10.21

Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen

1. Met inachtneming van de in bijlage 10-C (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen en zakelijke bezoekers voor een kort verblijf) vermelde relevante voorwaarden en kwalificaties:

- a) staat een Partij het volgende toe:
 - i) de toegang en het tijdelijke verblijf van zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen, en
 - ii) de tewerkstelling op haar grondgebied van binnen een onderneming overgeplaatste personen van de andere Partij;
- b) handhaaft een Partij geen beperkingen en stelt zij deze evenmin vast in de vorm van numerieke quota of onderzoek naar de economische behoefte met betrekking tot het totale aantal natuurlijke personen dat in een specifieke sector als zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden mag worden toegelaten of dat een investeerder in dienst mag nemen als binnen een onderneming overgeplaatste personen, hetzij op basis van een territoriale onderverdeling, hetzij op basis van haar gehele grondgebied, en
- c) behandelt elke Partij zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen van de andere Partij voor wat betreft maatregelen die gevolgen hebben voor hun zakelijke activiteiten, tijdens hun tijdelijke verblijf op haar grondgebied niet minder gunstig dan haar eigen natuurlijke personen in soortgelijke situaties.

2. De toegestane verblijfsduur voor managers, directieleden en specialisten bedraagt ten hoogste drie jaar.
3. De toegestane verblijfsduur voor zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden bedraagt ten hoogste 90 dagen per zes maanden voor de Unie en ten hoogste 90 dagen per twaalf maanden voor Nieuw-Zeeland.

ARTIKEL 10.22

Zakelijke bezoekers voor een kort verblijf

1. Met inachtneming van de relevante voorwaarden en kwalificaties als gespecificeerd in bijlage 10-C (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen en zakelijke bezoekers voor een kort verblijf), staat een Partij de toegang en het tijdelijke verblijf van zakelijke bezoekers voor een kort verblijf van de andere Partij toe voor de uitvoering van de in bijlage 10-C (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen en zakelijke bezoekers voor een kort verblijf) vermelde activiteiten, mits aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:
 - a) de zakelijke bezoekers voor een kort verblijf verkopen geen goederen en verlenen geen diensten aan het grote publiek;

- b) de zakelijke bezoekers voor een kort verblijf ontvangen geen vergoeding van een entiteit op het grondgebied van de Partij waar zij tijdelijk verblijven, en
 - c) de zakelijke bezoekers voor een kort verblijf zijn niet betrokken bij de verlening van een dienst in het kader van een contract dat is gesloten tussen een rechtspersoon die niet is gevestigd op het grondgebied van de Partij waar zij tijdelijk verblijven, en een op dat grondgebied gevestigde consument, tenzij zoals voorzien in bijlage 10-C (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen en zakelijke bezoekers voor een kort verblijf).
2. Tenzij anders bepaald in bijlage 10-C (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen en zakelijke bezoekers voor een kort verblijf), staat een Partij de toegang van zakelijke bezoekers voor een kort verblijf toe zonder dat een onderzoek naar de economische behoefte of andere voorafgaande goedkeuringsprocedures met een soortgelijk oogmerk vereist zijn.
3. De toegestane verblijfsduur bedraagt ten hoogste 90 dagen per twaalf maanden.

ARTIKEL 10.23

Dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep

1. In de in bijlage 10-E (Dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep) vermelde sectoren, subsectoren en activiteiten, en met inachtneming van de daarin vermelde relevante voorwaarden en kwalificaties, zal elke Partij:
- a) de toegang en het tijdelijke verblijf toestaan van dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep op haar grondgebied;

- b) geen beperkingen vaststellen of handhaven ten aanzien van het totale aantal dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep van de andere Partij waaraan tijdelijk toegang is verleend, in de vorm van numerieke quota of een onderzoek naar de economische behoefte, noch op basis van een territoriale onderverdeling, noch op basis van het gehele grondgebied, en
 - c) dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep van de andere Partij met betrekking tot maatregelen die gevolgen hebben voor de verlening van diensten op haar grondgebied in vergelijkbare situaties niet minder gunstig dan haar eigen dienstverleners behandelen.
2. Voor alle duidelijkheid: de uit hoofde van dit artikel verleende toegang betreft uitsluitend de dienst waarop het contract betrekking heeft, en geeft geen recht tot het voeren van de beroepstitel van de Partij waar de dienst wordt verleend.
3. De toegestane duur van het verblijf bedraagt in totaal ten hoogste twaalf maanden, dan wel de duur van het contract indien die korter is.

ARTIKEL 10.24

Niet-conforme maatregelen

1. Artikel 10.21 (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen), lid 1, punten b) en c), en artikel 10.23 (Contractuele dienstverleners en beoefenaars van een vrij beroep), lid 1, punten b) en c), zijn niet van toepassing op:

a) bestaande niet-conforme maatregelen die gevolgen hebben voor het tijdelijke verblijf van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden en die worden gehandhaafd op het niveau van:

i) voor de Unie:

- A) de Unie, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen);
- B) de centrale overheid van een lidstaat, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen);
- C) een regionale overheid van een lidstaat, zoals gespecificeerd in de lijst van de Unie in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen), of
- D) een lokale overheid, anders dan bedoeld in punt C); en

ii) voor Nieuw-Zeeland:

A) de centrale overheid, zoals gespecificeerd in de lijst van Nieuw-Zeeland in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen); of

B) een lokale overheid;

b) de handhaving of onverwijld verlenging van bestaande niet-conforme maatregelen als bedoeld in punt a), of

c) een wijziging of aanpassing van een bestaande niet-conforme maatregel als bedoeld in de punten a) en b), voor zover die geen afbreuk doet aan de conformiteit van de maatregel zoals die onmiddellijk vóór de wijziging of aanpassing bestond, met artikel 10.21 (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen), lid 1, punten b) en c), of artikel 10.23 (Dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep); lid 1, punten b) en c);

2. Artikel 10.21 (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen en), lid 1, punten b) en c), en artikel 10.23 (Contractuele dienstverleners en beoefenaars van een vrij beroep), lid 1, punten b) en c), zijn niet van toepassing op maatregelen die een Partij vaststelt of handhaaft die gevolgen hebben voor het tijdelijke verblijf van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden met betrekking tot de sectoren, subsectoren of activiteiten die door die Partij zijn vermeld in haar lijst in bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen).

ARTIKEL 10.25

Transparantie

1. Elke Partij maakt informatie openbaar, indien mogelijk door informatie op zijn website te publiceren, over zijn maatregelen die gevolgen hebben voor de toegang en het tijdelijke verblijf op zijn grondgebied van natuurlijke personen van de andere Partij, als bedoeld in artikel 10.20 (Toepassingsgebied en definities), lid 1.
2. De in lid 1 bedoelde informatie omvat de volgende informatie met betrekking tot de toegang en het tijdelijke verblijf van natuurlijke personen, voor zover deze bestaat:
 - a) voorwaarden voor toegang;
 - b) een indicatieve lijst van documentatie die vereist kan zijn om na te gaan of aan de toegangsvoorwaarden is voldaan;
 - c) de indicatieve verwerkingstijd;
 - d) toepasselijke vergoedingen;
 - e) bezwaar- en beroepsprocedures, en
 - f) relevante wetgeving van algemene strekking met betrekking tot toegang en tijdelijk verblijf van natuurlijke personen.

AFDELING E

REGELGEVINGSKADER

ONDERAFDELING 1

INTERNE REGELGEVING

ARTIKEL 10.26

Toepassingsgebied en definities

1. Deze onderafdeling is van toepassing op maatregelen van een Partij die betrekking hebben op vergunningseisen en -procedures alsmede kwalificatie-eisen en -procedures en technische normen¹ die gevolgen hebben voor:
 - a) de grensoverschrijdende handel in diensten;
 - b) vestiging of exploitatie, of
 - c) de verlening van diensten via de aanwezigheid van een natuurlijke persoon van een Partij op het grondgebied van de andere Partij uit de categorieën natuurlijke personen zoals omschreven in artikel 10.20 (Toepassingsgebied en definities), lid 3.

¹ Wat maatregelen met betrekking tot technische normen betreft, is deze onderafdeling alleen van toepassing op maatregelen die gevolgen hebben voor de grensoverschrijdende handel in diensten. De term “technische normen” omvat geen technische reguleringsnormen of uitvoeringsnormen voor financiële diensten.

2. Deze onderafdeling is niet van toepassing op vergunningseisen en -procedures, kwalificatie-eisen en -procedures en technische normen op grond van een maatregel die niet in overeenstemming is met artikel 10.5 (Markttoegang), 10.6 (Nationale behandeling), 10.14 (Markttoegang) of 10.16 (Nationale behandeling), en waaraan wordt gerefereerd in artikel 10.10 (Niet-conforme maatregelen), leden 1 of 2, of in artikel 10.18 (Niet-conforme maatregelen), leden 1 of 2.
3. Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt verstaan onder:
- a) “vergunning” de toestemming om een van de in lid 1, punten a) tot en met c), bedoelde activiteiten te verrichten als resultaat van een procedure die een natuurlijke of rechtspersoon moet volgen om aan te tonen dat hij aan de vergunningseisen, kwalificatie-eisen of technische normen voldoet, en
 - b) “bevoegde autoriteit”: een centrale, regionale of lokale overheid of autoriteit of niet-gouvernementele instantie die bevoegdheden uitoefent die zijn gedelegeerd door centrale, regionale of lokale overheden of autoriteiten en die bevoegd is een besluit te nemen inzake de vergunningverlening.

ARTIKEL 10.27

Indiening van aanvragen

Elke Partij vermijdt, voor zover praktisch haalbaar, van een aanvrager te verlangen dat hij zich voor elke vergunningsaanvraag tot meer dan één bevoegde autoriteit wendt. Indien een activiteit waarvoor een vergunning wordt aangevraagd binnen de jurisdictie van meerdere bevoegde autoriteiten valt, kunnen meerdere vergunningsaanvragen vereist zijn.

ARTIKEL 10.28

Toepassingstermijnen

Indien een Partij een vergunning verlangt, ziet zij erop toe dat haar bevoegde autoriteiten, voor zover praktisch haalbaar, de indiening van een aanvraag op elk moment van het jaar toestaan.

Indien er een specifieke termijn voor het aanvragen van een vergunning is vastgesteld, ziet de Partij erop toe dat de bevoegde autoriteiten een redelijke termijn voor de indiening van een aanvraag toestaan.

ARTIKEL 10.29

Elektronische aanvragen en aanvaarding van kopieën

Indien een Partij een vergunning verlangt, ziet zij erop toe dat haar bevoegde autoriteiten:

- a) ernaar streven aanvragen in elektronische vorm te aanvaarden, en
- b) in plaats van originele documenten kopieën aanvaarden van documenten die overeenkomstig de wetgeving van de Partij zijn gewaarmerkt, tenzij de bevoegde autoriteiten originele documenten verlangen om de integriteit van het vergunningsproces te beschermen.

ARTIKEL 10.30

Behandeling van aanvragen

1. Indien een Partij een vergunning verlangt, ziet zij erop toe dat haar bevoegde autoriteiten:
 - a) voor zover praktisch haalbaar, een indicatief tijdschema verstrekken voor de behandeling van een aanvraag;
 - b) op verzoek van de aanvrager zonder onnodige vertraging informatie verstrekken over de status van de aanvraag;
 - c) voor zover praktisch haalbaar, zonder onnodige vertraging nagaan of een aanvraag met het oog op behandeling volledig is uit hoofde van de wet- en regelgeving van de Partij;
 - d) indien zij van mening zijn dat een aanvraag met het oog op behandeling volledig is¹ uit hoofde van de wet- en regelgeving van de Partij, binnen een redelijke termijn na de indiening van de aanvraag, erop toezien dat:
 - i) de behandeling van de aanvraag wordt voltooid, en

¹ De bevoegde autoriteiten kunnen verlangen dat alle informatie in een bepaalde vorm wordt ingediend om als “met het oog op behandeling volledig” te kunnen worden beschouwd.

- ii) de aanvrager in kennis wordt gesteld van de beslissing over de aanvraag¹ en dit voor zover mogelijk schriftelijk²;
- e) indien zij van oordeel zijn dat een aanvraag onvolledig voor behandeling is uit hoofde van de wet- en regelgeving van de Partij, binnen een redelijke termijn vanaf de datum waarop de betrokken bevoegde autoriteit heeft vastgesteld dat de aanvraag onvolledig was, en voor zover praktisch haalbaar:
- i) de aanvrager ervan in kennis stellen dat de aanvraag onvolledig is;
 - ii) op verzoek van de aanvrager aangeven welke aanvullende informatie nodig is om de aanvraag te vervolledigen of anderszins aangeven waarom de aanvraag als onvolledig wordt beschouwd, en
 - iii) de aanvrager de mogelijkheid bieden de aanvullende informatie te verstrekken die nodig is om de aanvraag te vervolledigen³;

indien echter de stappen in de punten i) tot en met iii) niet praktisch haalbaar zijn, en de aanvraag wegens onvolledigheid wordt afgewezen, dragen zij er zorg voor dat zij de aanvrager daarvan binnen een redelijke termijn in kennis stellen, en

¹ De bevoegde autoriteiten kunnen aan dit vereiste voldoen door een aanvrager van tevoren schriftelijk, onder meer door middel van een bekendgemaakte maatregel, ervan in kennis te stellen dat een uitblijven van een antwoord na een bepaalde termijn vanaf de datum van indiening van de aanvraag betekent dat de aanvraag wordt aanvaard.

² Voor alle duidelijkheid: “schriftelijk” moet aldus worden opgevat dat het tevens kennisgevingen in elektronische vorm omvat.

³ Een dergelijke mogelijkheid vereist niet dat een bevoegde autoriteit termijnen verlengt.

- f) indien zij een aanvraag afwijzen, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van de aanvrager, de aanvrager in kennis stellen van de redenen voor de afwijzing en van de termijn voor een beroep tegen dat besluit en, indien van toepassing, van de procedures voor het opnieuw indienen van een aanvraag. Een aanvrager mag niet uitsluitend op grond van een eerder afgewezen aanvraag worden belet om een andere aanvraag in te dienen.
2. Elke Partij ziet erop toe dat haar bevoegde autoriteiten, zodra in het licht van een passend onderzoek is vastgesteld dat een aanvrager aan de voorwaarden voor het verkrijgen van de vergunning voldoet, een vergunning verlenen.
3. Elke Partij ziet erop toe dat haar bevoegde autoriteiten er zorg voor dragen dat een vergunning, zodra zij is verleend, zonder onnodige vertraging in werking treedt, met inachtneming van de toepasselijke voorwaarden.

ARTIKEL 10.31

Vergoedingen

1. Voor alle andere door deze onderafdeling bestreken economische activiteiten dan financiële diensten, ziet elke Partij erop toe dat de door haar bevoegde autoriteiten aangerekende vergunningsvergoedingen¹ redelijk en transparant zijn en op zichzelf de verlening van de betrokken dienst of de uitoefening van enige andere economische activiteit niet beperken.

¹ Vergunningsvergoedingen mogen geen vergoedingen voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen omvatten, noch betalingen in verband met veiling, aanbesteding of andere niet-discriminerende middelen om concessies te verlenen, noch verplichte bijdragen voor het verlenen van een universele dienst.

2. Met betrekking tot financiële diensten ziet elke Partij erop toe dat haar bevoegde autoriteiten, met betrekking tot de vergoedingen die zij in rekening brengen voor vergunningen, aanvragers een lijst van vergoedingen of informatie verstrekken over de wijze waarop de hoogte van de vergoedingen wordt bepaald, en de vergoedingen niet gebruiken als middel om de verbintenissen of verplichtingen van de Partij te omzeilen.

ARTIKEL 10.32

Beoordeling van kwalificaties

Indien een Partij een examen vereist voor de vergunningverlening, ziet zij erop toe dat haar bevoegde autoriteiten een dergelijk examen met redelijk frequente tussenpozen plannen en aanvragers een redelijke termijn bieden om zich aan te melden voor het examen. Voor zover praktisch haalbaar beziet elke Partij of zij verzoeken om dergelijke examens af te leggen in elektronische vorm en het gebruik van elektronische middelen voor andere aspecten van examenprocessen kan aanvaarden,

ARTIKEL 10.33

Objectiviteit, onpartijdigheid en onafhankelijkheid

Indien een Partij een maatregel vaststelt of handhaaft met betrekking tot vergunningen, ziet zij erop toe dat haar bevoegde autoriteiten wat betreft de behandeling van de aanvragen, het nemen van beslissingen en het uitvoeren daarvan, zulks objectief en onpartijdig doen en op een wijze die onafhankelijk is van enige persoon die de economische activiteit uitoefent waarvoor een vergunning vereist is.

ARTIKEL 10.34

Bekendmaking en beschikbare informatie

Indien een Partij een vergunning verlangt, maakt zij onverwijld¹ de informatie bekend die nodig is voor dienstverleners, met inbegrip van diegenen die diensten aanbieden, en voor personen die de economische activiteit waarvoor de vergunning of licentie vereist is, uitoefenen of willen uitoefenen, teneinde te voldoen aan de eisen en procedures voor het verkrijgen, handhaven, wijzigen en verlengen van een dergelijke licentie of vergunning. Die informatie omvat, voor zover zij bestaat:

- a) de eisen en procedures;
- b) contactgegevens van de relevante bevoegde autoriteiten;
- c) vergunningsvergoedingen;
- d) geldende technische normen;
- e) procedures voor het instellen van beroep tegen of het herzien van beslissingen inzake aanvragen;
- f) procedures voor het toezicht op of de handhaving van de naleving van de voorwaarden van vergunningen of kwalificaties;

¹ Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt onder “bekendmaken” verstaan het opnemen in een officiële publicatie, zoals een staatsblad, of op een officiële website. De Partijen worden aangemoedigd om elektronische publicaties in één portaal te consolideren.

- g) mogelijkheden voor inspraak van het publiek, bijvoorbeeld via hoorzittingen of opmerkingen, en
- h) indicatieve termijnen voor de behandeling van een aanvraag.

ARTIKEL 10.35

Technische normen

Een Partij moedigt haar bevoegde autoriteiten aan om bij de vaststelling van technische normen technische normen vast te stellen die zijn ontwikkeld via open en transparante processen, en stimuleert alle personen of entiteiten, met inbegrip van relevante internationale organisaties, dat is aangewezen om technische normen te ontwikkelen om dat te doen door middel van open en transparante processen.

ARTIKEL 10.36

Ontwikkeling van maatregelen

Indien een Partij vergunningsmaatregelen vaststelt of handhaaft, ziet zij erop toe dat:

- a) dergelijke maatregelen zijn gebaseerd op duidelijke, objectieve en transparante criteria¹;

¹ Dergelijke criteria kunnen betrekking hebben op de bekwaamheid en het vermogen om een dienst te verlenen of enige andere economische activiteit uit te oefenen, onder meer om dit te doen op een wijze die in overeenstemming is met de wettelijke voorschriften van een Partij, zoals gezondheids- en milieuvoorschriften. De bevoegde autoriteiten kunnen beoordelen welk gewicht aan elk criterium moet worden toegekend.

- b) de procedures onpartijdig en gemakkelijk toegankelijk zijn voor alle aanvragers, en toereikend voor hen om aan te tonen dat zij aan de eisen voldoen voor zover eisen bestaan; en
- c) de procedures als zodanig niet op ongerechtvaardigde wijze verhinderen dat aan de eisen wordt voldaan.

ARTIKEL 10.37

Beperkte aantallen vergunningen

Indien het aantal voor een bepaalde activiteit beschikbare vergunningen beperkt is vanwege de schaarste aan beschikbare natuurlijke hulpbronnen of technische capaciteit, zorgt een Partij, overeenkomstig haar wet- en regelgeving, ten aanzien van potentiële kandidaten voor een selectieprocedure die alle waarborgen voor onpartijdigheid en transparantie biedt, met inbegrip van in het bijzonder een passende bekendmaking wat de aanvang, het verloop en de afronding van de procedure betreft. Bij de vaststelling van de regels voor de selectieprocedure kan een Partij rekening houden met legitieme beleidsdoelstellingen, waaronder overwegingen op het gebied van gezondheid, veiligheid, milieubescherming en behoud van cultureel erfgoed.

ARTIKEL 10.38

Toetsingsprocedures voor administratieve besluiten

Een Partij houdt gerechtelijke, scheidsrechterlijke of administratieve instanties of procedures in stand die, op verzoek van een betrokken investeerder of dienstverlener van de andere Partij, voorzien in een onmiddellijke toetsing van en — indien gerechtvaardigd — in passende rechtsmiddelen voor, administratieve besluiten die gevolgen hebben voor de vestiging of exploitatie, de grensoverschrijdende handel in diensten of de verlening van een dienst via de aanwezigheid van een natuurlijke persoon van een Partij op het grondgebied van de andere Partij. Indien die procedures niet onafhankelijk zijn van de autoriteit die belast is met het nemen van het betrokken administratieve besluit, ziet een Partij erop toe dat de procedures feitelijk in een objectief en onpartijdig onderzoek voorzien.

ONDERAFDELING 2

ALGEMEEN TOEPASSELIJKE BEPALINGEN

ARTIKEL 10.39

Wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties

1. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder de term “beroepskwalificaties” verstaan: formele kwalificaties, beroepservaring, beroepsregistratie of andere bekwaamheidsattesten.

2. Niets in dit artikel belet een Partij te eisen dat natuurlijke personen de nodige beroepskwalificaties hebben die voor de betrokken activiteitensector zijn voorgeschreven op het grondgebied waar de dienst wordt verleend.
3. In voorkomend geval moedigen de Partijen de totstandbrenging aan van een dialoog tussen hun relevante deskundigen, regelgevende instanties en sectorale organen om het begrip inzake hun respectieve beroepskwalificaties, registratie-eisen en -processen te delen en te bevorderen, en samen te werken met het oog op de wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties.
4. De Partijen moedigen de desbetreffende beroepsorganisaties of autoriteiten op hun respectieve grondgebied aan een gezamenlijke aanbeveling inzake wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties te ontwikkelen en voor te leggen aan het op grond van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités) ingestelde Comité voor investeringen, diensten, digitale handel, overheidsopdrachten en intellectuele eigendom, met inbegrip van geografische aanduidingen. Die gezamenlijke aanbeveling wordt gestaafd met gegevens over:
 - a) de economische waarde van een voorgenomen instrument inzake de wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties (hierna “instrument inzake wederzijdse erkenning” genoemd), en
 - b) de verenigbaarheid van de respectieve regelingen, dat wil zeggen de mate waarin de door elke Partij toegepaste criteria inzake vergunningverlening, licentieverlening, exploitatie en certificering met betrekking tot professionals verenigbaar zijn.

5. Na ontvangst van een gezamenlijke aanbeveling, als bedoeld in lid 4, toetst het Comité voor investeringen, diensten, digitale handel, overheidsopdrachten en intellectuele eigendom, met inbegrip van geografische aanduidingen, binnen een redelijke termijn of de samenhang van die gezamenlijke aanbeveling strookt met dit hoofdstuk. Na deze toetsing kan het Comité voor investeringen, diensten, digitale handel, overheidsopdrachten en intellectuele eigendom, met inbegrip van geografische aanduidingen, een instrument voor wederzijdse erkenning ontwikkelen¹ en het Handelscomité kan dit instrument door middel van een besluit vaststellen als bijlage bij deze overeenkomst.

ONDERAFDELING 3

BESTELDIENSTEN

ARTIKEL 10.40

Toepassingsgebied en definities

1. Deze onderafdeling bevat beginselen van het regelgevingskader voor de verlening van besteldiensten, en is van toepassing op maatregelen van een Partij die gevolgen hebben voor de handel in besteldiensten.

¹ Voor alle duidelijkheid: dergelijke instrumenten inzake wederzijdse erkenning leiden niet tot automatische erkenning van kwalificaties, maar stellen, in het wederzijdse belang van beide Partijen, de voorwaarden vast voor de bevoegde autoriteiten die de erkenning verlenen.

2. Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt verstaan onder:
- a) “besteldiensten”: postdiensten, koeriersdiensten, expresbesteldiensten of exprespostdiensten, waaronder het ophalen, sorteren, vervoeren en bestellen van postzendingen;
 - b) “expresbesteldiensten”: het ophalen, sorteren, vervoeren en bestellen van postzendingen tegen verhoogde snelheid en betrouwbaarheid, waarbij elementen met toegevoegde waarde inbegrepen kunnen zijn, zoals ophaling vanaf het punt van herkomst, persoonlijke bezorging aan de geadresseerde, tracering, mogelijkheid om de bestemming en de geadresseerde in doorvoer te veranderen of ontvangstbevestiging;
 - c) “exprespostdiensten”: internationale expresbesteldiensten die worden verleend door middel van het samenwerkingsverband EMS, de vrijwillige vereniging van aangewezen postexploitanten uit hoofde van de Wereldpostunie;
 - d) “vergunning”: een machtiging die een regelgevende autoriteit van een Partij van een individuele leverancier kan verlangen om post- en koeriersdiensten aan te mogen bieden;
 - e) “postzending”: een zending tot 31,5 kg, geadresseerd in de definitieve vorm waarin het moet worden vervoerd door ongeacht welk type aanbieder van besteldiensten, zowel publiek- als privaatrechtelijk, met inbegrip van zendingen zoals brieven, pakketten, kranten of catalogi;
 - f) “postmonopolie”: het exclusieve recht om op grond van een bepaalde wetgevingsmaatregel bepaalde besteldiensten te verlenen op het grondgebied van een Partij of een onderverdeling daarvan, en

- g) “universele dienst”: de permanente levering van een besteldienst van een bepaalde kwaliteit op alle punten op het grondgebied van een Partij of een onderverdeling van een Partij tegen een voor alle gebruikers betaalbare prijs.

ARTIKEL 10.41

Universele dienst

1. Elke Partij heeft het recht vast te stellen welke universeledienstverplichting zij wenst te handhaven en te beslissen over het toepassingsgebied en de uitvoering van een dergelijke verplichting. Elke Partij beheert universeledienstverplichtingen op transparante, niet-discriminerende en neutrale wijze ten aanzien van alle aan de universeledienstverplichting onderworpen leveranciers.
2. Indien een Partij verlangt dat inkomende exprespostdiensten worden verleend in het kader van een universele dienst, verleent zij die exprespostdiensten geen voorkeursbehandeling ten opzichte van andere internationale expresbesteldiensten.

ARTIKEL 10.42

Financiering universele dienst

Een Partij mag geen vergoedingen of andere kosten in rekening brengen voor de levering van een bezorgdienst die geen universele besteldienst is met het oog op de financiering van de levering van een universele dienst¹.

¹ Dit artikel is niet van toepassing op algemeen toepasselijke belastingmaatregelen of administratieve vergoedingen.

ARTIKEL 10.43

Preventie van marktversturende praktijken

Elke Partij ziet erop toe dat een verstrekker van besteldiensten die met een universeledienstverplichting belast is of een postmonopolie heeft, geen marktversturende praktijken opzet, zoals:

- a) inkomsten uit de verlening van de dienst waarvoor een universeledienstverplichting geldt of uit het monopolie gebruiken voor kruissubsidiëring van een expresbesteldienst of een andere besteldienst waarvoor geen universeledienstverplichting geldt, of
- b) een ongerechtvaardigd onderscheid tussen consumenten maken met betrekking tot tarieven of andere voorwaarden voor de verlening van een dienst die onder een universeledienstverplichting of een postmonopolie valt.

ARTIKEL 10.44

Vergunningen

1. Indien een Partij een vergunning voor het verlenen van besteldiensten verlangt, maakt zij het volgende openbaar:

- a) alle vergunningseisen en de periode die normaliter nodig is om een beslissing over de aanvraag van een vergunning te nemen, en

b) de voorwaarden voor de betrokken vergunningen.

2. Elke Partij ziet erop toe dat de procedures, verplichtingen en eisen van een vergunning transparant, niet-discriminerend en op objectieve criteria gebaseerd zijn.

3. Elke Partij ziet erop toe dat, indien een vergunningsaanvraag door een bevoegde autoriteit wordt afgewezen, zij de aanvrager schriftelijk in kennis stelt van de redenen voor de afwijzing. Elke Partij legt een procedure vast voor het instellen van beroep bij een onafhankelijke instantie die open staat voor de aanvragers van wie de aanvraag voor een vergunning werd afgewezen. Een dergelijke instantie kan een rechterlijke instantie zijn.

ARTIKEL 10.45

Onafhankelijkheid van de regelgevende instantie

1. Elke Partij richt een toezichthoudende instantie op of houdt die in stand, die juridisch gescheiden is van en functioneel onafhankelijk is van alle leveranciers van besteldiensten. Indien een Partij eigenaar is van of zeggenschap heeft over een dienstverlener die elektronische-communicatienetwerken exploiteert of elektronische-communicatiediensten verleent, zorgt die Partij voor een werkelijke structurele scheiding tussen de regelgevende taken en de met de eigendom of de zeggenschap verband houdende activiteiten.

2. Elke Partij ziet erop toe dat haar respectieve toezichthoudende instantie haar taken op transparante en tijdige wijze uitvoert en over voldoende financiële en personele middelen beschikt om de aan hen opgedragen taak uit te voeren, en dat de beslissingen van de toezichthoudende instantie onpartijdig zijn ten aanzien van alle marktdeelnemers.

ONDERAFDELING 4

TELECOMMUNICATIEDIENSTEN

ARTIKEL 10.46

Toepassingsgebied

1. Deze onderafdeling bevat beginselen van het regelgevingskader waaruit gevolgen voortvloeien voor telecommunicatienetwerken en -diensten, en is van toepassing op maatregelen van een Partij die gevolgen hebben voor de handel in telecommunicatiediensten.
2. Deze onderafdeling is niet van toepassing op de maatregelen die gevolgen hebben voor:
 - a) omroepdiensten zoals omschreven in de wet- en regelgeving van elke Partij, en
 - b) diensten die met behulp van telecommunicatienetwerken en -diensten doorgezonden inhoud aanbieden of ten aanzien van die inhoud redactionele controle uitoefenen.
3. Niettegenstaande lid 2, punt a), wordt een aanbieder van omroepdiensten als een aanbieder van openbare telecommunicatiediensten, en de netwerken van die aanbieder van omroepdiensten als openbare telecommunicatienetwerken beschouwd, wanneer en voor zover die openbare telecommunicatienetwerken ook worden gebruikt voor het verlenen van openbare telecommunicatiediensten.

4. Niets in deze onderafdeling wordt zodanig uitgelegd dat van een Partij wordt verlangd:
- a) toe te staan dat een dienstverlener van de andere Partij telecommunicatienetwerken of -diensten instelt, ontwikkelt, verwerft, huurt, exploiteert of levert op andere wijze dan in deze overeenkomst wordt bepaald; of
 - b) telecommunicatienetwerken of -diensten die niet aan het algemene publiek worden aangeboden, in te stellen, te ontwikkelen, te verwerven, te huren, te exploiteren of te leveren, dan wel een dienstverlener die onder haar rechtsmacht valt hiertoe te verplichten.

ARTIKEL 10.47

Definities

Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt verstaan onder:

- a) “bijbehorende faciliteiten”: diensten, fysieke infrastructuur en andere faciliteiten die verband houden met een telecommunicatienetwerk of telecommunicatiedienst die de levering van diensten via dat netwerk of die dienst mogelijk maken of ondersteunen of daartoe het potentieel hebben;
- b) “essentiële faciliteiten”: faciliteiten van een openbaar telecommunicatienetwerk of openbare telecommunicatiedienst die:
 - i) uitsluitend of voornamelijk ter beschikking worden gesteld door een enkele of een beperkt aantal leveranciers, en

- ii) niet op haalbare wijze economisch of technisch kunnen worden vervangen met het oog op het verlenen van een dienst;
- c) “interconnectie”: de koppeling van openbare telecommunicatienetwerken die door dezelfde of verschillende aanbieders van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten worden gebruikt om de gebruikers van een leverancier in staat te stellen te communiceren met gebruikers van dezelfde of een andere leverancier of om toegang te krijgen tot diensten die door een andere leverancier worden aangeboden. Diensten kunnen worden verleend door de betrokken leveranciers of door een andere leverancier die toegang heeft tot het netwerk;
- d) “huurcircuit”: telecommunicatiediensten of -faciliteiten, met inbegrip van virtuele diensten, die capaciteit reserveren voor specifiek gebruik door of beschikbaarheid voor een gebruiker tussen twee of meer aangewezen punten;
- e) “grote aanbieder”: een aanbieder van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten die de voorwaarden voor deelneming (wat prijs en aanbod betreft) aan een relevante markt voor telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten door zijn controle over essentiële faciliteiten of door aanwending van een dergelijke marktpositie; in belangrijke mate kan beïnvloeden,
- f) “netwerkelement”: een voorziening of uitrusting die wordt gebruikt voor het leveren van een telecommunicatiedienst, met inbegrip van kenmerken, functies en mogelijkheden die door een dergelijke faciliteit of uitrusting worden aangeboden;
- g) “nummerportabiliteit”: de mogelijkheid voor abonnees die daarom verzoeken, om op dezelfde locatie in geval van een vaste lijn dezelfde telefoonnummers te houden, zonder dat de kwaliteit, de betrouwbaarheid of het gemak er onder leidt wanneer binnen dezelfde categorie leveranciers van openbare telecommunicatiediensten van leverancier wordt veranderd;

- h) “openbaar telecommunicatienetwerk”: elk telecommunicatienetwerk dat geheel of hoofdzakelijk wordt gebruikt voor het aanbieden van openbare telecommunicatiediensten tussen netwerkaansluitpunten;
- i) “openbare telecommunicatiedienst”: elke telecommunicatiedienst die in het algemeen aan het publiek wordt aangeboden;
- j) “abonnee”: een natuurlijke of rechtspersoon die partij is bij een overeenkomst met een aanbieder van openbare telecommunicatiediensten voor het verlenen van openbare telecommunicatiediensten;
- k) “telecommunicatie”: de transmissie en ontvangst van signalen via elektromagnetische middelen;
- l) “telecommunicatienetwerk”: de transmissiesystemen en in voorkomend geval de schakel- of routeringsapparatuur en andere middelen, met inbegrip van netwerkelementen die niet actief zijn, die het mogelijk maken signalen over te brengen en te ontvangen via draad, radiogolven, optische of andere elektromagnetische middelen;
- m) “regelgevende autoriteit voor telecommunicatie”: de instantie(s) die door een Partij belast is (zijn) met de regulering van onder deze onderafdeling vallende telecommunicatienetwerken en telecommunicatiediensten;
- n) “telecommunicatiedienst”: een dienst die geheel of hoofdzakelijk bestaat in de transmissie en ontvangst van signalen, met inbegrip van omroepsignalen, via telecommunicatienetwerken, met inbegrip van die welke voor omroep worden gebruikt, maar geen dienst waarbij met behulp van telecommunicatienetwerken en telecommunicatiediensten overgebrachte inhoud wordt geleverd of redactioneel wordt gecontroleerd;

- o) “universele dienst”: het minimale pakket aan diensten van een bepaalde kwaliteit dat op het grondgebied van een Partij of een onderverdeling daarvan tegen een betaalbare prijs beschikbaar moet worden gesteld voor alle gebruikers of voor een deel van de gebruikers, ongeacht hun geografische locatie, en
- p) “gebruiker”: elke persoon die gebruik maakt van een openbare telecommunicatiedienst.

ARTIKEL 10.48

Benaderingen van regelgeving

1. De Partijen erkennen het belang van concurrerende markten om een ruime keuze bij de levering van telecommunicatiediensten te bieden en het welzijn van de consument te verbeteren, en dat economische regelgeving wellicht niet nodig is wanneer er sprake is van daadwerkelijke en duurzame mededinging. De Partijen erkennen dan ook dat de behoefte aan regelgeving en de benaderingswijzen per markt verschillen, en dat een Partij mag bepalen hoe zij haar verplichtingen uit hoofde van deze onderafdeling nakomt.
2. In dit verband erkennen de Partijen dat elke Partij:
 - a) rechtstreeks regelgeving mag vaststellen, hetzij anticiperend op een kwestie die naar verwachting van de Partij kan ontstaan, hetzij om een reeds bestaande kwestie in de markt op te lossen;
 - b) mag vertrouwen op de marktwerking, met name voor marktsegmenten waar veel mededinging is of die lage toetredingsdrempels hebben, zoals diensten van verleners van telecommunicatiediensten die geen eigen netwerk hebben; of

- c) mag vertrouwen op regels inzake marktstructuur die de activiteiten van sommige aanbieders van telecommunicatiediensten die eigenaar zijn van netwerkfaciliteiten beperken, bijvoorbeeld door te eisen dat het aanbieden van wholesalediensten op niet-discriminerende basis geschiedt of door deelname aan een retailmarkt te verbieden, teneinde marktgedrag te waarborgen dat equivalent is aan dat van deelnemers aan een concurrerende markt.

3. Voor alle duidelijkheid: een Partij die overeenkomstig lid 2, punt b), van dit artikel afziet van regelgeven, blijft onderworpen aan de verplichtingen uit hoofde van deze onderafdeling. Niets in dit artikel belet een Partij om telecommunicatiediensten te reguleren.

ARTIKEL 10.49

Regelgevende autoriteit voor telecommunicatie

1. Elke Partij richt een regelgevende autoriteit voor telecommunicatie op of houdt die in stand welke:
 - a) juridisch gescheiden en functioneel onafhankelijk is van enige leverancier van telecommunicatienetwerken, telecommunicatiediensten of telecommunicatieapparatuur;
 - b) gebruik maakt van procedures en beslissingen uitvaardigt die onpartijdig zijn ten aanzien van alle marktdeelnemers;

- c) onafhankelijk handelt en geen instructies vraagt of aanvaardt van andere instanties met betrekking tot de uitoefening van de taken die haar bij wet zijn opgedragen om de verplichtingen van de artikelen 10.51 (Interconnectie), 10.52 (Toegang en gebruik), 10.53 (Beslechting van telecommunicatiegeschillen), 10.55 (Interconnectie met grote aanbieders) en 10.56 (Toegang tot essentiële faciliteiten van grote aanbieders) te handhaven;
- d) over voldoende bevoegdheden beschikt om de in punt c) bedoelde taken uit te voeren;
- e) de bevoegdheid heeft ervoor te zorgen dat aanbieders van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten haar op verzoek onverwijld alle informatie¹, met inbegrip van financiële informatie, verstrekken die nodig is om de in punt c) bedoelde taken uit te voeren, en
- f) haar bevoegdheden op transparante en tijdige wijze uitoefent.

2. Elke Partij ziet erop toe dat de door haar regelgevende autoriteit uit te voeren taken in een gemakkelijk toegankelijke en duidelijke vorm openbaar worden gemaakt, met name wanneer die taken aan meer dan één instantie zijn toegewezen.

3. Een Partij die de eigendom van of de zeggenschap over aanbieders van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten behoudt, zorgt voor een daadwerkelijke structurele scheiding tussen de regelgevende taken en met eigendom of zeggenschap verband houdende activiteiten.

¹ Elke Partij ziet erop toe dat haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie gevraagde informatie behandelt overeenkomstig de vertrouwelijkheidseisen.

4. Elke Partij ziet erop toe dat een gebruiker of leverancier van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten die gevolgen ondervindt van een besluit van haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie, beroep kan instellen bij een beroepsinstantie die onafhankelijk is van zowel de regelgevende autoriteit als andere betrokken partijen. In afwachting van de uitkomst van het beroep blijft de beslissing gehandhaafd, tenzij overeenkomstig het recht van de betrokken Partij voorlopige maatregelen worden toegekend.

ARTIKEL 10.50

Vergunning voor de verstrekking van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten

1. Indien een Partij een vergunning vereist voor de verstrekking van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten, maakt zij openbaar voor welke soorten telecommunicatiediensten een vergunning vereist is, alsmede alle vergunningscriteria, toepasselijke procedures en voorwaarden die in het algemeen met de vergunning verband houden.

2. Elke Partij streeft ernaar de verstrekking van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten zonder formele procedure toe te staan en de aanbieder toe te staan met het verstrekken van zijn telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten te beginnen zonder een besluit van haar regelgevende instantie voor telecommunicatie te moeten afwachten. Indien een Partij een formeel vergunningsbesluit verlangt, vermeldt zij een redelijke termijn die normaliter nodig is om een dergelijk besluit te verkrijgen en deelt zij dit op transparante wijze mee. De Partij tracht erop toe te zien dat het besluit binnen de gestelde termijn wordt genomen.

3. Elke Partij ziet erop toe dat alle vergunningscriteria of toepasselijke procedures, en alle verplichtingen of voorwaarden die worden opgelegd bij of die verband houden met een vergunning, objectief, transparant en niet-discriminerend zijn, verband houden met de verleende dienst en niet belastender zijn dan noodzakelijk is voor de soort dienst die wordt verleend.
4. Elke Partij ziet erop toe dat een aanvrager schriftelijk de redenen ontvangt voor de weigering of intrekking van een vergunning of voor het opleggen van specifieke voorwaarden aan de aanbieder. In dergelijke gevallen moet een aanvrager een recht tot het instellen van beroep bij een beroepsinstantie hebben.
5. Elke Partij ziet erop toe dat de aan aanbieders opgelegde administratieve vergoedingen objectief, transparant en niet-discriminerend zijn en in verhouding staan tot de administratieve kosten die redelijkerwijs worden gemaakt bij het beheer, de controle en de handhaving van de in deze onderafdeling vastgestelde verplichtingen¹.

ARTIKEL 10.51

Interconnectie

1. De Partijen erkennen dat over interconnectie in beginsel afspraken moeten worden gemaakt op basis van commerciële onderhandelingen tussen de betrokken aanbieders van de betrokken openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten.

¹ De administratieve vergoedingen omvatten geen betalingen voor het gebruik van schaarse hulpbronnen en verplichte bijdragen voor de verlening van een universele dienst.

2. Met het oog hierop ziet elke Partij erop toe dat een leverancier van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten op haar grondgebied het recht heeft en, op verzoek van een andere leverancier van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten, de plicht om te onderhandelen over interconnectie met het oog op het aanbieden van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten.

ARTIKEL 10.52

Toegang en gebruik

1. Elke Partij ziet erop toe dat alle onder de overeenkomst vallende ondernemingen of dienstverleners van de andere Partij op redelijke en niet-discriminerende¹ voorwaarden toegang krijgen tot en gebruik kunnen maken van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten. Deze verplichting wordt uitgevoerd, onder andere, in overeenstemming met de leden 2 tot en met 5 van dit artikel.

2. Elke Partij ziet erop toe dat onder de overeenkomst vallende ondernemingen of dienstverleners van de andere Partij toegang hebben tot en gebruik kunnen maken van alle openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten die binnen of over haar grenzen worden aangeboden, met inbegrip van particuliere huurlijnen, en zorgt er daartoe, met inachtneming van lid 5, voor dat het dergelijke ondernemingen en leveranciers is toegestaan om:

- a) eind- of andere apparatuur die met het openbare telecommunicatienetwerk verbonden is en die nodig is om hun diensten te verlenen, te kopen of te huren, en aan dat netwerk te koppelen;

¹ Voor de toepassing van dit artikel wordt onder de term “niet-discriminerend” verstaan: nationale behandeling en meestbegunstigingsbehandeling als bedoeld in de artikelen 10.6 (Nationale behandeling), 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling), 10.16 (Nationale behandeling), en 10.17 (Meestbegunstigingsbehandeling) alsmede onder voorwaarden die niet minder gunstig zijn dan die welke in soortgelijke situaties worden toegekend aan andere gebruikers van soortgelijke openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten.

- b) interconnectie tot stand te brengen tussen particuliere geleasede of in eigendom zijnde lijnen en openbare telecommunicatienetwerken of lijnen die worden geleased of eigendom zijn van een andere onder de overeenkomst vallende onderneming of dienstverlener, en
- c) exploitatieprotocollen van hun keuze te gebruiken, andere dan die welke noodzakelijk zijn om ervoor te zorgen dat de openbare telecommunicatienetwerken en openbare telecommunicatiediensten beschikbaar zijn.

3. Elke Partij ziet erop toe alle dienstverleners van de andere Partij openbare telecommunicatienetwerken en openbare telecommunicatiediensten kunnen gebruiken voor het verkeer van informatie op haar grondgebied en over haar grenzen heen, daarbij inbegrepen de interne bedrijfscommunicatie van die dienstverleners, en voor toegang tot informatie in gegevensbestanden of tot informatie die op andere wijze in machine-leesbare vorm is opgeslagen op het grondgebied van een van de Partijen.

4. Niettegenstaande lid 3 kan een Partij de nodige maatregelen nemen om de veiligheid en vertrouwelijkheid van de communicatie te waarborgen, mits die maatregelen niet worden toegepast op een wijze die hetzij een verkapte beperking van de handel in diensten of van het verrichten van enige andere door dit hoofdstuk bestreken economische activiteit, hetzij een middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie vormt.

5. Elke Partij ziet erop toe dat voor de toegang tot en het gebruik van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten uitsluitend voorwaarden worden gesteld die noodzakelijk zijn:

- a) ter vrijwaring van de verantwoordelijkheid als openbare instantie van leveranciers van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten en met name hun mogelijk om hun openbare telecommunicatiediensten ter beschikking te stellen, of

- b) ter bescherming van de technische integriteit van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten.

ARTIKEL 10.53

Beslechting van telecommunicatiegeschillen

1. Elke Partij ziet erop toe dat haar regelgevende autoriteit voor telecommunicatie, in geval van een geschil tussen aanbieders van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten in verband met rechten en verplichtingen die voortvloeien uit deze onderafdeling, en op verzoek van een van de bij het geschil betrokken partijen, binnen een redelijke termijn een bindend besluit neemt om het geschil op te lossen.
2. Elke Partij ziet erop toe dat een besluit van haar regelgevende instantie voor telecommunicatie openbaar wordt gemaakt, met inachtneming van de eisen inzake vertrouwelijkheid van bedrijfsinformatie, en dat de betrokken partijen een volledige motivering krijgen van de beslissing en het recht hebben beroep in te stellen als bedoeld in artikel 10.49 (Regelgevende autoriteit voor telecommunicatie), lid 4.
3. Elke Partij ziet erop toe dat de in de leden 1 en 2 bepaalde procedure geen van de betrokken partijen belet beroep in te stellen bij een rechterlijke instantie, overeenkomstig de wet- en regelgeving van de Partij.

ARTIKEL 10.54

Mededingingswaarborgen ten aanzien van grote aanbieders

Elke Partij stelt passende maatregelen vast of handhaaft deze, die voorkomen dat aanbieders van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten die, alleen of samen met anderen, grote aanbieders zijn, mededingingbeperkende praktijken toepassen of voortzetten. De mededingingbeperkende praktijken kunnen omvatten:

- a) het op mededingingbeperkende wijze toepassen van kruissubsidiëring;
- b) het op mededingingbeperkende wijze gebruiken van informatie van concurrenten, en
- c) het niet tijdig aan andere dienstverleners beschikbaar stellen van technische informatie over essentiële faciliteiten en van commercieel relevante informatie die deze dienstverleners voor het verlenen van hun diensten nodig hebben.

ARTIKEL 10.55

Interconnectie met grote aanbieders

1. Elke Partij ziet erop toe dat grote aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten interconnectie aanbieden op elk technisch haalbaar punt in het netwerk. Die interconnectie wordt verstrekt:
 - a) op niet-discriminatoire voorwaarden, onder meer wat betreft tarieven, technische normen en specificaties, waaronder kwaliteit en onderhoud, en met een kwaliteit die niet lager is dan die welke wordt geboden voor hun eigen soortgelijke diensten van een dergelijke grote aanbieder, voor soortgelijke diensten van dochterondernemingen of andere gelieerde ondernemingen;
 - b) binnen een redelijke termijn, op voorwaarden, inclusief tarieven en technische normen en specificaties, waaronder kwaliteit en onderhoud, die transparant, economisch redelijk en voldoende ontbundeld zijn, zodat de aanbieder niet hoeft te betalen voor netwerkelementen of -faciliteiten die hij voor de verlening van zijn diensten niet nodig heeft; en
 - c) op verzoek via extra aansluitpunten, in aanvulling op de aan de meeste gebruikers aangeboden netwerkaansluitpunten, tegen een vergoeding die gebaseerd is op de kosten voor het aanleggen van de noodzakelijke aanvullende faciliteiten.
2. Elke Partij ziet erop toe dat de procedures voor interconnectie met een grote leverancier algemeen worden bekendgemaakt.

3. Elke Partij ziet erop toe dat grote aanbieders op haar grondgebied hun interconnectieovereenkomsten of hun referentieoffertes voor interconnectie indien passend openbaar maken.

ARTIKEL 10.56

Toegang tot essentiële faciliteiten van grote aanbieders

Elke Partij ziet erop toe dat grote aanbieders op haar grondgebied hun essentiële faciliteiten tegen redelijke en niet-discriminerende voorwaarden ter beschikking stellen van aanbieders van telecommunicatienetwerken of telecommunicatiediensten met het oog op het aanbieden van openbare telecommunicatiediensten, behalve wanneer dat niet noodzakelijk is om daadwerkelijke mededinging tot stand te brengen op basis van de verzamelde feiten en de beoordeling van de markt door de regelgevende autoriteit voor telecommunicatie.

ARTIKEL 10.57

Schaarse middelen

1. Elke Partij ziet erop toe dat de toewijzing en verlening van gebruiksrechten voor schaarse middelen, met inbegrip van radiofrequentiespectrum, nummers en doorgangsrechten, geschiedt met gebruikmaking van procedures die objectief, tijdig, transparant en niet-discriminerend zijn en die aanvragen voor de gebruiksrechten van schaarse middelen niet ontmoedigen.

2. Elke Partij tracht rekening te houden met het algemeen belang, met inbegrip van de bevordering van de mededinging, en te vertrouwen op marktgebaseerde benaderingen, met inbegrip van mechanismen zoals veilingen, bij de toewijzing en verlening van gebruiksrechten voor radiofrequentiespectrum voor openbare telecommunicatiediensten.
3. Elke Partij ziet erop toe dat het huidige gebruik van toegewezen frequentiebanden algemeen bekend wordt gemaakt, maar een gedetailleerde vermelding van radiospectra die voor specifiek gebruik door de overheid zijn toegewezen, is niet vereist.
4. Maatregelen van een Partij voor de toewijzing en toekenning van spectra en voor het beheer van de frequenties, zijn op zichzelf niet in strijd met de artikelen 10.5 (Markttoegang) en 10.14 (Markttoegang). Elke Partij behoudt het recht maatregelen voor het vaststellen en toepassen van spectra en frequenties te treffen die tot gevolg kunnen hebben dat het aantal aanbieders van elektronische-communicatiediensten wordt beperkt, op voorwaarde dat dat geschiedt op een manier die overeenstemt met deze overeenkomst. Dat recht omvat de mogelijkheid om frequentiebanden toe te wijzen, rekening houdend met bestaande en toekomstige behoeften en spectrumbeschikbaarheid.

ARTIKEL 10.58

Universele dienst

1. Elke Partij heeft het recht vast te stellen welke universeledienstverplichtingen zij wenst te handhaven en te beslissen over het toepassingsgebied en de uitvoering ervan.

2. Elke Partij beheert de universeledienstverplichtingen op transparante, objectieve en niet-discriminerende wijze, die neutraal is ten aanzien van de mededinging en niet belastender is dan nodig voor het soort universele dienst dat door de Partij is gedefinieerd.
3. Indien een Partij een aanbieder van een universele dienst aanwijst, doet zij dit op een efficiënte, transparante en niet-discriminerende wijze die openstaat voor alle aanbieders van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten.
4. Indien een Partij besluit een aanbieder van een universele dienst te compenseren, ziet zij erop toe dat die compensatie niet hoger is dan de nettokosten die door de universeledienstverplichting worden veroorzaakt.

ARTIKEL 10.59

Nummerportabiliteit

Elke Partij ziet erop toe voor dat aanbieders van openbare telecommunicatiediensten nummerportabiliteit aanbieden tegen redelijke voorwaarden.

ARTIKEL 10.60

Vertrouwelijkheid van informatie

1. Elke Partij ziet erop toe dat aanbieders die bij onderhandelingen over regelingen op grond van de artikelen 10.51 (Interconnectie), 10.52 (Toegang en gebruik), 10.55 (Interconnectie met grote aanbieders) en 10.56 (Toegang tot essentiële faciliteiten van grote aanbieders) informatie van een andere aanbieder ontvangen, dergelijke informatie uitsluitend gebruiken voor het doel waarvoor die is verstrekt en de vertrouwelijkheid van de doorgegeven of opgeslagen informatie te allen tijde eerbiedigen.¹
2. Elke Partij neemt of handhaaft maatregelen ter bescherming van de vertrouwelijkheid van communicatie en daarmee verband houdende verkeersgegevens die bij het gebruik van openbare telecommunicatienetwerken of openbare telecommunicatiediensten worden doorgegeven, op een wijze die niet-discriminerend is en de levering van telecommunicatiediensten niet onnodig beperkt.

ARTIKEL 10.61

Connectiviteit op het gebied van telecommunicatie

De Partijen erkennen het belang van de beschikbaarheid en het gebruik van netwerken met zeer hoge capaciteit en van hoogwaardige telecommunicatiediensten, ook in landelijke en afgelegen gebieden, als middel om personen en bedrijven in staat te stellen toegang te krijgen tot de voordelen van handel.

¹ Voor alle duidelijkheid: een Partij kan aan deze verplichting voldoen door de tenuitvoerlegging van geheimhoudingsovereenkomsten tussen leveranciers mogelijk te maken.

ONDERAFDELING 5

FINANCIËLE DIENSTEN

ARTIKEL 10.62

Toepassingsgebied

1. Deze onderafdeling is van toepassing op maatregelen van een Partij die gevolgen hebben voor de verlening van financiële diensten. Deze onderafdeling is niet van toepassing op de niet-conforme aspecten van maatregelen die zijn vastgesteld of die worden gehandhaafd in de zin van artikel 10.10 (Niet-conforme maatregelen) of 10.18 (Niet-conforme maatregelen).
2. Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt onder “activiteit verricht in de uitoefening van overheidsgezag”, als gedefinieerd in artikel 10.3 (Definities), punt a), verstaan:
 - a) een activiteit van een centrale bank, monetaire autoriteit of andere openbare entiteit voor de uitvoering van het monetaire of wisselkoersbeleid;
 - b) een activiteit in het kader van een wettelijk stelsel van sociale zekerheid of een wettelijke pensioenregeling, en
 - c) andere activiteiten die door een openbare entiteit worden verricht voor rekening van of met de garantie van of met gebruikmaking van de financiële middelen van de Partij of haar openbare entiteiten.

3. Indien een Partij toestaat dat een in lid 2, punt b) of c), van dit artikel genoemde activiteiten door zijn verleners van financiële diensten in mededinging met een openbare entiteit of verlener van financiële diensten wordt uitgevoerd, die activiteiten onder “dienst”, als gedefinieerd in artikel 10.3 (Definities), punt m), vallen.

4. Artikel 10.3 (Definities), punt a), is niet van toepassing op financiële diensten die door deze onderafdeling worden bestreken.

ARTIKEL 10.63

Definities

Voor de toepassing van deze onderafdeling en van de afdelingen B (Liberalisering van investeringen), C (Grensoverschrijdende handel in diensten), D (Toegang en tijdelijk verblijf van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden) en onderafdeling 1 (Interne regelgeving) van afdeling E (Regelgevingskader) van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “financiële dienst” : elke dienst van financiële aard, aangeboden door een verlener van financiële diensten van een Partij. Financiële diensten omvatten alle verzekeringen en aanverwante diensten en bankdiensten en andere financiële diensten (behalve verzekeringen). Financiële diensten omvatten de volgende activiteiten:
 - i) verzekeringen en daarmee verband houdende diensten:
 - A) directe verzekering (met inbegrip van medeverzekering):
 - 1) levensverzekering, en

- 2) schadeverzekering;

- B) herverzekering en retrocessie;

- C) verzekeringsbemiddeling, zoals diensten van makelaars en agenten, en

- D) hulpdiensten in de verzekeringssector, zoals diensten van adviseurs en actuarissen en diensten in verband met risicobeoordeling en de afwikkeling van claims;

- ii) bankdiensten en andere financiële diensten (behalve verzekeringen):
 - A) aanvaarding van deposito's en andere terugbetaalbare fondsen van het publiek;

 - B) alle soorten leningen, waaronder consumentenkrediet en hypotheekleningen, factoring en financiering van commerciële transacties;

 - C) financiële leasing;

 - D) alle diensten in verband met het betalingsverkeer en de overmaking van geld, waaronder creditcards, betaalkaarten, debetkaarten, reischeques en bankwissels;

 - E) verlenen van garanties en stellen van borgtochten;

- F) transacties voor eigen rekening of voor rekening van cliënten, op de beurs, op de onderhandse markt of anderszins, ten aanzien van:
- 1) geldmarktinstrumenten (met inbegrip van cheques, effecten en depositocertificaten);
 - 2) deviezen;
 - 3) derivaten, met inbegrip van termijninstrumenten en opties;
 - 4) wisselkoers- en rentetariefinstrumenten, waaronder producten als swaps en rentetermijncontracten;
 - 5) verhandelbare effecten, en
 - 6) andere verhandelbare instrumenten en financiële activa, met inbegrip van ongemunt goud en zilver;
- G) deelneming in de uitgifte van alle soorten effecten, met inbegrip van garantieverlening en plaatsing in de hoedanigheid van agent (openbaar dan wel particulier) en verlening van diensten in verband met die uitgiften;
- H) geldmakelaarsdiensten;

- D) beheer van activa, zoals beheer van contanten of portefeuillebeheer, alle vormen van beheer van collectieve investeringen, beheer van pensioenfondsen, diensten aangaande bewaarneming, depositodiensten en fiduciaire diensten;
 - J) betalings- en compensatiediensten in verband met financiële activa, met inbegrip van effecten, derivaten en andere verhandelbare instrumenten;
 - K) verstrekking en doorgifte van financiële informatie en verwerking van financiële gegevens en daarop betrekking hebbende software, en
 - L) advies- en bemiddelingsdiensten en andere ondersteunende financiële diensten met betrekking tot alle bij de onder A) tot en met K) vermelde activiteiten, met inbegrip van kredietonderzoek en -analyse, onderzoek en advies aangaande investeringen en beleggingen, en advies over overnames, bedrijfsreorganisaties en strategieën;
- b) “verlener van financiële diensten”: een natuurlijke of rechtspersoon van een Partij die financiële diensten aanbiedt of verleent, met uitzondering van openbare entiteiten;
- c) “openbare entiteit”:
- i) een overheid, centrale bank of monetaire autoriteit van een Partij, of een instantie die eigendom is van een Partij of onder zeggenschap staat van een Partij en die zich in hoofdzaak bezighoudt met de uitvoering van overheidstaken of activiteiten voor overheidsdoeleinden, met uitzondering van entiteiten die zich in hoofdzaak bezighouden met het verlenen van financiële diensten op commerciële basis, of

- ii) een particuliere instantie, wanneer die taken vervult die normalerwijze door een centrale bank of monetaire autoriteit worden vervuld;
- d) “nieuwe financiële dienst”: een dienst van financiële aard, met inbegrip van diensten in verband met bestaande of nieuwe producten of de wijze waarop een product wordt geleverd, die niet wordt verleend door verleners van financiële diensten op het grondgebied van de ene Partij, maar die wel wordt verleend op het grondgebied van de andere Partij; en
- e) “zelfregulerende organisatie”: elk niet-gouvernementeel orgaan, met inbegrip van effecten- of termijnbeurzen of effecten- of termijnmarkten, verrekenkantoren, andere organisaties of verenigingen dat op grond van de wetgeving of een delegatie van de centrale, regionale of lokale overheden of autoriteiten een regulerende of toezichhoudende bevoegdheid uitoefent ten aanzien van verleners van financiële diensten, voor zover van toepassing.

ARTIKEL 10.64

Prudentiële uitzonderingsbepaling

1. Niets in deze overeenkomst staat eraan in de weg dat een Partij prudentiële maatregelen vaststelt of handhaaft, zoals:
 - a) de bescherming van investeerders, spaarders, polishouders of personen aan wie een verlener van financiële diensten een fiduciair recht verschuldigd is, of
 - b) het verzekeren van de integriteit en de stabiliteit van het financiële systeem van een Partij.

2. Indien dergelijke maatregelen strijdig zijn met deze overeenkomst, mogen zij niet worden gebruikt om de verbintenissen of verplichtingen van een Partij uit hoofde van deze overeenkomst te ontduiken.

ARTIKEL 10.65

Openbaarmaking van informatie

Geen van de bepalingen van deze Overeenkomst mag zo worden uitgelegd dat zij een Partij ertoe verplicht informatie bekend te maken betreffende de zaken en rekeningen van individuele klanten of vertrouwelijke of gepatenteerde informatie die in het bezit is van openbare entiteiten.

ARTIKEL 10.66

Internationale normen

1. Elke Partij streeft ernaar dat internationaal overeengekomen normen voor de regelgeving en het toezicht in de financiële dienstensector en voor de strijd tegen belastingfraude en -ontwijking in de financiële dienstensector op haar grondgebied worden uitgevoerd en toegepast. Tot die internationaal overeengekomen normen behoren de normen die zijn aangenomen door de G20, de Raad voor financiële stabiliteit, het Bazels Comité voor banktoezicht en met name de *Core Principles for Effective Banking Supervision*, de *International Association of Insurance Supervisors* en met name de *Insurance Core Principles*, de Internationale Organisatie van Effectentoezichthouders en met name haar *Objectives and Principles of Securities Regulation*, de *Financial Action Task Force* en het *Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes*.

2. De Partijen streven ernaar samen te werken en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van internationale normen.

ARTIKEL 10.67

Financiële diensten die nieuw zijn op het grondgebied van een Partij

1. Elke Partij staat op haar grondgebied gevestigde verleners van financiële diensten van de andere Partij toe nieuwe financiële diensten te verlenen waarvoor de Partij haar eigen verleners van financiële diensten overeenkomstig haar interne wetgeving onder soortgelijke omstandigheden toestemming zou geven, mits de introductie van de nieuwe financiële dienst geen wijziging van een bestaande wet of de vaststelling van nieuwe wetgeving of een wetswijziging vereist. Dat geldt niet voor filialen van financiële dienstverleners van de andere Partij die op het grondgebied van een Partij gevestigd zijn.

2. Een Partij kan de institutionele en rechtsvorm vaststellen waarin de nieuwe financiële dienst kan worden verleend en kan de verlening van een dergelijke dienst aan een vergunningsplicht onderwerpen. Wanneer een vergunning vereist is, wordt hieromtrent binnen een redelijke termijn een besluit genomen en een vergunning kan uitsluitend worden geweigerd om prudentiële redenen.

ARTIKEL 10.68

Zelfregulerende organisaties

Indien een Partij lidmaatschap van, deelname aan of toegang tot een zelfregulerende organisatie vereist opdat verleners van financiële diensten van de andere Partij financiële diensten op of naar het grondgebied van de eerstgenoemde Partij kunnen verlenen, ziet de Partij erop toe dat de verplichtingen uit hoofde van de artikelen 10.6 (Nationale behandeling), 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling), 10.16 (Nationale behandeling) en 10.17 (Meestbegunstigingsbehandeling) door die zelfregulerende organisatie worden nageleefd.

ARTIKEL 10.69

Clearing- en betalingssystemen

Onder voorwaarden van nationale behandeling verschaft elke Partij aan op haar grondgebied gevestigde verleners van financiële diensten van de andere Partij toegang tot verrekenings- en betalingssystemen van openbare entiteiten, alsmede tot voor de normale bedrijfsvoering beschikbare officiële financierings- en herfinancieringsfaciliteiten. Dit artikel verleent geen toegang tot de kredietfaciliteiten in laatste instantie van de Partij.

ONDERAFDELING 6

INTERNATIONALE ZEEVERVOERSDIENSTEN

ARTIKEL 10.70

Toepassingsgebied en definities

1. Deze onderafdeling bevat de beginselen van het regelgevingskader voor de verlening van internationale zeevervoerdiensten op grond van de afdelingen B (Liberalisering van investeringen), C (Grensoverschrijdende handel in diensten) en D (Toegang en tijdelijk verblijf van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden) van dit hoofdstuk, en is van toepassing op maatregelen van een Partij die gevolgen hebben voor handel in internationale zeevervoerdiensten. Deze onderafdeling is niet van toepassing op de niet-conforme aspecten van maatregelen die zijn vastgesteld of die worden gehandhaafd in de zin van artikel 10.10 (Niet-conforme maatregelen) of 10.18 (Niet-conforme maatregelen).

2. Voor de toepassing van deze onderafdeling en de afdelingen B (Liberalisering van investeringen), C (Grensoverschrijdende handel in diensten) en D (Toegang en tijdelijk verblijf van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden) van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:
 - a) “diensten in verband met de opslag van containers”: de opslag van containers op haventerreinen of verder landinwaarts, om deze te laden of te lossen, te repareren en gereed te maken voor verzending;

- b) “in- en uitklaring”: de afhandeling van douaneformaliteiten namens een derde met betrekking tot de in-, uit- of doorvoer van vracht, ongeacht of deze dienst de hoofdactiviteit van de dienstverlener is of een gebruikelijke aanvulling op diens hoofdactiviteit;
- c) “vervoer van deur tot deur of multimodaal vervoer”: het vervoer van vracht met behulp van meer dan één wijze van vervoer en dat een internationaal traject over zee omvat, met een enkel vervoersdocument;
- d) “feederdiensten”: het voorafgaande en verder vervoer over zee van internationale vracht, met inbegrip van containervervoer, bulk- en droge of vloeibare bulkgoederen, tussen havens op het grondgebied van een Partij, mits die internationale vracht onderweg is, dat wil zeggen naar een bestemming of afkomstig is uit een laadhaven buiten het grondgebied van die Partij;
- e) “expediteursdiensten”: de activiteit waarbij namens een verzender de verscheping wordt georganiseerd en gevolgd, door vervoersdiensten en aanverwante diensten te contracteren, documenten op te stellen en bedrijfsinformatie te verschaffen;
- f) “internationale vracht”: vracht die wordt vervoerd tussen een haven van een Partij en een haven van de andere Partij of van een derde land, of tussen havens van verschillende lidstaten;
- g) “internationale zeevervoersdiensten”: het vervoer van passagiers of vracht door zeeschepen tussen een haven van de ene Partij en een haven van de andere Partij of van een derde land, met inbegrip van het rechtstreeks sluiten van contracten met aanbieders van andere vervoersdiensten, teneinde het vervoer van deur tot deur of multimodaal vervoer onder één vervoersdocument te dekken, maar niet het recht om die andere vervoersdiensten te verlenen;

- h) “diensten van scheepsagenten”: activiteiten waarbij de zakelijke belangen van een of meer scheepvaartlijnen of scheepvaartmaatschappijen binnen een bepaald geografisch gebied door een agent worden behartigd voor de volgende doeleinden:
 - i) marketing en verkoop van zeevervoer- en aanverwante diensten, van de prijsopgave tot de facturering, alsmede het afgeven van vrachtbrieven namens de maatschappijen, het kopen en weer verkopen van de nodige aanverwante diensten, het opstellen van documenten en het verschaffen van bedrijfsinformatie;
 - ii) het optreden namens de maatschappijen, het organiseren van de afroep van aanvragen om scheepsruimte of, indien nodig, het overnemen van vracht;
- i) “hulpdiensten voor zeevervoer”: behandeling van zeevracht, in- en uitklaring, diensten in verband met de opslag van containers, diensten van scheepsagenten en maritieme expediteursdiensten; en
- j) “behandeling van zeevracht”: activiteiten van stuwadoorsbedrijven en terminalexploitanten, maar zonder de directe activiteiten van dokwerkers, wanneer dezen niet door de stuwadoorsbedrijven of terminalexploitanten zelf in dienst zijn genomen. De hier bedoelde activiteiten omvatten de organisatie van en het toezicht op:
 - i) het laden of lossen van schepen;
 - ii) het vastsjorren of losmaken van vracht, en

- iii) het in ontvangst nemen of afleveren en bewaken van vracht vóór verzending of na lossing.

ARTIKEL 10.71

Verplichtingen

1. Elke Partij draagt zorg voor onbeperkte toegang tot de markten voor internationaal zeevervoer en de internationale zeehandel op commerciële en niet-discriminerende grondslag door:
 - a) aan schepen die de vlag van de andere Partij voeren of die worden geëxploiteerd door dienstverleners van de andere Partij, een behandeling te verlenen die niet minder gunstig is dan die welke aan haar eigen schepen wordt verleend, onder meer ten aanzien van:
 - i) haventoeegang;
 - ii) het gebruik van infrastructuur en diensten van havens;
 - iii) het gebruik van hulpdiensten voor zeevervoer;
 - iv) daarmee verband houdende vergoedingen en heffingen, en
 - v) douanefaciliteiten en de toewijzing van aanlegplaatsen en voorzieningen voor het laden en lossen;

- b) toe te staan dat verleners van diensten voor internationaal zeevervoer van de andere Partij op haar grondgebied een onderneming vestigen en exploiteren onder voorwaarden die niet minder gunstig zijn dan die welke zij aan haar eigen dienstverleners toekent;
- c) toe te staan dat verleners van diensten voor internationaal zeevervoer van de andere Partij op redelijke en niet-discriminatoire voorwaarden gebruik kunnen maken van de volgende diensten in haar havens: loodsen; hulp van duw- en sleepboten; bevoorrading; levering van brandstof en water; ophalen en verwerking van afval; kapiteinsdiensten; navigatiehulp; faciliteiten voor noodreparaties; verankering; diensten in verband met aan- en afmeren, en diensten vanaf de wal die essentieel zijn voor het functioneren van een schip, waaronder communicatie, water- en elektriciteitsvoorziening;
- d) toe te staan dat verleners van internationale zeevervoersdiensten van de andere Partij, onder voorbehoud van toestemming van de bevoegde autoriteit, indien van toepassing, lege containers in eigendom of geleased, die niet tegen betaling als vracht worden vervoerd, tussen havens van Nieuw-Zeeland of tussen havens van een lidstaat kunnen herplaatsen, en
- e) toe te staan dat verleners van internationale zeevervoersdiensten van de andere Partij feederdiensten verlenen tussen havens van Nieuw-Zeeland of tussen havens van een lidstaat, onder voorbehoud van de toestemming van de bevoegde autoriteit, indien van toepassing.

2. De Partijen verbinden zich ertoe bij de toepassing van lid 1, punten a) en b):

- a) in toekomstige overeenkomsten met derde landen geen vrachtverdelingsregelingen op te nemen met betrekking tot internationale zeevervoerdiensten, met inbegrip van het vervoer van droge of vloeibare bulkladingen en het lijnverkeer;

- b) binnen een redelijke termijn bestaande vrachtverdelingsregelingen als bedoeld in punt a), die in eerdere overeenkomsten bestonden, te beëindigen, en
- c) geen administratieve, technische of andere maatregelen vast te stellen of te handhaven die een verkapte beperking zouden kunnen vormen of die willekeurige of ongerechtvaardigde discriminerende gevolgen zouden kunnen hebben voor het vrij verrichten van diensten in het internationale zeevervoer, in soortgelijke omstandigheden.

HOOFDSTUK 11

KAPITAALVERKEER, BETALINGEN EN OVERMAKINGEN

ARTIKEL 11.1

Betalingen en overmakingen

Elke Partij staat in vrij converteerbare valuta en overeenkomstig relevante bepalingen van de Artikelen der Overeenkomst betreffende het Internationale Monetaire Fonds alle betalingen en overmakingen toe in verband met transacties op de lopende rekening van de betalingsbalans die binnen het toepassingsgebied van deze overeenkomst vallen.

ARTIKEL 11.2

Kapitaalverkeer

Elke Partij staat met betrekking tot verrichtingen op de kapitaalrekening en de financiële rekening van de betalingsbalans het vrije verkeer van kapitaal toe met het oog op de liberalisering van investeringen en andere transacties als bedoeld in hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen).

ARTIKEL 11.3

Toepassing van wet- en regelgeving met betrekking tot kapitaalverkeer, betalingen en overmakingen

1. De artikelen 11.1 (Betalingen en overmakingen) en 11.2 (Kapitaalverkeer) kunnen niet aldus worden uitgelegd dat zij een Partij beletten om haar wet- en regelgeving toe te passen met betrekking tot:
 - a) faillissement, insolventie of bescherming van de rechten van crediteuren;
 - b) de uitgifte van, de handel in of de verhandeling van effecten, derivaten zoals futures of opties, of andere financiële instrumenten;
 - c) financiële verslaglegging of registratie van kapitaalstromen, betalingen of overmakingen indien dat noodzakelijk is ter ondersteuning van de rechtshandhavings- of de financiële-regelgevingsautoriteiten;
 - d) overtredingen of misdrijven, misleidende of frauduleuze praktijken;

- e) waarborgen dat wordt voldaan aan beschikkingen of uitspraken in gerechtelijke of administratieve procedures, of
 - f) socialezekerheidsregelingen, wettelijke pensioenregelingen of verplichte spaarregelingen.
2. Een partij past de in lid 1 bedoelde wet- en regelgeving niet op willekeurige of discriminerende wijze toe of op een wijze die een verkapte beperking van kapitaalverkeer, betalingen of overmakingen zou vormen.

HOOFDSTUK 12

DIGITALE HANDEL

AFDELING A

ALGEMENE BEPALINGEN

ARTIKEL 12.1

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op maatregelen van een Partij die de handel langs elektronische weg beïnvloeden.

2. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op:
- a) audiovisuele diensten;
 - b) informatie die door of namens een Partij wordt gehouden of verwerkt, of maatregelen met betrekking tot dergelijke informatie, met inbegrip van maatregelen in verband met het verzamelen ervan, en
 - c) door Nieuw-Zeeland vastgestelde of gehandhaafde maatregelen die het noodzakelijk acht ter bescherming of bevordering van de rechten, belangen, plichten en verantwoordelijkheden van Māori¹ met betrekking tot aangelegenheden die onder dit hoofdstuk vallen, waaronder maatregelen ter nakoming van de verplichtingen van Nieuw-Zeeland uit hoofde van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi, mits dergelijke maatregelen niet worden gebruikt als middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie van personen van de andere Partij of als verkapte beperking van de handel die langs elektronische weg mogelijk wordt gemaakt. Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) is niet van toepassing op de interpretatie van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi, met inbegrip van de aard van de daaruit voortvloeiende rechten en verplichtingen.

ARTIKEL 12.2

Definities

1. Op dit hoofdstuk zijn de definities van artikel 10.3 (Definities) van hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen) van toepassing.

¹ Voor alle duidelijkheid: de rechten, belangen, plichten en verantwoordelijkheden van Māori omvatten die met betrekking tot mātauranga Māori.

2. De definitie van de term “openbare telecommunicatiedienst” in artikel 10.47 (Definities), punt i), is van toepassing op dit hoofdstuk.

3. Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:
 - a) “consument”: iedere natuurlijke persoon die voor andere dan professionele doeleinden gebruik maakt van een openbare telecommunicatiedienst;

 - b) “digitale aanbesteding”: aanbesteding langs elektronische weg;

 - c) “directmarketingcommunicatie”: elke vorm van commerciële reclame waarbij een persoon via een openbare telecommunicatiedienst rechtstreeks aan een gebruiker marketingboodschappen meedeelt, met inbegrip van elektronische post en tekst- en multimedial berichten (SMS en MMS);

 - d) “elektronische authenticatie”: een elektronisch verificatieproces dat of een verificatiehandeling die de bevestiging mogelijk maakt van:
 - i) de elektronische identificatie van een persoon; of

 - ii) de herkomst en integriteit van gegevens in elektronische vorm;

 - e) “elektronische facturering” of “e-facturering”: de geautomatiseerde opstelling, uitwisseling en verwerking van facturen tussen leveranciers en afnemers in een gestructureerde digitale vorm;

- f) “elektronisch zegel”: door een rechtspersoon gebruikte gegevens in elektronische vorm die gehecht zijn aan of logisch verbonden zijn met andere gegevens in elektronische vorm en die worden gebruikt om de oorsprong en integriteit van die andere gegevens te waarborgen;
- g) “elektronische handtekening”: gegevens in elektronische vorm die gehecht zijn aan of logisch verbonden zijn met andere gegevens in elektronische vorm die:
 - i) kunnen worden gebruikt om de ondertekenaar te identificeren ten opzichte van de andere gegevens in elektronische vorm, en
 - ii) door een ondertekenaar worden gebruikt om zich akkoord te verklaren met de andere gegevens in elektronische vorm¹;
- h) “internettoegangsdienst”: een openbare telecommunicatiedienst die toegang tot het internet biedt en derhalve connectiviteit met vrijwel alle eindpunten van het internet, ongeacht de gebruikte netwerktechnologie en eindapparatuur;
- i) “persoonsgegevens”: informatie over een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon;
- j) “handelsadministratiedocument”: een door een Partij afgegeven of gecontroleerd formulier dat in verband met de in- of uitvoer van goederen moet worden ingevuld door of voor een importeur of exporteur, en
- k) “gebruiker”: een persoon die gebruik maakt van een openbare telecommunicatiedienst.

¹ Voor alle duidelijkheid: niets in deze definitie belet een Partij meer rechtsgevolgen toe te kennen aan een elektronische handtekening die aan bepaalde vereisten voldoet, zoals het aangeven dat de gegevens niet zijn gewijzigd of het verifiëren van de identiteit van de ondertekenaar.

ARTIKEL 12.3

Recht om regelgeving vast te stellen

De Partijen herbevestigen het recht van elke Partij om op hun respectieve grondgebied regelgeving vast te stellen ter verwezenlijking van legitieme beleidsdoelstellingen, zoals de bescherming van het leven of de gezondheid van mensen, dieren of planten, sociale diensten, openbaar onderwijs, veiligheid, het milieu, met inbegrip van klimaatverandering, openbare zeden, sociale of consumentenbescherming, dierenwelzijn, privacy en gegevensbescherming, de bevordering en bescherming van culturele diversiteit en, in het geval van Nieuw-Zeeland, de bevordering en bescherming van de rechten, belangen, plichten en verantwoordelijkheden van de Māori.

AFDELING B

GRENSOVERSCHRIJDENDE GEGEVENSSTROMEN EN BESCHERMING VAN PERSOONSgegevens

ARTIKEL 12.4

Grensoverschrijdende gegevensstromen

1. De Partijen verbinden zich ertoe grensoverschrijdende gegevensstromen te waarborgen om de handel in de digitale economie te vergemakkelijken, en zij erkennen dat elke Partij haar eigen wettelijke voorschriften op dit gebied kan hebben.

2. Daartoe mag een Partij grensoverschrijdende gegevensstromen die tussen de Partijen plaatsvinden in het kader van door dit hoofdstuk bestreken activiteiten, niet beperken door:

- a) het gebruik van computerfaciliteiten of netwerkelementen op haar grondgebied te vereisen voor gegevensverwerking, onder meer door het gebruik van computerfaciliteiten of netwerkelementen op te leggen die op het grondgebied van de Partij zijn gecertificeerd of goedgekeurd;
- b) de gegevenslokalisatie op haar grondgebied te vereisen;
- c) de opslag of verwerking van gegevens op het grondgebied van de andere Partij te verbieden, of
- d) de grensoverschrijdende overdracht van gegevens afhankelijk te stellen van het gebruik van computerfaciliteiten of netwerkelementen op haar grondgebied of van vereisten inzake lokalisatie op haar grondgebied.

3. Voor alle duidelijkheid: de Partijen komen overeen dat niets in dit artikel hun belet maatregelen vast te stellen of te handhaven overeenkomstig artikel 25.1 (Algemene uitzonderingen) ter verwezenlijking van de daarin genoemde doelstellingen van overheidsbeleid, die voor de toepassing van dit artikel in voorkomend geval zodanig worden geïnterpreteerd dat rekening wordt gehouden met de evolutieve aard van de digitale technologieën. De vorige zin laat de toepassing van andere uitzonderingen in deze overeenkomst op dit artikel onverlet.

4. De Partijen evalueren de tenuitvoerlegging van dit artikel voortdurend en beoordelen de werking ervan binnen drie jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst, tenzij zij anders overeenkomen. Een Partij kan de andere Partij te allen tijde voorstellen dit artikel te herzien. Een dergelijk voorstel wordt in welwillende overweging genomen.

5. In het kader van de in lid 4 bedoelde evaluatie en naar aanleiding van de publicatie van het “Wai 2522-rapport” van het Waitangi Tribunal van 19 november 2021, geldt voor Nieuw-Zeeland:

- a) dat het opnieuw zijn duurzame vermogen bevestigt om de belangen van Māori uit hoofde van deze overeenkomst te ondersteunen en te bevorderen, en
- b) dat het zijn voornemen bevestigt om Māori te betrekken bij het erop toezien dat met betrekking tot de in lid 4 bedoelde evaluatie rekening wordt gehouden met de voortdurende noodzaak voor Nieuw-Zeeland om de Māori te steunen bij de uitoefening van hun rechten en inzake hun belangen, en om zijn verantwoordelijkheden uit hoofde van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi en de beginselen ervan te nemen.

ARTIKEL 12.5

Bescherming van persoonsgegevens en persoonlijke levenssfeer

1. Elke Partij erkent dat de bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer een grondrecht is en dat strenge normen in dit verband bijdragen tot het versterken van het vertrouwen van de consument in de digitale handel.
2. Elke Partij kan maatregelen vaststellen of handhaven die zij passend acht om de bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer te waarborgen, onder meer door de vaststelling en toepassing van regels inzake de grensoverschrijdende doorgifte van persoonsgegevens. Niets in deze overeenkomst doet afbreuk aan de bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer die door de respectieve maatregelen van de Partijen wordt geboden.

3. Elke Partij stelt de andere Partij in kennis van de in lid 2 bedoelde maatregelen die zij vaststelt of handhaaft.

4. Elke Partij publiceert informatie over de bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer die zij biedt aan gebruikers van digitale handel, met inbegrip van:

- a) welke rechtswegen er openstaan in het geval van een inbreuk op de bescherming van persoonsgegevens of de persoonlijke levenssfeer als gevolg van digitale handel, en
- b) richtsnoeren en andere informatie over de naleving door bedrijven van de toepasselijke wettelijke voorschriften ter bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer.

AFDELING C

BIJZONDERE BEPALINGEN

ARTIKEL 12.6

Douanerechten op elektronische transmissies

1. Een Partij heft geen douanerechten op elektronische transmissies tussen een persoon van de ene Partij en een persoon van de andere Partij.

2. Voor alle duidelijkheid: lid 1 belet een Partij niet interne belastingen, vergoedingen of andere heffingen op elektronische transmissies op te leggen, mits deze belastingen, vergoedingen of andere heffingen worden opgelegd op een wijze die in overeenstemming is met deze overeenkomst.

ARTIKEL 12.7

Geen voorafgaande vergunning

1. De Partijen streven ernaar om geen voorafgaande vergunning of een ander vereiste met gelijke werking als voorwaarde te stellen voor het verlenen van diensten langs elektronische weg.
2. Lid 1 doet geen afbreuk aan vergunningstelsels die niet specifiek en uitsluitend betrekking hebben op langs elektronische weg verleende diensten, en aan regels op het gebied van de telecommunicatie.

ARTIKEL 12.8

Sluiting van contracten langs elektronische weg

Tenzij in haar wet- en regelgeving anders is bepaald, ziet elke Partij erop toe dat:

- a) contracten langs elektronische weg kunnen worden gesloten;

- b) aan overeenkomsten niet hun rechtskracht, geldigheid of uitvoerbaarheid wordt ontnomen louter op grond van het feit dat de overeenkomst langs elektronische weg is gesloten, en
- c) er geen andere belemmeringen voor het gebruik van elektronische overeenkomsten in het leven worden geroepen of in stand worden gehouden.

ARTIKEL 12.9

Elektronische authenticatie

1. Een Partij ontkent niet het rechtsgevolg of de toelaatbaarheid als bewijsmiddel in gerechtelijke procedures van een elektronisch document, een elektronische handtekening, een elektronisch zegel of de authenticatiegegevens die het resultaat zijn van elektronische authenticatie, louter op grond van het feit dat deze in elektronische vorm zijn, tenzij er sprake is van in omstandigheden ten aanzien waarvan er in haar wet- en regelgeving anders is bepaald,
2. Een Partij mag niet overgaan tot de vaststelling of handhaving van maatregelen die:
 - a) Partijen bij een elektronische transactie verbieden om onderling de meest geschikte elektronische authenticatiemethode voor hun elektronische transactie te bepalen, of
 - b) verhinderen dat Partijen bij een elektronische transactie aan gerechtelijke en administratieve instanties kunnen aantonen dat het gebruik van elektronische authenticatie bij die transactie aan de toepasselijke wettelijke vereisten voldoet.

3. Niettegenstaande lid 2 kan een Partij eisen dat voor een bepaalde categorie elektronische transacties de methode van elektronische authenticatie:

- a) wordt gecertificeerd door een overeenkomstig de wetgeving van die Partij geaccrediteerde autoriteit, of
- b) voldoet aan bepaalde objectieve, transparante en niet-discriminerende prestatienormen die uitsluitend betrekking hebben op de specifieke kenmerken van de betrokken categorie elektronische transacties.

4. Voor zover in haar wet- of regelgeving bepaald, past een Partij de leden 1 tot en met 3 toe op andere elektronische processen of middelen om elektronische transacties te vergemakkelijken of mogelijk te maken, zoals elektronische tijdstempels of diensten voor elektronisch aangetekende bezorging.

ARTIKEL 12.10

Elektronische facturering

1. De Partijen erkennen het belang van normen voor e-facturering als een essentieel element van digitale aanbestedingssystemen ter ondersteuning van de interoperabiliteit en de digitale handel, en erkennen dat dergelijke systemen ook kunnen worden gebruikt voor elektronische transacties tussen bedrijven onderling en tussen ondernemingen en consumenten.

2. Elke Partij ziet erop toe dat de uitvoering van maatregelen in verband met e-facturering binnen haar jurisdictie zodanig is dat deze de grensoverschrijdende interoperabiliteit ondersteunt. Bij de ontwikkeling van maatregelen in verband met e-facturering houdt elke Partij, indien passend, rekening met internationale kaderregelingen, richtsnoeren of aanbevelingen, voor zover dergelijke internationale kaders, richtsnoeren of aanbevelingen bestaan.

3. De Partijen streven ernaar beste praktijken met betrekking tot e-facturering en digitale aanbestedingssystemen uit te wisselen.

ARTIKEL 12.11

Overdracht van of toegang tot broncode

1. De Partijen erkennen het toenemende sociale en economische belang van het gebruik van digitale technologieën en het belang van de veilige en verantwoorde ontwikkeling en het veilige gebruik van digitale technologieën, onder meer met betrekking tot broncodes van software, om het publiek vertrouwen te bevorderen.
2. Een Partij verlangt geen overdracht van of toegang tot de broncode van software die eigendom is van een persoon van de andere Partij, als voorwaarde voor de invoer, uitvoer, distributie, verkoop of het gebruik van dergelijke software of van producten die dergelijke software bevatten, in of vanaf haar grondgebied¹.
3. Voor alle duidelijkheid zij opgemerkt dat lid 2:
 - a) niet van toepassing is op de vrijwillige overdracht van of het verlenen van toegang tot een broncode of software op commerciële basis door een persoon van de andere Partij, bijvoorbeeld in het kader van een overheidsopdracht of een contract waarover vrij onderhandeld is, en

¹ Dit artikel belet een Partij niet te eisen dat toegang wordt verleend tot software die voor kritieke infrastructuur wordt gebruikt, voor zover dit nodig is om de doeltreffende werking van kritieke infrastructuur te waarborgen, met inachtneming van waarborgen tegen ongeoorloofde openbaarmaking.

b) geen afbreuk doet aan het recht van regelgevende, bestuursrechtelijke, rechtshandhavings- of gerechtelijke instanties van een Partij om te eisen dat de broncode van software wordt gewijzigd om te voldoen aan haar wet- en regelgeving die strookt met deze overeenkomst.

4. Niets in dit artikel doet afbreuk aan:

- a) het recht van regelgevende instanties, rechtshandhavings-, gerechtelijke of conformiteitsbeoordelingsinstanties van een Partij om toegang te krijgen tot broncodes van software, hetzij vóór of na invoer, uitvoer, distributie, verkoop of gebruik, met het oog op inspectie of onderzoek, handhavingsmaatregelen of gerechtelijke procedures, teneinde vast te stellen of haar wet- en regelgeving, met inbegrip van die met betrekking tot non-discriminatie en het voorkomen van vooringenomenheid, wordt nageleefd, met inachtneming van waarborgen tegen ongeoorloofde openbaarmaking;
- b) de eisen van een mededingingsautoriteit of een ander relevant orgaan van een Partij om een inbreuk op het mededingingsrecht te verhelpen;
- c) de bescherming en handhaving van intellectuele-eigendomsrechten, of
- d) het recht van een Partij om maatregelen te nemen overeenkomstig artikel 14.1 (Opname van een aantal bepalingen van de GPA), lid 2, punt a), op grond waarvan artikel III van de GPA *mutatis mutandis* in deze overeenkomst wordt opgenomen en er deel van uitmaakt.

ARTIKEL 12.12

Online consumentenvertrouwen

1. Gezien het belang van het versterken van het vertrouwen van de consument in de digitale handel stelt elke Partij maatregelen vast of handhaaft zij deze om te zorgen voor een doeltreffende bescherming van consumenten die betrokken zijn bij transacties in elektronische handel, met inbegrip van maatregelen die:
 - a) frauduleuze en bedrieglijke handelspraktijken, met inbegrip van misleidende handelspraktijken, verbieden;
 - b) van leveranciers van goederen en diensten verlangen dat zij te goeder trouw handelen en zich houden aan eerlijke handelspraktijken, onder meer door de rechten van consumenten met betrekking tot ongevraagde goederen en diensten te eerbiedigen, en
 - c) consumenten toegang verlenen tot verhaal voor inbreuken op hun rechten, met inbegrip van een recht op verhaal in gevallen waarin voor goederen of diensten is betaald en die niet worden geleverd of verleend zoals overeengekomen.
2. Elke Partij biedt consumenten die elektronische handelstransacties verrichten een niveau van bescherming dat ten minste gelijkwaardig is aan het niveau van bescherming dat op grond van haar wet- en regelgeving en beleid wordt geboden aan consumenten van handel die met niet-elektronische middelen wordt verricht.
3. De Partijen erkennen dat het belangrijk is dat hun instanties voor consumentenbescherming of andere relevante organen passende handhavingsbevoegdheden krijgen en dat samenwerking tussen hun instanties voor consumentenbescherming of andere relevante organen belangrijk is om consumenten te beschermen en het online consumentenvertrouwen te vergroten.

4. De Partijen erkennen de voordelen van mechanismen om de afwikkeling van vorderingen in verband met grensoverschrijdende elektronische handelstransacties te vergemakkelijken. Daartoe onderzoeken de Partijen mogelijkheden om dergelijke mechanismen beschikbaar te stellen voor grensoverschrijdende elektronische handelstransacties onderling.

ARTIKEL 12.13

Ongevraagde directmarketingcommunicaties

1. Elke Partij neemt maatregelen of handhaaft maatregelen om de doeltreffende bescherming van gebruikers tegen ongevraagde directmarketingcommunicaties te waarborgen.
2. Elke Partij ziet erop toe dat directmarketingcommunicaties niet wordt verzonden naar gebruikers die natuurlijke personen zijn, tenzij zij toestemming hebben gegeven om dergelijke marketingcommunicatie te ontvangen. Toestemming wordt gedefinieerd overeenkomstig de wetgeving van de betrokken Partij.
3. Niettegenstaande lid 2 staat elke Partij personen die, overeenkomstig het recht in die Partij, de contactgegevens van een gebruiker in het kader van de levering van goederen of diensten hebben verzameld, toe directmarketingcommunicaties naar die gebruiker te sturen voor hun eigen soortgelijke goederen of diensten.
4. Elke Partij ziet erop toe dat directmarketingcommunicatie duidelijk als zodanig herkenbaar is, duidelijk onthult namens wie het worden verstuurd en de nodige informatie bevatten om gebruikers in staat te stellen kosteloos en op elk moment om stopzetting te verzoeken.

5. Elke Partij biedt gebruikers toegang tot rechtsmiddelen tegen aanbieders van ongevraagde directmarketingcommunicatie die niet voldoen aan de op grond van de leden 1 tot en met 4 vastgestelde of gehandhaafde maatregelen.

ARTIKEL 12.14

Samenwerking inzake regelgevingsaangelegenheden met betrekking tot digitale handel

1. De Partijen wisselen informatie uit over de volgende regelgevingsaangelegenheden in de context van digitale handel:

- a) de erkenning en facilitering van interoperabele elektronische vertrouwens- en authenticatiediensten;
- b) de behandeling van directmarketingberichten;
- c) de bescherming van consumenten online, met inbegrip van rechtsmiddelen voor consumenten en manieren om bij te dragen aan het consumentenvertrouwen;
- d) de uitdagingen voor kmo's bij het gebruik van elektronische handel;
- e) e-bestuur, en
- f) andere aangelegenheden die relevant zijn voor de ontwikkeling van de digitale handel.

2. Voor alle duidelijkheid: dit artikel is niet van toepassing op de regels en waarborgen van een Partij voor de bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer, die inzake de grensoverschrijdende doorgifte van persoonsgegevens daaronder begrepen.
3. De Partijen werken waar passend samen en nemen actief deel aan internationale fora voor het bevorderen van de ontwikkeling van de digitale handel.
4. De Partijen erkennen het belang van samenwerking op het gebied van cyberbeveiligingsaangelegenheden die relevant zijn voor de digitale handel.

ARTIKEL 12.15

Papierloze handel in goederen

1. Met het oog op de totstandbrenging van een papierloze grensomgeving voor de handel in goederen erkennen de Partijen het belang van het schrappen van papieren formulieren en documenten die nodig zijn voor de invoer, uitvoer of doorvoer van goederen. Daartoe worden de Partijen aangemoedigd om, indien passend, papieren formulieren en documenten af te schaffen en over te stappen op het gebruik van formulieren en documenten in op gegevens gebaseerde vormen.
2. Elke Partij streeft ernaar handelsadministratiedocumenten die zij afgeeft of controleert, of die in het kader van het normale handelsverkeer vereist zijn, in elektronische vorm ter beschikking van het publiek te stellen. Voor de toepassing van dit lid omvat de term “elektronische vorm” vormen die geschikt zijn voor geautomatiseerde interpretatie en elektronische verwerking zonder menselijke tussenkomst, alsmede gedigitaliseerde beelden en formulieren.

3. Elke Partij streeft ernaar de elektronische versies van handelsadministratiedocumenten als het juridische equivalent van papieren versies van handelsadministratiedocumenten te aanvaarden.
4. De Partijen streven ernaar bilateraal en in internationale fora samen te werken om de aanvaarding van elektronische versies van handelsadministratiedocumenten te bevorderen.
5. Bij de ontwikkeling van initiatieven die voorzien in gebruikmaking van papierloze handel in goederen, streeft elke Partij ernaar rekening te houden met de door internationale organisaties overeengekomen methoden.

ARTIKEL 12.16

Open internettoegang

De Partijen erkennen de voordelen van gebruikers op hun respectieve grondgebied, met inachtneming van het toepasselijke beleid, de wet- en regelgeving van elke Partij, die:

- a) toegang kunnen hebben tot via het internet beschikbare diensten en toepassingen van hun keuze, deze kunnen verspreiden en gebruiken, onder voorbehoud dat er sprake is van redelijk netwerkbeheer dat het verkeer niet om commerciële redenen blokkeert of vertraagt;
- b) apparaten van hun keuze kunnen verbinden met het internet, mits dergelijke apparaten het netwerk niet schaden, en

- c) toegang kunnen hebben tot informatie over de netwerkbeheerpraktijken van hun aanbieder van internettoegangsdiensten.

HOOFDSTUK 13

ENERGIE EN GRONDSTOFFEN

ARTIKEL 13.1

Doelstellingen

De doelstellingen van dit hoofdstuk zijn de handel en investeringen tussen de Partijen te bevorderen om de opwekking van energie uit hernieuwbare bronnen en de duurzame productie van grondstoffen te bevorderen, te ontwikkelen en te vergroten, onder meer door het gebruik van groene technologieën.

ARTIKEL 13.2

Beginselen

1. Elke Partij behoudt het soevereine recht om te bepalen of gebieden binnen haar grondgebied, alsmede binnen haar archipel- en territoriale wateren, haar exclusieve economische zone en haar continentale plat beschikbaar zijn voor exploratie in verband met en productie van energiegoederen en grondstoffen.

2. Elke Partij behoudt haar recht om maatregelen vast te stellen, te handhaven en uit te voeren die noodzakelijk zijn om de levering van energiegoederen en grondstoffen veilig te stellen en die stroken met deze overeenkomst.

ARTIKEL 13.3

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “vergunning”: de toestemming, licentie, concessie of een soortgelijk administratief of contractueel instrument waarmee de bevoegde autoriteit van een Partij een entiteit het recht toekent om op haar grondgebied een bepaalde economische activiteit uit te oefenen;
- b) “balancing”: acties en processen in alle tijdsbestekken waarmee de netwerkbeheerders er voortdurend op toezien dat de systeemfrequentie binnen een vooraf gedefinieerd stabiliteitsbereik blijft en dat er voldoende reserves beschikbaar zijn om de vereiste kwaliteit te garanderen;
- c) “energiegoederen”: goederen waaruit energie wordt opgewekt en die worden opgesomd per de overeenkomstige GS-code in bijlage 13 (Lijsten van energiegoederen, koolwaterstoffen en grondstoffen)¹;
- d) “koolwaterstoffen”: de goederen opgesomd per de overeenkomstige GS-code in bijlage 13 (Lijsten van energiegoederen, koolwaterstoffen en grondstoffen);

¹ Voor alle duidelijkheid: de term “energiegoederen” omvat geen andere landbouw-, bosbouw- of visserijproducten dan biogas of biobrandstoffen.

- e) “grondstoffen”: materialen die worden gebruikt bij de vervaardiging van industriële goederen en die zijn opgesomd per de overeenkomstige GS-code in bijlage 13 (Lijsten van energiegoederen, koolwaterstoffen en grondstoffen)¹;
- f) “hernieuwbare elektriciteit”: elektriciteit opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen;
- g) “hernieuwbare energie”: energie geproduceerd uit zonne-energie, windenergie, waterkracht, geothermische energie, biologische energie, energie uit de oceanen en andere omgevingsbronnen waarbij de oorspronkelijke energiebron hernieuwbaar is;
- h) “norm”: een norm als omschreven in bijlage 1 bij de TBT-Overeenkomst, en
- i) “technisch voorschrift”: een technisch voorschrift als omschreven in bijlage 1 bij de TBT-Overeenkomst.

ARTIKEL 13.4

Invoer- en uitvoermonopolies

Een Partij wijst noch invoer- of uitvoermonopolies aan noch handhaaft deze. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder de term “invoer- of uitvoermonopolie” verstaan het exclusieve recht of de exclusieve verlening van een machtiging door een Partij aan een entiteit om energiegoederen of grondstoffen uit de andere Partij in te voeren of energiegoederen of grondstoffen naar de andere Partij uit te voeren².

¹ Voor alle duidelijkheid: de term “grondstoffen” omvat geen landbouw-, bosbouw- of visserijproducten.

² Voor alle duidelijkheid: dit artikel laat de toepassing van hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen) onverlet en heeft geen betrekking op een recht dat voortvloeit uit de verlening van een intellectueel-eigendomsrecht.

ARTIKEL 13.5

Uitvoerprijzen

De Partijen stellen door middel van maatregelen zoals licenties of eisen inzake minimumprijzen geen hogere prijs vast voor hun uitvoer van energiegoederen of grondstoffen naar de andere Partij dan de prijs die voor dergelijke energiegoederen of grondstoffen in rekening wordt gebracht wanneer zij bestemd zijn voor de binnenlandse markt.

ARTIKEL 13.6

Binnenlandse prijzen

Elke Partij spant zich in om ervoor te zorgen dat de groothandelsprijzen voor elektrische energie en aardgas het werkelijke aanbod en de werkelijke vraag weerspiegelen. Als een Partij beslist om de prijs van de binnenlandse levering van energiegoederen en grondstoffen te reguleren (hierna “gereguleerde prijs” genoemd), mag zij dat alleen doen om een legitieme doelstelling van overheidsbeleid te bereiken, en alleen door een gereguleerde prijs op te leggen die duidelijk gedefinieerd en transparant, alsmede niet-discriminerend en evenredig is.

ARTIKEL 13.7

Vergunning voor exploratie en productie van energiegoederen en grondstoffen

1. Als een Partij een vergunning verlangt voor de exploratie of productie van elektriciteit, koolwaterstoffen of grondstoffen:
 - a) verleent zij die vergunning overeenkomstig de voorwaarden en procedures die zijn uiteengezet in de artikelen 10.33 (Objectiviteit, onpartijdigheid en onafhankelijkheid) en 10.34 (Bekendmaking en beschikbare informatie), en
 - b) zorgt zij voor een transparante procedure voor het toekennen van vergunningen en publiceert zij ten minste het type vergunning en het relevante gebied of deel daarvan, zodat potentieel geïnteresseerde aanvragers aanvragen kunnen indienen.

2. Een Partij kan vergunningen verlenen zonder te voldoen aan de voorwaarden en procedures die zijn neergelegd in artikel 10.34 (Bekendmaking en beschikbare informatie) en in lid 1, punt b), van dit artikel in elk van de volgende gevallen met betrekking tot koolwaterstoffen:
 - a) het gebied is onderworpen geweest aan een eerdere procedure overeenkomstig artikel 10.34 (Bekendmaking en beschikbare informatie) en lid 1, punt b), van dit artikel, waarbij geen vergunning is verleend;
 - b) het gebied is permanent beschikbaar voor exploratie of productie, of

c) de verleende vergunning is ingetrokken vóór de vervaldatum ervan.

3. Een Partij kan eisen dat een entiteit waaraan een vergunning is verleend een financiële bijdrage of een bijdrage in natura betaalt¹. De financiële bijdrage of bijdrage in natura wordt vastgesteld op een wijze die het beheer en het besluitvormingsproces van een dergelijke entiteit niet beïnvloedt.

4. Elke Partij ziet erop toe dat de aanvrager in kennis wordt gesteld van de redenen voor de afwijzing van zijn aanvraag, zodat de aanvrager een beroeps- of toetsingsprocedure kan inleiden. De beroeps- of toetsingsprocedures worden vooraf openbaar gemaakt.

ARTIKEL 13.8

Milieueffectbeoordeling

1. Elke Partij ziet erop toe dat haar wet- en regelgeving een milieueffectbeoordeling voorschrijft voor activiteiten die verband houden met de productie van energiegoederen of grondstoffen, indien dergelijke activiteiten een aanzienlijk effect op het milieu kunnen hebben.

¹ Voor alle duidelijkheid: de termen “financiële bijdrage” en “bijdrage in natura” in dit lid omvatten niet een zekerheid of betaling die vereist is voor het voldoen door een entiteit aan een verplichting om een ontmanteling te financieren en uit te voeren en ook geen zekerheid of betaling die vereist is voor activiteiten na de ontmanteling.

2. Met betrekking tot de in lid 1 bedoelde milieueffectbeoordeling zal elke Partij, zoals vereist door haar wet- en regelgeving:
- a) erop toezien dat alle belanghebbenden, met inbegrip van niet-gouvernementele organisaties, in een vroeg stadium daadwerkelijk in de gelegenheid worden gesteld en een passende termijn krijgen om deel te nemen aan de milieueffectbeoordeling, alsook een passende termijn krijgen om opmerkingen te maken over het milieueffectbeoordelingsrapport;
 - b) voorafgaand aan het verlenen van een vergunning de bevindingen van de milieueffectbeoordeling met betrekking tot de effecten op het milieu in aanmerking nemen;
 - c) de resultaten van de milieueffectbeoordeling openbaar beschikbaar maken, en
 - d) indien passend de aanzienlijke effecten van een project vaststellen en beoordelen ten aanzien van:
 - i) de bevolking en de menselijke gezondheid;
 - ii) de biodiversiteit;
 - iii) land, bodem, water, lucht, en klimaat, en
 - iv) het cultureel erfgoed en het landschap, met inbegrip van de verwachte effecten die voortvloeien uit de kwetsbaarheid van het project voor risico's van zware ongevallen of rampen die relevant zijn voor het betrokken project.

ARTIKEL 13.9

Offshorerisico's en -veiligheid

1. Elke Partij draagt er zorg voor dat de regelgevende taken die verband houden met veiligheid en milieubescherming inzake offshore-activiteiten met betrekking tot olie en gas, onafhankelijk worden uitgevoerd van de regelgevende taken die verband houden met de economische ontwikkeling en het verlenen van vergunningen inzake offshore-activiteiten met betrekking tot olie en gas, bijvoorbeeld door de instandhouding van afzonderlijke juridische entiteiten.
2. Elke Partij stelt, indien passend, de voorwaarden vast die nodig zijn voor een veilige offshore-exploratie en -productie met betrekking tot olie en gas binnen haar grondgebied, teneinde het mariene milieu en de kustgemeenschappen te beschermen tegen verontreiniging. Dergelijke voorwaarden zijn gebaseerd op hoge veiligheids- en milieubeschermingsnormen voor offshore-activiteiten met betrekking tot olie en gas.
3. De Partijen werken, in voorkomend geval, samen om internationaal hoge veiligheids- en milieubeschermingsnormen voor offshore-activiteiten met betrekking tot olie en gas te bevorderen door informatie uit te wisselen en de transparantie op het gebied van veiligheid en milieuprestaties te vergroten.

ARTIKEL 13.10

Toegang tot energie-infrastructuur voor producenten van hernieuwbare elektriciteit

1. Onverminderd artikel 13.7 (Vergunning voor exploratie en productie van energiegoederen en grondstoffen) zorgt elke Partij ervoor dat producenten van hernieuwbare elektriciteit op haar grondgebied toegang krijgen tot de elektriciteitstransmissie- en distributie-infrastructuur op haar grondgebied op niet-discriminerende, redelijke en kosteneffectieve voorwaarden binnen een redelijke termijn na indiening van het verzoek om toegang en onder voorwaarden die een betrouwbaar gebruik van dergelijke infrastructuur mogelijk maken.
2. Elke Partij zorgt ervoor dat eigenaars of beheerders van infrastructuur voor elektriciteitstransmissie en -distributie op haar grondgebied de in lid 1 bedoelde voorwaarden bekendmaken en passende maatregelen nemen om de belemmeringen voor de productie van hernieuwbare elektriciteit tot een minimum te beperken.
3. Elke Partij draagt er zorg voor dat er balanceringsmarkten bestaan waarop producenten van hernieuwbare energie goederen en diensten kunnen aanschaffen onder redelijke en niet-discriminerende voorwaarden.
4. Dit artikel doet geen afbreuk aan het recht van elke Partij om op basis van objectieve en niet-discriminerende criteria afwijkingen van het recht op toegang tot haar infrastructuur voor electriciteitstransmissie en -distributie vast te stellen of deze in haar wet- en regelgeving te handhaven, mits dergelijke afwijkingen noodzakelijk zijn om aan een legitieme beleidsdoelstelling te voldoen, zoals de noodzaak de stabiliteit van het elektriciteitssysteem te handhaven.

ARTIKEL 13.11

Regelgevende instantie

Elke Partij richt een onafhankelijke regelgevende instantie of een andere onafhankelijke instantie op of houdt die in stand welke:

- a) juridisch en functioneel gescheiden is van, en geen verantwoording verschuldigd is aan:
 - i) andere autoriteiten, of
 - ii) exploitanten of entiteiten die de elektriciteitstransmissie- en -distributie-infrastructuur leveren of er toegang tot hebben, en
- b) belast is met het binnen een redelijke termijn oplossen van geschillen over passende voorwaarden en tarieven voor de toegang tot en het gebruik van elektriciteitstransmissie- en -distributie-infrastructuur.

ARTIKEL 13.12

Samenwerking inzake normen, technische voorschriften, en conformiteitsbeoordelingsprocedures

1. Overeenkomstig de artikelen 9.5 (Internationale normen) en 9.6 (Normen) bevorderen de Partijen de samenwerking tussen de op hun respectieve grondgebieden gevestigde regelgevende instanties of normalisatie-instellingen op het gebied van energie-efficiëntie en duurzame hernieuwbare energie, teneinde bij te dragen tot een duurzaam energie- en klimaatbeleid.
2. Voor de toepassing van lid 1 streven de Partijen ernaar relevante initiatieven van wederzijds belang vast te stellen met betrekking tot normen, technische voorschriften en conformiteitsbeoordelingsprocedures met betrekking tot energie-efficiëntie en duurzame hernieuwbare energie.

ARTIKEL 13.13

Onderzoek, ontwikkeling en innovatie

De Partijen bevorderen onderzoek, ontwikkeling en innovatie op het gebied van energie-efficiëntie, hernieuwbare energie en grondstoffen, en werken indien passend samen, onder meer om:

- a) de verspreiding van informatie en beste praktijken inzake vanuit milieuoogpunt verantwoord en economisch efficiënt beleid inzake energiegoederen en grondstoffen, en kosteneffectieve praktijken en technologieën op het gebied van energie-efficiëntie, hernieuwbare energie en grondstoffen te bevorderen op een wijze die strookt met de passende en doeltreffende bescherming van intellectuele-eigendomsrechten, en

- b) onderzoek, ontwikkeling en toepassing van energie-efficiënte en milieuvriendelijke technologieën, praktijken en processen op het gebied van energie-efficiëntie, hernieuwbare energie en grondstoffen te bevorderen die schadelijke milieueffecten in de gehele keten van energiegoederen en grondstoffen tot een minimum beperken.

ARTIKEL 13.14

Samenwerking inzake energiegoederen en grondstoffen

De Partijen werken, indien passend, samen op het gebied van energiegoederen en grondstoffen met het oog op onder meer:

- a) het verminderen of afschaffen van maatregelen die de handel en investeringen in derde landen verstoren en die gevolgen hebben voor energiegoederen en grondstoffen;
- b) het coördineren van hun standpunten in internationale fora waar handels- en investeringsvraagstukken met betrekking tot energiegoederen en grondstoffen worden besproken en het bevorderen van internationale programma's op het gebied van energie-efficiëntie, hernieuwbare energie en grondstoffen;
- c) het bevorderen van de uitwisseling van marktgegevens op het gebied van:
 - i) energiegoederen, met inbegrip van informatie over de organisatiestructuur van de energiemarkten, de bevordering van nieuwe energietechnologieën en energie-efficiëntie, en

- ii) grondstoffen;

- d) het bevorderen van maatschappelijk verantwoord ondernemen overeenkomstig internationale normen, zoals de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de OESO-zorgvuldigheidsrichtsnoeren voor verantwoord ondernemerschap;

- e) het bevorderen van de waarden van verantwoorde inkoop en mijnbouw wereldwijd en het maximaliseren van de bijdrage van hun grondstoffensectoren en aanverwante industriële waardeketens tot de verwezenlijking van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties;

- f) het bevorderen van onderzoek, ontwikkeling, innovatie en opleiding op relevante gebieden van gemeenschappelijk belang inzake energiegoederen en grondstoffen;

- g) het bevorderen van de uitwisseling van informatie en beste praktijken inzake de ontwikkelingen van het binnenlands beleid;

- h) het bevorderen van een efficiënt gebruik van hulpbronnen (d.w.z. verbetering van productieprocessen alsmede van duurzaamheid, herstelbaarheid, demontagevriendelijk ontwerp, gemakkelijke herbruikbaarheid en recycleerbaarheid van goederen), en

- i) het bevorderen van hoge internationale veiligheids- en milieubeschermingsnormen voor offshore-activiteiten met betrekking tot olie, gas en mijnbouw door informatie uit te wisselen en de transparantie op het gebied van veiligheid en milieuprestaties te vergroten.

HOOFDSTUK 14

OVERHEIDSOPDRACHTEN

ARTIKEL 14.1

Opneming van een aantal bepalingen van de GPA

1. De Partijen bevestigen hun rechten en verplichtingen uit hoofde van de GPA.
2. De volgende bepalingen van de GPA worden *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maken daarvan integrerend deel uit voor toepassing op overheidsopdrachten die onder bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) bij deze overeenkomst vallen:
 - a) de artikelen I tot en met IV, de artikelen VI tot en met XV, de artikelen XVI.1 tot en met XVI.3, en de artikelen XVII en XVIII, en
 - b) de aanhangsels II tot en met IV, voor zover zij betrekking hebben op elke Partij.
3. Niettegenstaande artikel 1.5, (Verhouding tot andere internationale overeenkomsten), lid 5, worden, indien een van de in lid 2, onder a), bedoelde bepalingen van de GPA wordt gewijzigd, die wijzigingen niet automatisch in dit hoofdstuk opgenomen, maar plegen de Partijen overleg met het oog op de eventuele wijziging van dit hoofdstuk.

4. Voor alle duidelijkheid: verwijzingen naar de term “onder de overeenkomst vallende opdrachten” in de bepalingen die overeenkomstig lid 2 *mutatis mutandis* in deze overeenkomst zijn opgenomen en daarvan integrerend onderdeel uitmaken, moeten worden opgevat als verwijzingen naar opdrachten die onder bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) vallen.

ARTIKEL 14.2

Aanvullende voorschriften

1. De bepalingen van dit artikel zijn van toepassing naast de in artikel 14.1 (Opneming van een aantal bepalingen van de GPA) bedoelde bepalingen:

2. Wat betreft het gebruik van elektronische middelen bij de organisatie van overheidsopdrachten en bekendmaking van aankondigingen, geldt voor alle aankondigingen met betrekking tot de onder deze overeenkomst vallende opdrachten, in de zin van artikel 14.1 (Opneming van sommige bepalingen van de GPA), lid 4, met inbegrip van aankondigingen van voorgenomen aanbestedingen, samenvattende aankondigingen, aankondigingen van geplande aanbestedingen en aankondigingen van geplaatste opdrachten, het volgende:

- a) zij zijn direct op elektronische wijze gratis toegankelijk via een enkel toegangspunt op internet, en
- b) zij kunnen ook in een gepaste papieren vorm worden gepubliceerd.

Het aanbestedingsdossier wordt langs elektronische weg beschikbaar gesteld en de Partijen maken zoveel mogelijk gebruik van elektronische middelen voor het indienen van inschrijvingen.

3. Wat betreft registratiesystemen en kwalificatieprocedures, zorgt een Partij, indien die Partij, met inbegrip van haar aanbestedende diensten, of een andere bevoegde instantie op grond van artikel IX, lid 1, van de GPA een registratiesysteem van leveranciers bijhoudt, ervoor dat de informatie over het registratiesysteem van leveranciers langs elektronische weg toegankelijk is en dat belangstellende leveranciers te allen tijde om registratie kunnen verzoeken. Indien een leverancier aan de voorwaarden voor registratie voldoet, wordt hij binnen een redelijke termijn geregistreerd. Indien een leverancier niet aan de voorwaarden voor registratie voldoet, moet hij hierover binnen een redelijke termijn worden geïnformeerd en een schriftelijke motivering ontvangen.

4. Wat betreft aanbesteding met voorafgaande selectie, mag een aanbestedende dienst die gebruikmaakt van een aanbestedingsprocedure met voorafgaande selectie op grond artikel IX, lid 5, van de GPA het aantal leveranciers dat wordt uitgenodigd om een inschrijving in te dienen, niet beperken om daadwerkelijke mededinging te vermijden.

5. Wat betreft milieu-, sociale en arbeidsoverwegingen, kan een Partij:

a) aanbestedende diensten toestaan rekening te houden met milieu-, sociale en arbeidsoverwegingen in verband met het voorwerp van de opdracht, op voorwaarde dat dergelijke overwegingen:

i) niet discriminerend zijn, en

- ii) vermeld zijn in de aankondiging van een voorgenomen aanbesteding of in het aanbestedingsdossier;
- b) passende maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat haar eigen en internationale milieu-, sociale en arbeidswet- en regelgeving, verplichtingen en normen worden nageleefd, mits dergelijke wet- en regelgeving, verplichtingen en normen niet discriminerend zijn.

6. Wat betreft de voorwaarden voor deelname, stelt een aanbestedende dienst van een Partij bij het bepalen van de voorwaarden voor deelname overeenkomstig artikel VIII.2, punt b), van de GPA, hoewel die aanbestedende dienst van een Partij eerdere werkervaring mag verlangen wanneer deze van wezenlijk belang is om aan de eisen van de opdracht van een Partij te kunnen voldoen, niet als voorwaarde dat die eerdere werkervaring is opgedaan op het grondgebied van die Partij.

ARTIKEL 14.3

Uitwisseling van statistieken

Elke Partij stelt de andere Partij om de twee jaar bilaterale statistieken over overheidsopdrachten ter beschikking, afhankelijk van de beschikbaarheid ervan in de officiële online systemen voor overheidsopdrachten van elke Partij.

ARTIKEL 14.4

Wijzigingen en rectificaties van het toepassingsgebied

1. Een Partij kan haar verbintenissen in haar respectieve afdeling van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) wijzigen of rectificeren overeenkomstig de leden 3 tot en met 5 en lid 9 van dit artikel. Een partij kan haar verbintenissen in haar respectieve afdeling van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) wijzigen overeenkomstig de leden 6 tot en met 9 van dit artikel.
2. Indien een wijziging of een rectificatie van de bijlagen van een Partij bij aanhangsel I van de GPA op grond van artikel XIX van de GPA in werking treedt, wordt zij *mutatis mutandis* automatisch van kracht en van toepassing voor de toepassing van deze overeenkomst.
3. Een Partij die voornemens is haar verbintenissen in haar respectieve afdeling van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) te wijzigen:
 - a) stelt de andere Partij daarvan schriftelijk in kennis, en
 - b) stelt in die kennisgeving passende compenserende aanpassingen voor aan de andere Partij om het toepassingsgebied op een niveau te houden dat vergelijkbaar is met dat van vóór de wijziging.
4. Niettegenstaande lid 3, punt b), is een Partij niet verplicht tot compenserende aanpassingen aan de andere Partij als de wijziging betrekking heeft op een entiteit waarover de Partij haar zeggenschap of invloed daadwerkelijk heeft beëindigd.

5. De andere Partij kan bezwaar maken tegen een wijziging als bedoeld in lid 3 als zij van oordeel is dat:

- a) een uit hoofde van lid 3, punt b), voorgestelde compenserende aanpassing niet voldoende is om het wederzijds overeengekomen toepassingsgebied op een vergelijkbaar niveau te houden, of
- b) de wijziging geen betrekking heeft op een entiteit ten aanzien waarvan de Partij haar zeggenschap of invloed daadwerkelijk heeft beëindigd, zoals bepaald in lid 4.

De andere Partij maakt binnen 45 dagen na de datum van bezorging van de kennisgeving als bedoeld in lid 3, punt a), schriftelijk bezwaar of wordt geacht de compenserende aanpassing of wijziging te hebben aanvaard, ook voor de toepassing van hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting).

6. De volgende wijzigingen van een respectieve afdeling van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) van een Partij worden beschouwd als zuiver formele rectificaties, mits die wijzigingen geen afbreuk doen aan het wederzijds overeengekomen toepassingsgebied waarin dit hoofdstuk voorziet:

- a) een wijziging van de naam van een entiteit;
- b) een fusie van twee of meer in die afdeling vermelde entiteiten, en
- c) de splitsing van een in die afdeling vermelde entiteit in twee of meer entiteiten die aan de in dezelfde afdeling vermelde entiteiten worden toegevoegd.

7. In het geval van voorgestelde rectificaties in een respectieve afdeling van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) van een Partij stelt die Partij de andere Partij daarvan om de twee jaar in kennis overeenkomstig de kennisgevingscyclus waarin de GPA voorziet.
8. Een Partij kan de andere Partij binnen 45 dagen na de datum van bezorging van de kennisgeving in kennis stellen van een bezwaar tegen een voorgestelde rectificatie. Indien een Partij bezwaar indient, zet zij de redenen uiteen waarom zij van mening is dat de voorgestelde rectificatie geen rectificatie is van louter formele aard als bedoeld in lid 6, en beschrijft zij het effect van de voorgenomen rectificatie op het wederzijds overeengekomen toepassingsgebied waarin deze overeenkomst voorziet. Indien zij binnen 45 dagen na de datum van bezorging van de kennisgeving geen bezwaar heeft ingediend, wordt de Partij geacht met de voorgestelde rectificatie in te stemmen.
9. Indien de andere Partij bezwaar maakt tegen de voorgestelde wijziging of rectificatie trachten de Partijen de kwestie door overleg op te lossen. Indien binnen 60 dagen na de datum van bezorging van het bezwaar geen overeenstemming wordt bereikt, kan de Partij die haar respectieve afdeling van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) wenst te wijzigen of te rectificeren, de zaak naar geschillenbeslechting overeenkomstig Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) verwijzen. De voorgenomen wijziging of rectificatie van de desbetreffende afdeling van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) wordt alleen van kracht wanneer beide Partijen overeenstemming hebben bereikt of op grond van een definitief besluit van een panel dat is ingesteld uit hoofde van artikel 26.5 (Instelling van een panel).

ARTIKEL 14.5

Verdere onderhandelingen

De Partijen treden in onderhandeling over markttoegang om verbeteringen aan te brengen in het toepassingsgebied krachtens onderafdeling 2 (Entiteiten van lagere overheden) en onderafdeling 3 (Overige entiteiten) van afdeling B (Lijst van Nieuw-Zeeland) van bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) zodra Nieuw-Zeelandse lokale overheden, overheidsdiensten of entiteiten uit de overheidssector ofwel:

- a) door Nieuw-Zeeland onder een andere internationale handelsovereenkomst zijn ondergebracht, of
- b) de Nieuw-Zeelandse regels inzake overheidsopdrachten¹ moeten volgen na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst².

¹ De Nieuw-Zeelandse regels inzake overheidsopdrachten (“New Zealand Government Procurement Rules”) zijn het belangrijkste regelgevingsinstrument van Nieuw-Zeeland op het gebied van overheidsopdrachten. Een op 22 april 2014 op grond van artikel 107 van de Crown Entities Act 2004 uitgevaardigde overheidsbrede richtlijn verplichtte bepaalde categorieën entiteiten om de regels inzake overheidsopdrachten te volgen.

² Voor alle duidelijkheid: dit punt is niet van toepassing indien een of meer van de betrokken entiteiten op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst verplicht waren de Nieuw-Zeelandse regels inzake overheidsopdrachten te volgen.

HOOFDSTUK 15

MEDEDINGINGSBELEID

ARTIKEL 15.1

Mededingingsbeginselen

De Partijen erkennen het belang van een vrije en onvervalste mededinging voor hun handels- en investeringsbetrekkingen. De Partijen erkennen dat mededingingsversturende praktijken en overheidsmaatregelen de goede werking van de markten kunnen verstoren en de voordelen van de liberalisering van handel en investeringen kunnen ondergraven.

ARTIKEL 15.2

Mededingingsneutraliteit

Dit hoofdstuk is van toepassing op alle ondernemingen, zowel openbare als particuliere.

ARTIKEL 15.3

Economische activiteit

Dit hoofdstuk is op ondernemingen alleen van toepassing voor zover zij een economische activiteit uitoefenen. Voor de toepassing van dit hoofdstuk heeft de term “economische activiteit” betrekking op het aanbieden van goederen of diensten op een markt.

ARTIKEL 15.4

Wetgevingskader

1. Elke Partij stelt mededingingsrecht vast dan wel handhaaft mededingingsrecht dat:
 - a) van toepassing is op alle ondernemingen;
 - b) van toepassing is in alle sectoren van de economie¹, en

¹ Voor alle duidelijkheid: op grond van artikel 42 VWEU zijn de regels inzake mededinging van de Unie van toepassing op de landbouwsector overeenkomstig Verordening (EU) nr. 1308/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten en tot intrekking van de Verordeningen (EEG) nr. 922/72, (EEG) nr. 234/79, (EG) nr. 1037/2001 en (EG) nr. 1234/2007 van de Raad (PB EU L 347 van 20.12.2013, blz. 671).

- c) de volgende praktijken op een doeltreffende manier aanpakt:
- i) horizontale en verticale overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemersverenigingen en informele samenwerking tussen ondernemingen ter vervanging van de risico's van mededinging, die tot doel of gevolg hebben het voorkomen, beperken of vervalsen van de mededinging;
 - ii) misbruik van een machtspositie door een of meer ondernemingen, alsmede
 - iii) concentraties van ondernemingen die doeltreffende mededinging aanzienlijk zouden hinderen, meer bepaald als gevolg van de totstandbrenging of versterking van een machtspositie.

2. De Partijen dragen er zorg voor dat de met de uitvoering van taken van algemeen belang belaste ondernemingen onderworpen zijn aan de regels van dit hoofdstuk, voor zover de toepassing van die regels de vervulling van bepaalde taken van algemeen belang die aan dergelijke ondernemingen zijn opgedragen, niet, in rechte of in feite, verhindert. Toegewezen taken van algemeen belang zijn transparant en elke beperking of afwijking van de toepassing van de regels van dit hoofdstuk gaat niet verder dan strikt noodzakelijk is om de toegewezen taken te verwezenlijken.

ARTIKEL 15.5

Uitvoering

1. Elke Partij houdt een operationeel onafhankelijke autoriteit in stand die verantwoordelijk is voor de volledige uitvoering en doeltreffende handhaving van het in artikel 15.4 (Wetgevingskader), lid 1, bedoelde mededingingsrecht en die daartoe toereikend met bevoegdheden en middelen is uitgerust.
2. Elke Partij past haar mededingingsrecht op transparante wijze toe, met inachtneming van de beginselen van procedurele billijkheid, met inbegrip van de rechten van verdediging van de betrokken ondernemingen, met name het recht om te worden gehoord en het recht op rechterlijke toetsing.
3. Elke Partij maakt haar mededingingswetgeving en -regelgeving en alle richtsnoeren die worden gebruikt met betrekking tot de handhaving ervan, met uitzondering van interne operationele procedures, openbaar.
4. Elke Partij zorgt ervoor dat haar mededingingswetgeving en -regelgeving wordt toegepast en gehandhaafd op een wijze die niet leidt tot discriminatie op grond van nationaliteit.
5. Elke Partij zorgt ervoor dat, voordat in een handhavingsprocedure een sanctie of maatregel wordt opgelegd, de verweerder in de gelegenheid wordt gesteld om te worden gehoord en bewijs à décharge te leveren. Elke Partij zorgt er met name voor dat de verweerder een redelijke gelegenheid heeft om het bewijsmateriaal waarop het opleggen van de sanctie of de maatregel is gebaseerd, te onderzoeken en te betwisten.

6. Onder voorbehoud van eventuele bewerkingen die nodig zijn om vertrouwelijke informatie te beschermen, zorgt elke Partij ervoor dat in een procedure ter handhaving van haar mededingingswetgeving en -regelgeving de gronden voor wegens schending van haar mededingingsrecht opgelegde sancties of maatregelen aan de verweerder ter kennis worden gebracht.

7. Elke Partij zorgt ervoor dat de adressaten van een besluit waarbij een sanctie of een maatregel wordt opgelegd wegens schending van haar mededingingsrecht, in de gelegenheid worden gesteld om dat besluit door de rechter te laten toetsen.

ARTIKEL 15.6

Particulier vorderingsrecht

1. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder de term “particulier vorderingsrecht” verstaan: het recht van een persoon om via een rechtbank of een andere onafhankelijke rechterlijke instantie verhaal te halen, met inbegrip van gerechtelijke, geldelijke of andere maatregelen, voor schade aan het bedrijf of eigendom van die persoon die is veroorzaakt door een schending van het mededingingsrecht van een Partij, hetzij onafhankelijk, hetzij na vaststelling van een schending door de mededingingsautoriteit(en) van de Partij.

2. Erkennend dat een particulier vorderingsrecht een belangrijke aanvulling is op de openbare handhaving van het mededingingsrecht van een Partij, neemt elke Partij wetten of andere maatregelen aan die voorzien in een onafhankelijk particulier vorderingsrecht of handhaaft zij deze.

ARTIKEL 15.7

Samenwerking

1. De Partijen erkennen dat het in hun gemeenschappelijk belang is de samenwerking op het gebied van het mededingingsbeleid en de handhaving van het mededingingsrecht te bevorderen.
2. Om de in lid 1 bedoelde samenwerking te vergemakkelijken, kunnen de mededingingsautoriteiten van de Partijen informatie uitwisselen, met inachtneming van de vertrouwelijkheidsregels in de wetgeving van elke Partij.
3. De mededingingsautoriteiten van de Partijen streven ernaar om, waar dit mogelijk en passend is, hun handhavingsactiviteiten met betrekking tot dezelfde of verwante gedragingen of zaken te coördineren.

ARTIKEL 15.8

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) is niet van toepassing op dit hoofdstuk.

HOOFDSTUK 16

SUBSIDIES

ARTIKEL 16.1

Beginselen

Een Partij kan subsidies verlenen indien dat nodig is voor het bereiken van een doelstelling van het overheidsbeleid. De Partijen erkennen echter dat bepaalde subsidies de goede werking van de markten kunnen verstoren, de voordelen van de liberalisering van het handelsverkeer kunnen ondergraven en nadelige gevolgen voor het milieu kunnen hebben. Een Partij mag in beginsel geen subsidies verlenen wanneer die negatieve gevolgen voor de mededinging of het handelsverkeer hebben of waarschijnlijk kunnen hebben, of wanneer die aanzienlijke nadelige gevolgen voor het milieu hebben.

ARTIKEL 16.2

Definities en toepassingsgebied

1. Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt onder de term “subsidie” verstaan:
 - a) een maatregel die voldoet aan de voorwaarden van artikel 1.1 van de SCM-Overeenkomst, ongeacht of de subsidie wordt toegekend aan een onderneming die goederen of diensten levert¹, en

¹ Dit artikel loopt niet vooruit op de uitkomst van toekomstige besprekingen binnen de WTO over de definitie van subsidies voor diensten. Afhankelijk van de voortgang van die toekomstige besprekingen in de WTO, kunnen de Partijen deze overeenkomst op dit punt wijzigen.

b) een subsidie zoals gedefinieerd in punt a) van dit lid die specifiek is in de zin van artikel 2 van de SCM-Overeenkomst. Elke subsidie die valt onder artikel 16.7 (Verboden subsidies) wordt als specifiek aangemerkt in de zin van artikel 2 van die overeenkomst.

2. Dit hoofdstuk is op subsidies aan ondernemingen alleen van toepassing voor zover die ondernemingen een economische activiteit uitoefenen. Dit hoofdstuk is van toepassing op alle ondernemingen, openbaar of particulier. Voor de toepassing van dit hoofdstuk heeft de term “economische activiteit” betrekking op het aanbieden van goederen of diensten op een markt.

3. Dit hoofdstuk is op subsidies aan ondernemingen waaraan een specifieke rol of taak van algemeen belang is toevertrouwd van toepassing voor zover de toepassing van dit hoofdstuk de vervulling van de specifieke aan die ondernemingen toevertrouwde rol of taak van algemeen belang rechtens of feitelijk niet belemmert. Dergelijke specifieke rollen of taken van algemeen belang worden vooraf op transparante wijze toevertrouwd, en elke beperking of afwijking van de toepassing van dit hoofdstuk gaat niet verder dan nodig is om de toevertrouwde rollen of taken van openbaar belang te vervullen. Voor de toepassing van dit lid omvat de formulering “specifieke rollen of taken van algemeen belang” ook openbaredienstverplichtingen.

4. De artikelen 16.6 (Overleg) en 16.7 (Verboden subsidies) zijn niet van toepassing op subsidies die worden verleend door subcentrale bestuursniveaus van een Partij. Bij de nakoming van haar verplichtingen uit hoofde van dit hoofdstuk treft elke Partij alle redelijke maatregelen die tot haar beschikking staan om de naleving van dit hoofdstuk door subcentrale bestuursniveaus van die Partij te waarborgen.

5. De artikelen 16.6 (Overleg) en 16.7 (Verboden subsidies) zijn niet van toepassing op de audiovisuele sector.
6. Artikel 16.7 (Verboden subsidies) is niet van toepassing op subsidies die worden verleend:
 - a) ter vergoeding van schade die is veroorzaakt door natuurrampen of andere niet-economische buitengewone gebeurtenissen, op voorwaarde dat die subsidies tijdelijk zijn, en
 - b) om te reageren op een nationale of mondiale gezondheids- of economische noodsituatie, op voorwaarde dat die subsidies tijdelijk, gericht en evenredig zijn, rekening houdend met de schade die is veroorzaakt door of voortvloeit uit de noodsituatie.

ARTIKEL 16.3

Verhouding tot de WTO-Overeenkomst

Niets in dit hoofdstuk doet afbreuk aan de rechten en verplichtingen van de Partijen uit hoofde van de SCM-Overeenkomst, de Overeenkomst inzake de landbouw, artikel XVI van de GATT 1994 of artikel XV van de GATS.

ARTIKEL 16.4

Visserijsubsidies

Elke Partij onthoudt zich van het verlenen of handhaven van schadelijke visserijsubsidies. De Partijen werken daartoe samen op het gebied van:

- a) het verwezenlijken van duurzameontwikkelingsdoelstelling 14.6 van de Verenigde Naties;
- b) het uitvoeren van de WTO-Overeenkomst inzake visserijsubsidies, gedaan te Genève op 17 juni 2022, die onder meer subsidies verbiedt die bijdragen aan illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij (hierna “IOO-visserij” genoemd), en
- c) het in het kader van de WTO voortzetten van onderhandelingen voor het aannemen van alomvattende regels met betrekking tot het verbod op bepaalde vormen van visserijsubsidies die bijdragen tot overcapaciteit en overbevissing.

ARTIKEL 16.5

Transparantie

1. Met betrekking tot subsidies die op haar grondgebied worden verleend of gehandhaafd, maakt elke Partij binnen een jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst en daarna om de twee jaar de volgende informatie transparant:

- a) de rechtsgrondslag en het oogmerk van de subsidie;

- b) de vorm van de subsidie;
- c) het bedrag van de subsidie of het bedrag dat voor de subsidie is begroot, en
- d) waar mogelijk, de naam van de ontvanger van de subsidie.

2. Elke Partij voldoet aan de transparantievereisten van lid 1 door:

- a) kennisgeving op grond van artikel 25 van de SCM-Overeenkomst;
- b) kennisgeving op grond van artikel 18 van de Overeenkomst inzake de landbouw, of
- c) publicatie, door of namens de Partij, op een openbaar toegankelijke website.

3. Onverminderd de transparantievereisten van lid 1 kan een Partij (hierna “verzoekende Partij” genoemd) de andere Partij (hierna “antwoordende Partij” genoemd) verzoeken om aanvullende informatie over een door de antwoordende Partij verleende subsidie, met inbegrip van:

- a) de rechtsgrondslag en de beleidsdoelstelling of het oogmerk van de subsidie;
- b) het totale bedrag of het jaarlijkse bedrag dat voor de subsidie is begroot;
- c) waar mogelijk, de naam van de ontvanger van de subsidie;
- d) het tijdstip en de duur van de subsidie en alle andere daarvoor geldende termijnen;

- e) de subsidiabiliteitseisen;
- f) alle maatregelen die zijn genomen om het mogelijke versturende effect op de mededinging, het handelsverkeer of het milieu te beperken, en
- g) alle andere informatie die een beoordeling van de negatieve effecten van de subsidie mogelijk maakt.

4. De antwoordende Partij verstrekt de overeenkomstig lid 3 gevraagde informatie schriftelijk aan de verzoekende Partij, uiterlijk 60 dagen na de datum van indiening van het verzoek. Indien de antwoordende Partij de door de verzoekende Partij gevraagde informatie geheel of gedeeltelijk niet verstrekt, licht de antwoordende Partij de redenen voor het niet verstrekken van die informatie toe in haar door dit lid vereiste schriftelijke antwoord.

ARTIKEL 16.6

Overleg

1. Indien de verzoekende Partij op enig tijdstip na het indienen van een verzoek om aanvullende informatie ingevolge artikel 16.5 (Transparantie), lid 3, van oordeel is dat een door de antwoordende Partij verleende subsidie haar belangen negatief beïnvloedt of naar verwachting negatief zal beïnvloeden, kan zij aan de antwoordende Partij schriftelijk haar bezorgdheid uiten en om overleg over de kwestie verzoeken. Overleg tussen de Partijen om de geuite zorgen te bespreken vindt plaats binnen zestig dagen na de datum van indiening van het verzoek.

2. Indien de verzoekende Partij na het in lid 1 bedoelde overleg van mening is dat de subsidie in kwestie haar belangen op onevenredige wijze negatief beïnvloedt of naar verwachting negatief zal beïnvloeden:

- a) spant de antwoordende Partij zich in het geval van subsidies aan een onderneming die goederen of diensten levert, ervoor in om eventuele negatieve gevolgen van de subsidie voor de belangen van de verzoekende Partij weg te nemen of tot een minimum te beperken, of
- b) neemt de antwoordende Partij in het geval van subsidies die worden verleend met betrekking tot goederen die vallen onder bijlage 1 bij de Overeenkomst inzake de landbouw, rekening houdend met de relevante bepalingen van die overeenkomst, de zorgen van de verzoekende Partij met inachtneming van artikel 16.3 (Verhouding tot de WTO-Overeenkomst) welwillend in overweging.

3. Voor de toepassing van lid 2, punt a), doen de Partijen alles wat in hun vermogen ligt om de aangelegenheid op een voor beide Partijen bevredigende wijze op te lossen.

ARTIKEL 16.7

Verboden subsidies

1. De volgende subsidies die een aanzienlijk negatief effect op de handel tussen de partijen hebben of kunnen hebben, zijn verboden:

- a) subsidies waarbij een overheid schulden of verplichtingen van bepaalde ondernemingen garandeert zonder dat het bedrag van die schulden of verplichtingen of de duur van die garantie worden beperkt, en
- b) subsidies aan een insolvente onderneming, of onderneming waarvoor zonder de subsidie op korte tot middellange termijn insolventie dreigt, indien:
 - i) er geen geloofwaardig en op realistische veronderstellingen gebaseerd herstructureringsplan is, dat gericht is op het herstel van de levensvatbaarheid op lange termijn van de onderneming binnen een redelijke termijn, of
 - ii) de onderneming, die geen kmo is, niet bijdraagt aan de kosten van de herstructurering.

2. Lid 1, punt b), is niet van toepassing op subsidies die aan ondernemingen worden verstrekt als tijdelijke liquiditeitssteun in de vorm van leninggaranties of leningen gedurende de periode die nodig is om een herstructureringsplan op te stellen. Dergelijke tijdelijke liquiditeitssteun is beperkt tot het bedrag dat nodig is om de onderneming gewoon draaiende te houden. Voor de toepassing van dit lid omvat de formulering “tijdelijke liquiditeitssteun in de vorm van leninggaranties of leningen” ook solvabiliteitssteun.

3. Subsidies die worden verleend om ervoor te zorgen dat een onderneming op ordelijke wijze de markt verlaat, zijn niet verboden.

4. Dit artikel is niet van toepassing op subsidies waarvan de cumulatieve bedragen of begrotingen over een periode van drie opeenvolgende jaren minder dan 160 000 SDR per onderneming bedragen.

ARTIKEL 16.8

Gebruik van subsidies

Elke Partij ziet erop toe dat ondernemingen subsidies alleen gebruiken voor de beleidsdoelstelling waarvoor zij werden verleend.

ARTIKEL 16.9

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) is niet van toepassing op artikel 16.6 (Overleg).

HOOFDSTUK 17

OVERHEIDSONDERNEMINGEN

ARTIKEL 17.1

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies, die een commerciële activiteit ontplooiën welke de handel of investeringen tussen de Partijen kan beïnvloeden¹. Wanneer dergelijke overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies zowel commerciële als niet-commerciële activiteiten ontplooiën, vallen alleen hun commerciële activiteiten onder dit hoofdstuk.
2. Dit hoofdstuk is van toepassing op overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies op alle bestuursniveaus².

¹ Entiteiten die zijn opgericht of gereguleerd krachtens de New Zealand Kiwifruit Export Regulations 1999 (Nieuw-Zeelandse verordening betreffende de uitvoer van kiwi's van 1999) of de New Zealand Kiwifruit Industry Restructuring Act 1999 (Nieuw-Zeelandse wet betreffende de herstructurering van de kiwi-industrie van 1999) zijn uitgesloten van de toepassing van dit hoofdstuk, met uitzondering van de artikelen 17.3 (Verhouding tot de WTO-Overeenkomst) en 17.7 (Uitwisseling van informatie). Artikel 17.7 (Uitwisseling van informatie) bepaalt de toepassing van artikel 17.3 (Verhouding tot de WTO-Overeenkomst) voor de toepassing van dit hoofdstuk.

² De volgende entiteiten vallen niet binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk:

- a) lokale raden en entiteiten die onder hoofdstuk 14 (Overheidsopdrachten) en de bijbehorende bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) vallen, en
- b) ondernemingen waaraan bijzondere rechten en voorrechten zijn toegekend, en aangewezen monopolies die door de in punt a) bedoelde lokale raden zijn aangewezen.

3. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies, indien in een van de voorgaande drie opeenvolgende belastingjaren de jaarlijkse inkomsten uit de commerciële activiteiten van een staatsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een monopoliepositie, minder dan 100 miljoen SDR bedroegen. Gedurende de eerste drie jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst bedraagt die drempel 200 miljoen SDR.

4. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op situaties waarin overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of aangewezen monopolies optreden als aanbestedende diensten en opdrachten gunnen voor overheidsdoeleinden en niet met het oog op commerciële wederverkoop of met het oog op gebruik bij de vervaardiging van een goed of de verlening van een dienst voor commerciële verkoop¹.

5. Artikel 17.5 (Niet-discriminerende behandeling en commerciële overwegingen) en artikel 17.7 (Uitwisseling van informatie) zijn niet van toepassing op een activiteit verricht in de uitoefening van overheidsgezag.

6. Artikel 17.5 (Niet-discriminerende behandeling en commerciële overwegingen) is niet van toepassing op de financiële diensten die een overheidsonderneming verleent in opdracht van de overheid, indien die verlening van financiële diensten:

- a) de uitvoer of invoer ondersteunt, mits die financiële diensten:
 - i) niet beogen commerciële financiering te vervangen, of

¹ Dit doet geen afbreuk aan de toezeggingen van de Partijen in hoofdstuk 14 (Overheidsopdrachten), met inbegrip van met name in bijlage 14 (Verbintenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten).

- ii) worden aangeboden tegen voorwaarden die niet gunstiger zijn dan die welke voor vergelijkbare financiële diensten kunnen worden verkregen op de commerciële markt, of
- b) particuliere investeringen buiten het grondgebied van de Partij ondersteunt, mits die financiële diensten:
 - i) niet beogen commerciële financiering te vervangen, of
 - ii) worden aangeboden tegen voorwaarden die niet gunstiger zijn dan die welke voor vergelijkbare financiële diensten kunnen worden verkregen op de commerciële markt, of
- c) wordt aangeboden tegen voorwaarden die stroken met de in artikel 17.2 (Definities), punt b), gedefinieerde Regeling, mits zij valt binnen het toepassingsgebied van die Regeling.

7. Artikel 17.5 (Niet-discriminerende behandeling en commerciële overwegingen) is niet van toepassing op de diensten in de sectoren die buiten het toepassingsgebied van hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen) vallen overeenkomstig artikel 10.2 (Toepassingsgebied), lid 3.

8. Artikel 17.5 (Niet-discriminerende behandeling en commerciële overwegingen) is niet van toepassing voor zover een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie van een Partij een goed of dienst koopt of verkoopt op grond van:

- a) een bestaande niet-conforme maatregel overeenkomstig artikel 10.10 (Niet-conforme maatregelen) die de Partij in stand houdt, handhaaft, hernieuwt of wijzigt, zoals opgenomen in haar respectieve lijst in bijlage 10-A (Bestaande maatregelen), of

- b) een niet-conforme maatregel die de Partij met betrekking tot sectoren, subsectoren of activiteiten vaststelt of handhaaft overeenkomstig artikel 10.10 (Niet-conforme maatregelen), zoals opgenomen in haar respectieve lijst in bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen).

ARTIKEL 17.2

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “activiteit verricht in de uitoefening van overheidsgezag”: een activiteit die wordt verricht, met inbegrip van diensten die worden verleend, noch op commerciële basis, noch in concurrentie met een of meer marktdeelnemers;
- b) “Regeling”: de Regeling inzake door de overheid gesteunde exportkredieten, die is ontwikkeld in het kader van de OESO, of een opvolger daarvan, ongeacht of die is ontwikkeld in het kader van de OESO, die is aanvaard door ten minste twaalf oorspronkelijke leden van de WTO die op 1 januari 1979 deelnamen aan de Regeling;
- c) “commerciële activiteit”: een activiteit die een onderneming verricht en die resulteert in de productie van een goed of de verlening van een dienst die op de relevante markt zal worden verkocht in hoeveelheden en tegen prijzen die door die onderneming worden bepaald, en die wordt verricht met een winstoogmerk¹;

¹ Voor alle duidelijkheid: een activiteit van een onderneming die actief is zonder winstoogmerk dan wel op basis van het principe van kostendekking is geen commerciële activiteit.

- d) “commerciële overwegingen”: prijs, kwaliteit, beschikbaarheid, verhandelbaarheid, vervoer en andere voorwaarden van aankoop of verkoop, of andere factoren waarmee normaal rekening zou worden gehouden bij de commerciële beslissingen van een particuliere onderneming die in de relevante sector of industrie actief is volgens de beginselen van de markteconomie;
- e) “een monopolie aanwijzen”: een monopolie instellen of toestaan, of de werkingssfeer van een monopolie uitbreiden teneinde een nieuw goed of een nieuwe dienst daaronder te laten vallen;
- f) “aangewezen monopolie”: een entiteit, met inbegrip van een consortium of een overheidsorgaan, die op de relevante markt op het grondgebied van een Partij is aangewezen als enige aanbieder of enige koper van een goed of dienst, maar omvat niet een entiteit waaraan exclusieve intellectuele-eigendomsrechten zijn verleend om de enkele reden dat haar dergelijke rechten zijn verleend;
- g) “onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend”: een publieke of particuliere onderneming waaraan een Partij in rechte of in feite bijzondere rechten of voorrechten heeft toegekend¹; bijzondere rechten of voorrechten worden door een Partij toegekend wanneer zij een aantal ondernemingen die een goed of een dienst mogen verlenen, anders dan op objectieve, evenredige en niet-discriminerende criteria aanwijst of beperkt tot twee of meer, en daardoor de mogelijkheid van een andere onderneming om in hetzelfde geografische gebied en onder substantieel dezelfde voorwaarden hetzelfde goed te leveren of dezelfde dienst te verlenen, ernstig beperkt;

¹ Voor alle duidelijkheid: het verlenen van een contingenttoewijzing, licentie of vergunning met betrekking tot ofwel een schaarse hulpbron ofwel de distributie van uitvoerproducten naar markten waar tariefcontingenten, landspecifieke preferenties of andere maatregelen van kracht zijn, vormt op zichzelf geen bijzonder recht of voorrecht.

- h) “overheidsonderneming”: een onderneming met betrekking tot welke een Partij:
- i) rechtstreeks meer dan 50 % van het aandelenkapitaal in handen heeft;
 - ii) de uitoefening controleert van meer dan 50 % van de stemrechten;
 - iii) bevoegd is om de meerderheid van de leden van de raad van bestuur of een gelijkwaardig bestuursorgaan te benoemen;
 - iv) de bevoegdheid heeft om de beslissingen van de onderneming te controleren via elk ander eigendomsbelang, inclusief minderheidsbelangen, of
 - v) bevoegd is om de handelingen van de onderneming te sturen of anderszins een gelijkwaardig niveau van zeggenschap uitoefent overeenkomstig de wetgeving van die Partij.

ARTIKEL 17.3

Verhouding tot de WTO-Overeenkomst

Artikel XVII van de GATT 1994, het Memorandum van overeenstemming betreffende de interpretatie van artikel XVII van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel 1994, artikel VIII van de GATS, en de leden 18 tot en met 21 van het ministerieel besluit van de WTO van 19 december 2015 over mededinging bij uitvoer (WT MIN(15)/45 — WT/L/980) worden *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maken daar integrerend deel van uit.¹

ARTIKEL 17.4

Algemene bepalingen

1. Onverminderd de rechten en plichten van de Partijen uit hoofde van dit hoofdstuk, belet niets in dit hoofdstuk een Partij overheidsondernemingen op te richten of in stand te houden, ondernemingen bijzondere rechten of voorrechten toe te kennen of monopolies aan te wijzen of in stand te houden.
2. Een Partij mag haar overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies niet verplichten of aanmoedigen te handelen in strijd met dit hoofdstuk.

¹ Artikel 17.7 (Uitwisseling van informatie) specificceert, tussen de Partijen en uitsluitend voor de toepassing van deze overeenkomst, de interpretatie van de Partijen over de wijze waarop voor de toepassing van dit lid moet worden voldaan aan de verplichtingen uit hoofde van artikel XVII:4 van de GATT 1994.

ARTIKEL 17.5

Niet-discriminerende behandeling en commerciële overwegingen

1. Elke Partij zorgt ervoor dat haar overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend, of aangewezen monopolies bij het verrichten van commerciële activiteiten:
 - a) bij het aankopen of verkopen van goederen of diensten handelen overeenkomstig commerciële overwegingen, behalve wanneer zij moeten voldoen aan voorwaarden van hun openbaredienstopdracht die niet in strijd zijn met punt b) of c);
 - b) bij het aankopen van goederen of diensten:
 - i) aan goederen of diensten die door een onderneming van de andere Partij worden aangeboden, een niet minder gunstige behandeling toekennen dan welke zij aan soortgelijke goederen of diensten die door ondernemingen van de Partij worden aangeboden toekent, en
 - ii) aan goederen of diensten die worden aangeboden door een onder de overeenkomst vallende onderneming als gedefinieerd in artikel 10.3 (Definities), punt d), een niet minder gunstige behandeling toekennen dan welke zij aan soortgelijke goederen of diensten die worden aangeboden door ondernemingen van de eigen investeerders van de Partij op de desbetreffende markt van de Partij toekent, en
 - c) bij het verkopen van goederen of diensten:
 - i) aan een onderneming van de andere Partij een niet minder gunstige behandeling toekennen dan welke zij aan ondernemingen van de Partij toekent, en

- ii) aan een onder de overeenkomst vallende onderneming als omschreven in artikel 10.3 (Definities), punt d), een niet minder gunstige behandeling toekennen dan welke zij aan ondernemingen van de eigen investeerders van de Partij op de desbetreffende markt van de Partij toekent.

2. Op voorwaarde dat dergelijke afwijkende voorwaarden of een dergelijke weigering worden gedaan overeenkomstig commerciële overwegingen, belet lid 1, punten b) en c), een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie niet:

- a) goederen of diensten te kopen of aan te bieden op verschillende voorwaarden, ook wat betreft prijs, of
- b) te weigeren goederen of diensten te kopen of te verkopen.

ARTIKEL 17.6

Regelgevingskader

1. Elke Partij eerbiedigt de relevante internationale normen, waaronder de richtsnoeren van de OESO betreffende corporate governance in overheidsondernemingen, en maakt daar optimaal gebruik van.

2. Elke Partij zorgt ervoor dat regelgevende instanties of andere instanties met een regelgevende functie die de Partij opricht of in stand houdt:

- a) onafhankelijk zijn van en geen verantwoording verschuldigd zijn aan enige onderneming die onder de regelgeving van een dergelijke instantie valt, en

- b) in soortgelijke omstandigheden onpartijdig¹ optreedt jegens alle ondernemingen die onder de regelgeving van een dergelijk orgaan vallen, met inbegrip van overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies².
3. Elke Partij zorgt op een samenhangende en niet-discriminerende wijze voor de handhaving van haar wetgeving ten aanzien van overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend en aangewezen monopolies.

ARTIKEL 17.7

Uitwisseling van informatie

1. Een Partij die redenen heeft om aan te nemen dat haar belangen uit hoofde van dit hoofdstuk worden aangetast door de commerciële activiteiten van een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of een aangewezen monopolie (in dit artikel hierna “de entiteit” genoemd) van de andere Partij kan de andere Partij schriftelijk verzoeken overeenkomstig lid 2 informatie te verstrekken over de commerciële activiteiten van de entiteit in verband met de uitvoering van verplichtingen uit hoofde van dit hoofdstuk.

¹ Voor alle duidelijkheid: de onpartijdigheid waarvan regelgevende instanties of andere instanties met een regelgevende functie die de Partij opricht of in stand houdt, blijf geven, wordt beoordeeld aan de hand van een algemeen model of een algemene praktijk van een regelgevende instantie.

² Voor alle duidelijkheid: voor de sectoren waarvoor de Partijen in andere hoofdstukken specifieke verplichtingen in verband met een regelgevende instantie of een andere instantie met een regelgevende functie die de Partij opricht of in stand houdt, zijn overeengekomen, hebben de desbetreffende bepalingen van die hoofdstukken voorrang.

2. De Partij die reageert op een verzoek verstrekt de volgende informatie aan de verzoekende Partij, mits in het verzoek wordt toegelicht hoe de activiteiten van de entiteit de belangen van de verzoekende Partij uit hoofde van dit hoofdstuk kunnen aantasten en in dat verzoek wordt vermeld welke van de volgende gegevens zouden moeten worden verstrekt:

- a) de eigendomsstructuur en de stemverhoudingen van de entiteit, het percentage van de aandelen van de entiteit dat de reagerende Partij, haar overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of aangewezen monopolies samen bezitten, en het percentage van de stemrechten dat zij daarvan samen in handen hebben;
- b) een beschrijving van de eventuele bijzondere aandelen of bijzondere stemrechten of andere rechten waarover de reagerende Partij, haar overheidsondernemingen, ondernemingen waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend of aangewezen monopolies beschikken, wanneer die rechten verschillen van de rechten die verbonden zijn aan de gewone aandelen van de entiteit;
- c) een beschrijving van de organisatiestructuur van de entiteit en de samenstelling van de raad van bestuur of van een ander gelijkwaardig bestuursorgaan;
- d) een beschrijving van de overheidsdiensten of -instanties die belast zijn met de reglementering van of het toezicht op de entiteit, een beschrijving van de rapportagevereisten die haar door die overheidsdiensten of -instanties worden opgelegd, en de rechten en praktijken van die overheidsdiensten of -instanties met betrekking tot de benoeming, het ontslag of de bezoldiging van het hoger leidinggevend personeel en de leden van de raad van bestuur of een ander gelijkwaardig bestuursorgaan van de entiteit;

- e) de jaarlijkse inkomsten en de totale activa van de entiteit gedurende de meest recente periode van drie jaar waarvoor informatie beschikbaar is;
 - f) eventuele vrijstellingen, immuniteiten en daarmee samenhangende maatregelen waarvoor de entiteit uit hoofde van de wetgeving van de reagerende Partij in aanmerking komt;
 - g) met betrekking tot entiteiten die vallen onder de *New Zealand Local Government Act 2002* (Nieuw-Zeelandse wet op lokaal bestuur van 2002) of enige daaropvolgende wetgeving, alle informatie die dergelijke entiteiten verplicht zijn te verstrekken op grond van die wet of enige daaropvolgende wetgeving, en
 - h) alle aanvullende informatie over de entiteit die openbaar beschikbaar is, met inbegrip van de jaarlijkse financiële verslagen en audits door derden.
3. Onverminderd artikel 25.7 (Openbaarmaking van informatie), verplichten de leden 1 en 2 van dit artikel een Partij niet tot het openbaar maken van vertrouwelijke informatie waarvan openbaarmaking in strijd zou zijn met haar wetgeving.
4. Indien de reagerende Partij de gevraagde informatie niet beschikbaar heeft, deelt de reagerende Partij de redenen daarvoor schriftelijk mee aan de verzoekende Partij.

HOOFDSTUK 18

INTELLECTUELE EIGENDOM

AFDELING A

ALGEMENE BEPALINGEN

ARTIKEL 18.1

Doelstellingen

De doelstellingen van dit hoofdstuk zijn:

- a) de creatie, productie, verspreiding en commercialisering van innovatieve en creatieve goederen en diensten in en tussen de Partijen te bevorderen en zo bij te dragen tot een duurzamere en meer inclusieve economie voor de Partijen;
- b) de handel tussen de Partijen te bevorderen, te ondersteunen en te regelen en verstoringen van en belemmeringen voor deze handel te verminderen, en
- c) het garanderen van een adequaat en doeltreffend beschermings- en handhavingsniveau voor intellectuele-eigendomsrechten.

ARTIKEL 18.2

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk vormt een aanvulling op en specificatie van de rechten en verplichtingen van elke Partij uit hoofde van de Trips-Overeenkomst en andere internationale overeenkomsten op het gebied van intellectuele eigendom waarbij zij partij zijn.
2. Elke Partij geeft uitvoering aan dit hoofdstuk. Het staat elke Partij vrij de passende methode voor de uitvoering van dit hoofdstuk binnen haar eigen rechtsstelsel en -praktijk te bepalen.
3. Dit hoofdstuk belet de Partijen niet een uitgebreidere bescherming en handhaving van intellectuele-eigendomsrechten te verstrekken dan uit hoofde van dit hoofdstuk vereist is, mits die bescherming en handhaving niet in strijd zijn met dit hoofdstuk.

ARTIKEL 18.3

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “intellectuele-eigendomsrechten”: alle categorieën intellectuele eigendom die vallen onder de artikelen 18.8 (Auteurs) tot en met 18.45 (Bescherming van kwekersrechten) van dit hoofdstuk en onder deel II, afdelingen 1 tot en met 7, van de Trips-Overeenkomst. De bescherming van intellectuele eigendom omvat de bescherming tegen oneerlijke mededinging zoals bedoeld in artikel 10bis van het Verdrag van Parijs;

- b) “onderdaan”: met betrekking tot het desbetreffende intellectuele-eigendomsrecht, een persoon uit een Partij die voldoet aan de beschermingscriteria van de Trips-Overeenkomst en multilaterale overeenkomsten die zijn gesloten en worden beheerd onder auspiciën van de WIPO, waarbij een Partij partij is;
- c) “Verdrag van Parijs”: het Verdrag van Parijs tot bescherming van de industriële eigendom van 20 maart 1883, herzien te Stockholm op 14 juli 1967;
- d) “WIPO”: de Wereldorganisatie voor de Intellectuele Eigendom, en
- e) “WPPT”: het WIPO-verdrag inzake uitvoeringen en fonogrammen (*WIPO Performances and Phonograms Treaty*), aangenomen te Genève op 20 december 1996;

ARTIKEL 18.4

Internationale overeenkomsten

1. Elke Partij voldoet aan haar verplichtingen uit hoofde van de volgende internationale overeenkomsten:
 - a) de Trips-Overeenkomst;
 - b) het WIPO-verdrag inzake auteursrecht, aangenomen te Genève op 20 december 1996;

- c) het WPPT;
 - d) het Verdrag van Marrakesh tot bevordering van de toegang tot gepubliceerde werken voor personen die blind zijn, visueel gehandicapt of anderszins een leeshandicap hebben, aangenomen te Marrakesh op 27 juni 2013, en
 - e) het Verdrag inzake het merkenrecht, gedaan te Genève op 27 oktober 1994.
2. Elke Partij doet alle redelijke inspanningen om de volgende internationale overeenkomsten te ratificeren of ertoe toe te treden:
- a) het Verdrag van Peking inzake audiovisuele uitvoeringen, gedaan te Peking op 24 juni 2012;
 - b) het Verdrag van Singapore inzake het merkenrecht, aangenomen te Singapore op 27 maart 2006, en
 - c) de Akte van Genève (1999) bij de Overeenkomst van 's-Gravenhage betreffende de internationale inschrijving van tekeningen of modellen van nijverheid, aangenomen te Genève op 2 juli 1999.
3. Elke Partij ziet erop toe dat de procedures waarin de volgende internationale overeenkomsten voorzien, op haar grondgebied beschikbaar zijn:
- a) het Protocol bij de Schikking van Madrid betreffende de internationale inschrijving van merken, aangenomen te Madrid op 27 juni 1989, zoals laatstelijk gewijzigd op 12 november 2007, en
 - b) Verdrag tot samenwerking inzake octrooien, gedaan te Washington op 19 juni 1970, zoals gewijzigd op 3 oktober 2001.

ARTIKEL 18.5

Uitputting

Niets in deze overeenkomst belet een Partij te bepalen of en onder welke voorwaarden de uitputting van intellectuele-eigendomsrechten uit hoofde van de wetgeving van die Partij van toepassing is.

ARTIKEL 18.6

Nationale behandeling

1. Met inachtneming van de uitzonderingen waarin reeds wordt voorzien door het Verdrag van Parijs, de Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst van 9 september 1886, zoals herzien te Parijs op 24 juli 1971, het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en omroeporganisaties, dat op 26 oktober 1961 werd gesloten te Rome, het WPPT en het Verdrag betreffende de intellectuele eigendom op het gebied van de geïntegreerde schakeling, gedaan te Washington op 26 mei 1989, behandelt elke Partij voor alle onder dit hoofdstuk vallende categorieën intellectuele eigendom onderdanen van de andere Partij niet minder gunstig dan haar eigen onderdanen wat de bescherming¹ van intellectuele eigendom betreft. Wat uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en omroeporganisaties betreft, geldt deze verplichting slechts met betrekking tot de in deze overeenkomst bepaalde rechten.

¹ Voor de toepassing van dit lid omvat de term “bescherming” alle aangelegenheden die van invloed zijn op het bestaan, de verwerving, de reikwijdte, de instandhouding en de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten, alsmede de specifiek in dit hoofdstuk behandelde aangelegenheden die van invloed zijn op de uitoefening van die rechten, inclusief adequate rechtsbescherming ter voorkoming van het omzeilen van doeltreffende technische voorzieningen als bedoeld in artikel 18.17 (Bescherming van technische voorzieningen) en maatregelen betreffende informatie over het beheer van rechten als bedoeld in artikel 18.18 (Verplichtingen betreffende informatie over het beheer van rechten).

2. Een Partij kan gebruikmaken van de op grond van lid 1 toegestane uitzonderingen met betrekking tot haar gerechtelijke en administratieve procedures, waaronder de verplichting voor een onderdaan van de andere Partij om op haar grondgebied domicilie te kiezen of daar een gemachtigde aan te wijzen, indien die uitzonderingen:

- a) noodzakelijk zijn om de naleving te waarborgen van wetten en voorschriften van de Partij die niet strijdig zijn met dit hoofdstuk, en
- b) niet worden toegepast op een wijze die een verkapte beperking van de handel zou vormen.

3. Lid 1 is niet van toepassing op procedures in multilaterale overeenkomsten die onder auspiciën van de WIPO zijn gesloten met betrekking tot de verwerving of handhaving van intellectuele-eigendomsrechten.

ARTIKEL 18.7

Trips-Overeenkomst en volksgezondheid

1. De Partijen erkennen het belang van de verklaring over de Trips-Overeenkomst en de volksgezondheid, die op 14 november 2001 te Doha is aangenomen door de Ministeriële Conferentie van de WTO. Dit hoofdstuk wordt uitgelegd en uitgevoerd in overeenstemming met die verklaring.

2. Elke Partij geeft uitvoering aan artikel 31*bis* van de Trips-Overeenkomst, de bijlage bij de Trips-Overeenkomst, met inbegrip van het aanhangsel van de bijlage bij de TRIPS-Overeenkomst, die op 23 januari 2017 in werking zijn getreden.

AFDELING B

NORMEN BETREFFENDE INTELLECTUELE-EIGENDOMSRECHTEN

ONDERAFDELING 1

AUTEURSRECHT EN NABURIGE RECHTEN

ARTIKEL 18.8

Auteurs

Elke Partij verleent auteurs het exclusieve recht het volgende toe te staan of te verbieden:

- a) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie van hun werken, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook;

- b) elke vorm van distributie onder het publiek van het origineel van hun werken of van kopieën daarvan, door verkoop of andere overdracht van eigendom;
- c) de mededeling van hun werken aan het publiek, via de kabel of draadloos, met inbegrip van de beschikbaarstelling van hun werken aan het publiek op zodanige wijze dat die voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn, en
- d) de commerciële verhuur aan het publiek van originelen of kopieën van hun werken voor ten minste fonogrammen, computerprogramma's¹ en cinematografische werken.

ARTIKEL 18.9

Uitvoerende kunstenaars

Elke Partij verleent uitvoerende kunstenaars het exclusieve recht het volgende toe te staan of te verbieden:

- a) de vastlegging² van hun uitvoeringen;
- b) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie van vastleggingen van hun uitvoeringen, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook;

¹ Een Partij kan computerprogramma's uitsluiten wanneer het computerprogramma zelf niet het wezenlijke voorwerp van de verhuur is.

² Wordt onder "vastlegging" verstaan: de opname van geluiden of van de weergave daarvan, door middel waarvan deze kunnen worden waargenomen, gereproduceerd of meegedeeld door middel van een toestel.

- c) elke vorm van distributie onder het publiek van vastleggingen van hun uitvoeringen, door verkoop of andere overdracht van eigendom;
- d) het al dan niet draadloos beschikbaar stellen van vastleggingen van hun uitvoeringen aan het publiek, op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn;
- e) de draadloze uitzending en de mededeling van hun uitvoeringen aan het publiek, behalve wanneer de uitvoering zelf al een uitgezonden uitvoering is of op basis van een vastlegging is gemaakt, en
- f) de commerciële verhuur aan het publiek van de vastlegging van hun uitvoeringen.

ARTIKEL 18.10

Producenten van fonogrammen

Elke Partij verleent producenten van fonogrammen het exclusieve recht het volgende toe te staan of te verbieden:

- a) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie van hun fonogrammen, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook;

- b) eender welke vorm van distributie onder het publiek van hun fonogrammen, door verkoop of andere overdracht van eigendom;
- c) het al dan niet draadloos beschikbaar stellen van hun fonogrammen aan het publiek, op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn, en
- d) de commerciële verhuur van hun fonogrammen aan het publiek.

ARTIKEL 18.11

Omroeporganisaties

Elk van beide Partijen verleent omroeporganisaties het uitsluitend recht om onderstaande handelingen toe te staan of te verbieden:

- a) de vastlegging van hun uitzendingen, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen;
- b) de directe of indirecte, tijdelijke of permanente reproductie van vastleggingen van hun uitzendingen, geheel of gedeeltelijk, met welk middel en in welke vorm dan ook, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen;

- c) het al dan niet draadloos beschikbaar stellen van vastleggingen van hun uitzendingen aan het publiek, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen, op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn;
- d) de distributie onder het publiek van vastleggingen van hun uitzendingen, met inbegrip van kopieën daarvan, door verkoop of anderszins, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen, en
- e) de draadloze heruitzending van hun uitzendingen, alsmede de mededeling aan het publiek van hun uitzendingen indien die mededeling geschiedt op plaatsen die tegen betaling van een entreprijs voor het publiek toegankelijk zijn.

ARTIKEL 18.12

Uitzending en mededeling aan het publiek van voor
commerciële doeleinden gepubliceerde fonogrammen¹

1. Elke Partij voorziet in een recht op grond waarvan door de gebruiker een enkele billijke vergoeding wordt uitgekeerd aan de uitvoerend kunstenaars en producenten van fonogrammen², wanneer een voor commerciële doeleinden uitgegeven fonogram of reproductie daarvan wordt gebruikt voor uitzending of mededeling aan het publiek³.
2. Elke Partij zorgt ervoor dat de enkele billijke vergoeding wordt verdeeld tussen de betrokken uitvoerende kunstenaars en producenten van fonogrammen. Elke Partij kan in haar wetgeving de voorwaarden bepalen volgens welke uitvoerende kunstenaars en producenten van fonogrammen de enkele billijke vergoeding verdelen wanneer hierover tussen de uitvoerend kunstenaar en de producent van een fonogram geen overeenstemming is bereikt.

¹ Een Partij kan dit artikel naleven door aan uitvoerende kunstenaars en producenten van fonogrammen exclusieve rechten te verlenen voor uitzending en mededeling aan het publiek.

² Elke Partij kan uitvoerend kunstenaars en producenten van fonogrammen uitgebreidere rechten, zoals exclusieve rechten, verlenen met betrekking tot de uitzending en mededeling aan het publiek van voor commerciële doeleinden gepubliceerde fonogrammen.

³ Elke Partij kan beslissen dat de term “mededeling aan het publiek” niet het op zodanige wijze per draad of langs draadloze weg beschikbaar stellen voor het publiek van fonogrammen omvat dat deze voor leden van het publiek toegankelijk zijn vanaf een door hen gekozen plaats en op een door hen gekozen tijdstip.

ARTIKEL 18.13

Duur van bescherming¹

1. De rechten van de auteur van een werk gelden gedurende het leven van de auteur en tot 70 jaar na zijn overlijden, ongeacht de datum waarop het werk op geoorloofde wijze voor het publiek toegankelijk is gemaakt.
2. Bij gezamenlijk auteurschap wordt de in lid 1 bepaalde beschermingsduur berekend vanaf de dood van de laatst levende auteur.
3. Voor anonieme of pseudonieme werken bedraagt de beschermingstermijn 70 jaar vanaf het tijdstip waarop het werk op geoorloofde wijze voor het publiek toegankelijk is gemaakt. Indien evenwel de door de auteur aangenomen schuilnaam geen enkele twijfel aan zijn identiteit laat of de auteur zijn identiteit tijdens de in de eerste zin van dit lid aangegeven termijn openbaart, geldt de in lid 1 vastgestelde termijn.
4. Indien een Partij bepaalt dat de beschermingsduur van een cinematografisch of audiovisueel werk wordt berekend op een andere basis dan het leven van een natuurlijke persoon, bedraagt deze beschermingsduur niet minder dan 70 jaar vanaf de datum van de eerste geoorloofde publicatie of de eerste geoorloofde mededeling aan het publiek of, bij gebreke van een dergelijke geoorloofde publicatie of mededeling aan het publiek binnen 70 jaar na de vervaardiging van het werk, 70 jaar na de vervaardiging van het werk.

¹ Indien de wet- en regelgeving van een Partij op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst niet voorziet in de in dit artikel vastgestelde beschermingstermijnen, is dit artikel pas van toepassing vanaf de datum waarop die wet- en regelgeving in die Partij in werking treedt, en in elk geval niet later dan vier jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst. Deze Partij stelt de andere Partij in kennis van de datum waarop deze wetten en voorschriften in werking zijn getreden, indien die datum eerder valt dan vier jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst.

5. De rechten van omroeporganisaties vervallen 50 jaar na de eerste uitzending van een programma, ongeacht of die uitzendingen via de ether plaatsvinden, uitzendingen per kabel of satelliet daaronder begrepen.
6. De rechten van uitvoerend kunstenaars vervallen 50 jaar na de datum van de vastlegging van de uitvoering. Indien binnen deze termijn een vastlegging van de uitvoering op een fonogram op geoorloofde wijze gepubliceerd of op geoorloofde wijze aan het publiek meegedeeld is, vervallen de rechten echter 70 jaar na de datum van die eerste publicatie of, ingeval deze eerder valt, die eerste mededeling aan het publiek.
7. De rechten van producenten van fonogrammen vervallen 50 jaar na de vastlegging. Indien het fonogram echter binnen deze termijn op geoorloofde wijze gepubliceerd of op geoorloofde wijze aan het publiek meegedeeld is, vervallen die rechten 70 jaar na de datum van die eerste publicatie of die eerste mededeling aan het publiek. Elke Partij kan doeltreffende maatregelen nemen om te garanderen dat de winst die wordt gemaakt tijdens de 20 jaar durende bescherming volgend op de 50 jaar, billijk wordt verdeeld tussen de uitvoerders en de producenten van fonogrammen.
8. De in dit artikel gestelde beschermingstermijnen worden berekend vanaf 1 januari van het jaar dat volgt op het feit dat de termijn doet ingaan.
9. Elke Partij kan voorzien in langere beschermingstermijnen dan die waarin dit artikel voorziet.

ARTIKEL 18.14

Volgrecht¹

1. Elke Partij stelt ten behoeve van de auteur van een oorspronkelijk werk van grafische of beeldende kunst een volgrecht in, dat wordt omschreven als een onvervreemdbaar recht waarvan geen afstand kan worden gedaan, zelfs niet op voorhand, om telkens wanneer het werk na de eerste overdracht door de auteur wordt doorverkocht, een op de verkoopprijs berekend recht te ontvangen.
2. Het in lid 1 bedoelde volgrecht is van toepassing op elke doorverkoop waarbij actoren uit de professionele kunsthandel, zoals veilinghuizen, kunstgalerijen of andere kunsthandelaren, betrokken zijn als verkoper, koper, of tussenpersoon.
3. Elke Partij kan bepalen dat het in lid 1 bedoelde volgrecht niet van toepassing is op een doorverkoop waarbij de verkoper het werk minder dan drie jaar vóór de doorverkoop heeft verkregen van de kunstenaar zelf en de doorverkoopprijs niet meer dan een bepaald minimumbedrag bedraagt.
4. De procedure voor de inning van de vergoeding en het bedrag ervan wordt bepaald door het recht van elke Partij.

¹ Indien de wet- en regelgeving van een Partij op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst niet in de in dit artikel bedoelde bescherming voorziet, is dit artikel pas van toepassing vanaf de datum waarop die wet- en regelgeving in die Partij in werking treedt, maar in elk geval niet later dan twee jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst. Deze Partij stelt de andere Partij in kennis van de datum waarop deze wetten en voorschriften in werking zijn getreden, indien die datum eerder valt dan twee jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst.

ARTIKEL 18.15

Collectief beheer van rechten

1. De Partijen erkennen het belang van samenwerking tussen hun organisaties voor collectief beheer en streven ernaar deze te bevorderen teneinde de beschikbaarheid van werken en ander beschermd materiaal op hun respectieve grondgebied en de overdracht van inkomsten uit rechten tussen de respectieve organisaties voor collectief beheer voor het gebruik van dergelijke werken of ander beschermd materiaal te bevorderen.
2. De Partijen erkennen het belang van transparantie van organisaties voor collectief beheer en streven ernaar deze te bevorderen, met name wat betreft de door hen geïnde inkomsten uit rechten, de inhoudingen die zij toepassen op de door hen geïnde inkomsten uit rechten, het gebruik van de geïnde inkomsten uit rechten, het distributiebeleid en hun repertoire.
3. Wanneer een op het grondgebied van een Partij gevestigde collectieve beheersorganisatie door middel van een vertegenwoordigingsovereenkomst een andere op het grondgebied van de andere Partij gevestigde organisatie voor collectief beheer vertegenwoordigt, erkennen de Partijen dat het belangrijk is dat de vertegenwoordigende organisatie voor collectief beheer:
 - a) de rechthebbenden van de vertegenwoordigde organisatie voor collectief beheer niet discrimineert;
 - b) de bedragen die verschuldigd zijn aan de vertegenwoordigde organisatie voor collectief beheer nauwkeurig, regelmatig en zorgvuldig betaalt, en

- c) de vertegenwoordigde organisatie voor collectief beheer informatie verstrekt over het bedrag van de namens haar geïnde rechteninkomsten en eventuele inhoudingen op dat bedrag aan rechteninkomsten.

ARTIKEL 18.16

Beperkingen en uitzonderingen

Elke Partij voorziet slechts in beperkingen van of uitzonderingen op de in de artikelen 18.8 (Auteurs) tot en met 18.12 (Uitzending en mededeling aan het publiek van voor commerciële doeleinden gepubliceerde fonogrammen) bedoelde rechten in bepaalde bijzondere gevallen die niet in strijd zijn met een normale exploitatie van het werk of ander materiaal en die de rechtmatige belangen van de rechthebbende niet op onredelijke wijze schaden.

ARTIKEL 18.17

Bescherming van technische voorzieningen¹

1. Elke Partij voorziet in een passende rechtsbescherming tegen het omzeilen van doeltreffende technische voorzieningen door een persoon die weet of redelijkerwijs behoort te weten dat een dergelijk doel nastreeft.

¹ Indien de wet- en regelgeving van een Partij op de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst niet voorziet in de in dit artikel vastgestelde beschermingstermijnen, is dit artikel pas van toepassing vanaf de datum waarop die wet- en regelgeving in die Partij in werking treedt, maar in elk geval niet later dan vier jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst. Deze Partij stelt de andere Partij in kennis van de datum waarop deze wetten en voorschriften in werking zijn getreden, indien die datum eerder valt dan vier jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst.

2. Elke Partij biedt adequate rechtsbescherming tegen:
 - a) een persoon die een apparaat, product of onderdeel vervaardigt, invoert, distribueert, verkoopt, huurt of reclame maakt voor de verkoop of verhuur van een apparaat, product of onderdeel dat:
 - i) slechts een beperkt doel of een beperkt gebruik heeft buiten het omzeilen van technische maatregelen, of
 - ii) hoofdzakelijk ontworpen, geproduceerd of aangepast is dan wel verricht wordt met het doel de omzeiling van technische voorzieningen mogelijk of gemakkelijker te maken, en
 - b) een persoon die een dienst verleent die wordt gepromoot, geadverteerd of op de markt gebracht met als doel het omzeilen van technische voorzieningen mogelijk te maken of te ondersteunen.
3. Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt onder de term “technische voorzieningen” verstaan: technologie, toestellen of onderdelen die in het kader van hun normale werking dienen voor het voorkomen of beperken van handelingen ten aanzien van werken of ander beschermd materiaal, die niet zijn toegestaan door de houders van een auteursrecht of naburig recht dat onder deze onderafdeling valt.
4. Een Partij kan passende maatregelen vaststellen of handhaven, voor zover nodig, om ervoor te zorgen dat de passende rechtsbescherming op grond van de leden 1 en 2 van dit artikel de begunstigen niet belet gebruik te maken van de beperkingen en uitzonderingen waarin artikel 18.16 (Beperkingen en uitzonderingen) voorziet.

ARTIKEL 18.18

Verplichtingen betreffende informatie over het beheer van rechten

1. Elk van beide Partijen voorziet in een passende rechtsbescherming tegen eenieder die opzettelijk op ongeoorloofde wijze een van de volgende handelingen verricht:

- a) de verwijdering of wijziging van elektronische informatie betreffende het beheer van rechten, of
- b) de verspreiding, de invoer ter verspreiding, de uitzending, de mededeling aan het publiek of de beschikbaarstelling aan het publiek van werken of ander op grond van deze onderafdeling beschermd materiaal, waaruit op ongeoorloofde wijze elektronische informatie betreffende het beheer van rechten is verwijderd of waarin op ongeoorloofde wijze dergelijke informatie is gewijzigd,

en die weet of redelijkerwijs behoort te weten dat hij of zij zodoende aanzet tot een inbreuk op een auteursrecht of naburig recht overeenkomstig de wetgeving van een Partij, dan wel een dergelijke inbreuk mogelijk maakt, vergemakkelijkt of verbergt.

2. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder “informatie over het beheer van rechten” verstaan: alle door de houders van een recht verstrekte informatie die dient ter identificatie van het werk of ander materiaal als bedoeld in dit artikel, dan wel van de auteur of een andere houder van het recht, of informatie betreffende de voorwaarden voor het gebruik van het werk of ander materiaal, alsook de cijfers of codes waarin die informatie vervat ligt.

3. Lid 2 is van toepassing wanneer één van de in lid 2 bedoelde bestanddelen van die informatie zijn verbonden met een kopie, of kenbaar worden bij de mededeling aan het publiek, van een werk of ander materiaal bedoeld in dit artikel.

ONDERAFDELING 2

HANDELSMERKEN

ARTIKEL 18.19

Classificatie van handelsmerken

Elke Partij handhaaft een systeem voor de classificatie van merken dat in overeenstemming is met de Overeenkomst van Nice van 15 juni 1957 betreffende de internationale classificatie van de waren en diensten ten behoeve van de inschrijving van merken, zoals gewijzigd op 28 september 1979.

ARTIKEL 18.20

Tekens van een handelsmerk

Merken kunnen worden gevormd door alle tekens, in het bijzonder woorden, waaronder namen van personen, of tekeningen, letters, cijfers, kleuren, vormen van waren of verpakkingen van waren, of geluiden, mits deze:

- a) de waren of diensten van een onderneming kunnen onderscheiden van die van andere ondernemingen, en

- b) in het respectieve merkenregister van elke Partij kunnen worden weergegeven op een wijze die de bevoegde autoriteiten en het publiek in staat stelt het voorwerp van de aan de houder ervan verleende bescherming duidelijk en nauwkeurig vast te stellen.

ARTIKEL 18.21

Aan een handelsmerk verbonden rechten

1. Elke Partij bepaalt dat een ingeschreven handelsmerk de houder ervan exclusieve rechten verleent. Die rechten staan de houder toe iedere derde die niet zijn toestemming daartoe heeft verkregen, het gebruik van een teken in het economisch verkeer te verbieden:
 - a) dat teken gelijk is aan het ingeschreven handelsmerk en gebruikt wordt voor dezelfde waren of diensten als die waarvoor het handelsmerk is ingeschreven, en
 - b) dat gelijk is aan of overeenkomt met het ingeschreven handelsmerk en gebruikt wordt voor dezelfde of soortgelijke waren of diensten die door dat ingeschreven handelsmerk worden gedekt, indien daardoor bij het publiek verwarring kan ontstaan, inhoudende het gevaar van associatie met het ingeschreven handelsmerk.

2. De houder van een ingeschreven handelsmerk heeft het recht derden te beletten om in het handelsverkeer waren binnen te brengen in de Partij waar het merk is ingeschreven zonder dat deze daar in de vrije handel worden gebracht, wanneer deze waren, met inbegrip van verpakking, uit derde landen afkomstig zijn en zonder toestemming een merk dragen dat identiek is met het voor deze waren ingeschreven handelsmerk of in zijn belangrijkste onderdelen niet van dat ingeschreven handelsmerk kan worden onderscheiden¹.

3. Het recht van de houder van een ingeschreven handelsmerk als bedoeld in lid 2 kan vervallen indien door de aangever of de houder van de waren tijdens de procedure om te bepalen of inbreuk is gemaakt op het ingeschreven merk, het bewijs wordt geleverd dat de houder van het ingeschreven merk niet gerechtigd is om het op de markt brengen van de waren in het land van de eindbestemming te verbieden.

ARTIKEL 18.22

Registratieprocedure

1. Elke Partij voorziet in een systeem voor de inschrijving van handelsmerken waarbij elke definitieve negatieve beslissing van het betrokken merkenbureau, met inbegrip van gedeeltelijke weigeringen om in te schrijven, schriftelijk aan de betrokken Partij wordt meegedeeld, naar behoren wordt gemotiveerd en vatbaar is voor beroep.

¹ De Partijen kunnen aanvullende passende maatregelen nemen met het oog te zorgen voor de vlotte doorvoer van generische geneesmiddelen.

2. Elke Partij voorziet in de mogelijkheid voor derden om zich tegen aanvragen voor of inschrijvingen van merken, naargelang het geval, te verzetten. Een dergelijke bezwaarprocedure is contradictoir.

3. Elk van beide Partijen voorziet in een openbaar toegankelijke elektronische databank voor aanvragen voor en de registratie van handelsmerken.

ARTIKEL 18.23

Algemeen bekende handelsmerken

Om uitvoering te geven aan de bescherming van algemeen bekende handelsmerken als bedoeld in artikel 6bis van het Verdrag van Parijs en artikel 16, leden 2 en 3, van de Trips-Overeenkomst, geeft elke Partij toepassing aan de gezamenlijke aanbeveling betreffende bepalingen inzake de bescherming van bekende handelsmerken van de vergadering van de Unie van Parijs tot bescherming van de industriële eigendom en de algemene vergadering van de WIPO tijdens de 34e reeks bijeenkomsten van de vergaderingen van de WIPO-lidstaten van 20 tot en met 29 september 1999.

ARTIKEL 18.24

Uitzonderingen op aan een handelsmerk verbonden rechten

1. Elke Partij voorziet in beperkte uitzonderingen op de aan een handelsmerk verbonden rechten, zoals het eerlijk gebruik van beschrijvende termen, inclusief geografische aanduidingen, en kan voorzien in andere beperkte uitzonderingen, mits daarbij rekening wordt gehouden met de legitieme belangen van de houder van het handelsmerk en van derden.

2. Het handelsmerk verleent de houder van het handelsrecht niet het recht een derde te verbieden om in het economisch verkeer gebruik te maken van:

- a) de naam of het adres van de derde;
- b) aanduidingen inzake soort, kwaliteit, hoeveelheid, bestemming, waarde, plaats van herkomst, tijdstip van vervaardiging van de waren of verrichting van de dienst of andere kenmerken van de waren of diensten, of
- c) het handelsmerk wanneer dat nodig is om het beoogde doel van een goed of dienst aan te geven, met name als toebehoren of reserveonderdeel, mits zij door de derde worden gebruikt overeenkomstig eerlijke industriële of handelspraktijken.

3. Het handelsmerk verleent de houder van het handelsmerk niet het recht een derde te verbieden om in het handelsverkeer gebruik te maken van een ouder recht van slechts plaatselijke betekenis, wanneer dat recht erkend is door de wetgeving van de betrokken Partij en binnen de grenzen van het grondgebied waarin het erkend wordt, wordt gebruikt.

ARTIKEL 18.25

Gronden voor intrekking

1. Elke Partij zorgt ervoor dat een handelsmerk kan komen te vervallen wanneer het merk in een ononderbroken, in de wetgeving van elke Partij vastgestelde termijn¹ niet normaal op het desbetreffende grondgebied is gebruikt voor de waren of diensten waarvoor het is ingeschreven, en er geen geldige reden is voor niet-gebruik ervan. Vervallenverklaring van een handelsmerk kan evenwel niet worden gevorderd wanneer het merk in het interval tussen het verstrijken van de ononderbroken periode als bedoeld in de eerste zin en de instelling van de vordering tot vervallenverklaring, voor het eerst of opnieuw normaal is gebruikt. Het begin van gebruik of hernieuwd gebruik binnen een in de wetgeving van elke Partij vastgestelde termijn² vóór de instelling van de vordering tot vervallenverklaring, met dien verstande dat de periode ten vroegste na het verstrijken van de ononderbroken periode van niet-gebruik is ingegaan, wordt echter niet in aanmerking genomen indien de voorbereiding voor het begin van gebruik of het hernieuwd gebruik pas getroffen wordt nadat de merkhouders er kennis van heeft gekregen dat de vordering tot vervallenverklaring kan worden ingesteld.

2. Een handelsmerk kan eveneens vervallen worden verklaard wanneer het, na de datum waarop het is ingeschreven:

a) door toedoen of nalaten van de merkhouders van het handelsmerk de in de handel gebruikelijke benaming is geworden van een waar of dienst waarvoor het is ingeschreven, of

¹ Voor de toepassing van deze zin bedraagt de in de wetgeving van elke Partij vastgestelde termijn ten minste drie jaar.

² Voor de toepassing van deze zin bedraagt de in de wetgeving van elke Partij vastgestelde termijn ten minste één maand.

- b) als gevolg van het gebruik dat van het handelsmerk wordt gemaakt door de houder van het handelsmerk, of met instemming van de houder, voor de waren of diensten waarvoor het is ingeschreven, het publiek kan misleiden, met name wat betreft de aard, de hoedanigheid of de plaats van herkomst van deze waren of diensten.

ARTIKEL 18.26

Aanvragen te kwader trouw

Een merk kan nietig worden verklaard wanneer de aanvraag om inschrijving van het merk te kwader trouw is ingediend. Elke Partij kan ook bepalen dat een dergelijk merk niet wordt ingeschreven.

ONDERAFDELING 3

MODELLEN

ARTIKEL 18.27

Bescherming van ingeschreven modellen

1. Elke Partij voorziet in de bescherming van onafhankelijk gecreëerde modellen die nieuw of oorspronkelijk zijn. In deze bescherming wordt voorzien door inschrijving, die overeenkomstig deze afdeling de houders van dergelijke modellen van het recht een exclusief recht verleent. Voor de toepassing van dit artikel kan een Partij een model dat een eigen karakter heeft, als een oorspronkelijk model beschouwen.
2. De houder van een ingeschreven model heeft het recht derden die geen toestemming van de houder hebben, ten minste te verbieden het voortbrengsel dat het ingeschreven model draagt en belichaamt, te vervaardigen, te koop aan te bieden, te verkopen, in te voeren, uit te voeren, in voorraad te hebben of te gebruiken, indien die handelingen voor commerciële doeleinden worden verricht¹.

¹ Een Partij kan voldoen aan artikel 18.27 (Bescherming van ingeschreven modellen) wat betreft uitvoer en opslag door de houder van het ingeschreven model het recht te verlenen derden te beletten een artikel dat dat ingeschreven model draagt of belichaamt, te koop of te huur aan te bieden, of te verkopen of te verhuren op een wijze die aanleiding geeft tot de uitvoer of de opslag van dat artikel.

3. Een Partij kan vaststellen dat een model dat is toegepast op of verwerkt in een voortbrengsel dat een onderdeel van een samengesteld voortbrengsel vormt, slechts wordt geacht nieuw en oorspronkelijk te zijn:

- a) voor zover het onderdeel, wanneer het in het samengestelde voortbrengsel is verwerkt, bij normaal gebruik van dat samengestelde voortbrengsel blijft, en
- b) voor zover de zichtbare kenmerken van het onderdeel als bedoeld in punt a), als zodanig aan de voorwaarden inzake nieuwheid en oorspronkelijkheid voldoen.

4. Onder “normaal gebruik” in de zin van lid 3, punt a), wordt verstaan: het gebruik door de eindgebruiker, met uitzondering van handelingen in verband met onderhoud, service of reparatie.

ARTIKEL 18.28

Duur van de bescherming

Elke Partij ziet erop toe dat de beschermingstermijn van de houder van een ingeschreven model voor een of meer perioden van telkens vijf jaar kan worden verlengd. Elke Partij ziet erop toe dat de duur van de voor ingeschreven modellen beschikbare bescherming in totaal ten minste 15 jaar bedraagt, te rekenen vanaf de datum van indiening van een registratieaanvraag.

ARTIKEL 18.29

Bescherming van niet-ingeschreven modellen

1. Elke Partij verleent houders van een niet-ingeschreven model slechts het recht om het gebruik van het niet-ingeschreven model door een derde die niet de toestemming van de houder heeft, te verbieden, indien het betwiste gebruik voortvloeit uit het kopiëren van het niet-ingeschreven model op haar respectieve grondgebied. Dergelijk gebruik bestrijkt ten minste het te koop aanbieden, in de handel brengen, invoeren of uitvoeren van het voortbrengsel¹.
2. De duur van de bescherming voor niet-ingeschreven modellen bedraagt ten minste drie jaar vanaf de datum waarop het model op het grondgebied van de Partij voor het eerst voor het publiek beschikbaar werd gesteld.

ARTIKEL 18.30

Uitzonderingen en uitsluitingen

1. Elke Partij kan voorzien in beperkte uitzonderingen op de bescherming van modellen, inclusief niet-ingeschreven modellen, mits die uitzonderingen niet op onredelijke wijze strijdig zijn met de normale exploitatie van beschermde modellen en niet op onredelijke wijze de legitieme belangen van de houder van het beschermde model schaden, rekening houdend met de legitieme belangen van derden.

¹ Een Partij kan voldoen aan artikel 18.29 (Bescherming van niet-ingeschreven modellen), wat betreft uitvoer, door de houder van het niet-ingeschreven model het recht te verlenen derden te beletten het voortbrengsel dat het niet-ingeschreven model draagt, te verkopen, in de handel te brengen of in te voeren op een wijze die aanleiding geeft tot de uitvoer van een dergelijke voortbrengsel.

2. De bescherming van modellen strekt zich niet uit tot modellen waarvoor uitsluitend technische of functionele overwegingen bepalend zijn. Een model geldt niet voor de uiterlijke kenmerken van een voortbrengsel die noodzakelijkerwijs in precies dezelfde vorm en afmetingen gereproduceerd moeten worden om het voortbrengsel waarin het model verwerkt is of waarop het toegepast is, mechanisch met een ander voortbrengsel te kunnen verbinden of om het in, rond of tegen een ander voortbrengsel te kunnen plaatsen, zodat elk van beide voortbrengselen zijn functie kan vervullen.

3. In afwijking van lid 2 van dit artikel kan een model dat tot doel heeft binnen een modulair systeem de meervoudige samenvoeging of verbinding van onderling verwisselbare voortbrengselen mogelijk te maken, onder de in artikel 18.27 (Bescherming van ingeschreven modellen), lid 1, gestelde voorwaarden als model worden beschermd.

ARTIKEL 18.31

Verhouding tot het auteursrecht

Elke Partij zorgt ervoor dat een model, met inbegrip van niet-ingeschreven modellen, vanaf de datum waarop het model is gecreëerd of in een vorm is vastgelegd, tevens beschermd kan worden uit hoofde van haar auteursrechtwetgeving. De mate waarin en de voorwaarden waaronder een dergelijke bescherming wordt verleend, met inbegrip van het vereiste oorspronkelijkheidsgehalte, worden door elke Partij vastgesteld.

ONDERAFDELING 4

GEOGRAFISCHE AANDUIDINGEN

ARTIKEL 18.32

Toepassingsgebied, procedures en definities

1. Deze onderafdeling is van toepassing op de erkenning en bescherming van geografische aanduidingen voor wijn, gedistilleerde dranken en levensmiddelen die van oorsprong zijn uit de Partijen.
2. Voor de toepassing van deze onderafdeling zijn de volgende definities van toepassing:
 - a) “geografische aanduiding”: een aanduiding die aangeeft dat een goed van oorsprong is uit het grondgebied van een Partij, of uit een regio of plaats op dat grondgebied, waarbij een bepaalde kwaliteit, reputatie of ander kenmerk van het goed hoofdzakelijk valt toe te schrijven aan de geografische oorsprong ervan;
 - b) “productklasse”: een in bijlage 18-A (Productklassen) bepaalde productklasse, en
 - c) “productdossier”: wat betreft het voor een geografische aanduiding relevante product, de goedgekeurde eisen voor het gebruik van die geografische aanduiding bij het in de handel brengen van die goederen.

3. Na de voltooiing van een bezwaarprocedure en een onderzoek van de geografische aanduidingen beschermt Nieuw-Zeeland de in afdeling A (Lijst van geografische aanduidingen — Europese Unie) van bijlage 18-B (Lijst van geografische aanduidingen), opgenomen geografische aanduidingen van de Unie overeenkomstig ten minste het in deze onderafdeling vastgestelde beschermingsniveau.

4. Na de voltooiing van een bezwaarprocedure en een onderzoek van de geografische aanduidingen beschermt de Unie de in afdeling B (Lijst van geografische aanduidingen — Nieuw-Zeeland) van bijlage 18-B (Lijst van geografische aanduidingen – Nieuw-Zeeland), opgenomen geografische aanduidingen van Nieuw-Zeeland overeenkomstig ten minste het in deze onderafdeling vastgestelde beschermingsniveau.

ARTIKEL 18.33

Wijziging van de lijst van geografische aanduidingen

1. De lijst van productklassen in bijlage 18-A (Productklassen) en de lijst van geografische aanduidingen in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) kunnen bij besluit van het Handelscomité worden gewijzigd, onder meer door geografische aanduidingen toe te voegen, de lijst van productklassen bij te werken of geografische aanduidingen te schrappen die in hun plaats van oorsprong niet langer beschermd zijn.

2. Toevoegingen aan bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) mogen na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst om de drie jaar maximum 30 geografische aanduidingen van elke Partij omvatten. Nieuwe geografische aanduidingen worden toegevoegd nadat de bezwaarprocedure overeenkomstig lid 3 van dit artikel is afgerond en nadat nieuwe geografische aanduidingen ten genoeg van beide Partijen zijn onderzocht.

3. Elke Partij bepaalt dat bezwaren tegen een verzoek om bescherming van een geografische aanduiding in het kader van de in artikel 18.32 (Toepassingsgebied, procedures en definities), leden 3 en 4, bedoelde bezwaarprocedure kunnen worden ingediend en dat een dergelijk verzoek om bescherming kan worden geweigerd of anderszins niet kan worden ingewilligd. De gronden voor bezwaar tegen een verzoek om bescherming van een geografische aanduiding zijn de volgende:

- a) de geografische aanduiding is identiek of verwarrend gelijkaardig aan een handelsmerk dat te goeder trouw in de Partij is ingeschreven of waarvoor een verzoek om inschrijving is ingediend met betrekking tot hetzelfde of een soortgelijk goed, of aan een handelsmerk ten aanzien waarvan in de Partij rechten zijn verworven door gebruik te goeder trouw met betrekking tot hetzelfde of een soortgelijk goed;
- b) de geografische aanduiding is identiek of gelijkaardig aan een handelsmerk met betrekking tot waren die niet soortgelijk zijn aan het goed waarvoor het handelsmerk is ingeschreven, wanneer het handelsmerk in de Partij algemeen bekend is en het gebruik van de geografische aanduiding een verband zou aangeven tussen het goed en de eigenaar van het handelsmerk en de belangen van de houder van het handelsmerk door dat gebruik waarschijnlijk zullen worden geschaad;
- c) de geografische aanduiding is in de Partij in de omgangstaal de gangbare naam voor de betrokken waren;
- d) de geografische aanduiding is een term die in de Partij wordt gebruikt als naam van een planten- of dierenras en de consument zou daardoor kunnen worden misleid met betrekking tot de werkelijke oorsprong van de waren;

- e) de geografische aanduiding is een homonieme of gedeeltelijk homonieme geografische aanduiding, en
- f) het gebruik of de inschrijving van de geografische aanduiding in de Partij kan aanstootgevend zijn.

4. Voor de toepassing van deze onderafdeling kan de Partij, om te bepalen of een term in de Partij in de gangbare taal gebruikelijk is als gebruikelijke benaming voor het desbetreffende goed, rekening houden met de wijze waarop consumenten de term in die Partij begrijpen. Factoren die van belang zijn voor het begrip van de consument, kunnen onder meer bestaan uit bewijs dat de term wordt gebruikt om naar hetzelfde soort goederen in kwestie te verwijzen, zoals aangegeven door relevante bronnen, en dat het product waarnaar de term verwijst, op de markt wordt gebracht en in de handel in die Partij wordt gebruikt.

5. Bij de beoordeling van de bezwaren tegen bescherming die door een persoon worden ingediend op basis van een van de in lid 3 genoemde gronden, baseert een Partij haar beoordeling uitsluitend op de situatie in die Partij.

ARTIKEL 18.34

Bescherming van geografische aanduidingen

1. Elke Partij verschaft met betrekking tot in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) genoemde geografische aanduidingen van de andere Partij aan belanghebbenden de wettelijke middelen om op haar grondgebied:
 - a) het commercieel gebruik te voorkomen van een geografische aanduiding waarmee een soortgelijk goed¹ wordt aangeduid dat niet voldoet aan de toepasselijke eisen of specificaties van de geografische aanduiding, zelfs indien:
 - i) de werkelijke oorsprong van het goed is aangegeven;
 - ii) de geografische aanduiding wordt gebruikt in een vertaling² of een transliteratie³, of
 - iii) de geografische aanduiding vergezeld gaat van uitdrukkingen als “genre”, “type”, “stijl”, “imitatie” en dergelijke;
 - b) het gebruik te voorkomen van middelen in de benaming of voorstelling van waren waarmee wordt aangegeven of gesuggereerd dat de waren in kwestie hun oorsprong hebben in een ander geografisch gebied dan de werkelijke plaats van oorsprong op een wijze die het publiek misleidt ten aanzien van de geografische oorsprong of de aard van de waren, en

¹ Voor de toepassing van deze onderafdeling wordt onder “soortgelijk goed” verstaan: een goed dat behoort tot dezelfde productklasse als vermeld in bijlage 18-A (Productklassen).

² Voor alle duidelijkheid: dit wordt per geval beoordeeld. Deze bepaling is niet van toepassing wanneer het bewijs is geleverd dat er geen verband bestaat tussen de geografische aanduiding en de vertaalde term.

³ Voor de toepassing van deze onderafdeling betekent “transliteratie” de fonetische omzetting van karakters van de oorspronkelijke taal of talen van de betrokken geografische aanduiding.

- c) elk ander gebruik van een geografische aanduiding te voorkomen dat een daad van oneerlijke concurrentie vormt in de zin van artikel 10bis van het Verdrag van Parijs, waaronder eventueel commercieel gebruik van een geografische aanduiding op een wijze die gebruikmaakt van de reputatie van die geografische aanduiding, ook wanneer het goed als ingrediënt wordt gebruikt.
2. Deze onderafdeling is niet van toepassing op een in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduiding van een Partij die niet langer wordt beschermd op grond van de wet- en regelgeving van de andere Partij.
 3. Indien een in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduiding van een Partij niet langer beschermd is op het grondgebied van de Partij van oorsprong, stelt de Partij van oorsprong de andere Partij daarvan onverwijld in kennis en verzoekt zij om intrekking van de bescherming van een dergelijke geografische aanduiding.
 4. Niets in deze onderafdeling doet afbreuk aan het recht van een persoon om in het handelsverkeer zijn naam of de naam van zijn voorganger in zaken te gebruiken, behalve wanneer de naam op zodanige wijze wordt gebruikt dat het publiek daardoor wordt misleid.
 5. Geen enkele bepaling in deze onderafdeling verplicht een Partij ertoe de bepalingen van deze onderafdeling toe te passen op een geografische aanduiding van de andere Partij met betrekking tot waren waarvoor de desbetreffende aanduiding identiek is aan of vergelijkbaar is met:
 - a) de gebruikelijke naam van een planten- of dierenras en de consument daardoor zou kunnen worden misleid met betrekking tot de werkelijke oorsprong van de waren, of

b) een term die in de gangbare taal gebruikelijk is als de gebruikelijke benaming van een dergelijk goed in die Partij.

6. Geen enkele bepaling in deze onderafdeling verplicht een Partij ertoe de bepalingen van deze onderafdeling toe te passen op een afzonderlijk bestanddeel dat is opgenomen in een uit meerdere bestanddelen bestaande geografische aanduiding van de andere Partij, met betrekking tot een goed waarvoor het afzonderlijke bestanddeel identiek is aan of vergelijkbaar is met:

a) de gebruikelijke naam van een planten- of dierenras en de consument daardoor zou kunnen worden misleid met betrekking tot de werkelijke oorsprong van de waren, of

b) een term die in de gangbare taal gebruikelijk is als de gebruikelijke benaming van een dergelijk goed in die Partij.

7. Geen enkele bepaling in deze onderafdeling verplicht een Partij ertoe de bepalingen van deze onderafdeling toe te passen op woorden, vertalingen of transliteraties van woorden die voorkomen in een geografische aanduiding van de andere Partij, wanneer dat woord, of die vertaling of transliteratie een gebruikelijk Engels woord is, zoals “mountain”, “alps” of “river”.

ARTIKEL 18.35

Datum van bescherming

1. Elke Partij bepaalt dat de in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) opgenomen en in artikel 18.32 (Toepassingsgebied, procedures en definities) bedoelde geografische aanduidingen vanaf de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst worden beschermd overeenkomstig artikel 18.34 (Bescherming van geografische aanduidingen).

2. Voor geografische aanduidingen die na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst aan bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) worden toegevoegd, bepaalt elke Partij dat dergelijke geografische aanduidingen overeenkomstig artikel 18.34 (Bescherming van geografische aanduidingen) worden beschermd vanaf de datum waarop de namen voor de toepassing van de oppositieprocedure zijn gepubliceerd, zoals bedoeld in artikel 18.33 (Wijziging van de lijst van geografische aanduidingen), lid 2.

ARTIKEL 18.36

Gebruiksrecht van geografische aanduidingen

1. Een krachtens deze onderafdeling beschermde geografische aanduiding mag worden gebruikt door elke marktdeelnemer die een product in de handel brengt dat in overeenstemming is met het desbetreffende productdossier.
2. Lid 1 beperkt de bevoegdheid van een Partij om de productie of het in de handel brengen van goederen waarop een geografische aanduiding betrekking heeft, te reguleren overeenkomstig de wetgeving van die Partij niet.

ARTIKEL 18.37

Verhouding tot handelsmerken

1. De inschrijving van een handelsmerk dat een in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) vermelde geografische aanduiding van de andere Partij bevat of daaruit bestaat, wordt ambtshalve geweigerd of nietig verklaard indien de wet- en regelgeving van de Partij zulks toestaat of op verzoek van een belanghebbende partij, met betrekking tot een goed dat behoort tot de in bijlage 18-A (Productklassen) voor die geografische aanduiding vermelde productklasse en niet van oorsprong is uit de in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) voor die geografische aanduiding vermelde plaats van oorsprong.
2. Wanneer vóór de datum van bescherming van die geografische aanduiding overeenkomstig artikel 18.35 (Datum van bescherming) in een Partij te goeder trouw een handelsmerk is aangevraagd of ingeschreven, of wanneer vóór die datum in die Partij door gebruik te goeder trouw rechten op een handelsmerk zijn verworven, vormen de voor de toepassing van deze onderafdeling in die Partij genomen maatregelen geen beletsel voor de vatbaarheid voor inschrijving van het handelsmerk, voor de geldigheid van de inschrijving van het handelsmerk of voor het recht het handelsmerk te gebruiken, op grond dat het handelsmerk identiek is met of soortgelijk is aan een geografische aanduiding. Een dergelijk handelsmerk mag verder worden gebruikt en vernieuwd voor dat goed, niettegenstaande de bescherming van de geografische aanduiding, mits er geen redenen zijn voor nietig- of vervallenverklaring op grond van de wetgeving van de Partij inzake handelsmerken.
3. In de wetgeving van een Partij kan worden bepaald dat elk verzoek in verband met het gebruik of de registratie van een handelsmerk moet worden ingediend binnen vijf jaar nadat het bezwarend gebruik van de beschermde aanduiding in die Partij algemeen bekend is geworden of na de datum van registratie van het handelsmerk in die Partij, mits het handelsmerk uiterlijk op die datum is gepubliceerd, indien die datum eerder valt dan de datum waarop het bezwarend gebruik in die Partij algemeen bekend is geworden.

ARTIKEL 18.38

Handhaving van de bescherming

Elke Partij bepaalt dat de in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduidingen ambtshalve of op verzoek van een belanghebbende worden gehandhaafd, overeenkomstig haar wetgeving, door middel van passende administratieve en gerechtelijke stappen.

ARTIKEL 18.39

Algemene voorschriften

1. In het geval van gelijkkluidende geografische aanduidingen waarvoor bescherming wordt gevraagd overeenkomstig artikel 18.33 (Wijziging van de lijst van geografische aanduidingen) voor goederen die tot dezelfde productklasse behoren, stelt het Handelscomité een besluit vast tot vaststelling van de praktische voorwaarden waaronder de betrokken gelijkkluidende aanduidingen van elkaar zullen worden onderscheiden, rekening houdend met de noodzaak een billijke behandeling van de betrokken producenten te waarborgen en de consumenten niet te misleiden.
2. Een Partij die in het kader van onderhandelingen over een internationale overeenkomst met een derde land de mogelijke bescherming overweegt van een geografische aanduiding die een product van oorsprong uit dat derde land aanduidt, stelt de andere Partij daarvan in kennis en geeft die Partij de gelegenheid opmerkingen te maken voordat de geografische aanduiding wordt beschermd, indien:
 - a) de geografische aanduiding die in de onderhandelingen met het derde land aan de orde is, gelijkkluidend is met een geografische aanduiding van de andere Partij die is opgenomen in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen), en

- b) het betrokken goed behoort tot de productklasse die is vermeld in bijlage 18-A (Productklassen) voor de gelijkkluidende geografische aanduiding van de andere Partij.
3. Een productdossier van een in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduiding is het productdossier dat is goedgekeurd, met inbegrip van alle wijzigingen die ook zijn goedgekeurd, door de bevoegde autoriteiten van de Partij op het grondgebied waarvan de goederen van oorsprong zijn.
4. De bescherming van een in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) opgenomen geografische aanduiding van een Partij kan alleen worden ingetrokken door de Partij van oorsprong van de goederen.
5. Goederen mogen in de handel worden gebracht en worden verkocht totdat de voorraden zijn uitgeput, indien zij wettelijk zijn omschreven en aangeboden op een bij deze onderafdeling verboden wijze op de datum:
- a) van inwerkingtreding van de overeenkomst;
 - b) van de vaststelling bij besluit van het Handelscomité van een wijziging van de lijst van geografische aanduidingen overeenkomstig artikel 18.33 (Wijziging van de lijst van geografische aanduidingen), of
 - c) waarop een in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) vermelde overgangsperiode afloopt.

ARTIKEL 18.40

Systemen voor bescherming van geografische aanduidingen

1. Elke Partij stelt een systeem voor de registratie en bescherming van geografische aanduidingen op haar grondgebied in of houdt dat in stand.
2. Het in lid 1 bedoelde systeem bevat ten minste de volgende elementen:
 - a) een officieel middel om de lijst van geregistreerde geografische aanduidingen toegankelijk te maken voor het publiek;
 - b) een administratieve procedure om na te gaan of een geografische aanduiding die moet worden ingeschreven, aangeeft dat waren hun oorsprong hebben op het grondgebied van een Partij, of een regio of plaats in die Partij, waarbij een bepaalde kwaliteit, reputatie of ander kenmerk van de waren in wezen valt toe te schrijven aan de geografische oorsprong ervan;
 - c) een bezwaarprocedure om de legitieme belangen van derden in aanmerking te kunnen nemen, en
 - d) een procedure tot annulering van de bescherming van een geografische aanduiding, rekening houdend met de legitieme belangen van derden en de gebruikers van de desbetreffende geregistreerde geografische aanduidingen.

ONDERAFDELING 5

BESCHERMING VAN NIET OPENBAAR GEMAAKTE INFORMATIE

ARTIKEL 18.41

Reikwijdte van bescherming van bedrijfsgeheimen en definities

1. Elke Partij voorziet in passende civielrechtelijke procedures en maatregelen zodat de houder van een bedrijfsgeheim het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van een bedrijfsgeheim, wanneer dit geschiedt in strijd met eerlijke handelsgebruiken, kan voorkomen en er schadeloosstelling voor kan krijgen.
2. Voor de toepassing van deze onderafdeling zijn de volgende definities van toepassing:
 - a) “bedrijfsgeheim”: informatie die:
 - i) geheim is in de zin dat zij, in haar geheel dan wel in de juiste samenstelling en ordening van de bestanddelen, niet algemeen bekend is bij of gemakkelijk toegankelijk voor personen binnen de kringen die zich gewoonlijk bezighouden met de desbetreffende soort informatie;
 - ii) handelswaarde bezit omdat zij geheim is, en
 - iii) door de persoon die rechtmatig over de informatie beschikt, is onderworpen aan, gezien de omstandigheden, redelijke maatregelen om deze geheim te houden, en

b) “houder van het bedrijfsgeheim”: iedere persoon die rechtmatig over een bedrijfsgeheim beschikt.

3. Voor de toepassing van deze onderafdeling worden ten minste de volgende activiteiten beschouwd als in strijd met eerlijke handelsgebruiken:

- a) het verkrijgen van een bedrijfsgeheim zonder de instemming van de houder van een bedrijfsgeheim, wanneer dat geschiedt door ongeoorloofde toegang tot, toe-eigening van, of vermenigvuldiging van documenten, voorwerpen, materialen, stoffen of elektronische bestanden waarover de houder van het bedrijfsgeheim rechtmatig beschikt en die het bedrijfsgeheim bevatten of waaruit het bedrijfsgeheim kan worden afgeleid;
- b) het gebruiken of openbaar maken van een bedrijfsgeheim, wanneer dit geschiedt, zonder de instemming van de houder van het bedrijfsgeheim, door een persoon die blijkt te voldoen aan een van de volgende voorwaarden:
 - i) het bedrijfsgeheim te hebben verworven op een manier als bedoeld in punt a);
 - ii) inbreuk te plegen op een geheimhoudingsovereenkomst of een andere verplichting tot het niet openbaar maken van het bedrijfsgeheim, of
 - iii) inbreuk te plegen op een contractuele of andere verplichting tot beperking van het gebruik van het bedrijfsgeheim, en
- c) het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van een bedrijfsgeheim door een persoon die op het tijdstip van het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken wist of, gezien de omstandigheden, had moeten weten dat het bedrijfsgeheim direct of indirect werd verkregen van een andere persoon die het bedrijfsgeheim op een onrechtmatige manier gebruikte of openbaar maakte in de zin van punt b).

4. Niets in deze onderafdeling wordt op zodanige wijze geïnterpreteerd dat het een Partij ertoe verplicht een van de volgende activiteiten te beschouwen als in strijd met eerlijke handelsgebruiken:

- a) onafhankelijke ontdekking of onafhankelijk ontwerp;
- b) het nabouwen van een product door een persoon die er rechtmatig in het bezit van is en die niet gebonden is aan een rechtsgeldige verplichting de verkrijging van de relevante informatie te beperken;
- c) het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van informatie die is vereist of toegestaan door de wetgeving van elke Partij, en
- d) het gebruik door werknemers van ervaringen en vaardigheden die zij op eerlijke wijze tijdens de normale uitoefening van hun functie hebben opgedaan.

5. Geen van de bepalingen van deze onderafdeling kan zo worden uitgelegd dat zij een beperking vormt van de vrijheid van meningsuiting en informatie, met inbegrip van de mediavrijheid zoals die wordt beschermd in elk van de Partijen.

ARTIKEL 18.42

Civielrechtelijke procedures en maatregelen betreffende bedrijfsgeheimen

1. Elke Partij zorgt ervoor dat eenieder die deelneemt aan de civielrechtelijke procedures als bedoeld in artikel 18.41 (Reikwijdte van bescherming van bedrijfsgeheimen en definities), lid 1, of die toegang heeft tot documenten die deel uitmaken van die civielrechtelijke procedures, een bedrijfsgeheim of vermeend bedrijfsgeheim niet mag gebruiken of openbaar maken, voor zover de bevoegde autoriteiten dit bedrijfsgeheim als reactie op een voldoende verantwoorde aanvraag van een belanghebbende hebben aangemerkt als vertrouwelijk en waarop zij zijn geattendeerd door dergelijke deelname of toegang.

2. Elke Partij zorgt ervoor dat haar rechterlijke instanties in de civielrechtelijke procedures als bedoeld in artikel 18.41 (Reikwijdte van bescherming van bedrijfsgeheimen en definities), lid 1, ten minste de bevoegdheid hebben om:

- a) overeenkomstig de wetgeving van een Partij voorlopige maatregelen te treffen om het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van een bedrijfsgeheim op een manier die in strijd is met eerlijke handelsgebruiken, te voorkomen;
- b) dwangmiddelen in te stellen om het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van een bedrijfsgeheim op een manier die in strijd is met eerlijke handelsgebruiken, te voorkomen;
- c) aan eenieder die wist of had moeten weten dat hij doende was een bedrijfsgeheim te verkrijgen, te gebruiken of openbaar te maken op een manier die in strijd is met eerlijke handelsgebruiken, een schadevergoeding op te leggen, te betalen aan de houder van het bedrijfsgeheim, die passend is voor de schade die deze wegens het verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van het bedrijfsgeheim heeft geleden;
- d) specifieke maatregelen te treffen om de vertrouwelijkheid te garanderen van elk bedrijfsgeheim of vermeend bedrijfsgeheim dat in een civielrechtelijke procedure in verband met het vermeende verkrijgen, gebruiken of openbaar maken van een bedrijfsgeheim op een manier die in strijd is met eerlijke handelsgebruiken, wordt overgelegd. Die specifieke maatregelen kunnen overeenkomstig de wetgeving van een Partij onder meer de mogelijkheid omvatten om de toegang tot bepaalde documenten geheel of gedeeltelijk te beperken, de toegang tot hoorzittingen en de opnamen of transcripties daarvan te beperken, en om een niet-vertrouwelijke versie ter beschikking te stellen van de rechterlijke uitspraak waarin de passages die bedrijfsgeheimen bevatten zijn verwijderd of aangepast, en

e) sancties op te leggen aan eenieder die deelneemt aan de gerechtelijke procedure en die nalaat of weigert gevolg te geven aan rechterlijke bevelen betreffende de bescherming van het bedrijfsgeheim of het vermeende bedrijfsgeheim.

3. Elke Partij ziet erop toe dat haar rechterlijke instanties de in artikel 18.41 (Reikwijdte van de bescherming van bedrijfsgeheimen en definities), lid 1, bedoelde civielrechtelijke procedures en rechtsmiddelen niet hoeven toe te passen wanneer de gedragingen die in strijd zijn met eerlijke handelspraktijken overeenkomstig het recht van een Partij worden verricht, om fouten, wangedrag of illegale activiteiten aan het licht te brengen of om een door het recht van een Partij erkend rechtmatig belang te beschermen.

ARTIKEL 18.43

Bescherming van gegevens die zijn ingediend ter verkrijging van vergunning voor in de handel brengen van een farmaceutisch product¹

1. Elke Partij beschermt commercieel vertrouwelijke informatie die is ingediend ter verkrijging van een vergunning voor het in de handel brengen van farmaceutische producten (hierna “vergunning voor het in de handel brengen” genoemd) tegen openbaarmaking aan derden, tenzij maatregelen worden genomen om ervoor te zorgen dat de gegevens worden beschermd tegen oneerlijk commercieel gebruik of openbaarmaking noodzakelijk is voor een hoger openbaar belang.

¹ Voor de toepassing van dit artikel wordt het begrip “farmaceutisch product” gedefinieerd door de wetgeving van elke Partij. In het geval van de Unie betekent het begrip “farmaceutisch product” een “geneesmiddel”.

2. Elke Partij zorgt ervoor dat de autoriteit die verantwoordelijk is voor het verlenen van een vergunning voor het in de handel brengen gedurende een periode van te minste vijf jaar vanaf de datum van een eerste vergunning voor het in de handel brengen in de betrokken Partij (hierna “eerste vergunning voor het in de handel brengen” genoemd) en overeenkomstig de in haar wetgeving gestelde voorwaarden, geen volgende aanvragen voor een vergunning voor het in de handel brengen aanvaardt die gebaseerd zijn op de resultaten van preklinische of klinische proeven die in de aanvraag voor de eerste vergunning voor het in de handel brengen zijn ingediend, zonder uitdrukkelijke toestemming van de houder van de eerste vergunning voor het in de handel brengen, tenzij door beide Partijen erkende internationale overeenkomsten anders bepalen.

ARTIKEL 18.44

Bescherming van gegevens die zijn ingediend om een vergunning voor het in de handel brengen van chemische producten voor de landbouw¹ te verkrijgen

1. Elke Partij kent een tijdelijk recht toe aan de eigenaar van een test- of studieverslag dat voor het eerst is ingediend ter verkrijging van een vergunning voor het in de handel brengen van een chemisch product voor de landbouw. Gedurende de periode waarin dat tijdelijk recht geldig is, wordt het test- of studieverslag niet gebruikt ten behoeve van een andere persoon die een vergunning voor het in de handel brengen van een chemisch product voor de landbouw tracht te verkrijgen, tenzij bewezen is dat de eerste eigenaar hiermee uitdrukkelijk instemt. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder “tijdelijk recht” gegevensbescherming verstaan.

¹ Voor de toepassing van dit artikel wordt het begrip “chemisch product voor de landbouw” gedefinieerd in de wetgeving van elke Partij. In het geval van de Unie betekent het begrip “chemisch product voor de landbouw” een “gewasbeschermingsmiddel”.

2. Het in lid 1 bedoelde test- of studieverlag voldoet aan de volgende voorwaarden:
 - a) het is noodzakelijk voor de toelating of een wijziging van de toelating om bijkomende toepassingen toe te staan, en
 - b) het is overeenkomstig de wetgeving in elke Partij in overeenstemming verklaard met de beginselen van goede laboratoriumpraktijken of goede experimentele praktijken.
3. De gegevensbeschermingsperiode bedraagt ten minste 10 jaar vanaf de verlening van de eerste vergunning door een bevoegde autoriteit op het grondgebied van de Partij.
4. Elke Partij kan voorschriften vaststellen om herhaling van proeven op gewervelde dieren te voorkomen.

ONDERAFDELING 6

KWEKERSRECHTEN

ARTIKEL 18.45

Bescherming van kwekersrechten¹

Elke Partij stelt een systeem² in ter bescherming van kwekersrechten overeenkomstig het Internationaal Verdrag tot bescherming van kweekproducten (UPOV), zoals herzien te Genève op 19 maart 1991.

¹ Voor alle duidelijkheid: de Partijen zijn het erover eens dat de in artikel 25.6 (Tiriti o Waitangi / Verdrag van Waitangi), lid 1, bedoelde maatregelen kunnen omvatten met betrekking tot aangelegenheden die onder deze onderafdeling vallen en die Nieuw-Zeeland noodzakelijk acht ter bescherming van de rechten, belangen, plichten en verantwoordelijkheden van Māori ter nakoming van zijn verplichtingen uit hoofde van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi, mits aan de voorwaarden van artikel 25.6 (Tiriti o Waitangi / Verdrag van Waitangi) is voldaan.

² Voor alle duidelijkheid: voor de toepassing van deze onderafdeling kan het systeem een systeem *sui generis* zijn.

AFDELING C

HANDHAVING VAN INTELLECTUELE-EIGENDOMSRECHTEN

ONDERAFDELING 1

CIVIELRECHTELIJKE EN ADMINISTRATIEVE HANDHAVING

ARTIKEL 18.46

Algemene verplichtingen

1. De Partijen herbevestigen hun verbintenissen op grond van de Trips-Overeenkomst en in het bijzonder op grond van deel III daarvan, en voorzien in de volgende aanvullende maatregelen, procedures en rechtsmiddelen, die nodig zijn om te zorgen voor de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten¹.
2. Deze maatregelen, procedures en rechtsmiddelen:
 - a) zijn eerlijk en billijk;

¹ Voor de toepassing van deze afdeling omvat de term “intellectuele-eigendomsrechten” geen rechten die vallen onder onderafdeling 5 (Bescherming van niet openbaar gemaakte informatie) van afdeling B (Normen betreffende intellectuele-eigendomsrechten).

- b) zijn niet onnodig ingewikkeld of kostbaar en houden geen onredelijke termijnen of nodeloze vertragingen in;
- c) zijn doeltreffend, evenredig en afschrikkend, en
- d) worden zodanig toegepast dat geen belemmeringen voor legitiem handelsverkeer worden gecreëerd en wordt voorzien in waarborgen tegen misbruik van deze maatregelen, procedures en rechtsmiddelen.

ARTIKEL 18.47

Personen bevoegd tot het verzoeken van de toepassing van maatregelen, procedures en rechtsmiddelen

Elke Partij erkent als personen die gerechtigd zijn te verzoeken om toepassing van de in deze afdeling bedoelde maatregelen, procedures en rechtsmiddelen:

- a) de houders van intellectuele-eigendomsrechten overeenkomstig de wetgeving van de Partij;
- b) alle andere personen die gemachtigd zijn die rechten te gebruiken, in het bijzonder licentiehouders, voor zover toegestaan door en overeenkomstig de wetgeving van de Partij;
- c) instanties voor het collectieve beheer van intellectuele-eigendomsrechten die officieel erkend zijn als gerechtigd tot het vertegenwoordigen van houders van intellectuele-eigendomsrechten, voor zover toegestaan door en overeenkomstig de wetgeving van de Partij, en

- d) organisaties voor de verdediging van beroepsbelangen die officieel erkend zijn als gerechtigd tot het vertegenwoordigen van houders van intellectuele-eigendomsrechten, voor zover toegestaan door en overeenkomstig de wetgeving van de Partij.

ARTIKEL 18.48

Maatregelen ter bescherming van bewijsmateriaal

1. Elke Partij zorgt ervoor dat de bevoegde rechterlijke instanties, al voordat een bodemprocedure is begonnen, op verzoek van een partij die redelijkerwijs beschikbaar bewijsmateriaal heeft overgelegd tot staving van de stelling dat er inbreuk op haar intellectuele-eigendomsrecht is gemaakt of zal worden gemaakt, onmiddellijk afdoende voorlopige maatregelen kunnen gelasten om het relevante bewijsmateriaal in verband met de vermeende inbreuk te beschermen, mits passende waarborgen worden geboden en de bescherming van vertrouwelijke informatie wordt gewaarborgd.
2. De in lid 1 bedoelde voorlopige maatregelen kunnen de gedetailleerde beschrijving, met of zonder monsterneming, dan wel de fysieke inbeslagname van de vermeende inbreuk makende goederen en, in voorkomend geval, de bij de productie of distributie daarvan gebruikte materialen en werktuigen en de desbetreffende documenten omvatten.

ARTIKEL 18.49

Bewijsstukken

1. Elke Partij doet het nodige om zijn bevoegde rechterlijke instanties in staat te stellen om op verzoek van een partij die redelijkerwijs beschikbaar bewijsmateriaal heeft overgelegd tot staving van haar beweringen, en bij de onderbouwing van haar stellingen bewijsmateriaal heeft gespecificeerd dat zich in de macht van de tegenpartij bevindt, te gelasten dat de tegenpartij dat bewijs overlegt, mits de bescherming van vertrouwelijke informatie wordt gewaarborgd.
2. Elke Partij doet tevens het nodige om zijn bevoegde rechterlijke instanties in staat te stellen om in voorkomend geval, wanneer op commerciële schaal inbreuk wordt gemaakt op een intellectuele-eigendomsrecht, onder dezelfde voorwaarden als in lid 1 de mededeling van bancaire, financiële of commerciële documenten die zich in de macht van de tegenpartij bevinden te gelasten, mits de bescherming van vertrouwelijke informatie wordt gewaarborgd.

ARTIKEL 18.50

Recht op informatie

1. Elke Partij zorgt ervoor dat zijn bevoegde rechterlijke instanties in het kader van civiele procedures wegens inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht naar aanleiding van een met redenen omkleed en proportioneel verzoek van de eiser kunnen gelasten dat de inbreukmaker of de vermeende inbreukmaker of iedere andere persoon relevante informatie onder controle of in bezit van die persoon verstrekt over de oorsprong en het distributienetwerk van de goederen of diensten die een inbreuk op het intellectuele-eigendomsrecht vormen.

2. Voor de toepassing van dit artikel betekent “iedere andere persoon” een persoon die op zijn minst:

- a) de inbreuk makende goederen op commerciële schaal in zijn bezit bleek te hebben;
- b) de inbreuk makende diensten op commerciële schaal bleek te gebruiken;
- c) op commerciële schaal diensten bleek te verlenen die bij inbreuk makende handelingen worden gebruikt, of
- d) door een in punt a), b) of c), bedoelde persoon is aangewezen als zijnde betrokken bij de productie, de vervaardiging of de distributie van die goederen of bij het verlenen van die diensten.

3. De in lid 1 bedoelde informatie omvat, naar gelang het geval:

- a) de naam en het adres van de producenten, fabrikanten, distributeurs, aanbieders en andere eerdere houders van de goederen of diensten, alsmede van de beoogde groot- en detailhandelaren, en
- b) informatie over de geproduceerde, vervaardigde, geleverde, ontvangen of bestelde hoeveelheden, en over de voor de desbetreffende goederen of diensten verkregen prijs.

4. De leden 1 en 2 gelden onverminderd andere wetgeving van een Partij waarbij:

- a) de houder van intellectuele-eigendomsrechten op informatie worden toegekend;

- b) het gebruik van de op grond van dit artikel meegedeelde informatie in civiele zaken wordt geregeld;
- c) de aansprakelijkheid wegens misbruik van het recht op informatie wordt geregeld;
- d) de mogelijkheid wordt geboden te weigeren gegevens te verstrekken die de in lid 1 bedoelde persoon zouden dwingen deelname door hemzelf of door naaste verwanten aan een inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht toe te geven, of
- e) de bescherming van de vertrouwelijkheid van informatiebronnen of de verwerking van persoonsgegevens wordt geregeld.

ARTIKEL 18.51

Voorlopige en conservatoire maatregelen

1. Elke Partij zorgt ervoor dat haar rechterlijke instanties op verzoek van de eiser tegen de vermeende inbreukmaker een voorlopig bevel kunnen uitvaardigen dat bedoeld is om een dreigende inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht te voorkomen of om, indien wenselijk en indien de wetgeving van die Partij daarin voorziet op straffe van een dwangsom, de voortzetting van de vermeende inbreuk op dat intellectuele-eigendomsrecht voorlopig te verbieden, dan wel om aan die voortzetting de voorwaarde te verbinden dat voor schadeloosstelling van de houder van het recht zekerheid wordt gesteld. Onder dezelfde voorwaarden kan een voorlopig bevel worden uitgevaardigd tegen een tussenpersoon wiens diensten door een derde worden gebruikt om inbreuk te maken op een intellectuele-eigendomsrecht.

2. Er kan ook een voorlopig bevel worden uitgevaardigd om de binnenkomst in of het verkeer binnen het handelsverkeer van goederen waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op een intellectuele-eigendomsrecht, te voorkomen.

3. Elke Partij ziet erop toe dat, in geval van vermeende inbreuk op commerciële schaal en indien de indiener van het verzoek omstandigheden aantoont die de schadevergoeding in gevaar dreigen te brengen, haar rechterlijke instanties conservatoir de transfer van of het handelen in de roerende en onroerende goederen van de vermeende inbreukmaker kunnen stopzetten, en, indien de wetgeving van een Partij hierin voorziet, erop beslag kunnen laten leggen, met inbegrip van het blokkeren van de bankrekeningen en andere tegoeden van de vermeende inbreukmaker. Met het oog daarop kunnen de bevoegde instanties overlegging van relevante bancaire, financiële of commerciële informatie of passende inzage van de desbetreffende informatie gelasten.

4. Elke Partij zorgt ervoor dat haar rechterlijke instanties met betrekking tot de in de leden 1 tot en met 3 bepaalde maatregelen de bevoegdheid hebben om van de eiser te verlangen dat hij redelijkerwijs beschikbaar bewijsmateriaal overlegt opdat zij zich er met een voldoende mate van zekerheid van kunnen vergewissen dat de eiser de houder van het recht is en dat er inbreuk op zijn recht wordt gemaakt of dreigt te worden gemaakt.

ARTIKEL 18.52

Corrigerende maatregelen

1. Elke Partij ziet erop toe dat haar rechterlijke instanties op verzoek van de eiser, onverminderd de aan de houder van het betrokken recht wegens de inbreuk verschuldigde schadevergoeding en zonder schadeloosstelling van welke aard ook, de vernietiging of op zijn minst de definitieve onttrekking aan het handelsverkeer kunnen gelasten van de goederen waarvan zij hebben vastgesteld dat zij inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht maken. Indien van toepassing kunnen de rechterlijke instanties onder dezelfde voorwaarden ook de vernietiging gelasten van materialen en werktuigen die hoofdzakelijk zijn gebruikt voor het ontwerpen of vervaardigen van dergelijke goederen.
2. Elke Partij ziet erop toe dat haar rechterlijke instanties de bevoegdheid hebben te gelasten dat de in lid 1 bepaalde maatregelen op kosten van de inbreukmaker worden uitgevoerd, tenzij bijzondere redenen dit beletten.

ARTIKEL 18.53

Rechterlijke bevelen

Elk van beide Partijen zorgt ervoor dat, wanneer bij rechterlijke uitspraak een inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht is vastgesteld, haar rechterlijke instanties een bevel tot staking van de inbreuk tegen de inbreukmaker kunnen uitvaardigen. Elke Partij zorgt er tevens voor dat haar rechterlijke instanties een bevel kunnen uitvaardigen tegen tussenpersonen wier diensten door een derde worden gebruikt om inbreuk te maken op een intellectuele-eigendomsrecht.

ARTIKEL 18.54

Alternatieve maatregelen

Elke Partij kan bepalen dat zijn bevoegde rechterlijke instanties, in voorkomend geval en op verzoek van de persoon aan wie de in artikel 18.52 (Corrigerende maatregelen) of artikel 18.53 (Rechterlijke bevelen) vervatte maatregelen kunnen worden opgelegd, kunnen gelasten dat de in artikel 18.52 (Corrigerende maatregelen) of artikel 18.53 (Rechterlijke bevelen) vervatte maatregelen niet worden toegepast, maar in plaats daarvan aan de benadeelde partij een geldelijke schadeloosstelling wordt betaald wanneer de betrokkene zonder opzet en zonder nalatigheid heeft gehandeld, uitvoering van de maatregelen hem onevenredige schade zou berokkenen en geldelijke schadeloosstelling van de benadeelde partij redelijkerwijs toereikend lijkt.

ARTIKEL 18.55

Schadevergoeding

1. Elke Partij zorgt ervoor dat haar rechterlijke instanties, op verzoek van de benadeelde partij, de inbreukmaker die wist of redelijkerwijs had moeten weten dat hij inbreuk pleegde, gelasten aan de houder van het recht een schadevergoeding te betalen die passend is voor de schade welke die wegens de inbreuk heeft geleden.

2. Elke Partij zorgt ervoor dat wanneer haar rechterlijke instanties de in lid 1 bedoelde schadevergoeding vaststellen:

- a) zij rekening houden met alle passende aspecten, zoals de negatieve economische gevolgen, waaronder winstderving, die de benadeelde partij heeft ondervonden, de onrechtmatige winst die de inbreukmaker heeft genoten en, in voorkomend geval, andere elementen dan economische factoren, onder meer de morele schade die de houder van het recht door de inbreuk heeft geleden, ofwel
- b) zij deze in voorkomend geval kunnen vaststellen als een eenmalige vergoeding, op basis van elementen zoals ten minste het bedrag aan royalty's of vergoedingen dat verschuldigd was geweest indien de inbreukmaker toestemming had gevraagd om het intellectuele-eigendomsrecht in kwestie te gebruiken.

3. Elke Partij kan ten behoeve van de benadeelde partij bepalen dat haar rechterlijke instanties invordering van winsten of betaling van een, eventueel vooraf vastgestelde, schadevergoeding kunnen gelasten, indien de inbreukmaker niet wist of niet redelijkerwijs had moeten weten dat hij inbreuk maakte.

ARTIKEL 18.56

Gerechtskosten

Elke Partij draagt er zorg voor dat, als algemene regel, redelijke en evenredige gerechtskosten en andere kosten die de in het gelijk gestelde partij heeft gemaakt, door de in het ongelijk gestelde partij zullen worden gedragen, tenzij de billijkheid zich daartegen verzet.

ARTIKEL 18.57

Openbaarmaking van rechterlijke uitspraken

Elke Partij draagt er zorg voor dat haar rechterlijke instanties in rechtszaken wegens inbreuk op een intellectuele-eigendomsrecht op verzoek van de eiser kunnen gelasten dat op kosten van de inbreukmaker passende maatregelen tot verspreiding van de informatie over de uitspraak worden getroffen, met inbegrip van het ophangen en volledig of gedeeltelijk publiceren van de uitspraak.

ARTIKEL 18.58

Vermoeden van auteurschap of houderschap van rechten

De Partijen erkennen dat voor de toepassing van de in afdeling C (Handhaving van intellectuele-eigendomsrechten) bedoelde maatregelen, procedures en rechtsmiddelen:

- a) het volstaat voor de auteur van een werk van letterkunde of kunst, om als zodanig te worden beschouwd en derhalve het recht te hebben om een rechtsvordering wegens inbreuk in te stellen, dat de naam van de auteur op de gebruikelijke wijze op het werk is vermeld, totdat bewijs van het tegendeel is geleverd, en
- b) punt a) van overeenkomstige toepassing is op de houders van naburige rechten ten aanzien van hun beschermde materiaal.

ARTIKEL 18.59

Administratieve procedures

Voor zover een civielrechtelijke corrigerende maatregel ten principale kan worden gelast als resultaat van administratieve procedures, zijn administratieve procedures in overeenstemming met beginselen die in wezen gelijkwaardig zijn aan die welke in deze onderafdeling zijn neergelegd.

ONDERAFDELING 2

HANDHAVING AAN DE GRENS

ARTIKEL 18.60

Grensmaatregelen

1. Met betrekking tot goederen die onder douanetoezicht staan, worden door elke Partij procedures vastgesteld of gehandhaafd volgens welke de houder van een recht bij de douaneautoriteiten van een Partij een aanvraag kan indienen tot schorsing van de vrijgave van of tot vasthouding van goederen waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op ten minste handelsmerken, auteursrechten en naburige rechten, geografische aanduidingen en tekeningen en modellen van nijverheid (hierna “verdachte goederen” genoemd).
2. Elke Partij beschikt over elektronische systemen voor het beheer door haar douaneautoriteiten van de in lid 1 bedoelde aanvragen.

3. Elke Partij bepaalt dat de houder van het ingewilligde of geregistreerde verzoek op verzoek van haar douaneautoriteiten de kosten moet vergoeden die de douaneautoriteiten, of andere partijen die namens de douaneautoriteiten optreden, hebben gemaakt vanaf het tijdstip waarop de verdachte goederen zijn vastgehouden of de vrijgave ervan is geschorst, met inbegrip van opslag, behandeling, en alle kosten in verband met de vernietiging of verwijdering van de goederen.
4. Elke Partij zorgt ervoor dat haar douaneautoriteiten binnen een redelijke termijn beslissen over de inwilliging of registratie van een in lid 1 bedoeld verzoek.
5. Elke Partij zorgt ervoor dat de ingewilligde of geregistreerde aanvraag of registratie van toepassing is op meervoudige zendingen.
6. Met betrekking tot goederen onder douanetoezicht zorgt elke Partij ervoor dat haar douaneautoriteiten op eigen initiatief de vrijgave van verdachte goederen kunnen opschorten of verdachte goederen kunnen vasthouden.
7. Elke Partij zorgt ervoor dat haar douaneautoriteiten risicoanalyse gebruiken om verdachte goederen te identificeren.
8. Elke Partij beschikt over procedures voor de vernietiging van verdachte goederen, zonder dat voorafgaande administratieve of gerechtelijke procedures nodig zijn voor de formele vaststelling van de inbreuken, indien de betrokken personen instemmen met of geen bezwaar maken tegen de vernietiging. Indien dergelijke goederen niet worden vernietigd, zorgt elke Partij ervoor dat deze goederen, behalve in uitzonderlijke omstandigheden, op zodanige wijze aan het verkeer worden onttrokken dat nadeel voor de houder van het recht wordt vermeden.

9. Het is de Partijen toegestaan over procedures te beschikken voor de snelle vernietiging van nagemaakte merkartikelen en door piraterij verkregen goederen die in post- of expreskoerierszendingen worden verzonden.

10. Een Partij kan besluiten dit artikel niet toe te passen op de invoer van goederen die door of met toestemming van de rechthebbenden in een ander land in de handel zijn gebracht. Een Partij kan tevens goederen van niet-commerciële aard die zich in de persoonlijke bagage van reizigers bevinden, van de toepassing van dit artikel uitsluiten.

11. Elke Partij ziet erop toe dat haar douaneautoriteiten een regelmatige dialoog aangaan en de samenwerking bevorderen met de relevante belanghebbenden en waar nodig met andere autoriteiten¹ die betrokken zijn bij de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten.

12. De Partijen werken samen met betrekking tot de internationale handel in goederen waarvoor een vermoeden bestaat dat zij inbreuk maken op intellectuele-eigendomsrechten. De Partijen wisselen met name, voor zover mogelijk en waar nodig, informatie uit over de handel in goederen waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op intellectuele-eigendomsrechten die een Partij treffen.

13. Onverminderd andere vormen van samenwerking is de in de CCMAA bedoelde wederzijdse administratieve bijstand van toepassing op inbreuken op de wetgeving inzake intellectuele-eigendomsrechten voor wier handhaving de douaneautoriteiten van een Partij overeenkomstig dit artikel bevoegd zijn.

¹ Voor alle duidelijkheid: de term “andere autoriteiten” omvat geen gerechtelijke autoriteiten.

ARTIKEL 18.61

Overeenstemming met GATT 1994 en de Trips-Overeenkomst

Bij de tenuitvoerlegging van maatregelen aan de grens ter handhaving van intellectuele-eigendomsrechten door haar douaneautoriteiten, ongeacht of zij onder deze onderafdeling vallen, zorgt elke Partij voor overeenstemming met haar verplichtingen uit hoofde van de GATT 1994 en de Trips-Overeenkomst, met name met artikel V van de GATT 1994 en artikel 41 en deel III, afdeling 4, van de Trips-Overeenkomst.

AFDELING D

SLOTBEPALINGEN

ARTIKEL 18.62

Wijzen van samenwerking

1. De Partijen werken samen ter ondersteuning van de tenuitvoerlegging van de verbintenissen en verplichtingen uit hoofde van dit hoofdstuk.
2. De samenwerking van de Partijen op het gebied van de bescherming en handhaving van intellectuele-eigendomsrechten kan, waar nodig en passend, de volgende activiteiten omvatten:
 - a) uitwisseling van informatie over het rechtskader met betrekking tot intellectuele-eigendomsrechten en de regels om deze te beschermen en te handhaven;

- b) uitwisseling van ervaringen met betrekking tot de vooruitgang op wetgevingsgebied;
- c) uitwisseling van ervaringen met betrekking tot de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten;
- d) uitwisseling van ervaringen met betrekking tot de handhaving op centraal en subcentraal niveau door de douane, de politie en administratieve en gerechtelijke instanties;
- e) coördinatie ter voorkoming van de uitvoer van nagemaakte goederen, inclusief coördinatie met derde landen;
- f) technische bijstand, capaciteitsopbouw, uitwisseling en opleiding van personeel;
- g) bescherming en verdediging van intellectuele-eigendomsrechten en verspreiding van informatie hierover, onder meer in het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld;
- h) voorlichting van consumenten en houders van een recht;
- i) uitbreiding van institutionele samenwerking, met name tussen bureaus voor intellectuele eigendom van de Partijen;
- j) bevordering van de voorlichting en bewustmaking van het grote publiek over het beleid inzake de bescherming en handhaving van intellectuele-eigendomsrechten;

- k) bevordering van de bescherming en handhaving van intellectuele-eigendomsrechten door publiek-private samenwerking waarbij kleine en middelgrote ondernemingen betrokken zijn;
 - l) formulering van doeltreffende strategieën voor de bepaling van de doelgroepen en communicatieprogramma's ter vergroting van het bewustzijn van de consument en de media over de impact van inbreuken op intellectuele-eigendomsrechten, met inbegrip van het gevaar voor gezondheid en veiligheid en het verband met de georganiseerde misdaad, en
 - m) uitwisseling van informatie en ervaringen over aspecten van intellectuele eigendom van genetische rijkdommen, traditionele kennis en traditionele cultuuruitingen.
3. Elke Partij kan de productspecificaties of een samenvatting daarvan alsmede de contactpunten voor de controle op en het beheer van krachtens onderafdeling 4 (Geografische aanduidingen) beschermde geografische aanduidingen uit de andere Partij, openbaar maken.
4. De Partijen onderhouden rechtstreeks of via het Comité voor investeringen, diensten, digitale handel, overheidsopdrachten en intellectuele eigendom, met inbegrip van geografische aanduidingen, contact over alle aangelegenheden die verband houden met de tenuitvoerlegging en werking van dit hoofdstuk.

ARTIKEL 18.63

Vrijwillige initiatieven van belanghebbenden

Elke Partij streeft ernaar vrijwillige initiatieven van belanghebbenden om inbreuken op intellectuele-eigendomsrechten terug te dringen, ook online en op andere marktplaatsen, te faciliteren, waarbij de nadruk ligt op concrete problemen en praktische oplossingen worden gezocht die realistisch, evenwichtig, proportioneel en billijk zijn voor alle betrokkenen, onder meer als volgt:

- a) elke Partij streeft ernaar belanghebbenden op haar grondgebied consensueel bijeen te roepen om vrijwillige initiatieven te faciliteren om oplossingen te vinden en geschillen op te lossen met betrekking tot de bescherming en handhaving van intellectuele-eigendomsrechten en het terugdringen van inbreuken;
- b) de Partijen streven ernaar onderling informatie uit te wisselen over inspanningen om vrijwillige initiatieven van belanghebbenden op hun respectieve grondgebied te faciliteren, en
- c) de Partijen streven ernaar een open dialoog en samenwerking tussen de belanghebbenden in de Partijen te bevorderen en de belanghebbenden in de Partijen aan te moedigen gezamenlijk oplossingen te vinden en geschillen over de bescherming en handhaving van intellectuele-eigendomsrechten op te lossen en inbreuken terug te dringen.

ARTIKEL 18.64

Comité voor investeringen, diensten, digitale handel, overheidsopdrachten en intellectuele eigendom, met inbegrip van geografische aanduidingen

1. Dit artikel vormt een aanvulling op en nadere uitwerking van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités).
2. Het Comité voor investeringen, diensten, digitale handel, overheidsopdrachten en intellectuele eigendom, met inbegrip van geografische aanduidingen, heeft met betrekking tot dit hoofdstuk de volgende taken:
 - a) informatie en ervaringen uitwisselen over kwesties in verband met intellectuele eigendom, onder meer op het gebied van geografische aanduidingen, met inbegrip van wetgevings- en beleidsontwikkelingen, en alle andere aangelegenheden van wederzijds belang die verband houden met de uitvoering en de werking van dit hoofdstuk;
 - b) verantwoordelijk zijn voor de uitwisseling van informatie over geografische aanduidingen teneinde de bescherming ervan te overwegen overeenkomstig artikel 18.34 (Bescherming van geografische aanduidingen), en
 - c) overeenkomstig artikel 18.39 (Algemene voorschriften), lid 2, alle aangelegenheden behandelen die voortvloeien uit productdossiers van beschermde geografische aanduidingen van de andere Partij die zijn opgenomen in bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen).

HOOFDSTUK 19

HANDEL EN DUURZAME ONTWIKKELING

ARTIKEL 19.1

Context en doelstellingen

1. De Partijen herinneren aan de Agenda 21 en de Verklaring van Rio de Janeiro inzake milieu en ontwikkeling, aangenomen te Rio de Janeiro op 14 juni 1992, het Uitvoeringsplan van de wereldtop over duurzame ontwikkeling van 2002, de Verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering, aangenomen tijdens de 97e vergadering van de Internationale Arbeidsconferentie te Genève op 10 juni 2008 (“de Verklaring van de IAO over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering”), het slotdocument van de VN-Conferentie over duurzame ontwikkeling met de titel “The Future We Want”, bekrachtigd in Resolutie A/RES/66/288 van de Algemene Vergadering van de VN van 27 juli 2012, en de VN-Agenda “Onze wereld transformeren: Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling”, aangenomen bij Resolutie A/RES/70/1 van de Algemene Vergadering van de VN van 25 september 2015 (hierna “Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling” genoemd), alsmede de daarin geformuleerde doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling.
2. De Partijen erkennen dat duurzame ontwikkeling economische ontwikkeling, sociale ontwikkeling en milieubescherming omvat, aangezien deze drie onderling afhankelijk zijn en elkaar versterken.

3. De Partijen bevestigen dat zij zich ertoe verbinden de ontwikkeling van de internationale handel en investeringen te bevorderen op een wijze die bijdraagt tot de doelstelling van duurzame ontwikkeling.

4. De Partijen erkennen dat de klimaatverandering dringend moet worden aangepakt, zoals uiteengezet in het speciaal verslag over de opwarming van de aarde met 1,5 °C van de Intergouvernementele Werkgroep inzake klimaatverandering, als bijdrage aan de economische, sociale en milieudoelstellingen van duurzame ontwikkeling.

5. Dit hoofdstuk heeft tot doel de integratie van duurzame ontwikkeling, met name de ecologische en sociale dimensie (met name de arbeidsaspecten), in de handels- en investeringsbetrekkingen tussen de Partijen te bevorderen, onder meer door de dialoog en de samenwerking te versterken.

ARTIKEL 19.2

Regelgevingsrecht en beschermingsniveaus

1. De Partijen erkennen het recht van elke Partij om:
 - a) haar beleid en prioriteiten op het gebied van duurzame ontwikkeling vast te stellen;
 - b) de door haar passend geachte niveaus van binnenlandse milieu- en arbeidsbescherming, met inbegrip van sociale bescherming, vast te stellen, en

c) haar wetgeving en beleid ter zake goed te keuren of te wijzigen.

Deze niveaus, wetgeving en beleidsmaatregelen zijn in overeenstemming met de verbintenis van elke Partij ten aanzien van de in dit hoofdstuk bedoelde overeenkomsten en internationaal erkende normen.

3. Elke Partij streeft ernaar ervoor te zorgen dat haar wetgeving en beleid op dit gebied een hoog niveau van milieu- en arbeidsbescherming bieden en aanmoedigen, en streeft ernaar deze niveaus, wetgeving en beleidslijnen te verbeteren.

4. Een Partij mag de in haar milieu- of arbeidswetgeving geboden beschermingsniveaus niet afzwakken of verlagen om handel of investeringen aan te moedigen.

5. Een Partij mag geen afstand doen van of anderszins afwijken van, of aanbieden af te zien van of anderszins af te wijken van haar milieu- of arbeidsrecht om handel of investeringen aan te moedigen.

6. De Partijen doen niet zodanig afbreuk aan de daadwerkelijke handhaving van hun respectievelijke milieu- en arbeidswetgeving door een onafgebroken of herhaald handelen of nalaten, dat dit als aanmoediging werkt voor de handel of investeringen.

7. Een Partij mag haar milieu- of arbeidswetgeving of andere milieu- of arbeidsmaatregelen niet vaststellen of gebruiken op een wijze die een verkapte beperking van handel of investeringen zou vormen.

ARTIKEL 19.3

Multilaterale arbeidsnormen en -overeenkomsten

1. De Partijen bevestigen hun verbintenis om de ontwikkeling van de internationale handel zodanig te bevorderen dat die leidt tot waardig werk voor iedereen, als verankerd in de Verklaring van de IAO over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering.
2. Herinnerend aan de IAO-verklaring over sociale rechtvaardigheid voor een eerlijke mondialisering, merken de Partijen op dat de schending van fundamentele beginselen en rechten op het werk niet kan worden aangevoerd of anderszins gebruikt als een legitiem comparatief voordeel en dat arbeidsnormen niet mogen worden gebruikt voor protectionistische handelsdoeleinden.
3. Overeenkomstig het Statuut van de IAO en de Verklaring van de IAO over de fundamentele principes en rechten met betrekking tot werk, aangenomen tijdens de 86e vergadering van de Internationale Arbeidsconferentie te Genève op 18 juni 1998, en de follow-up daarvan verbindt elke Partij zich ertoe de volgende beginselen inzake de fundamentele rechten met betrekking tot werk, die het onderwerp uitmaken van de fundamentele verdragen van de IAO, in acht te nemen, te bevorderen en te verwezenlijken, namelijk:
 - a) de vrijheid van vereniging en de daadwerkelijke erkenning van het recht op collectieve arbeidsovereenkomsten;
 - b) de uitbanning van alle vormen van dwangarbeid of verplichte arbeid¹;

¹ De Partijen bevestigen het belang van de ratificatie van het Protocol van 2014 bij het Verdrag betreffende de gedwongen arbeid van 1930, dat op 11 juni 2014 door de Internationale Arbeidsconferentie tijdens haar 103e zitting te Genève is aangenomen.

c) de daadwerkelijke afschaffing van kinderarbeid, en

d) de uitbanning van discriminatie met betrekking tot werk en beroep.

4. De Partijen zijn ingenomen met het besluit van de 110e Internationale Arbeidsconferentie waarbij een veilige en gezonde werkomgeving zijn toegevoegd aan de fundamentele beginselen en rechten op het werk. Uiterlijk op zijn eerste vergadering kan het Handelscomité een besluit vaststellen om lid 3 dienovereenkomstig te wijzigen om deze toevoeging weer te geven.

5. De Partijen blijven zich onafgebroken inspannen om de fundamentele verdragen van de IAO te ratificeren, indien zij dat nog niet hebben gedaan¹.

6. De Partijen wisselen periodiek op passende wijze informatie uit over hun respectieve vorderingen met de ratificatie van IAO-verdragen of -protocollen.

7. Elke Partij geeft daadwerkelijk uitvoering aan de IAO-verdragen die Nieuw-Zeeland respectievelijk de lidstaten hebben geratificeerd en die in werking zijn getreden.

8. Elke Partij bevordert, met inachtneming van de nationale omstandigheden en omstandigheden, via haar wetten en praktijken de strategische doelstellingen van de IAO waarmee de agenda voor waardig werk tot uitdrukking wordt gebracht, zoals uiteengezet in de Verklaring van de IAO over sociale gerechtigheid voor een eerlijke mondialisering, met name met betrekking tot:

a) behoorlijke arbeidsvoorwaarden voor iedereen, onder meer wat loon en inkomen, werktijden, overige arbeidsvoorwaarden en sociale bescherming betreft, en

¹ De Partijen nemen er nota van dat alle lidstaten de fundamentele verdragen van de IAO hebben geratificeerd.

b) sociale dialoog over arbeidsaangelegenheden tussen de sociale partners en de bevoegde overheidsinstanties.

9. Elk van beide Partijen:

a) stelt maatregelen en beleid vast op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk, met inbegrip van schadeloosstelling bij arbeidsongevallen of beroepsziekten, en voert deze maatregelen en dit beleid uit, en

b) houdt een doeltreffend arbeidsinspectiesysteem in stand.

10. Elke Partij herinnert aan haar verplichtingen uit hoofde van lid 7, voor zover zij relevante IAO-verdragen met betrekking tot lid 9, punt a) of b), heeft geratificeerd.

11. De Partijen werken samen om hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van arbeidsmaatregelen en -beleid te versterken, in voorkomend geval op bilateraal, regionaal en internationaal niveau, onder meer in het kader van de IAO. Die samenwerking kan onder meer betrekking hebben op:

a) de uitvoering van de fundamentele, prioritaire en andere bijgewerkte IAO-Verdragen;

b) waardig werk, daaronder begrepen samenwerking op het gebied van het verband tussen handel en volledige en productieve werkgelegenheid, het aanpassingsvermogen van de arbeidsmarkt, de fundamentele arbeidsnormen, waardig werk in de mondiale toeleveringsketens, sociale bescherming en sociale integratie, sociale dialoog en gelijke kansen voor mannen en vrouwen;

c) de versterking van de bescherming van de arbeidsrechten van de kwetsbare groepen van elke Partij, en

- d) het effect van de arbeidswetgeving en normen op handel en investeringen, of het effect van de handels- en investeringswetgeving op arbeid.

ARTIKEL 19.4

Handel en gendergelijkheid

1. De Partijen erkennen de noodzaak om gendergelijkheid en de economische empowerment van vrouwen te bevorderen en een genderperspectief in de handels- en investeringsbetrekkingen van de Partijen te bevorderen. Bovendien erkennen zij de belangrijke huidige en toekomstige bijdrage van vrouwen aan de economische groei door hun deelname aan de economische activiteit, met inbegrip van de internationale handel. De Partijen benadrukken derhalve hun voornemen om deze overeenkomst uit te voeren op een wijze die de gelijkheid van mannen en vrouwen bevordert en versterkt.
2. De Partijen erkennen dat inclusief handelsbeleid kan bijdragen tot de bevordering van de economische empowerment van vrouwen en gendergelijkheid, in overeenstemming met duurzameontwikkelingsdoelstelling 5 van de Verenigde Naties van de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling en de doelstellingen van de gezamenlijke verklaring over handel en economische empowerment van vrouwen, die op 12 december 2017 tijdens de ministeriële conferentie van de WTO in Buenos Aires is aangenomen.
3. De Partijen benadrukken het belang van het integreren van een genderperspectief in de bevordering van inclusieve economische groei, en de sleutelrol die genderresponsief beleid en gendermainstreaming in dit verband kunnen spelen. Genderresponsief beleid en gendermainstreaming omvatten het bevorderen van de participatie van vrouwen in de economie en de internationale handel, onder meer door het bieden van gelijke rechten en toegang tot kansen voor de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt.

4. Elke Partij bevordert het publieke bewustzijn en de transparantie van haar wet- en regelgeving en beleid inzake gendergelijkheid, met inbegrip van de gevolgen voor en de relevantie ervan voor inclusieve economische groei en handelsbeleid.

5. De Partijen herhalen hun verbintenissen uit hoofde van artikel 19.2 (Regelgevingsrecht en beschermingsniveaus) met betrekking tot hun respectieve wetten die gericht zijn op het waarborgen van gendergelijkheid en gelijke kansen voor vrouwen en mannen.

6. Elke Partij geeft daadwerkelijk uitvoering aan haar verplichtingen uit hoofde van de verdragen van de Verenigde Naties waarbij zij partij is en die betrekking hebben op gendergelijkheid of vrouwenrechten, met inbegrip van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, dat op 18 december 1979 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties is aangenomen, met bijzondere aandacht voor de bepalingen die betrekking hebben op de uitbanning van discriminatie van vrouwen in het economische leven en op het gebied van werkgelegenheid. In dit verband herinneren de Partijen aan hun respectieve verbintenissen uit hoofde van artikel 19.3 (Multilaterale arbeidsnormen en -overeenkomsten), met inbegrip van die betreffende de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de IAO-verdragen inzake gendergelijkheid en de uitbanning van discriminatie in arbeid en beroep.

7. De Partijen werken samen aan handelsgerelateerde aspecten van beleid en maatregelen op het gebied van gendergelijkheid, met inbegrip van activiteiten voor vrouwen, met inbegrip van werknemers, zakenvrouwen en ondernemers, om toegang te krijgen tot en te profiteren van de kansen die deze overeenkomst biedt. Daartoe vergemakkelijken de Partijen de samenwerking tussen relevante belanghebbenden, waaronder wāhine Māori¹ in het geval van Nieuw-Zeeland.

¹ De term “wāhine Māori” verwijst naar inheemse vrouwen van Nieuw-Zeeland.

8. De in lid 7 bedoelde samenwerking heeft betrekking op kwesties van gemeenschappelijk belang, waaronder:

- a) de uitwisseling van informatie en beste praktijken met betrekking tot het verzamelen van naar geslacht uitgesplitste gegevens en gendergerelateerde analyse van het handelsbeleid;
- b) het uitwisselen van ervaringen en beste praktijken met betrekking tot het ontwerp, de uitvoering, het toezicht, de evaluatie en de versterking van beleid en programma's die gericht zijn op het vergroten van de deelname van vrouwen aan economische activiteiten, met inbegrip van internationale handel;
- c) de bevordering van de participatie, het leiderschap en het onderwijs van vrouwen, met name op gebieden waar vrouwen traditioneel ondervertegenwoordigd zijn, zoals wetenschap, technologie, engineering, wiskunde, alsook innovatie, e-handel en andere gebieden die verband houden met handel;
- d) de bevordering van financiële inclusie, financiële geletterdheid en toegang tot handelsfinanciering en onderwijs, en
- e) de uitwisseling van informatie en ervaringen met betrekking tot maatregelen met betrekking tot vergunningsvereisten en -procedures, kwalificatievereisten en -procedures, of technische normen met betrekking tot vergunningen voor het verlenen van een dienst die niet discrimineren op grond van geslacht.

9. Gezien het belang van de werkzaamheden op het gebied van handel en gender op multilateraal niveau, werken de Partijen samen in internationale en multilaterale fora, onder meer binnen de WTO en de OESO, om handels- en genderkwesties en -begrip te bevorderen, onder meer, in voorkomend geval, door vrijwillige verslaglegging in het kader van hun nationale verslagen tijdens hun evaluaties van het handelsbeleid van de WTO.

ARTIKEL 19.5

Multilaterale milieuovereenkomsten en internationaal milieubeheer

1. De Partijen erkennen het belang van internationaal milieubeheer, met name de rol van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (hierna “UNEP” genoemd) en het hoogste bestuursorgaan daarvan, de Milieuvergadering van de Verenigde Naties (hierna “UNEA” genoemd) en multilaterale milieuovereenkomsten (hierna “MEA’s” genoemd), als antwoord van de internationale gemeenschap op mondiale of regionale milieu-uitdagingen, en benadrukken dat de wederzijdse ondersteuning van het handels- en milieubeleid moet worden versterkt.
2. Gelet op lid 1 geeft elke Partij op doeltreffende wijze uitvoering aan de MEA’s, de protocollen en de wijzigingen daarvan die zij heeft geratificeerd en die in werking zijn getreden.
3. De Partijen wisselen periodiek en op passende wijze informatie uit over hun respectieve situaties waarin zij partij worden bij multilaterale milieuovereenkomsten, de protocollen en wijzigingen daarvan.

4. De Partijen bevestigen het recht van elke Partij om maatregelen vast te stellen of te handhaven ter bevordering van de doelstellingen van de MEA's waarbij zij partij is. De Partijen herinneren eraan dat maatregelen die zijn vastgesteld of gehandhaafd om dergelijke MEA's uit te voeren, gerechtvaardigd kunnen zijn op grond van artikel 25.1 (Algemene uitzonderingen).

5. De Partijen werken samen om hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van milieubeleid en -maatregelen te versterken, in voorkomend geval op bilateraal, regionaal en internationaal niveau, onder meer in het kader van het politiek forum op hoog niveau voor duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties, UNEP, UNEA, MEA's, OESO, de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (hierna "FAO" genoemd) en de WTO. Die samenwerking kan onder meer betrekking hebben op:

- a) beleid en maatregelen ter bevordering van de wederzijdse ondersteuning van handel en milieu, met inbegrip van:
 - i) het delen van informatie over beleid en praktijken om de overgang naar een circulaire economie aan te moedigen, en
 - ii) de bevordering, onder meer door het wegnemen van belemmeringen voor handel en investeringen, van initiatieven die bijdragen tot een circulaire economie;
- b) initiatieven op het gebied van duurzame productie en consumptie, met inbegrip van initiatieven ter bevordering van groene groei en milieuvervuilingsbestrijding;
- c) initiatieven ter bevordering van handel en investeringen in milieugoederen en -diensten, onder meer door de daarmee verband houdende tarifaire en niet-tarifaire belemmeringen aan te pakken;

- d) het effect van de milieuwetgeving en normen inzake handel en investeringen, of het effect van de handels- en investeringswetgeving op het milieu, en
- e) andere handelsgerelateerde aspecten van MEA's, met inbegrip van de uitvoering daarvan.

ARTIKEL 19.6

Handel en klimaatverandering

1. De Partijen erkennen het belang van dringende maatregelen ter bestrijding van klimaatverandering en de gevolgen daarvan, en de rol van de handel bij het nastreven van deze doelstelling, in overeenstemming met het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, gesloten te New York op 9 mei 1992 (hierna het "UNFCCC" genoemd), het doel en de doelstellingen van de Overeenkomst van Parijs, en andere MEA's en multilaterale instrumenten op het gebied van klimaatverandering.
2. In het licht van lid 1 voert elke Partij het UNFCCC en de Overeenkomst van Parijs daadwerkelijk uit, met inbegrip van verbintenissen met betrekking tot nationaal bepaalde bijdragen.
3. De verbintenis van een Partij uit hoofde van lid 2 om de Overeenkomst van Parijs daadwerkelijk uit te voeren, omvat de verplichting zich te onthouden van elke handeling of omissie die het voorwerp en het doel van de Overeenkomst van Parijs wezenlijk ondermijnt.

4. Gelet op lid 1:

- a) bevordert elke Partij de wederzijdse ondersteuning van handels- en klimaatbeleid en handels- en klimaatmaatregelen, en draagt zij aldus bij tot de overgang naar een hulpbronnefficiënte, circulaire economie met lage broeikasgasemissies en tot klimaatbestendige ontwikkeling;
- b) vergemakkelijkt elke Partij het wegnemen van handels- en investeringsbelemmeringen met betrekking tot goederen en diensten die van bijzonder belang zijn voor de matiging van en de aanpassing aan de klimaatverandering, zoals hernieuwbare energie en energiezuinige producten en diensten, bijvoorbeeld door tarifaire en niet-tarifaire belemmeringen aan te pakken of door beleidskaders vast te stellen die bevorderlijk zijn voor de toepassing van de beste beschikbare technologieën, en
- c) bevordert elke Partij de handel in emissierechten als doeltreffend beleidsinstrument om de uitstoot van broeikasgassen efficiënt terug te dringen, en bevordert zij milieu-integriteit bij de ontwikkeling van internationale koolstofmarkten.

5. De Partijen zetten zich gezamenlijk in om hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van het beleid en de maatregelen inzake klimaatverandering bilateraal en regionaal, ook in samenwerking met derde landen, en, in voorkomend geval, op internationale fora, waaronder het UNFCCC, de WTO, de Overeenkomst van Parijs, het Protocol van Montreal betreffende stoffen die de ozonlaag afbreken, gedaan te Montreal op 16 september 1987 (hierna “het Protocol van Montreal” genoemd), de Internationale Burgerluchtvaartorganisatie (hierna "ICAO" genoemd) en de Internationale Maritieme Organisatie (IMO), te versterken. Dergelijke samenwerking kan onder meer betrekking hebben op:

- a) de beleidsdialoog en de samenwerking met betrekking tot de uitvoering van de Overeenkomst van Parijs, zoals inzake middelen ter bevordering van klimaatbestendigheid, hernieuwbare energie, koolstofarme technologieën, energie-efficiëntie, duurzaam vervoer, ontwikkeling van duurzame en klimaatbestendige infrastructuur, emissie-monitoring en, in voorkomend geval, emissiereductiemaatregelen met betrekking tot derde landen;
- b) beleids- en technische uitwisselingen met betrekking tot de ontwikkeling en uitvoering van binnenlandse en internationale koolstofbeprijzing, met inbegrip van emissiehandel, en de bevordering van doeltreffende normen voor milieu-integriteit bij de uitvoering ervan;
- c) de ondersteuning van het opstellen en goedkeuren door de IMO van ambitieuze en doeltreffende maatregelen ter reductie van broeikasgasemissies die moeten worden uitgevoerd door en voor de internationale commerciële scheepvaart, en

- d) de ondersteuning van een ambitieuze uitfasering van ozonafbrekende stoffen en uitfasering van fluorkoolwaterstoffen uit hoofde van het Protocol van Montreal door middel van maatregelen om de productie, het verbruik en de handel ervan te beheersen, de invoering van milieuvriendelijke alternatieven daarvoor, de actualisering van de veiligheids- en andere relevante normen en de bestrijding van de illegale handel in stoffen die onder het Protocol van Montreal vallen.

ARTIKEL 19.7

Handel en de hervorming van de subsidies voor fossiele brandstoffen

1. De Partijen herinneren aan duurzameontwikkelingsdoelstelling 12.C van de Verenigde Naties om inefficiënte subsidies voor fossiele brandstoffen die verspilling aanmoedigen, te rationaliseren, onder meer door subsidies voor schadelijke fossiele brandstoffen geleidelijk af te schaffen, het klimaatpact van Glasgow, aangenomen te Glasgow op 13 november 2021, en de ministeriële verklaring van de WTO over subsidies voor fossiele brandstoffen, aangenomen te Genève op 14 december 2021, die inspanningen om die doelstelling te bereiken aanmoedigen.
2. De Partijen erkennen dat subsidies voor fossiele brandstoffen de markten kunnen verstoren, hernieuwbare en schone energie kunnen benadelen en onverenigbaar kunnen zijn met de doelstellingen van de Overeenkomst van Parijs.
3. Gelet op de leden 1 en 2 delen de Partijen het doel om de subsidies voor fossiele brandstoffen te hervormen en geleidelijk te verlagen, en bevestigen zij dat zij ernaar streven dat doel te verwezenlijken overeenkomstig de nationale omstandigheden, waarbij ten volle rekening wordt gehouden met de specifieke behoeften van getroffen bevolkingsgroepen.

4. De Partijen versterken zowel bilateraal als op internationale fora hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van subsidiebeleid en -maatregelen voor fossiele brandstoffen. Erkennende dat de WTO een centrale rol kan spelen in de hervormingsagenda voor fossiele brandstoffen, werken de Partijen samen en moedigen zij de andere WTO-leden aan werk te maken van hervormingen en nieuwe subsidieregelingen voor fossiele brandstoffen in de WTO na te streven, onder meer door middel van meer transparantie en rapportage die de evaluatie van de handels-, economische en milieueffecten van subsidieprogramma's voor fossiele brandstoffen mogelijk zal maken.

ARTIKEL 19.8

Handel en biologische diversiteit

1. De Partijen erkennen het belang van het behoud en het duurzame gebruik van biologische diversiteit en de rol van handel bij het nastreven van deze doelstellingen, in overeenstemming met de relevante multilaterale milieuovereenkomsten waarbij zij partij zijn, waaronder het Verdrag inzake biologische diversiteit, gesloten te Rio de Janeiro op 5 juni 1992 (hierna het "Verdrag inzake biologische diversiteit" genoemd) en de bijbehorende protocollen, de Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten, gedaan te Washington op 3 maart 1973 (hierna "Cites" genoemd), en de op grond daarvan genomen besluiten.
2. Gelet op lid 1:
 - a) past elke Partij doeltreffende maatregelen toe ter bestrijding van de illegale handel in wilde dieren en planten, in voorkomend geval ook ten aanzien van derde landen;

- b) bevordert elke Partij de instandhouding op lange termijn en het duurzame gebruik van in de Cites-lijst opgenomen soorten en de opneming van dier- en plantensoorten in de bijlagen bij Cites wanneer zij voldoen aan de criteria voor plaatsing op de lijst, en voert zij periodieke evaluaties uit die kunnen resulteren in een aanbeveling tot wijziging van de aanhangsels van Cites, om ervoor te zorgen dat deze naar behoren beantwoorden aan de instandhoudingsbehoeften van soorten die bij de internationale handel betrokken zijn;
 - c) bevordert elke Partij de handel in producten die voortkomen uit het duurzaam gebruik van biologische rijkdommen, teneinde bij te dragen tot de instandhouding van de biodiversiteit, en
 - d) neemt elke Partij gepaste maatregelen om de biologische diversiteit in stand te houden wanneer die onder druk staat als gevolg van handel en investeringen, met name om de verspreiding van invasieve uitheemse soorten te voorkomen.
3. De Partijen erkennen het belang van de eerbiediging, bescherming, instandhouding en het onderhouden van kennis, innovaties en praktijken van inheemse volkeren en lokale gemeenschappen die traditionele levensstijlen belichamen die bijdragen tot het behoud en het duurzame gebruik van biologische diversiteit, en de rol van de internationale handel bij de ondersteuning daarvan.
4. De Partijen werken samen om hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van biodiversiteitsbeleid en -maatregelen op bilateraal, regionaal en internationaal niveau te versterken, naargelang het geval, onder meer in het kader van het Verdrag inzake biologische diversiteit en Cites. Dergelijke samenwerking kan onder meer betrekking hebben op:
- a) initiatieven en goede praktijken met betrekking tot de handel in producten en diensten die zijn afgeleid van het duurzame gebruik van biologische hulpbronnen met het oog op het behoud van de biologische diversiteit;

- b) handel en het behoud en het duurzame gebruik van biologische diversiteit, met inbegrip van de ontwikkeling en toepassing van natuurlijk kapitaal en boekhoudmethoden voor ecosystemen, de waardering van ecosystemen en hun diensten en bijbehorende economische instrumenten;
- c) bestrijding van de illegale handel in wilde dieren en planten, onder meer door initiatieven om de vraag naar illegale producten op basis van wilde dieren en planten te verminderen en initiatieven ter verbetering van de informatie-uitwisseling en samenwerking;
- d) toegang tot genetische rijkdommen en een eerlijke en billijke verdeling van de voordelen van het gebruik ervan in overeenstemming met de doelstellingen van het Verdrag inzake biologische diversiteit, en
- e) uitwisseling van informatie en ervaring op het gebied van beheer met betrekking tot het verkeer, de preventie, de opsporing, de bestrijding en de uitroeiing van invasieve uitheemse soorten, teneinde de inspanningen op te voeren om de risico's en negatieve effecten van invasieve uitheemse soorten te beoordelen en aan te pakken.

ARTIKEL 19.9

Handel en bossen

1. De Partijen erkennen het belang van de instandhouding en het duurzame beheer van bossen om te voorzien in ecologische functies en economische en sociale kansen voor de huidige en toekomstige generaties, alsmede de rol die handel speelt bij het nastreven van die doelstelling.

2. Gelet op lid 1:

- a) bestrijdt elke Partij illegale houtkap en de daarmee samenhangende handel, ook met betrekking tot derde landen, door middel van wetgevende of andere maatregelen;
- b) bevordert elke Partij de instandhouding en het duurzame beheer van bossen alsmede de handel in bosproducten die zijn gekapt overeenkomstig de wetgeving van het land waar het hout is gekapt en die afkomstig zijn uit op duurzame wijze beheerde bossen, en
- c) wisselt elke Partij informatie uit met de andere Partij over handelsgerelateerde initiatieven met betrekking tot duurzaam bosbeheer, bosbehoud, governance in de bosbouw, initiatieven ter bestrijding van illegale houtkap en ander relevant beleid van wederzijds belang.

3. Aangezien ontbossing een belangrijke aanjager is van de opwarming van de aarde en het verlies aan biodiversiteit, wisselen de Partijen kennis en ervaring uit over manieren om de consumptie van en de handel in producten uit ontbossingsvrije toeleveringsketens aan te moedigen, teneinde het risico dat goederen die verband houden met ontbossing of bosdegradatie op de markt worden gebracht tot een minimum te beperken.

4. De Partijen werken samen om hun samenwerking, in voorkomend geval, op bilaterale, regionale en internationale fora, te versterken op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van duurzaam bosbeheer, de beperking tot een minimum van ontbossing en bosdegradatie, bosbehoud, illegale houtkap en de rol van bossen en op hout gebaseerde producten bij de mitigatie van klimaatverandering en de circulaire en bio-economie.

ARTIKEL 19.10

Handel en duurzaam beheer van visserij en aquacultuur

1. De Partijen erkennen het belang van de instandhouding en het duurzame beheer van biologische rijkdommen van de zee en mariene ecosystemen, en van het bevorderen van een verantwoorde en duurzame aquacultuur, alsmede de rol die handel speelt bij het nastreven van die doelstellingen.
2. De Partijen erkennen dat ontoereikend visserijbeheer, vormen van visserijsubsidies die bijdragen tot overcapaciteit en overbevissing, en IOO-visserij een bedreiging vormen voor de visbestanden, het inkomen van personen die betrokken zijn bij verantwoorde visserijpraktijken en de duurzaamheid van de handel in visserijproducten, en bevestigen dat er maatregelen nodig zijn om een einde te maken aan dergelijke praktijken.

3. Gelet op de leden 1 en 2:
- a) voert elke Partij op lange termijn instandhoudings- en beheersmaatregelen uit om een duurzaam gebruik van de levende rijkdommen van de zee te waarborgen op basis van de beste beschikbare wetenschappelijke gegevens, de toepassing van de voorzorgsbenadering en internationaal erkende beste praktijken in overeenstemming met de desbetreffende overeenkomsten van de Verenigde Naties en de FAO¹, teneinde:
- i) overbevissing en overcapaciteit te voorkomen;
 - ii) de bijvangst van niet-doelsoorten en jonge exemplaren tot een minimum te beperken, en
 - iii) het herstel van overbeviste bestanden te bevorderen;
- b) neemt elke Partij constructief deel aan de werkzaamheden van de regionale organisaties voor visserijbeheer (hierna "ROVB's" genoemd) waarvan zij lid, waarnemer of samenwerkende niet-verdragsluitende partij zijn, met het oog op goed visserijbeheer en duurzame visserij, bijvoorbeeld door de bevordering van wetenschappelijk onderzoek en de vaststelling van instandhoudingsmaatregelen op basis van de beste beschikbare wetenschappelijke gegevens, de versterking van nalevingsmechanismen, de uitvoering van periodieke prestatiebeoordelingen en de vaststelling van doeltreffende controle, monitoring en handhaving van het beheer van de ROVB's, en

¹ De relevante overeenkomsten van de Verenigde Naties en de FAO omvatten het VN-Zeerechtverdrag, de FAO-Overeenkomst ter bevordering van de naleving van de internationale instandhoudings- en beheersmaatregelen door vissersvaartuigen op volle zee, gedaan te Rome op 24 november 1993, de Overeenkomst van de Verenigde Naties over de toepassing van de bepalingen van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee van 10 december 1982 betreffende de instandhouding en het beheer van de grensoverschrijdende en de over grote afstanden trekkende visbestanden, aangenomen op 4 augustus 1995, de Overeenkomst van 2009 inzake havenstaatmaatregelen om illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij te voorkomen, tegen te gaan en te beëindigen, gedaan te Rome op 22 november 2009, en de FAO-gedragscode voor verantwoorde visserij, aangenomen bij Resolutie 4/95 van de FAO-Conferentie van 31 oktober 1995 (hierna "FAO-gedragscode voor een verantwoorde visserij" genoemd).

c) voert elke Partij een ecosysteemgerichte benadering van het visserijbeheer uit om ervoor te zorgen dat de negatieve effecten van visserijactiviteiten op het mariene ecosysteem tot een minimum worden beperkt, en de instandhouding op lange termijn van zeeschildpadden, zeevogels, zeezoogdieren en andere soorten die worden erkend als bedreigd in relevante internationale overeenkomsten waarbij zij partij is, te bevorderen.

4. De Partijen erkennen dat IOO-visserij een bedreiging vormt voor de visbestanden en de bestaansmiddelen van verantwoordelijke vissers, en erkennen het belang van gecoördineerde nationale, regionale en internationale maatregelen om IOO-visserij aan te pakken overeenkomstig de regionale en internationale instrumenten¹ en met gebruikmaking van de desbetreffende bilaterale en internationale kaders.

5. Ter ondersteuning van de inspanningen ter bestrijding van IOO-visserij en ter voorkoming, afschrikking en uitbanning van de handel in producten van soorten die door IOO-visserij zijn geoogst, ondersteunt elke Partij systemen voor monitoring, controle, bewaking, naleving en handhaving, onder meer door, naargelang het geval, doeltreffende maatregelen vast te stellen, te evalueren of te herzien om:

a) vaartuigen die hun vlag voeren en hun onderdanen ervan weerhouden IOO-visserij te ondersteunen of te verrichten, en te reageren op IOO-visserij wanneer deze plaatsvindt of wordt ondersteund, en

¹ Regionale en internationale instrumenten omvatten, voor zover deze van toepassing zijn, het Internationaal actieplan van 2001 om illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij tegen te gaan en te beëindigen, de Verklaring van Rome van 2005 inzake illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij, aangenomen te Rome op 12 maart 2005, de Overeenkomst inzake havenstaatmaatregelen om illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij te voorkomen, tegen te gaan en te beëindigen, gedaan te Rome op 22 november 2009, het mondiale register van vissersvaartuigen, koelschepen en bevoorradingsvaartuigen van de FAO, alsmede instrumenten die zijn opgericht en aangenomen door ROVB's, die zijn gedefinieerd als intergouvernementele visserijorganisaties of -regelingen, die bevoegd zijn om instandhoudings- en beheersmaatregelen vast te stellen.

b) de traceerbaarheid aan te moedigen, elektronische traceerbaarheid en certificering te vergemakkelijken om producten van IOO-visserij uit te sluiten van handelsstromen, en samenwerking en informatie-uitwisseling aan te moedigen.

6. De Partijen bevorderen de ontwikkeling van een duurzame en verantwoorde aquacultuur, met inachtneming van de economische, sociale, culturele en milieu-aspecten ervan, in voorkomend geval onder meer met betrekking tot de uitvoering van de doelstellingen en beginselen die zijn opgenomen in de FAO-Gedragscode voor een verantwoorde visserij.

7. De Partijen werken samen om hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van beleid en maatregelen op het gebied van visserij en aquacultuur te versterken, in voorkomend geval op bilateraal, regionaal en internationaal niveau, onder meer in het kader van de WTO, de FAO, de OESO, de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, ROVB's en andere multilaterale instrumenten op dit gebied, teneinde duurzame visserijpraktijken en de handel in visserijproducten van duurzaam beheerde visserij te bevorderen.

ARTIKEL 19.11

Handel en investeringen ten behoeve van duurzame ontwikkeling

1. De Partijen erkennen dat het volgende op zinvolle wijze kan bijdragen tot duurzame ontwikkeling:

a) handel en investeringen in goederen en diensten die verband houden met de bescherming van het milieu of die bijdragen tot de verbetering van de sociale omstandigheden, en

b) het gebruik van transparante, feitelijke en niet-misleidende duurzaamheidsregelingen of andere vrijwillige initiatieven.

2. Daartoe herinneren de Partijen aan hun verbintenis uit hoofde van artikel 2.5 (Afschaffing van douanerechten) om douanerechten op milieugoederen van oorsprong uit de andere Partij af te schaffen. Dergelijke milieugoederen dragen bij tot de verwezenlijking van milieu- en klimaatdoelstellingen door milieuschade aan water, lucht en bodem te voorkomen, te beperken, tot een minimum te beperken of te remediëren door bij te dragen tot de verspreiding van technologieën die dienen om de klimaatverandering te beperken. Een illustratieve lijst van dergelijke milieugoederen¹ is opgenomen in Lijst A van bijlage 19 (Milieugoederen en -diensten).

3. Voorts herinneren de Partijen aan hun verbintenissen inzake milieudiensten en -productieactiviteiten uit hoofde van hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen), met inbegrip van de bijlagen bij dat hoofdstuk. Deze milieudiensten en -productieactiviteiten dragen bij tot de verwezenlijking van milieu- en klimaatdoelstellingen door milieuschade aan water, lucht en bodem te voorkomen, te beperken, tot een minimum te beperken of te remediëren, en door de overgang naar een circulaire economie te ondersteunen. Een illustratieve lijst van dergelijke milieudiensten en -productieactiviteiten² is te vinden in Lijst B van bijlage 19 (Milieugoederen en -diensten).

4. Gelet op lid 1 bevordert en vergemakkelijkt elke Partij handel en investeringen in:

a) milieugoederen en -diensten;

¹ De lijst van milieugoederen in Bijlage 19 (Milieugoederen en -diensten) is niet uitputtend en laat de aanpak die Nieuw-Zeeland of de Unie bij andere onderhandelingen kunnen volgen met betrekking tot de opname van milieugoederen in de lijst onverlet.

² De lijst van milieudiensten en -productieactiviteiten is niet uitputtend en laat de aanpak die Nieuw-Zeeland of de Unie bij andere onderhandelingen kunnen volgen met betrekking tot de opname van milieudiensten en -productieactiviteiten in de lijst onverlet.

- b) goederen die bijdragen tot betere sociale omstandigheden, en
- c) goederen die onderworpen zijn aan transparante, feitelijke en niet-misleidende regelingen om duurzaamheid te waarborgen, zoals regelingen voor eerlijke en ethische handel en milieukeuren.

5. Activiteiten ter promotie en facilitering van handel en investeringen als bedoeld in lid 4, kunnen het volgende omvatten:

- a) bewustmakingsacties en informatie- en voorlichtingscampagnes;
- b) de vaststelling van beleidskaders die bevorderlijk zijn voor de toepassing van de beste beschikbare technologieën;
- c) het aanmoedigen van het gebruik van transparante, feitelijke en niet-misleidende duurzaamheidsregelingen, met name voor kmo's;
- d) het aanpakken van daarmee verband houdende niet-tarifaire belemmeringen, en
- e) verwijzing naar relevante internationale normen, zoals de IAO-verdragen en -richtsnoeren of MEA's.

6. De Partijen zetten zich gezamenlijk in om hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van de onder dit artikel vallende aangelegenheden, in voorkomend geval op bilateraal, regionaal en internationaal niveau, alsook op multilaterale fora, te versterken, onder meer door de uitwisseling van informatie, beste praktijken en voorlichtingsinitiatieven.

ARTIKEL 19.12

Handel en verantwoord ondernemerschap en beheer van de toeleveringsketen

1. De Partijen erkennen het belang van verantwoord ondernemerschap en praktijken op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, met inbegrip van verantwoord beheer van de toeleveringsketen, en de rol van handel bij het nastreven van deze doelstelling.
2. Gelet op lid 1:
 - a) bevordert elke Partij relevante internationale instrumenten, zoals de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen, de Tripartiete beginselverklaring van de IAO betreffende multinationale ondernemingen en sociaal beleid, het “Global Compact”-initiatief van de VN en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten:
Tenuitvoerlegging van het VN-kader voor bescherming, eerbiediging en herstel, bekrachtigd door de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties in zijn Resolutie A/HRC/RES/17/4 van 16 juni 2011 (hierna “Leidende beginselen van de Verenigde Naties inzake bedrijfsleven en mensenrechten” genoemd), onder meer door de verspreiding van informatie erover en het gebruik ervan te stimuleren, en
 - b) moedigt elke Partij maatschappelijk verantwoord ondernemen en verantwoord ondernemerschap, met inbegrip van verantwoord beheer van de toeleveringsketen, aan, onder meer door te voorzien in ondersteunende beleidskaders die ondernemingen stimuleren de desbetreffende praktijken toe te passen.

3. De Partijen erkennen het nut van internationale sectorspecifieke richtsnoeren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen en verantwoord ondernemerschap en stimuleren gezamenlijke werkzaamheden in dat verband. Wat betreft de OESO-richtsnoeren inzake de zorgvuldigheidseisen voor verantwoorde bevoorradingketens van bodemschatten uit door conflicten getroffen gebieden en risicogebieden alsmede de supplementen daarbij, neemt elke Partij maatregelen om de toepassing van die OESO-zorgvuldigheidsrichtsnoeren te bevorderen. Als leden van het Comité voor Wereldvoedselzekerheid van de FAO bevorderen de Partijen ook de bekendheid met de beginselen inzake verantwoord investeren in landbouw en voedselssystemen en de vrijwillige richtsnoeren voor het verantwoord beheer van grondbezit, visgronden en bossen uit hoofde van de nationale voedselzekerheid.

4. De Partijen zetten zich gezamenlijk in om hun samenwerking op het gebied van handelsgerelateerde aspecten van de onder dit artikel vallende aangelegenheden, in voorkomend geval op bilateraal en regionaal niveau, alsook op internationale fora, te versterken, onder meer door de uitwisseling van informatie, beste praktijken en voorlichtingsinitiatieven.

ARTIKEL 19.13

Wetenschappelijke en technische informatie

1. Bij het vaststellen of toepassen van maatregelen ter bescherming van het milieu of de arbeidsomstandigheden die van invloed kunnen zijn op de handel of de investeringen, houdt elke Partij rekening met beschikbare wetenschappelijke en technische informatie ter zake alsmede met relevante internationale normen, richtsnoeren en aanbevelingen.

2. Bij risico op ernstige of onomkeerbare schade aan het milieu of op het gebied van de gezondheid en veiligheid op het werk, wordt, overeenkomstig de voorzorgsbenadering¹, het ontbreken van volledige wetenschappelijke zekerheid niet gebruikt als reden om een Partij te beletten passende maatregelen vast te stellen om die schade te voorkomen.

3. De in lid 2 bedoelde maatregelen mogen niet zodanig worden toegepast dat zij een middel voor willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie of een verkapte beperking van de internationale handel vormen.

ARTIKEL 19.14

Transparantie

Teneinde informatie te verstrekken over de ontwikkeling en uitvoering van dergelijke maatregelen, biedt elke Partij, voor zover mogelijk en passend, geïnteresseerden en belanghebbenden een redelijke gelegenheid om opmerkingen te maken over:

- a) maatregelen ter bescherming van het milieu of de arbeidsomstandigheden die van invloed kunnen zijn op de handel of investeringen, en
- b) handels- of investeringsmaatregelen die gevolgen kunnen hebben voor de bescherming van het milieu of de arbeidsomstandigheden.

¹ Voor alle duidelijkheid: met betrekking tot de uitvoering van deze overeenkomst op het grondgebied van de Unie wordt onder de term “voorzorgsbenadering” het voorzorgsbeginsel verstaan.

ARTIKEL 19.15

Comité voor handel en duurzame ontwikkeling

1. Dit artikel vormt een aanvulling op en nadere uitwerking van artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités).
2. Het Comité voor handel en duurzame ontwikkeling heeft met betrekking tot dit hoofdstuk de volgende taken:
 - a) de in artikel 26.13 (Nalevingsmaatregelen), lid 3, punt b), bedoelde taken uitvoeren;
 - b) bijdragen aan de werkzaamheden van het Handelscomité met betrekking tot aangelegenheden die onder dit hoofdstuk vallen, onder meer met betrekking tot onderwerpen die met de in artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) bedoelde interne adviesgroepen moeten worden besproken, en
 - c) de behandeling van alle andere aangelegenheden met betrekking tot dit hoofdstuk waarover de Partijen het eens zijn;
3. Het Comité voor handel en duurzame ontwikkeling publiceert na elke vergadering een verslag.
4. Elke Partij houdt terdege rekening met mededelingen en meningen van het publiek over aangelegenheden die verband houden met dit hoofdstuk. Een Partij kan in voorkomend geval de krachtens artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) opgerichte interne adviesgroepen en het overeenkomstig artikel 19.16 (Contactpunten) aangewezen contactpunt van de andere Partij in kennis stellen van dergelijke mededelingen en meningen.

ARTIKEL 19.16

Contactpunten

Elke Partij wijst bij de inwerkingtreding van deze overeenkomst een contactpunt aan om de communicatie en coördinatie tussen de Partijen over onder dit hoofdstuk vallende aangelegenheden te vergemakkelijken en stelt de andere Partij in kennis van de contactgegevens van het contactpunt. Elke Partij stelt de andere Partij onverwijld in kennis van elke wijziging van die contactgegevens.

HOOFDSTUK 20

ECONOMISCHE EN HANDELSSAMENWERKING MET DE MAORI

ARTIKEL 20.1

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) "Aotearoa (Nieuw-Zeeland)": Nieuw-Zeeland, een Partij bij deze overeenkomst. Aotearoa ("lange witte wolk") is de Maori-naam voor Nieuw-Zeeland;

- b) “te ao Māori”: het wereldbeeld van de Maori dat gebaseerd is op een holistische levensbenadering;
- c) “mātauranga Māori”: de traditionele kennis van de Maori die verband houdt met te ao Māori;
- d) “tikanga Māori”: het ceremonieel, de gewoonten en de gebruiken van de Maori;
- e) “kaupapa Māori”: een benadering die geworteld is in te ao Māori;
- f) “relationele benaderingen van de Maori”: verwijzen naar *whakapapa* of familiebanden en naar het opbouwen van nauwe betrekkingen; dit zijn kernwaarden die het middelpunt van de te ao Maori vormen en een centrale plaats innemen in de omgang van de Maori;
- g) “welzijn”, vanuit het oogpunt van te ao Māori: het in evenwicht brengen en onderling verbinden van tal van elementen die voor individuen en groepen voorhanden moeten zijn om zich goed te voelen en te gedijen, waaronder *taha tinana* (lichamelijk welzijn), *taha hinengaro* (emotioneel welzijn), *taha wairua* (geestelijk welzijn), *whenua* (grond), *whakapapa* (genealogie) en *kaitiakitanga* (rentmeesterschap); de term “welzijn” kan ook ecologische, economische en culturele aspecten omvatten;
- h) “taonga”: een zeer waardevol of gekoesterd voorwerp, element, natuurlijke rijkdom of bezitting, tastbaar of niet-tastbaar;
- i) “Mānuka”: het Maori-woord dat uitsluitend wordt gebruikt voor de in Aotearoa (Nieuw-Zeeland) gekweekte boom *Leptospermum scoparium* en voor van die boom afgeleide producten, waaronder honing en olie. Mānuka (spellingsvarianten daarvan zijn “Manuka” en “Maanuka”) is vanuit cultureel oogpunt voor de Maori belangrijk als taonga en traditioneel geneesmiddel, en

j) “wāhine Māori”: inheemse vrouwen van Aotearoa (Nieuw-Zeeland).

ARTIKEL 20.2

Context en doel

1. De Partijen erkennen dat te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi een basisdocument van constitutioneel belang voor Aotearoa (Nieuw-Zeeland) is.
2. De Partijen erkennen het belang van internationale handel waar het gaat om het bijdragen tot en het bevorderen van het welzijn van de Maori, en houden rekening met de uitdagingen die de Maori mogelijk ondervinden bij de toegang tot de handels- en investeringsmogelijkheden die uit het internationale handelsverkeer voortvloeien.
3. Met dit hoofdstuk wordt beoogd wederzijdse samenwerking na te streven teneinde bij te dragen aan de inspanningen van Aotearoa (Nieuw-Zeeland) om de Maori in staat te stellen hun economische aspiraties te verwezenlijken en om hun welzijn te bevorderen.
4. De Partijen erkennen dat het van belang is uitvoering te geven aan de samenwerking uit hoofde van dit hoofdstuk, in het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland), op een wijze die in overeenstemming is met te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi en in voorkomend geval op basis van te ao Māori, mātauranga Māori, tikanga Māori en kaupapa Māori.

5. De Partijen erkennen de meerwaarde die de Maori-benaderingen op basis van te ao Māori, mātauranga Māori, tikanga Māori en kaupapa Māori kunnen hebben voor het opstellen en uitvoeren van beleidsmaatregelen en programma's in Aotearoa (Nieuw-Zeeland) waarmee de economische en handelsaspiraties van de Maori worden beschermd en bevorderd.

6. De Partijen erkennen de waarde van grotere participatie van de Maori in internationale handel en investeringen, met inbegrip van digitale handel. In het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland) kan dit onder meer worden verwezenlijkt via het bevorderen van de relationele benaderingen van de Maori op basis van te ao Māori, mātauranga Māori, tikanga Māori en kaupapa Māori.

7. De Partijen erkennen de waarde van het versterken van de interpersoonlijke contacten die kunnen voortvloeien uit de mogelijkheden die dit hoofdstuk voor beide Partijen biedt.

ARTIKEL 20.3

Internationale instrumenten

1. De Partijen nemen nota van:

- a) de Verklaring van de Verenigde Naties inzake de rechten van inheemse volken, aangenomen te New York op 13 september 2007, alsmede van hun respectieve standpunten over die verklaring;

- b) het Verdrag van de Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (Unesco) betreffende de bescherming en de bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen, aangenomen te Parijs op 20 oktober 2005;
- c) de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling;
- d) hun rechten en verantwoordelijkheden uit hoofde van het Verdrag inzake biologische diversiteit, en
- e) de Leidende beginselen van de Verenigde Naties inzake bedrijfsleven en mensenrechten.

ARTIKEL 20.4

Bepalingen in deze overeenkomst ten behoeve van de Maori

Naast dit hoofdstuk bevat deze overeenkomst andere hoofdstukken met specifieke bepalingen waarmee wordt beoogd de Maori sterker te laten participeren in de handels- en investeringsmogelijkheden die uit deze overeenkomst voortvloeien en die er, in het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland), verder toe bijdragen dat de Maori in staat zijn hun rechten uit hoofde van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi uit te oefenen en hun belangen uit hoofde daarvan te behartigen. Daarbij gaat het om:

- a) hoofdstuk 2 (Nationale behandeling en markttoegang voor goederen), waaronder bepalingen inzake Mānuka, Mānuka-honing, Mānuka-olie en andere goederen die voor de Maori van belang zijn;

- b) hoofdstuk 7 (Duurzame voedselsystemen), waaronder bepalingen inzake samenwerking op het gebied van inheemse kennis, participatie en leiderschap met betrekking tot voedselsystemen, in overeenstemming met de nationale omstandigheden als bedoeld in artikel 7.4 (Samenwerking ter verbetering van de duurzaamheid van voedselsystemen);
- c) hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen);
- d) hoofdstuk 12 (Digitale handel);
- e) hoofdstuk 14 (Overheidsopdrachten);
- f) hoofdstuk 18 (Intellectuele eigendom);
- g) hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling), waaronder bepalingen inzake de wāhine Māori als bedoeld in artikel 19.4 (Handel en gendergelijkheid);
- h) hoofdstuk 21 (Kleine en middelgrote ondernemingen);
- i) hoofdstuk 24 (Institutionele bepalingen), waaronder bepalingen inzake de vertegenwoordiging van de Maori, in het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland), in de interne adviesgroepen als bedoeld in artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) en in het Forum voor het maatschappelijk middenveld als bedoeld in artikel 24.7 (Forum voor het maatschappelijk middenveld), en
- j) hoofdstuk 25 (Uitzonderingen en algemene bepalingen), waaronder bepalingen inzake te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi als bedoeld in artikel 25.6 (te Tiriti o Waitangi / Verdrag van Waitangi).

ARTIKEL 20.5

Samenwerkingsactiviteiten

1. De Partijen erkennen dat de samenwerkingsactiviteiten uit hoofde van dit hoofdstuk worden uitgevoerd binnen het bestaande kader dat is ingesteld bij de partnerschapsovereenkomst, afhankelijk van de beschikbaarheid van middelen voor elke Partij.¹

2. Ter verwezenlijking van de in dit hoofdstuk beschreven doelstellingen kunnen de Partijen de samenwerkingsactiviteiten coördineren, in het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland) met de Maori en in voorkomend geval met andere relevante belanghebbenden. Deze samenwerkingsactiviteiten kunnen het volgende omvatten:
 - a) samenwerken met het doel om ondernemingen in handen van de Maori beter in staat te stellen toegang te krijgen tot de handels- en investeringsmogelijkheden die deze overeenkomst biedt en die te benutten;

 - b) samenwerken met het doel om banden tussen ondernemingen in de Unie en ondernemingen in handen van de Maori te ontwikkelen, met bijzondere aandacht voor kmo's, teneinde de toegang tot nieuwe en bestaande toeleveringsketens te vergemakkelijken, kansen op het gebied van digitale handel mogelijk te maken en te vergroten, en de samenwerking tussen ondernemingen bij de handel in Maori-producten te vergemakkelijken;

 - c) bevorderen van contacten op het gebied van wetenschap, onderzoek en innovatie, in voorkomend geval tussen gemeenschappen in de Unie en Maori-gemeenschappen, op grond van de Overeenkomst inzake wetenschappelijke en technologische samenwerking tussen de Europese Gemeenschap en de regering van Nieuw-Zeeland², en

¹ Voor alle duidelijkheid: dit hoofdstuk legt de Partijen geen juridische of financiële verplichtingen op om afzonderlijke samenwerkingsactiviteiten te verkennen, daarmee een aanvang te maken of die te beëindigen.

² PB EU L 171 van 1.7.2009, blz. 28.

d) samenwerken en uitwisselen van informatie en ervaringen op het gebied van geografische aanduidingen.

3. Bij het ontplooiën van de in lid 2 bedoelde samenwerkingsactiviteiten kan elke Partij de relevante belanghebbenden, en in het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland) de Maori overeenkomstig te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi, verzoeken hun standpunten kenbaar te maken en hen uitnodigen om aan de activiteiten deel te nemen.

4. Alle samenwerking vindt plaats op verzoek van een Partij, op onderling overeengekomen voorwaarden voor elke samenwerkingsactiviteit.

ARTIKEL 20.6

Institutioneel mechanisme

1. Overeenkomstig artikel 24.2 (Taken van het Handelscomité), lid 1, punt b), houdt het Handelscomité toezicht op en bevordert het de uitvoering en de toepassing van onder meer dit hoofdstuk.

2. Overeenkomstig artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) adviseert de interne adviesgroep van elke Partij¹ die Partij over aangelegenheden die onder deze overeenkomst vallen, met inbegrip van die aangelegenheden die onder dit hoofdstuk vallen, en kan zij aanbevelingen doen over de uitvoering van dit hoofdstuk.

¹ In het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland) omvat de interne adviesgroep ook vertegenwoordigers van de Maori.

3. Overeenkomstig artikel 24.7 (Forum voor het maatschappelijk middenveld) brengt het Forum voor het maatschappelijk middenveld¹, dat op het grondgebied van de Partijen gevestigde onafhankelijke maatschappelijke organisaties, met inbegrip van leden van de interne adviesgroepen, samenbrengt, een dialoog tot stand over de uitvoering van deze overeenkomst, met inbegrip van de uitvoering van dit hoofdstuk.

4. De bij artikel 53, lid 1, van de partnerschapsovereenkomst ingestelde Gemengde Commissie houdt toezicht op de ontwikkeling van de brede betrekkingen tussen de Partijen en zorgt voor de uitwisseling van standpunten en de formulering van voorstellen over alle aangelegenheden van gemeenschappelijk belang, waaronder aangelegenheden die niet onder de onderhavige overeenkomst vallen.

ARTIKEL 20.7

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) is niet van toepassing op dit hoofdstuk.

¹ In het geval van Aotearoa (Nieuw-Zeeland) omvat het Forum voor het maatschappelijk middenveld ook vertegenwoordigers van de Maori.

HOOFDSTUK 21

KLEINE EN MIDDELGROTE ONDERNEMINGEN

ARTIKEL 21.1

Doelstellingen

De partijen erkennen het belang van kmo's in de bilaterale handels- en investeringsbetrekkingen van de partijen en bevestigen dat zij zich ertoe verbinden de kmo's beter in staat te stellen voordeel te laten halen uit deze overeenkomst.

ARTIKEL 21.2

Informatieuitwisseling

1. Elke partij creëert of onderhoudt een digitaal medium, zoals een specifieke website voor kmo's, waarmee het publiek in de Unie en Nieuw-Zeeland gemakkelijk toegang kan krijgen tot informatie over deze overeenkomst, met inbegrip van:

a) een samenvatting van deze overeenkomst, en

- b) op kmo's toegesneden informatie met:
 - i) een beschrijving van de bepalingen van deze overeenkomst die elke Partij van belang acht voor kmo's van beide partijen, en
 - ii) eventuele extra informatie die de Partij nuttig acht voor kmo's die de door deze overeenkomst geboden kansen willen aangrijpen.

- 2. Elke Partij verleent via het in lid 1 bedoelde digitale medium toegang tot:
 - a) de tekst van deze overeenkomst, met inbegrip van de bijlagen en aanhangsels daarbij, met name de tarieflijsten en productspecifieke oorsprongsregels;
 - b) het gelijkwaardige digitale medium van de andere partij, en
 - c) de informatie van haar eigen instanties en andere relevante entiteiten die informatie verschaffen die de partij nuttig acht voor personen die handel willen drijven, willen investeren en zaken willen doen in die Partij.

- 3. De in lid 2, punt c), bedoelde informatie omvat, in voorkomend geval, het volgende:
 - a) de douaneregelgeving en procedures voor invoer, uitvoer en doorvoer, alsmede relevante formulieren, documenten en daarmee samenhangende informatie;

- b) sanitaire en fytosanitaire maatregelen zoals voorgeschreven in hoofdstuk 6 (Sanitaire en fytosanitaire maatregelen);
- c) technische voorschriften en andere aangelegenheden zoals voorgeschreven in hoofdstuk 9 (Technische handelsbelemmeringen);
- d) regels inzake overheidsopdrachten, een databank met aankondigingen van overheidsopdrachten en andere relevante informatie overeenkomstig hoofdstuk 14 (Overheidsopdrachten);
- e) voorschriften en procedures betreffende intellectuele-eigendomsrechten, zoals voorgeschreven in hoofdstuk 18 (Intellectuele eigendom);
- f) procedures voor de registratie van bedrijven, en
- g) andere informatie die de Partij nuttig acht voor kmo's.

4. Elke Partij verleent via het in lid 1 bedoelde digitale medium, bijvoorbeeld via een internetlink op een website naar een doorzoekbare databank of iets dergelijks, toegang tot de volgende productspecifieke en generieke informatie met betrekking tot haar markt:

- a) douanerechten en contingenten, met inbegrip van meestbegunstigingsrechten, tarieven voor landen die geen begunstigde natie zijn en preferentiële rechten en tariefcontingenten;
- b) accijnzen;

- c) belastingen (belasting over de toegevoegde waarde of omzetbelasting);
- d) douane- of andere vergoedingen, met inbegrip van andere productspecifieke vergoedingen;
- e) oorsprongsregels als bedoeld in hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures);
- f) teruggave van rechten, uitstel van betaling of andere vormen van hulp ter verlaging, terugbetaling of vrijstelling van douanerechten;
- g) criteria voor het bepalen van de douanewaarde van goederen;
- h) andere tarifaire maatregelen;
- i) informatie die nodig is voor invoerprocedures, en
- j) informatie over niet-tarifaire maatregelen of voorschriften.

5. Elke Partij werkt de uit hoofde van dit artikel ter beschikking gestelde informatie regelmatig of op verzoek van de andere Partij bij om ervoor te zorgen dat deze actueel en nauwkeurig is.

6. Elke Partij zorgt ervoor dat de in dit artikel bedoelde informatie wordt gepresenteerd in een voor kmo's gemakkelijk te gebruiken vorm. Elke Partij streeft ernaar dergelijke informatie beschikbaar te stellen in het Engels.

7. Een Partij heft geen vergoeding voor de toegang tot de in dit artikel bedoelde informatie voor een persoon uit een van de Partijen.

ARTIKEL 21.3

Kmo-contactpunten

1. Elke Partij wijst een kmo-contactpunt aan dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van de in dit artikel vermelde taken en stelt de andere Partij in kennis van de contactgegevens van het kmo-contactpunt. De Partijen stellen elkaar onverwijld in kennis van alle wijzigingen van die gegevens over het contactpunt.

2. Kmo-contactpunten:
 - a) zorgen ervoor dat bij de uitvoering van deze overeenkomst rekening wordt gehouden met de behoeften van kmo's, zodat kmo's van beide Partijen kunnen profiteren;

 - b) zorgen ervoor dat de in artikel 21.2 (Informatieuitwisseling) bedoelde informatie actueel en relevant is voor kmo's. Een Partij kan via het kmo-contactpunt aanvullende informatie voorstellen die de andere Partij kan opnemen in de informatie die overeenkomstig artikel 21.2 (Informatieuitwisseling) moet worden verschaft;

 - c) onderzoeken alle aangelegenheden die relevant zijn voor kmo's in verband met de uitvoering van deze overeenkomst, met inbegrip van:
 - i) de uitwisseling van informatie en samenwerking in voorkomend geval om het Handelscomité bij te staan in zijn taak om toezicht te houden op de met kmo's verband houdende aspecten van deze overeenkomst en die uit te voeren, en

- ii) het bijstaan van andere bij deze overeenkomst ingestelde comités, contactpunten en werkgroepen bij het bestuderen van aangelegenheden die van belang zijn voor kmo's;
 - d) brengen op gezette tijden gezamenlijk of individueel, ter overweging door het Handelscomité, verslag uit over hun activiteiten, en
 - e) nemen alle andere, door de Partijen overeen te komen aangelegenheden in verband met kmo's in het kader van deze overeenkomst in overweging.
3. Kmo-contactpunten komen bijeen wanneer dat nodig is, en verrichten hun activiteiten met persoonlijke ontmoetingen of via andere passende middelen, waaronder e-mail, videoconferentie of andere middelen.
4. Kmo-contactpunten kunnen bij het verrichten van hun activiteiten de samenwerking aangaan met deskundigen en met externe organisaties, naar gelang het geval.

ARTIKEL 21.4

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) is niet van toepassing op dit hoofdstuk.

HOOFDSTUK 22

GOEDE REGELGEVINGSPRAKTIJKEN EN SAMENWERKING OP REGELGEVINGSGBIED

ARTIKEL 22.1

Algemene beginselen

1. Het staat elke Partij vrij haar benadering van goede regelgevingspraktijken en samenwerking op regelgevingsgebied uit hoofde van deze overeenkomst te bepalen op een wijze die in overeenstemming is met haar eigen wettelijke kader, wettelijke praktijk en fundamentele beginselen¹ die aan haar regelgevingsstelsel ten grondslag liggen.
2. Niets in dit hoofdstuk kan zodanig worden uitgelegd dat een Partij verplicht is:
 - a) af te wijken van interne procedures ter voorbereiding en vaststelling van regelgevingsmaatregelen;
 - b) maatregelen te nemen die de doelstelling van het overheidsbeleid van een bepaalde regelgevingsmaatregel in gevaar kunnen brengen of ondermijnen;
 - c) te handelen op een wijze die de tijdige vaststelling van regelgevingsmaatregelen ter verwezenlijking van haar doelstellingen van openbaar beleid zou ondermijnen of belemmeren, of
 - d) een specifiek resultaat inzake regelgeving te bereiken.

¹ Voor de Unie omvatten dergelijke beginselen de beginselen die zijn opgenomen in en afgeleid van het VWEU.

3. Het staat elke Partij vrij om haar regelgevingsprioriteiten vast te stellen en regelgevingsmaatregelen voor te bereiden en vast te stellen om deze regelgevingsprioriteiten in de praktijk te brengen en het beschermingsniveau te waarborgen dat zij passend acht.

ARTIKEL 22.2

Definities

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt verstaan onder:

- a) “regelgevende instantie”:
 - i) voor de Unie: de Europese Commissie, en
 - ii) voor Nieuw-Zeeland: de regering van Nieuw-Zeeland;
- b) “regelgevingsmaatregelen”, tenzij in dit hoofdstuk anders is bepaald:
 - i) voor de Unie:
 - A) verordeningen en richtlijnen als bedoeld in artikel 288 VWEU, en
 - B) gedelegeerde handelingen en uitvoeringshandelingen als bedoeld in artikel 290 respectievelijk artikel 291 VWEU;

ii) voor Nieuw-Zeeland:

- A) Wetsvoorstellen van de regering die wetten (“Public Acts”) van het parlement van Nieuw-Zeeland kunnen worden, behalve voor de toepassing van de artikelen 22.9 (Periodieke herziening van geldende regelgevingsmaatregelen) en 22.10 (Toegang tot regelgevingsmaatregelen), waar hieronder “Public Acts” van het parlement van Nieuw-Zeeland worden verstaan, en
- B) verordeningen vastgesteld bij besluit van de Raad.

ARTIKEL 22.3

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op regelgevingsmaatregelen die zijn afgegeven of geïnitieerd door de regelgevende instantie van een Partij met betrekking tot onder deze overeenkomst vallende aangelegenheden.
2. Voor alle duidelijkheid: dit hoofdstuk is niet van toepassing op de regelgevende instanties en de regelgevingsmaatregelen, praktijken of benaderingen van de lidstaten.

ARTIKEL 22.4

Transparantie van procedures en mechanismen

1. De regelgevende instantie van elke Partij maakt beschrijvingen openbaar en gratis toegankelijk van de algemene procedures en mechanismen volgens welke de regelgevende instantie haar regelgevingsmaatregelen voorbereidt, ontwikkelt, beoordeelt of herziet. Dit moet gebeuren via een digitaal medium.
2. De in deel 1 bedoelde beschrijvingen van de algemene processen en mechanismen verwijzen naar de desbetreffende richtsnoeren, regels of procedures, inclusief de richtsnoeren, regels of procedures betreffende de mogelijkheid voor het publiek om opmerkingen in te dienen.

ARTIKEL 22.5

Interne coördinatie van de ontwikkeling van de regelgeving¹

Overeenkomstig artikel 22.4 (Transparantie van procedures en mechanismen) handhaaft de regelgevende instantie van elke Partij voor de voorbereiding of ontwikkeling van regelgevingsmaatregelen interne procedures of mechanismen voor interne coördinatie, overleg en evaluatie. Dergelijke procedures of mechanismen moeten onder meer gericht zijn op:

- a) het bevorderen van goede regelgevingspraktijken, zoals de in deze titel beschreven praktijken;

¹ Voor alle duidelijkheid: een Partij kan voldoen aan artikel 22.5 (Interne coördinatie van de ontwikkeling van de regelgeving) en artikel 22.9 (Periodieke herziening van geldende regelgevingsmaatregelen), lid 1, door middel van een combinatie van afzonderlijke of gecombineerde procedures of mechanismen.

- b) het onderkennen en voorkomen van onnodige overlappingsen en inconsistente voorschriften in de regelgevingsmaatregelen van de Partij;
- c) het garanderen van de naleving van internationale handels- en investeringsverplichtingen, en
- d) te bevorderen dat rekening wordt gehouden met de effecten van de regelgevingsmaatregelen die worden voorbereid of ontwikkeld, waaronder die op kmo's.

ARTIKEL 22.6

Vroegtijdige informatie over geplande regelgevingsmaatregelen¹

1. Elke Partij vermeldt minstens eenmaal per jaar geplande belangrijke regelgevingsmaatregelen² die zij redelijkerwijs verwacht binnen een jaar te nemen en maakt die lijst of lijsten openbaar.
2. De regelgevende instantie van elke Partij maakt met betrekking tot elke belangrijke regelgevingsmaatregel als bedoeld in lid 1 zo spoedig mogelijk openbaar:
 - a) een korte beschrijving van het toepassingsgebied en de doelstellingen ervan, en

¹ Voor Nieuw-Zeeland wordt onder “regelgevingsmaatregelen” voor de toepassing van dit artikel verstaan: maatregelen die in de vorm van een besluit van de Raad (“Order in Council”) zijn vastgesteld, zoals gespecificeerd in artikel 22.2 (Definities), punt b), ii), B).

² Het is aan de regelgevende instantie van elke Partij om te bepalen wat een “belangrijke” regelgevingsmaatregel is voor de toepassing van dit hoofdstuk.

- b) de raming van het tijdsbestek voor de goedkeuring ervan, met inbegrip van mogelijkheden voor openbare raadpleging.

ARTIKEL 22.7

Openbare raadpleging

1. Bij de voorbereiding of ontwikkeling van belangrijke regelgevingsmaatregelen moet de regelgevende instantie van elke Partij, voor zover dit mogelijk en passend is:
 - a) voldoende bijzonderheden bekendmaken over deze belangrijke regelgevingsmaatregelen, bijvoorbeeld door ontwerpen van regelgevende maatregelen of raadplegingsdocumenten te publiceren, zodat eenieder kan beoordelen of en hoe de belangen van de betrokkene aanmerkelijk kunnen worden geschaad;
 - b) eenieder op niet-discriminerende basis redelijke mogelijkheden bieden om opmerkingen te maken, en
 - c) de ontvangen opmerkingen in overweging nemen.
2. Voor het verstrekken van informatie en het ontvangen van opmerkingen in verband met openbare raadplegingen, maakt de regelgevende instantie van elke Partij informatie langs digitale weg toegankelijk voor het publiek, bij voorkeur via een speciaal elektronisch portaal.

3. De regelgevende instantie van elke Partij streeft ernaar een samenvatting van de resultaten van het overleg en de ontvangen opmerkingen openbaar te maken, behalve in gevallen waarin het nodig is om vertrouwelijke informatie te beschermen of persoonsgegevens of ongepaste inhoud achter te houden.

ARTIKEL 22.8

Effectbeoordeling

1. De regelgevende instantie van elke partij bevestigt haar voornemen om overeenkomstig de geldende regels en procedures stelselmatig een effectbeoordeling te verrichten van de belangrijkste regelgevingsmaatregelen die worden voorbereid.
2. Bij de verrichting van een effectbeoordeling streeft de regelgevende instantie van elke partij ernaar dat de volgende aspecten worden geïdentificeerd en in overweging worden genomen:
 - a) de noodzaak van een regelgevingsmaatregel, inclusief de aard en de ernst van het probleem dat een regelgevingsmaatregel beoogt aan te pakken;
 - b) alle haalbare en passende regelgevings- en niet-regelgevingsopties om de doelstellingen van openbaar beleid van de Partij te bereiken, inclusief de optie om niet te reguleren;
 - c) de potentiële sociale, economische en milieueffecten van de opties, zoals effecten op de internationale handel en investeringen, of de gevolgen voor kmo's, voor zover mogelijk en relevant, en

d) het voldoen van de in overweging genomen opties aan de desbetreffende internationale normen, inclusief de reden voor eventuele afwijkingen daarvan, voor zover van toepassing.

3. Over een effectbeoordeling die een regelgevende instantie van een partij voor een regelgevingsmaatregel heeft verricht, brengt die regelgevende instantie verslag uit over de factoren die zij in haar beoordeling in aanmerking heeft genomen en vat zij de relevante bevindingen samen. De informatie wordt uiterlijk op het tijdstip waarop de regelgevingsmaatregel waarop zij betrekking heeft openbaar wordt gemaakt, openbaar gemaakt.

ARTIKEL 22.9

Periodieke evaluatie van de geldende regelgevingsmaatregelen

1. Overeenkomstig artikel 22.4 (Transparantie van procedures en mechanismen) handhaaft de regelgevende autoriteit van elke partij processen of mechanismen om een periodieke toetsing van de geldende regelgevingsmaatregelen te bevorderen.
2. De regelgevende instantie van elke partij tracht ervoor te zorgen dat bij periodieke toetsingen in voorkomend geval rekening wordt gehouden met:
 - a) de vraag of er mogelijkheden zijn om de doelstellingen van het overheidsbeleid doeltreffender en efficiënter te verwezenlijken¹, en

¹ Voor alle duidelijkheid: het kan daarbij gaan om de vraag of onnodige regelgevingslasten, ook voor kmo's, kunnen worden verminderd.

- b) de vraag of de te evalueren regelgevingsmaatregelen waarschijnlijk geschikt zullen blijven voor het beoogde doel.
3. De regelgevende instantie van elke partij maakt, voor zover dit mogelijk en passend is, alle plannen voor en de resultaten van een dergelijke periodieke evaluatie van de geldende regelgevingsmaatregelen openbaar.

ARTIKEL 22.10

Toegang tot regelgevingsmaatregelen

Elke Partij zorgt ervoor dat de geldende regelgevingsmaatregelen worden bekendgemaakt in een daartoe aangewezen register of via een enkel digitaal medium, dat een overzicht van de regelgevingsmaatregelen bevat en dat online gratis openbaar toegankelijk is.

ARTIKEL 22.11

Samenwerking bij regelgeving

1. De partijen erkennen de waarde van het opzetten van een eenvoudig mechanisme om potentiële mogelijkheden voor onderlinge samenwerking op regelgevingsgebied in kaart te brengen.
2. Een partij kan aan de andere partij een samenwerkingsactiviteit op regelgevingsgebied voorstellen. Zij zendt haar voorstel toe aan het overeenkomstig artikel 22.12 (Contactpunten voor samenwerking op regelgevingsgebied) aangewezen contactpunt van de andere partij.

3. De voorstellen kunnen bestaan uit:
 - a) bilaterale uitwisseling van informatie over benaderingen van samenwerking op het gebied van regelgeving, of
 - b) informele samenwerking tussen de regelgevende instanties.
4. De andere partij beantwoordt het voorstel binnen een redelijke termijn.
5. In voorkomend geval en indien de regelgevende instanties zulks overeenkomen, kan de uitvoering van een samenwerkingsactiviteit op regelgevingsgebied gebeuren door de bevoegde afdelingen, departementen of agentschappen van elke partij.

ARTIKEL 22.12

Contactpunten voor samenwerking op regelgevingsgebied

Onmiddellijk na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst wijst elke Partij een contactpunt aan dat verantwoordelijk is voor de coördinatie van de samenwerkingsactiviteiten op regelgevingsgebied uit hoofde van artikel 22.11 (Samenwerking op regelgevingsgebied) en stelt zij de andere Partij in kennis van de contactgegevens van het contactpunt. De partijen stellen elkaar onverwijld in kennis van alle wijzigingen van die gegevens over het contactpunt.

ARTIKEL 22.13

Niet-toepassing van geschillenbeslechting

Hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) is niet van toepassing op dit hoofdstuk.

HOOFDSTUK 23

TRANSPARANTIE

ARTIKEL 23.1

Doelstellingen

1. De Partijen erkennen dat de regelgeving gevolgen voor hun onderlinge handel en investeringen kan hebben en streven daarom naar voorspelbare regelgeving en efficiënte procedures voor de marktdeelnemers, in het bijzonder voor kmo's.
2. De Partijen bevestigen hun verbintenissen op het gebied van transparantie die zij uit hoofde van de WTO-Overeenkomst zijn aangegaan en bouwen in de bepalingen van dit hoofdstuk op die verbintenissen voort.

ARTIKEL 23.2

Definitie

Voor de toepassing van dit hoofdstuk wordt onder “administratief besluit” verstaan een besluit met rechtsgevolgen dat of een maatregel met rechtsgevolgen die in een individueel geval op een specifieke persoon, een specifiek goed of een specifieke dienst van toepassing is; hieronder wordt ook verstaan het verzuim om een administratief besluit vast te stellen wanneer zulks uit hoofde van het recht van een Partij vereist is.

ARTIKEL 23.3

Bekendmaking

1. Elke Partij zorgt ervoor dat haar wet- en regelgeving, procedures en administratieve beschikkingen van algemene aard met betrekking tot onder deze overeenkomst vallende aangelegenheden onverwijld via een officieel aangewezen medium en waar mogelijk langs elektronische weg worden bekendgemaakt, dan wel anderszins op zodanige wijze beschikbaar worden gesteld dat eenieder daarvan kennis kan nemen.
2. Voor zover dit mogelijk en passend is, verstrekt elke Partij een toelichting op de doelstelling van en de beweegredenen voor de wet- en regelgeving, procedures en administratieve beschikkingen van algemene aard als bedoeld in lid 1.

3. Voor zover dit mogelijk en passend is, voorziet elke Partij in een redelijke termijn tussen de bekendmaking en de inwerkingtreding van wet- en regelgeving met betrekking tot alle aangelegenheden die onder deze overeenkomst vallen.

ARTIKEL 23.4

Verzoeken om informatie

1. Elke Partij handhaaft passende mechanismen om vragen van eenieder over wetten of verordeningen te beantwoorden met betrekking tot aangelegenheden die onder deze overeenkomst vallen.
2. Op verzoek van een Partij verstrekt de andere Partij onverwijld informatie en beantwoordt vragen met betrekking tot van kracht zijnde of voorgenomen wet- of regelgeving, met betrekking tot onder deze overeenkomst vallende aangelegenheden, tenzij een specifiek mechanisme wordt ingevoerd uit hoofde van een andere bepaling van deze overeenkomst.

ARTIKEL 23.5

Administratieve procedures

1. Elke Partij voert haar wet- en regelgeving, procedures en administratieve beschikkingen van algemene aard met betrekking tot onder deze overeenkomst vallende aangelegenheden, objectief, onpartijdig en op redelijke wijze uit.

2. Wanneer ten aanzien van personen, goederen of diensten van de andere Partij een administratieve procedure wordt ingeleid met betrekking tot de toepassing van wet- en regelgeving, procedures en administratieve beschikkingen van algemene aard, zoals bedoeld in lid 1, zal elke Partij:

- a) ernaar streven personen voor wie de administratieve procedure rechtstreeks gevolgen heeft, tijdig en overeenkomstig haar wetgeving in kennis te stellen van de inleiding van de procedure, met daarbij een beschrijving van de aard van de procedure, een verklaring over de rechtsgrondslag voor de inleiding van de procedure en een algemene beschrijving van de aangelegenheden waarover het geschil handelt, en
- b) die personen een redelijke mogelijkheid bieden om feiten en argumenten ter onderbouwing van hun standpunten naar voren te brengen voordat een definitief administratief besluit wordt vastgesteld, voor zover de tijd, de aard van de procedure en het openbaar belang dat toelaten.

ARTIKEL 23.6

Beroep en herziening

1. Elke Partij voert rechterlijke, arbitrale of administratieve instanties of procedures in, of handhaaft deze, met het oog op een onverwijld herziening en, indien gerechtvaardigd, correctie van administratieve besluiten met betrekking tot aangelegenheden waarop deze overeenkomst van toepassing is. Elke Partij waarborgt dat haar rechterlijke, arbitrale of administratieve instanties beroeps- of toetsingsprocedures op niet-discriminerende en onpartijdige wijze toepassen. Die rechterlijke instanties zijn onpartijdig en onafhankelijk van de autoriteit die belast is met de administratieve handhaving.

2. Met betrekking de rechten of procedures als bedoeld in lid 1 ziet elke Partij erop toe dat de Partijen voor dergelijke rechten of bij dergelijke procedures in kennis worden gesteld van:

- a) een redelijke mogelijkheid om hun respectieve standpunten te staven of te verdedigen, en
- b) een beslissing die is gebaseerd op bewijsmateriaal en ingediende stukken, of, indien de wet dat vereist, op het door de administratieve autoriteit samengestelde dossier.

3. Elke Partij zorgt ervoor dat het in lid 2, punt b), bedoelde besluit wordt, onder voorbehoud van beroep of verdere evaluatie overeenkomstig haar wetgeving, wordt uitgevoerd door de autoriteit die belast is met de administratieve handhaving.

ARTIKEL 23.7

Verhouding tot andere hoofdstukken

De bepalingen van dit hoofdstuk vormen een aanvulling op de specifieke regels in andere hoofdstukken van deze overeenkomst.

HOOFDSTUK 24

INSTITUTIONELE BEPALINGEN

ARTIKEL 24.1

Handelscomité

1. De Partijen richten hierbij een Handelscomité op, bestaande uit vertegenwoordigers van beide Partijen, om toezicht te houden op de verwezenlijking van de doelstellingen van deze overeenkomst. Elke Partij kan aangelegenheden betreffende de uitvoering, de toepassing en de uitlegging van deze overeenkomst of eventuele aanvullende overeenkomsten aan het Handelscomité voorleggen.
2. Het Handelscomité wordt uiterlijk zes maanden na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst bijeengeroepen. Daarna komt het Handelscomité jaarlijks bijeen, tenzij de vertegenwoordigers van de Partijen anders overeenkomen, of onverwijld op verzoek van een van de Partijen.
3. De vergaderingen van het Handelscomité vinden beurtelings plaats in Brussel en in Wellington, tenzij de vertegenwoordigers van de Partijen anders overeenkomen. Het Handelscomité komt persoonlijk bijeen of via andere passende communicatiemiddelen, zoals overeengekomen door de vertegenwoordigers van de Partijen.

4. Het voorzitterschap van het Handelscomité wordt bekleed door de minister van Nieuw-Zeeland die bevoegd is voor handel en het lid van de Europese Commissie dat bevoegd is voor handel, of door hun respectieve vertegenwoordigers.

ARTIKEL 24.2

Taken van het Handelscomité

1. Het Handelscomité:
 - a) zoekt naar wegen om de handel en investeringen tussen de Partijen te verbeteren;
 - b) houdt toezicht op en faciliteert de uitvoering en toepassing van dit akkoord;
 - c) houdt toezicht op, begeleidt en coördineert de werkzaamheden van alle gespecialiseerde comités en andere instanties die uit hoofde van deze overeenkomst worden opgericht, en beveelt dergelijke gespecialiseerde comités en andere instanties de nodige maatregelen aan;
 - d) neemt alle voorstellen tot wijziging van deze overeenkomst in overweging;
 - e) zoekt, onverminderd hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) naar passende manieren en methoden om problemen te voorkomen en op te lossen, die kunnen ontstaan op gebieden die onder deze overeenkomst vallen, of eventuele geschillen in verband met de interpretatie of de toepassing van deze overeenkomst op te lossen;

- f) onderzoekt in geval van toetreding van een derde land tot de Unie de gevolgen van een dergelijke toetreding voor deze overeenkomst en overweegt de nodige aanpassings- of overgangsmaatregelen, en wel ruim vóór de datum van toetreding, en
- g) onderzoekt en bespreekt alle andere dan de onder a) tot en met f) genoemde aangelegenheden van belang die betrekking hebben op een gebied dat onder deze overeenkomst valt.

2. Het Handelscomité kan:

- a) besluiten tot instelling van gespecialiseerde comités of andere instanties dan die welke zijn ingesteld overeenkomstig artikel 24.4 (Gespecialiseerde comités), tot ontbinding van dergelijke gespecialiseerde comités of andere instanties en tot vaststelling of wijziging van hun samenstelling, functie en taken;
- b) verantwoordelijkheden toewijzen aan gespecialiseerde comités of andere instanties die uit hoofde van deze overeenkomst worden opgericht;
- c) sommige van zijn bevoegdheden of verantwoordelijkheden delegeren aan een gespecialiseerd comité, met uitzondering van de in punt a) of d) van dit lid bedoelde bevoegdheden en verantwoordelijkheden;
- d) de Partijen alle wijzigingen van deze overeenkomst aanbevelen;
- e) besluiten vaststellen om interpretaties van de bepalingen van deze overeenkomst te geven;

- f) behalve met betrekking tot dit hoofdstuk, tot het eind van het vierde jaar na de inwerkingtreding van deze overeenkomst, besluiten vaststellen tot wijziging van deze overeenkomst, mits dergelijke wijzigingen nodig zijn om fouten te corrigeren of omissies of andere tekortkomingen te verhelpen;
- g) besluiten als bedoeld in deze overeenkomst vaststellen of aanbevelingen doen overeenkomstig artikel 24.5 (Besluiten en aanbevelingen);
- h) met alle belanghebbende Partijen, waaronder de particuliere sector, de sociale partners en maatschappelijke organisaties, communiceren over aangelegenheden die verband houden met deze overeenkomst;
- i) besluiten tot wijziging van deze overeenkomst vaststellen overeenkomstig artikel 27.1 (Wijzigingen), lid 3, in de gevallen bedoeld in artikel 24.3 (Wijziging van deze overeenkomst door het Handelscomité), en
- j) andere maatregelen in de uitvoering van zijn taken nemen zoals de Partijen overeenkomen.

3. Het Handelscomité informeert het krachtens 53, lid 1, van de partnerschapsovereenkomst opgerichte Gemengd Comité regelmatig over zijn activiteiten en die van zijn gespecialiseerde comités of andere instanties, naargelang het geval, tijdens de reguliere vergaderingen van dat Handelscomité.

ARTIKEL 24.3

Wijziging van deze overeenkomst door het Handelscomité

Het Handelscomité kan besluiten vaststellen tot wijziging van de volgende delen van deze overeenkomst overeenkomstig, in voorkomend geval, de relevante bepalingen in de onderstaande hoofdstukken, bijlagen of aanhangsels, alsmede overeenkomstig artikel 27.1 (Wijzigingen), lid 3¹:

- a) Bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing);
- b) Hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures) en bijlage 3-A (Inleidende aantekeningen bij productspecifieke oorsprongsregels), bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels), met inbegrip van aanhangsel 3-B-1 (Oorsprongscontingenten en alternatieven voor de productspecifieke oorsprongsregels in bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels)), bijlage 3-C (Tekst van het attest van oorsprong) en bijlage 3-D (In artikel 3.3 (Cumulatie van oorsprong), lid 4, genoemde leveranciersverklaring);
- c) Bijlage 6-B (Regionale voorwaarden voor planten en plantaardige producten), bijlage 6-C (Erkenning van gelijkwaardigheid van SPS-maatregelen), bijlage 6-D (Richtsnoeren en procedures voor een audit of verificatie), bijlage 6-E (Certificering) en bijlage 6-F (Invoercontroles en vergoedingen);

¹ Voor alle duidelijkheid: wanneer in dit artikel naar bijlagen wordt verwezen, is het Handelscomité ook bevoegd de aanhangsels van die bijlagen te wijzigen, zelfs indien dergelijke aanhangsels niet uitdrukkelijk in dit artikel worden vermeld.

- d) Bijlagen 9-A (Aanvaarding van conformiteitsbeoordeling (documenten)), bijlage 9-B (Motorvoertuigen en uitrustingsstukken of onderdelen daarvan) en het aanhangsel daarvan, bijlage 9-C (Regeling bedoeld in artikel 9.10, lid 5, punt b), voor de systematische uitwisseling van informatie met betrekking tot de veiligheid van niet-voedingsproducten en daarmee verband houdende preventieve, restrictieve en correctieve maatregelen), bijlage 9-D (Regeling bedoeld in artikel 9.10, lid 6, voor de regelmatige uitwisseling van informatie betreffende andere dan de door artikel 9.10, lid 5, punt b), bestreken maatregelen met betrekking tot niet-conforme niet-voedingsproducten) en bijlage 9-E (Wijn en gedistilleerde dranken);
- e) het instrument voor wederzijdse erkenning als bedoeld in artikel 10.39 (Wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties), lid 5, van hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen)¹;
- f) Artikel 10.9 (Prestatie-eisen), lid 1, bijlage 10-A (Bestaande maatregelen) en bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen), met het oog op de integratie van disciplines inzake prestatie-eisen met betrekking tot de oprichting of exploitatie van een verlener van financiële diensten waarover is onderhandeld overeenkomstig artikel 10.9 (Prestatie-eisen), lid 11, van hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen);
- g) Bijlage 13 (Lijsten van energiegoederen, koolwaterstoffen en grondstoffen);
- h) Bijlage 14 (Verbindenissen inzake markttoegang voor overheidsopdrachten);

¹ Voor alle duidelijkheid: het Handelscomité is bevoegd om bij besluit een dergelijk instrument als bijlage bij deze overeenkomst vast te stellen en deze te wijzigen of in te trekken nadat het is vastgesteld.

- i) Bijlage 18-A (Productklassen) en bijlage 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen);
- j) Artikel 19.3 (Multilaterale arbeidsnormen en -overeenkomsten), leden 3 en 4, van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling);
- k) Bijlage 24 (Reglement van orde van het Handelscomité);
- l) Bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting) en bijlage 26-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars); en
- m) alle andere bepalingen, bijlage of aanhangsels waarvoor in dit deel uitdrukkelijk in de mogelijkheid van een dergelijk besluit is voorzien.

ARTIKEL 24.4

Gespecialiseerde comités

1. De volgende gespecialiseerde comités worden hierbij ingesteld:
 - a) het Comité voor de handel in goederen, dat aangelegenheden behandelt die vallen onder hoofdstuk 2 (Nationale behandeling en markttoegang voor goederen), hoofdstuk 5 (Handelsbeschermende maatregelen) en hoofdstuk 9 (Technische handelsbelemmeringen);

- b) het Comité voor sanitaire en fytosanitaire maatregelen, dat aangelegenheden behandelt die vallen onder hoofdstuk 6 (Sanitaire en fytosanitaire maatregelen) en hoofdstuk 8 (Dierenwelzijn);
 - c) het Comité voor duurzame voedselsystemen, dat aangelegenheden behandelt die vallen onder hoofdstuk 7 (Duurzame voedselsystemen);
 - d) het Comité voor wijn en gedistilleerde dranken, dat aangelegenheden behandelt die vallen onder bijlage 9-E (Wijn en gedistilleerde dranken);
 - e) het Comité voor handel en duurzame ontwikkeling, dat aangelegenheden behandelt die vallen onder hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling), en
 - f) het Comité voor investeringen, diensten, digitale handel, overheidsopdrachten en intellectuele eigendom, met inbegrip van geografische aanduidingen, dat betrekking heeft op aangelegenheden die vallen onder hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen), hoofdstuk 11 (Kapitaalverkeer, betalingen en overmakingen), hoofdstuk 12 (Digitale handel), hoofdstuk 14 (Overheidsopdrachten) en hoofdstuk 18 (Intellectuele eigendom).
2. Het Gemengd Comité douanesamenwerking treedt onder auspiciën van het Handelscomité op als gespecialiseerd comité, dat aangelegenheden behandelt die vallen onder hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures), hoofdstuk 4 (Douane en handelsbevordering) en de bepalingen inzake handhaving aan de grens en douanesamenwerking in hoofdstuk 18 (Intellectuele eigendom) en eventuele andere douanegerelateerde bepalingen van deze overeenkomst.

3. Tenzij in deze overeenkomst anders is bepaald of door de vertegenwoordigers van de Partijen anders is overeengekomen, komen de gespecialiseerde comités eenmaal per jaar bijeen, of onverwijld op verzoek van een van de Partijen of op verzoek van het Handelscomité. De vergaderingen vinden beurtelings plaats in de Unie of in Nieuw-Zeeland of met behulp van een ander passend communicatiemiddel, zoals overeengekomen door de vertegenwoordigers van de Partijen. De gespecialiseerde comités stellen zelf hun vergaderrooster en agenda vast.
4. De gespecialiseerde comités bestaan uit vertegenwoordigers van elke Partij en worden op een passend niveau voorgezeten door vertegenwoordigers van elke Partij.
5. Elk gespecialiseerd comité kan zijn eigen reglement van orde vaststellen, bij ontbreken waarvan het reglement van orde van het Handelscomité *mutatis mutandis* van toepassing is.
6. Met betrekking tot de aangelegenheden die verband houden met hun in lid 1 bepaalde bevoegdheidsgebied, zijn de gespecialiseerde handelscomités bevoegd om:
 - a) toezicht te houden op de toepassing en werking van dit hoofdstuk en deze te evalueren;
 - b) technische kwesties in verband met de uitvoering van deze overeenkomst te onderzoeken en te bespreken, onverminderd hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting);
 - c) besluiten vast te stellen wanneer deze overeenkomst daarin voorziet of aanbevelingen te doen;

- d) de nodige voorbereidende technische werkzaamheden te verrichten ter ondersteuning van de taken van het Handelscomité, onder andere wanneer die organen besluiten moeten vaststellen of aanbevelingen moeten doen, en
- e) de Partijen een forum te verschaffen om informatie uit te wisselen, beste praktijken te bespreken en ervaringen met de uitvoering te delen.

7. Met betrekking tot de aangelegenheden die verband houden met hun in lid 1 bepaalde bevoegdheidsgebied, hebben de gespecialiseerde handelscomités als taak:

- a) het Handelscomité ruim van tevoren in kennis te stellen van het tijdschema en de agenda van hun vergaderingen;
- b) aan het Handelscomité verslag uit te brengen over de resultaten en conclusies van elk van hun vergaderingen, en
- c) alle door het Handelscomité toegewezen taken te verrichten en aan alle aan hen gedelegeerde verantwoordelijkheden uit te voeren.

8. De oprichting of het bestaan van een gespecialiseerd comité staat er niet aan in de weg dat een Partij een aangelegenheid direct aan het Handelscomité kan voorleggen.

9. Elke Partij zorgt ervoor dat wanneer een gespecialiseerd comité bijeenkomt, alle voor elk punt op de agenda bevoegde autoriteiten zijn vertegenwoordigd zoals elke Partij geschikt acht, en dat elke kwestie kan worden besproken op het juiste niveau van deskundigheid.

ARTIKEL 24.5

Besluiten en aanbevelingen

1. De besluiten die door het Handelscomité of, in voorkomend geval, door een gespecialiseerd comité worden vastgesteld, zijn bindend voor de Partijen en voor alle bij deze overeenkomst, met inbegrip van de panels als bedoeld in hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting). De Partijen nemen de maatregelen die nodig zijn voor de tenuitvoerlegging van de aangenomen besluiten van het Handelscomité. Aanbevelingen zijn niet bindend.
2. Het Handelscomité of, in voorkomend geval, een gespecialiseerd comité stelt zijn besluiten vast en doet zijn aanbevelingen bij consensus.

ARTIKEL 24.6

Interne adviesgroepen

1. Elke Partij wijst binnen een jaar na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst een interne adviesgroep aan. De interne adviesgroep adviseert de betrokken Partij over aangelegenheden die onder deze overeenkomst vallen. Deze bestaat uit een evenwichtige vertegenwoordiging van onafhankelijke maatschappelijke organisaties, waaronder niet-gouvernementele organisaties, bedrijfs- en werkgeversverenigingen alsmede vakbonden, die actief zijn op economisch en sociaal gebied en op het gebied van duurzame ontwikkeling, mensenrechten, milieu en andere aangelegenheden. Voor Nieuw-Zeeland omvat de interne adviesgroep vertegenwoordigers van Māori. De interne adviesgroep kan in verschillende samenstellingen worden bijeengeroepen om de uitvoering van verschillende bepalingen van deze overeenkomst te bespreken.

2. Elke Partij komt ten minste eenmaal per jaar bijeen met haar interne adviesgroep. Elke Partij houdt rekening met de standpunten of aanbevelingen van haar interne adviesgroep over de uitvoering van deze overeenkomst.
3. Om het publiek bewust te maken van het bestaan van de interne adviesgroepen, kan elke Partij de lijst van organisaties die deelnemen aan haar interne adviesgroep bekend maken en moet zij het contactpunt voor die interne adviesgroep bekend maken.
4. De Partijen bevorderen de interactie tussen hun respectieve interne adviesgroepen.

ARTIKEL 24.7

Forum voor het maatschappelijk middenveld

1. De Partijen faciliteren de organisatie van een Forum van het maatschappelijk middenveld voor het voeren van een dialoog over de uitvoering van deze overeenkomst, en komen op de eerste vergadering van het Handelscomité operationele richtsnoeren voor het verloop van het Forum voor het maatschappelijk middenveld overeen.
2. Het Forum van het maatschappelijk middenveld streeft ernaar om met de vergadering van het Handelscomité bijeen te komen. De Partijen kunnen ook via virtuele middelen de deelname aan het Forum van het maatschappelijk middenveld faciliteren.

3. Het Forum voor het maatschappelijk middenveld staat open voor deelname van onafhankelijke maatschappelijke organisaties die gevestigd zijn op het grondgebied van de Partijen, met inbegrip van leden van de in artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) bedoelde interne adviesgroepen. Elke Partij streeft naar een evenwichtige vertegenwoordiging, die bestaat uit niet-gouvernementele organisaties, bedrijfs- en werkgeversverenigingen en vakbonden, die actief zijn op economisch en sociaal gebied en op het gebied van duurzame ontwikkeling, mensenrechten, milieu en andere aangelegenheden. Voor Nieuw-Zeeland omvat het Forum voor het maatschappelijk middenveld vertegenwoordigers van Māori.

4. De vertegenwoordigers van de Partijen die zitting hebben in het Handelscomité, nemen in voorkomend geval deel aan een zitting van het Forum voor het maatschappelijk middenveld om informatie te verstrekken over de uitvoering van deze overeenkomst en om een dialoog met het Forum van het maatschappelijk middenveld aan te gaan. Een dergelijke zitting wordt gezamenlijk voorgezeten door de medevoorzitters van het Handelscomité of hun vertegenwoordigers, naargelang het geval. De Partijen publiceren gezamenlijk of individueel alle formele verklaringen die tijdens het Forum voor het maatschappelijk middenveld zijn afgelegd.

HOOFDSTUK 25

UITZONDERINGEN EN ALGEMENE BEPALINGEN

ARTIKEL 25.1

Algemene uitzonderingen

1. Voor de toepassing van hoofdstuk 2 (Nationale behandeling en markttoegang voor goederen), hoofdstuk 4 (Douane en handelsbevordering), afdeling B (Liberalisering van investeringen) van hoofdstuk 10 (Handel in diensten van investeringen), hoofdstuk 12 (Digitale handel), hoofdstuk 13 (Energie en grondstoffen) en hoofdstuk 17 (Overheidsbedrijven), wordt artikel XX van de GATT 1994, met inbegrip van de daarbij behorende interpretatieve aantekeningen en aanvullende bepalingen, *mutatis mutandis* in deze overeenkomst opgenomen en maken zij daarvan integrerend deel uit.
2. Op voorwaarde dat dergelijke maatregelen niet worden toegepast op een wijze die een willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie tussen landen waar soortgelijke omstandigheden gelden of een verkapte beperking van investeringen of de handel in diensten zou inhouden, wordt niets in hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen), hoofdstuk 11 (Kapitaalverkeer, betalingen en overmakingen), hoofdstuk 12 (Digitale handel), hoofdstuk 13 (Energie en grondstoffen) en hoofdstuk 17 (Overheidsbedrijven) zodanig uitgelegd dat het een Partij belet maatregelen vast te stellen of te handhaven die:
 - a) noodzakelijk zijn ter bescherming van de openbare veiligheid of de openbare zeden of voor het handhaven van de openbare orde¹;

¹ De uitzonderingen betreffende de openbare veiligheid en de openbare orde mogen alleen worden ingeroepen in geval van een daadwerkelijke en voldoende ernstige bedreiging van een van de fundamentele maatschappelijke belangen.

- b) noodzakelijk zijn ter bescherming van het leven of de gezondheid van mens, dier of plant;
- c) noodzakelijk zijn voor de handhaving van wet- of regelgeving die niet strijdig is met de bepalingen van deze overeenkomst, met inbegrip van die welke betrekking hebben op:
 - i) het voorkomen van misleidende en frauduleuze praktijken of op middelen om de gevolgen van de niet-nakoming van contracten te compenseren;
 - ii) de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met de verwerking en verspreiding van persoonsgegevens en op de bescherming van de vertrouwelijke aard van persoonlijke dossiers en rekeningen;
 - iii) veiligheid.

3. Voor alle duidelijkheid: de Partijen zijn het erover eens dat, voor zover dergelijke maatregelen anderszins onverenigbaar zijn met een in de leden 1 en 2 van dit artikel bedoeld hoofdstuk of afdeling:

- a) de in artikel XX, punt b), van de GATT 1994 en in lid 2, punt b), van dit artikel bedoelde maatregelen milieumaatregelen omvatten, die noodzakelijk zijn om het leven en de gezondheid van mensen, dieren of planten te beschermen;
- b) artikel XX, punt g), van de GATT 1994 van toepassing is op maatregelen voor de instandhouding van levende en niet-levende niet-duurzame natuurlijke hulpbronnen, en

c) maatregelen ter uitvoering van multilaterale milieuovereenkomsten uit hoofde van artikel XX, punt b) of g), van de GATT 1994 of uit hoofde van lid 2, punt b), van dit artikel kunnen vallen.

4. Voordat een Partij maatregelen neemt als bedoeld in artikel XX, punten i) en j), van de GATT 1994, verstrekt zij de andere Partij alle relevante informatie teneinde een voor beide Partijen aanvaardbare oplossing te vinden. Als binnen 30 dagen na het verstrekken van de informatie geen overeenstemming wordt bereikt, kan de Partij de desbetreffende maatregelen toepassen. Wanneer door uitzonderlijke en kritieke omstandigheden die onmiddellijk handelen vereisen, voorafgaande informatieverstrekking of voorafgaand onderzoek niet mogelijk is, kan de Partij die voornemens is de maatregelen te nemen, onmiddellijk voorzorgsmaatregelen nemen die nodig zijn om de situatie aan te pakken. Die Partij stelt de andere Partij daarvan onmiddellijk in kennis.

ARTIKEL 25.2

Uitzonderingen met betrekking tot de nationale veiligheid

Geen enkele bepaling in deze overeenkomst wordt zodanig uitgelegd dat zij:

a) een Partij verplicht gegevens te verstrekken of toegang tot gegevens te bieden wanneer die Partij openbaarmaking van die gegevens in strijd acht met haar wezenlijke veiligheidsbelangen, of

- b) een Partij belet maatregelen te nemen die die Partij nodig acht ter bescherming van haar wezenlijke veiligheidsbelangen en die
 - i) verband houden met de productie van of de handel in wapens, munitie en oorlogstuig dan wel met dergelijke handel en transacties in andere goederen en materialen, diensten en technologie en economische activiteiten die direct of indirect de bevoorrading van een militaire inrichting ten doel hebben;
 - ii) betrekking hebben op splijt- of fusiestoffen of op grondstoffen waaruit deze kunnen worden vervaardigd, of
 - iii) in tijden van oorlog of ernstige internationale spanningen worden genomen, of
- c) een Partij beletten handelingen te verrichten tot handhaving van de internationale vrede en veiligheid ingevolge haar verplichtingen uit hoofde van het Handvest van de Verenigde Naties.

ARTIKEL 25.3

Belastingheffing

- 1. Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder:
 - a) “directe belastingen”: alle belastingen op inkomen of kapitaal, waaronder belastingen op winsten uit overdracht van eigendom, belastingen op onroerend goed, erfenissen en schenkingen, belastingen op door ondernemingen betaalde lonen of salarissen en belastingen op waardevermeerdering van kapitaal;

- b) “vestigingsplaats”: de fiscale woonplaats, en
- c) “belastingverdrag”: een verdrag inzake voorkoming van dubbele belastingheffing of enige andere internationale overeenkomst of regeling die geheel of hoofdzakelijk betrekking heeft op belastingheffing en waarbij een lidstaat, de Unie dan wel Nieuw-Zeeland partij zijn.

2. Geen van de bepalingen van deze overeenkomst doet afbreuk aan de rechten en verplichtingen van de Unie of de lidstaten of Nieuw-Zeeland uit hoofde van belastingverdragen. In geval van strijdigheid tussen deze overeenkomst en een belastingverdrag heeft het belastingverdrag voorrang voor zover het de strijdige bepalingen betreft. Wat belastingverdragen tussen de Unie of de lidstaten en Nieuw-Zeeland betreft, stellen de uit hoofde van deze overeenkomst en het belastingverdrag betrokken bevoegde autoriteiten in onderling overleg vast of deze overeenkomst strijdig is met het belastingverdrag.¹

3. De artikelen 10.7 (Meestbegunstigingsbehandeling) en 10.17 (Meestbegunstigingsbehandeling) zijn niet van toepassing op voordelen die op grond van een belastingverdrag door een Partij zijn toegekend.

¹ Voor alle duidelijkheid: dit laat hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) onverlet.

4. Op voorwaarde dat dergelijke maatregelen niet worden toegepast op een wijze die een arbitraire of ongerechtvaardigde discriminatie tussen landen waar soortgelijke omstandigheden gelden, of een verkapte beperking van de handel en investeringen zou inhouden, wordt niets in deze overeenkomst zodanig uitgelegd dat het een Partij belet maatregelen vast te stellen, te handhaven of toe te passen die:

- a) gericht zijn op het waarborgen dat directe belastingen op billijke of doeltreffende wijze¹ worden geheven en geïnd, of
- b) een onderscheid maken tussen belastingbetalers die niet in dezelfde situatie verkeren, in het bijzonder met betrekking tot waar zij ingezetene zijn of hun vestigingsplaats hebben of de plaats waar hun kapitaal is geïnvesteerd.

¹ Maatregelen die bedoeld zijn om directe belastingen op billijke of doeltreffende wijze te kunnen opleggen en innen omvatten maatregelen die een Partij op grond van zijn belastingstelsel neemt en die:

- i) van toepassing zijn op dienstverleners die niet-ingezetenen zijn gezien het feit dat de fiscale verplichtingen van niet-ingezetenen worden vastgesteld op grond van belastbare feiten die op het grondgebied van de Partij hun oorsprong vinden of geschieden; of
- ii) van toepassing zijn op niet-ingezetenen om ervoor te zorgen dat belastingen op het grondgebied van de Partij kunnen worden opgelegd of geïnd, of
- iii) van toepassing zijn op niet-ingezetenen of ingezetenen ter voorkoming van belastingontwijking of -ontduiking, uitvoeringsbepalingen daaronder begrepen, of
- iv) van toepassing zijn op gebruikers van diensten die op of vanaf het grondgebied van de andere Partij worden verleend, om ervoor te zorgen dat door die gebruikers verschuldigde belastingen die hun bron op het grondgebied van de Partij hebben, kunnen worden opgelegd of geïnd, of
- v) een onderscheid maken tussen dienstverleners die belastingplichtig zijn ter zake van wereldwijd belastbare feiten en andere dienstverleners, gezien het verschil in de aard van de heffingsgrondslag tussen hen, of
- vi) inkomen, winst, voordeel, verlies, aftrek of krediet van ingezetene personen of filialen, dan wel tussen gelieerde personen of filialen van dezelfde persoon vaststellen, toewijzen of omslaan, om de belastinggrondslag van de Partij te behouden.

ARTIKEL 25.4

Beperkingen in geval van moeilijkheden met betrekking tot de betalingsbalans en de buitenlandse financiële positie

1. Als een Partij ernstige moeilijkheden ondervindt of dreigt te ondervinden met betrekking tot de betalingsbalans of de buitenlandse financiële positie, kan die Partij tijdelijke vrijwaringsmaatregelen nemen of handhaven ten aanzien van kapitaalstromen, betalingen of overmakingen¹.
2. Tijdelijke vrijwaringsmaatregelen die op grond van lid 1 worden vastgesteld of gehandhaafd:
 - a) moeten stroken met de Overeenkomst betreffende het Internationaal Monetair Fonds;
 - b) mogen niet verder gaan dan gezien de in lid 1 beschreven omstandigheden noodzakelijk is;
 - c) zijn tijdelijk en worden geleidelijk opgeheven naarmate de in lid 1 omschreven omstandigheden verbeteren;
 - d) brengen geen onnodig nadeel toe aan de commerciële, economische en financiële belangen van de andere Partij, en
 - e) niet-discriminerend zijn, zodat de andere Partij in soortgelijke situaties niet minder gunstig wordt behandeld dan een niet-Partij.

¹ Voor alle duidelijkheid: ernstige moeilijkheden met betrekking tot de betalingsbalans en de buitenlandse financiële positie, of de dreiging daarvan, kunnen onder meer worden veroorzaakt door ernstige moeilijkheden in verband met het monetaire of het wisselkoersbeleid of de dreiging daarvan.

3. Ten aanzien van de handel in goederen kan een Partij tijdelijke vrijwaringsmaatregelen nemen of handhaven ter bescherming van haar buitenlandse financiële positie of haar betalingsbalans. Tijdelijke vrijwaringsmaatregelen die op grond van dit lid worden genomen of gehandhaafd, moeten in overeenstemming zijn met de GATT 1994 en het Memorandum van Overeenstemming betreffende de betalingsbalansbepalingen.

4. Ten aanzien van de handel in diensten kan elke Partij tijdelijke vrijwaringsmaatregelen nemen of handhaven om haar buitenlandse financiële positie of betalingsbalans te beschermen. Tijdelijke vrijwaringsmaatregelen die op grond van dit lid worden genomen of gehandhaafd, moeten in overeenstemming zijn met artikel XII van de GATS.

ARTIKEL 25.5

Tijdelijke vrijwaringsmaatregelen

1. In uitzonderlijke omstandigheden waarin de werking van de economische en monetaire unie van de Unie ernstige moeilijkheden ondervindt of dreigt te ondervinden, kan de Unie voor een periode van ten hoogste zes maanden tijdelijke vrijwaringsmaatregelen met betrekking tot kapitaalstromen, betalingen of overmakingen nemen of handhaven.

2. Tijdelijke vrijwaringsmaatregelen die op grond van lid 1 worden vastgesteld of gehandhaafd, worden beperkt tot hetgeen strikt noodzakelijk is, en vormen geen middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie tussen Nieuw-Zeeland en een derde land in vergelijkbare situaties.

ARTIKEL 25.6

Tiriti o Waitangi / Verdrag van Waitangi

1. Onder de voorwaarde dat dergelijke maatregelen niet worden gebruikt als middel tot willekeurige of ongerechtvaardigde discriminatie van personen uit de andere Partij of als verkapte beperking van de handel in goederen, diensten en investeringen, belet niets in deze overeenkomst dat Nieuw-Zeeland maatregelen neemt die het nodig acht om Māori gunstiger te behandelen met betrekking tot aangelegenheden die onder deze overeenkomst vallen, met inbegrip van de nakoming van zijn verplichtingen uit hoofde van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi.
2. De Partijen komen overeen dat de bepalingen inzake geschillenbeslechting van deze overeenkomst niet van toepassing zijn op de interpretatie van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi, met inbegrip van de aard van de daaruit voortvloeiende rechten en verplichtingen. In andere gevallen is hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting) op dit hoofdstuk van toepassing. Een krachtens artikel 26.5 (Instelling van een panel) ingesteld panel kan door de Unie alleen worden verzocht te bepalen of een van de in lid 1 bedoelde maatregelen onverenigbaar is met haar rechten uit hoofde van deze overeenkomst.

ARTIKEL 25.7

Openbaarmaking van informatie

1. Niets in deze overeenkomst mag zodanig worden uitgelegd dat een Partij verplicht wordt vertrouwelijke informatie beschikbaar te stellen waarvan openbaarmaking de rechtshandhaving zou belemmeren of anderszins in strijd zou zijn met het openbaar belang of schadelijk zou zijn voor de rechtmatige handelsbelangen van bepaalde openbare of particuliere ondernemingen, behalve wanneer een panel dergelijke vertrouwelijke informatie opvraagt in het kader van geschillenbeslechtsprocedures als bedoeld in hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting). In dergelijke gevallen ziet het panel erop toe dat de vertrouwelijkheid volledig in acht wordt genomen.
2. Elke Partij behandelt door de andere Partij aan het Handelscomité of aan gespecialiseerde comités verstrekte informatie die door de andere Partij als vertrouwelijk is aangemerkt, als vertrouwelijk.

ARTIKEL 25.8

WTO-ontheffingen

Indien een bepaling omvattende een recht of verplichting in deze overeenkomst een bepaling uit de WTO-Overeenkomst herhaalt, wordt elke maatregel die is genomen in overeenstemming met een op grond van artikel IX van de WTO-Overeenkomst genomen besluit tot verlening van een ontheffing, geacht in overeenstemming te zijn met de herhaalde bepaling in deze Overeenkomst.

HOOFDSTUK 26

GESCHILLENBESLECHTING

AFDELING A

DOEL EN TOEPASSINGSGBIED

ARTIKEL 26.1

Doel

Het doel van dit hoofdstuk is een doeltreffend en doelmatig mechanisme ter vermijding en beslechting van geschillen tussen de Partijen over de uitlegging en toepassing van deze overeenkomst en van de gezondheidsovereenkomst op te zetten, teneinde waar mogelijk tot een onderling overeengekomen oplossing te komen.

ARTIKEL 26.2

Toepassingsgebied

1. Dit hoofdstuk is, onder voorbehoud van lid 2, van toepassing op geschillen tussen de Partijen over de interpretatie en toepassing van deze overeenkomst en van de gezondheidsovereenkomst (hierna “de bestreken bepalingen” genoemd).
2. De bestreken bepalingen omvatten alle bepalingen van deze overeenkomst en van de gezondheidsovereenkomst, met uitzondering van:
 - a) de afdelingen B (Antidumpingrechten en compenserende rechten) en C (Algemene vrijwaringsmaatregelen) van hoofdstuk 5 (Handelsbeschermende maatregelen);
 - b) hoofdstuk 15 (Mededingingsbeleid);
 - c) artikel 16.6 (Overleg);
 - d) hoofdstuk 20 (Economische en handelssamenwerking met de Maori);
 - e) hoofdstuk 21 (Kleine en middelgrote ondernemingen);
 - f) hoofdstuk 22 (Goede regelgevingspraktijken en samenwerking op regelgevingsgebied), en

- g) bepalingen van te Tiriti o Waitangi / het Verdrag van Waitangi, met betrekking tot de interpretatie ervan, met inbegrip van de aard van de daaruit voortvloeiende rechten en verplichtingen.

AFDELING B

OVERLEG

ARTIKEL 26.3

Overleg

1. De Partijen streven ernaar alle in artikel 26.2 (Toepassingsgebied) bedoelde geschillen op te lossen door te goeder trouw overleg te plegen teneinde tot een onderling overeengekomen oplossing te komen.
2. Een Partij verzoekt de andere Partij schriftelijk om overleg en geeft daarbij aan om welke maatregel het gaat en welke bestreken bepalingen zij van toepassing acht.
3. De Partij waaraan het verzoek om overleg wordt gericht (hierna “de Partij waartegen de klacht gericht is”) beantwoordt dat verzoek om overleg onverwijld, doch uiterlijk tien dagen na de datum van indiening ervan. Tenzij de Partijen anders overeenkomen, vindt het overleg plaats binnen 30 dagen na de datum van indiening van het verzoek om overleg en vindt het plaats op het grondgebied van de Partij waartegen de klacht gericht is. Het overleg wordt geacht te zijn afgesloten binnen 30 dagen na de datum van indiening van het verzoek om overleg of binnen 90 dagen na die datum voor geschillen uit hoofde van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling), tenzij de Partijen overeenkomen het overleg voort te zetten.

4. Overleg over urgente aangelegenheden, zoals wanneer het gaat om bederfelijke waren of seizoensgebonden goederen of diensten die snel hun handelswaarde verliezen, wordt binnen 15 dagen na de datum van mededeling van het verzoek geopend. Het overleg wordt 15 dagen na de datum van indiening van het verzoek geacht te zijn afgesloten, tenzij de Partijen overeenkomen het overleg voort te zetten.

5. Tijdens het overleg verstrekt elke Partij voldoende feitelijke informatie, zodat een volledig onderzoek mogelijk is naar de wijze waarop de betrokken maatregel van invloed kan zijn op de werking en toepassing van deze overeenkomst of de gezondheidsovereenkomst. Elke Partij streeft ernaar de deelname te garanderen van personeel van hun bevoegde overheidsinstanties die deskundig zijn op het gebied waarover het overleg plaatsvindt.

6. Bij geschillen over de bepalingen van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling) die betrekking hebben op de in hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling) bedoelde multilaterale overeenkomsten of instrumenten, houden de Partijen rekening met informatie van de IAO of relevante organisaties of organen die uit hoofde van multilaterale milieuovereenkomsten zijn opgericht, teneinde de samenhang tussen de werkzaamheden van de Partijen en die relevante organisaties of organen te bevorderen. In voorkomend geval winnen de Partijen advies in bij die relevante organisaties of organen, of bij elke andere deskundige die of elk ander orgaan dat zij geschikt achten. In voorkomend geval kan elke Partij de standpunten van de in artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) bedoelde interne adviesgroepen verzamelen of ander deskundig advies inwinnen.

7. Het overleg, en in het bijzonder alle tijdens het overleg door de Partijen verstrekte informatie en ingenomen standpunten, is vertrouwelijk en laat de rechten van elk van de Partijen in latere procedures onverlet.

8. Een maatregel die door een Partij is voorgesteld, maar nog niet is uitgevoerd, kan op grond van dit artikel voorwerp zijn van overleg, maar kan niet het voorwerp zijn van panelprocedures uit hoofde van afdeling C (Panelprocedures) of bemiddeling op grond van afdeling D (Bemiddeling).

AFDELING C

PANELPROCEDURES

ARTIKEL 26.4

Inleiding van panelprocedures

1. De Partij die om overleg heeft verzocht, kan om de instelling van een panel verzoeken indien:
 - a) de Partij waartegen de klacht gericht is niet binnen tien dagen na de datum van mededeling van het verzoek om overleg reageert;
 - b) het overleg niet binnen de respectievelijk in artikel 26.3 (Overleg), leden 3 en 4, vastgestelde termijnen plaatsvindt;
 - c) de Partijen overeenkomen geen overleg te voeren, of

d) het overleg is afgesloten zonder dat een onderling overeengekomen oplossing is bereikt.

2. Het verzoek om instelling van een panel (hierna “panelverzoek” genoemd) wordt gedaan door middel van een schriftelijk verzoek aan de andere Partij en, indien van toepassing, aan elk extern orgaan dat overeenkomstig lid 4 is toevertrouwd. De klagende Partij vermeldt in het panelverzoek om welke maatregel het gaat en legt uit hoe die maatregel een inbreuk op de bestreken bepalingen vormt, op een wijze die voldoende is om de rechtsgrondslag van de klacht duidelijk aan te tonen.

3. Elke Partij zorgt ervoor dat het panelverzoek onverwijld openbaar wordt gemaakt.

4. Het Handelscomité kan besluiten een extern orgaan te belasten met het bijstaan van panels uit hoofde van dit hoofdstuk, met inbegrip van het verlenen van administratieve en juridische ondersteuning. Het besluit van het Handelscomité heeft ook betrekking op de kosten die voortvloeien uit een dergelijke toewijzing van functies.

ARTIKEL 26.5

Instelling van een panel

1. Een panel bestaat uit drie panelleden.

2. Uiterlijk 15 dagen na de datum van mededeling van het panelverzoek plegen de Partijen te goeder trouw overleg teneinde de samenstelling van het panel overeen te komen.

3. Indien de Partijen binnen de in lid 2 genoemde termijn geen overeenstemming bereiken over de samenstelling van het panel, benoemt elke Partij binnen tien dagen na het verstrijken van de in lid 2 bepaalde termijn een panellid:

- a) uit de sublijst van die Partij die is opgesteld uit hoofde van artikel 26.6 (Lijsten van panelleden), of
- b) voor geschillen uit hoofde hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling), uit de sublijst van die Partij in de lijst inzake handel en duurzame ontwikkeling die is opgesteld op grond van artikel 26.6 (Lijsten van panelleden), lid 1, punt b).

Indien een Partij binnen de in lid 3 gegeven termijn geen panellid uit haar sublijst benoemt, wijst de medevoorzitter van het Handelscomité van de klagende Partij uiterlijk tien dagen na het verstrijken van die termijn door loting een panellid aan uit de sublijst van de Partij die geen panellid heeft aangewezen. De medevoorzitter van het Handelscomité van de klagende Partij kan die aanwijzing door loting van het panellid delegeren.

4. Indien de Partijen binnen de in lid 2 van dit artikel genoemde termijn geen overeenstemming over de voorzitter van het panel bereiken, wijst de medevoorzitter van het Handelscomité van de klagende Partij binnen tien dagen na het verstrijken van die termijn door loting de voorzitter van het panel aan:

- a) uit de in artikel 26.6 (Lijsten van panelleden), lid 2, vastgestelde sublijst van voorzitters, of
- b) voor geschillen uit hoofde van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling), van de sublijst van voorzitters in de lijst inzake handel en duurzame ontwikkeling die is opgesteld overeenkomstig artikel 26.6 (Lijsten van panelleden), lid 1, punt b).

De mede voorzitter van het Handelscomité van de klagende Partij kan die aanwijzing door loting van het panellid delegeren.

5. Het panel wordt geacht te zijn ingesteld 15 dagen nadat de drie geselecteerde panelleden hun benoeming overeenkomstig punt 10 van bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting) hebben aanvaard, tenzij de Partijen anders overeenkomen. Elke Partij maakt de datum van instelling van het panel onverwijld openbaar.

6. Indien een van de in artikel 26.6 (Lijsten van panelleden) bedoelde lijsten niet is opgesteld, niet voldoende namen bevat of alleen namen bevat van personen die op het tijdstip van de selectie van een panellid overeenkomstig lid 3 of lid 4 niet beschikbaar waren, worden de panelleden door loting aangewezen uit de personen die formeel door een Partij of door beide Partijen zijn voorgedragen overeenkomstig bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting).

ARTIKEL 26.6

Lijst van panelleden

1. Het Handelscomité stelt tijdens zijn eerste vergadering na de datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst het volgende vast:

a) een lijst van personen die bereid en in staat zijn om als panellid op te treden, en

- b) een afzonderlijke lijst van personen die bereid en in staat zijn om als panellid op te treden in geschillen uit hoofde van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling) (de "lijst inzake handel en duurzame ontwikkeling").
2. Elk van de in lid 1, punten a) en b), bedoelde lijsten bestaat uit de volgende sublijsten:
- a) een sublijst van personen die op basis van voorstellen van de Unie is opgesteld;
 - b) een sublijst van personen die op basis van voorstellen van Nieuw-Zeeland is opgesteld, en
 - c) een sublijst van personen die geen onderdaan van een van de Partijen zijn en die als voorzitter van het panel zullen fungeren.
3. De in lid 2, punten a), b) en c), bedoelde sublijsten omvatten elk ten minste drie personen. De in lid 2, punt c), bedoelde sublijst bestaat uit niet meer dan zes personen. Het Handelscomité ziet erop toe dat die sublijsten te allen tijde ten minste uit dit aantal personen blijft bestaan.
4. Het Handelscomité kan aanvullende lijsten opstellen van personen met kennis van en ervaring in specifieke onder deze overeenkomst vallende sectoren. Met instemming van de Partijen worden die aanvullende lijsten gebruikt voor de samenstelling van het panel overeenkomstig de procedure van artikel 26.5 (Instelling van een panel).

ARTIKEL 26.7

Vereisten voor panelleden

1. Elk panellid moet:
 - a) beschikken over aantoonbare deskundigheid op het gebied van recht, internationale handel en andere onder deze overeenkomst vallende aangelegenheden;
 - b) onafhankelijk zijn van, geen banden hebben met en geen instructies ontvangen van een van de Partijen;
 - c) moeten op persoonlijke titel optreden en mogen geen instructies aanvaarden van enige organisatie of regering met betrekking tot aangelegenheden die verband houden met het geschil, en
 - d) voldoen aan bijlage 26-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars).
2. De voorzitter beschikt ook over ervaring met procedures voor geschillenbeslechting.
3. Niettegenstaande lid 1, punt a), en lid 2, beschikt elk panellid op de lijst inzake handel en duurzame ontwikkeling over gespecialiseerde kennis of deskundigheid op het gebied van:
 - a) arbeids- of milieuwetgeving;
 - b) kwesties die aan bod komen in hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling), of

c) de beslechting van geschillen die voortvloeien uit internationale overeenkomsten.

4. Gezien het voorwerp van een specifiek geschil kunnen de Partijen overeenkomen af te wijken van de in lid 1, punt a), genoemde vereiste.

ARTIKEL 26.8

Functies van het panel

Het panel:

- a) verricht een objectieve beoordeling van de aan het panel voorgelegde aangelegenheid, met inbegrip van een objectieve beoordeling van de feiten van de zaak en de toepasbaarheid van en de overeenstemming met de bestreken bepalingen;
- b) vermeldt in zijn beslissingen en verslagen de resultaten van het feitenonderzoek, de toepasselijkheid van de bestreken bepalingen alsmede de beweegredenen die aan de bevindingen en aanbevelingen van het panel ten grondslag liggen, en
- c) pleegt regelmatig overleg met de Partijen en biedt passende kansen voor de ontwikkeling van een onderling overeengekomen oplossing.

ARTIKEL 26.9

Taakomschrijving van het panel

1. Tenzij de Partijen binnen vijf dagen na de datum van instelling van het panel anders overeenkomen, luidt de taakomschrijving van het panel als volgt:

“in het licht van de relevante bestreken bepalingen waarnaar de Partijen verwijzen, de in het panelverzoek bedoelde aangelegenheid onderzoeken, bevindingen doen over de toepasselijkheid van de betrokken bepalingen en de verenigbaarheid van de maatregel in kwestie met die bepalingen, en een verslag uitbrengen overeenkomstig artikel 26.11 (Tussentijds verslag) en artikel 26.12 (Eindverslag).”

2. Indien de Partijen een andere dan in lid 1 beschreven taakomschrijving overeenkomen, stellen zij het panel binnen de in lid 1 bepaalde termijn in kennis van de overeengekomen taakomschrijving.

ARTIKEL 26.10

Beslissing inzake spoedeisendheid

1. Op verzoek van een Partij besluit het panel uiterlijk tien dagen na de datum waarop het is ingesteld, of de zaak spoedeisend is.

2. Indien het panel besluit dat het geschil spoedeisende kwesties betreft, bedragen de in afdeling C (Panelprocedures) van dit hoofdstuk vastgestelde termijnen de helft van de daarin voorgeschreven termijn, met uitzondering van de in artikel 26.5 (Instelling van een panel) en artikel 26.9 (Taakomschrijving van het panel) bedoelde termijnen.

ARTIKEL 26.11

Tussentijds verslag

1. Het panel legt de Partijen binnen 90 dagen na de datum van instelling van het panel een tussentijds verslag voor. Wanneer het panel van oordeel is dat die termijn niet kan worden gehaald, stelt de voorzitter van het panel de Partijen hiervan schriftelijk in kennis, met opgave van de redenen voor de vertraging en de datum waarop het panel zijn tussentijds verslag denkt te kunnen uitbrengen. Het panel mag zijn tussentijds verslag in geen geval later voorleggen dan 120 dagen na de datum waarop het is ingesteld.
2. Elke Partij kan het panel binnen tien dagen na de voorlegging ervan schriftelijk verzoeken om bepaalde aspecten van het tussentijds verslag te herzien. Een Partij kan binnen zes dagen na de indiening van het schriftelijk verzoek opmerkingen maken over dat verzoek van de andere Partij.

ARTIKEL 26.12

Eindverslag

1. Het panel legt de Partijen binnen 120 dagen na de datum van instelling van het panel zijn eindverslag voor. Wanneer het panel van oordeel is dat deze termijn niet kan worden gehaald, stelt de voorzitter van het panel de Partijen hiervan schriftelijk in kennis, met opgave van de redenen voor de vertraging en de datum waarop het panel zijn eindverslag denkt te kunnen uitbrengen. Het panel mag zijn eindverslag in geen geval later voorleggen dan 150 dagen na de datum waarop het is ingesteld.
2. In het eindverslag wordt elk schriftelijk verzoek van de Partijen met betrekking tot het in artikel 26.11 (Tussentijds verslag), lid 2, bedoelde tussentijdse verslag besproken en wordt duidelijk ingegaan op de opmerkingen van Partijen.

ARTIKEL 26.13

Nalevingsmaatregelen

1. De Partij waartegen de klacht gericht is neemt alle maatregelen die nodig zijn om de bevindingen en aanbevelingen van het eindverslag onverwijld op te volgen teneinde de bestreken bepalingen na te leven.

2. De Partij waartegen de klacht gericht is doet de klagende Partij uiterlijk 30 dagen na het eindverslag een kennisgeving toekomen van de maatregelen die zij heeft genomen of voornemens is te nemen om aan de uitspraak te voldoen.
3. Bovendien geldt met betrekking tot geschillen uit hoofde van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling) het volgende:
 - a) de Partij waartegen de klacht gericht is, stelt uiterlijk 30 dagen na de indiening van het eindverslag de in artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) bedoelde interne adviesgroepen en de op grond van artikel 19.16 (Contactpunten) opgerichte contactpunt van de andere Partij in kennis van de maatregelen die zij heeft genomen of voornemens is te nemen om hieraan te voldoen, en
 - b) het Comité voor handel en duurzame ontwikkeling houdt toezicht op de uitvoering van de nalevingsmaatregelen. De in artikel 24.6 (Interne adviesgroepen) bedoelde interne adviesgroepen kunnen in dat verband opmerkingen indienen bij het Comité voor handel en duurzame ontwikkeling.

ARTIKEL 26.14

Redelijke termijn

1. Indien onmiddellijke naleving niet mogelijk is, doet de Partij waartegen de klacht gericht is uiterlijk 30 dagen na de datum van indiening van het eindverslag de klagende Partij een kennisgeving toekomen van de duur van de redelijke termijn die zij nodig heeft voor deze naleving. De Partijen streven ernaar overeenstemming te bereiken over de duur van de redelijke termijn voor de naleving.

2. Indien de Partijen het niet eens zijn over de duur van de redelijke termijn, kan de klagende Partij ten vroegste 20 dagen na de in lid 1 bedoelde datum van indiening van de kennisgeving schriftelijk verzoeken dat het oorspronkelijke panel de duur van de redelijke termijn vaststelt. Het panel doet zijn besluit binnen 20 dagen na de datum van indiening van het verzoek aan de Partijen toekomen.
3. De Partij waartegen de klacht gericht is deelt de klagende Partij ten minste dertig dagen voor het verstrijken van de redelijke termijn schriftelijk mee hoe ver zij is gevorderd met de naleving van het eindverslag.
4. De Partijen kunnen overeenkomen de redelijke termijn te verlengen.

ARTIKEL 26.15

Nalevingscontrole

1. Uiterlijk bij het verstrijken van de redelijke termijn doet de Partij waartegen de klacht gericht is de klagende Partij een kennisgeving toekomen van alle maatregelen die zij heeft genomen om het eindverslag na te leven.

2. Indien de Partijen het oneens zijn over het bestaan van of de verenigbaarheid met de bestreken bepalingen van een maatregel die met het oog op naleving is getroffen, kan de klagende Partij bij het oorspronkelijke panel een schriftelijk verzoek indienen om hierover te beslissen. In een dergelijk verzoek wordt vermeld om welke maatregel het gaat en wordt uitgelegd hoe die maatregel een inbreuk op de bestreken bepalingen vormt, op een wijze die voldoende is om de rechtsgrondslag van de klacht duidelijk aan te tonen. Het panel doet zijn besluit binnen 54 dagen na de datum van indiening van het verzoek aan de Partijen toekomen.

ARTIKEL 26.16

Tijdelijke maatregelen

1. De Partij waartegen de klacht gericht is, treedt op verzoek van de klagende Partij in overleg met de klagende Partij met het oog op het overeenkomen van een wederzijds aanvaardbare compensatie, indien:

- a) de Partij waartegen de klacht gericht is de klagende Partij een kennisgeving doet toekomen van het feit dat het niet mogelijk is om het eindverslag na te leven;
- b) de Partij waartegen de klacht gericht is, verzuimt binnen de in artikel 26.13 bedoelde termijn of vóór het verstrijken van de redelijke termijn een kennisgeving te doen toekomen van een maatregel die zij met het oog op naleving heeft getroffen;
- c) het panel constateert dat er geen nalevingsmaatregelen zijn genomen, of

d) het panel oordeelt dat de met het oog op naleving getroffen maatregel niet in overeenstemming is met de bestreken bepalingen.

2. Voor geschillen op grond van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling) is dit artikel van toepassing indien:

a) een situatie als bedoeld in lid 1, punt a), b) of c), van dit artikel zich voordoet en in het eindverslag van het panel op grond van artikel 26.12 (Eindverslag) een schending wordt vastgesteld van:

i) Artikel 19.3 (Multilaterale arbeidsnormen en -overeenkomsten), lid 3, of

ii) Artikel 19.6 (Handel en klimaatverandering), lid 3, indien dat panel in zijn eindverslag vaststelt dat de Partij waartegen de klacht gericht is zich niet heeft onthouden van enige handeling of nalatigheid die het voorwerp en het doel van de Overeenkomst van Parijs wezenlijk ondermijnt, of

b) er zich een situatie als bedoeld in lid 1, punt d), van dit artikel voordoet en in het besluit van het panel overeenkomstig artikel 26.15 (Nalevingscontrole) wordt vastgesteld dat er sprake is van een schending van:

i) Artikel 19.3 (Multilaterale arbeidsnormen en -overeenkomsten), lid 3, of

ii) Artikel 19.6 (Handel en klimaatverandering), lid 3, indien het panel in zijn besluit vaststelt dat de Partij waartegen de klacht gericht is zich niet heeft onthouden van enige handeling of nalatigheid die het voorwerp en het doel van de Overeenkomst van Parijs wezenlijk ondermijnt.

3. Indien de klagende Partij er in de in de leden 1 en 2 genoemde omstandigheden voor kiest niet om overleg in verband met compensatie te verzoeken, of indien de Partijen niet binnen 20 dagen na aanvang van het overleg over compensatie overeenstemming over compensatie bereiken, kan de klagende Partij de Partij waartegen de klacht gericht is, schriftelijk kennis te geven van haar voornemen de toepassing van de verplichtingen uit hoofde van de bestreken bepalingen op te schorten. In een dergelijke kennisgeving wordt vermeld in welke mate de verplichtingen zullen worden opgeschort.
4. De klagende Partij kan de verplichtingen tien dagen na de datum van indiening van de in lid 3 bedoelde kennisgeving schorsen, tenzij de Partij waartegen de klacht gericht is een verzoek uit hoofde van lid 6 heeft gedaan.
5. De schorsing van verplichtingen mag niet hoger zijn dan het niveau dat overeenkomt met de door de schending veroorzaakte tenietdoening of uitholling.
6. Indien de Partij waartegen de klacht gericht is van oordeel is dat de meegedeelde mate van schorsing van de verplichtingen niet overeenstemt met de mate van tenietdoening of uitholling door de schending of dat niet aan de voorwaarden van lid 2 is voldaan, kan zij het oorspronkelijke panel vóór het verstrijken van de in lid 4 vastgestelde termijn van tien dagen schriftelijk verzoeken hierover uitspraak te doen. Het panel neemt binnen 30 dagen na de datum van dat verzoek een besluit over de mate van schorsing van verplichtingen of over de vraag of niet aan de voorwaarden van lid 2 is voldaan. De verplichtingen worden niet opgeschort totdat het panel een besluit heeft genomen. De schorsing van verplichtingen moet in overeenstemming zijn met die beslissing.

7. De schorsing van verplichtingen of de in dit artikel bedoelde compensatie is tijdelijk en wordt niet toegepast nadat:

- a) de Partijen ingevolge artikel 26.26 (Onderling overeengekomen oplossing) tot een onderling overeengekomen oplossing zijn gekomen;
- b) de Partijen zijn overeengekomen dat de Partij waartegen de klacht gericht is door de getroffen nalevingsmaatregel in overeenstemming is gebracht met de bestreken bepalingen, of
- c) alle maatregelen tot naleving waarvan het panel heeft vastgesteld dat zij onverenigbaar zijn met de bestreken bepalingen, zijn ingetrokken of gewijzigd zodat de Partij waartegen de klacht gericht is in overeenstemming is gebracht met die bestreken bepalingen.

ARTIKEL 26.17

Toetsing van nalevingsmaatregelen genomen nadat tijdelijke maatregelen zijn genomen

1. De Partij waartegen de klacht gericht is, doet de klagende Partij een kennisgeving toekomen van elke nalevingsmaatregel die zij heeft genomen na de schorsing van verplichtingen of na de toepassing van tijdelijke compensatie, al naargelang het geval. Met uitzondering van de in lid 2 bedoelde gevallen beëindigt de klagende Partij de schorsing van verplichtingen binnen 30 dagen na de datum van indiening van de kennisgeving. In gevallen waarin compensatie is toegepast, en met uitzondering van de in lid 2 bedoelde gevallen, kan de Partij waartegen de klacht gericht is de toepassing van die compensatie beëindigen binnen 30 dagen na de indiening van de kennisgeving.

2. Indien de Partijen binnen 30 dagen na de datum van indiening van de kennisgeving geen overeenstemming bereiken over de vraag of de desbetreffende maatregel de Partij waartegen de klacht gericht is in overeenstemming brengt met de bestreken bepalingen, kan elk van de Partijen het oorspronkelijke panel schriftelijk verzoeken hierover uitspraak te doen; zo niet, dan wordt de schorsing van verplichtingen of de compensatie, al naar gelang het geval, beëindigd. Het panel doet zijn besluit binnen 46 dagen na de datum van indiening van het verzoek aan de Partijen toekomen. Indien het panel van oordeel is dat de genomen nalevingsmaatregel in overeenstemming is met de bestreken bepalingen, wordt de schorsing van verplichtingen of de compensatie, al naargelang het geval, beëindigd. In voorkomend geval past de klagende Partij de mate van schorsing van de verplichtingen of de mate van de compensatie aan in het licht van het besluit van het panel.

3. Indien de Partij waartegen de klacht gericht is van oordeel is dat de mate van schorsing van de verplichtingen niet overeenstemt met de mate van tenietdoening of uitholling door de schending, kan zij het oorspronkelijke panel schriftelijk verzoeken hierover uitspraak te doen.

ARTIKEL 26.18

Vervanging van panelleden

Indien tijdens een geschillenbeslechtsprocedure uit hoofde van deze afdeling een panellid niet kan deelnemen, zich terugtrekt of moet worden vervangen omdat hij of zij niet voldoet aan bijlage 26-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars), is de procedure van artikel 26.5 (Instelling van een panel) van toepassing en krijgt een vervangend panellid alle bevoegdheden en taken van de oorspronkelijke panelleden. De termijn voor het verslag of het besluit van het panel wordt verlengd met de tijd die nodig is voor de benoeming van het nieuwe panellid.

ARTIKEL 26.19

Reglement van orde voor geschillenbeslechting

1. Op de panelprocedures zijn deze afdeling en bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting) van toepassing.
2. Alle hoorzittingen van het arbitragepanel zijn voor het publiek toegankelijk, tenzij in bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting) anders wordt bepaald.

ARTIKEL 26.20

Schorsing en beëindiging

1. Het panel schorst zijn werkzaamheden te allen tijde gedurende een door de Partijen overeengekomen periode van niet meer dan twaalf opeenvolgende maanden wanneer beide Partijen daarom verzoeken.
2. Het panel hervat zijn werkzaamheden vóór het einde van de schorsingsperiode op schriftelijk verzoek van beide Partijen, of aan het einde van de schorsingsperiode op schriftelijk verzoek van een van de Partijen. De verzoekende Partij doet de andere Partij dienovereenkomstig een kennisgeving toekomen. Indien het panel zijn werkzaamheden na het einde van de schorsingsperiode overeenkomstig dit lid niet hervat, vervalt de autoriteit van het panel en wordt de geschillenbeslechtsprocedure beëindigd.
3. Indien de werkzaamheden van het panel worden geschorst, worden de desbetreffende in deze afdeling vastgestelde termijnen verlengd met hetzelfde aantal dagen als de schorsing van de werkzaamheden heeft geduurd.

ARTIKEL 26.21

Recht om informatie op te vragen en te ontvangen

1. Op verzoek van een Partij of op eigen initiatief kan het panel bij de Partijen relevante informatie inwinnen die zij noodzakelijk en passend acht. De Partijen antwoorden onverwijld en volledig op elk verzoek om dergelijke informatie van het panel.
2. Op verzoek van een Partij of op eigen initiatief kan het panel alle relevante informatie uit eender welke bron inwinnen die het passend acht. Het panel heeft ook het recht om het advies van deskundigen in te winnen wanneer het dat passend acht, in voorkomend geval met inachtneming van door de Partijen overeengekomen voorwaarden.
3. Met betrekking tot aangelegenheden die verband houden met de naleving van multilaterale overeenkomsten en instrumenten als bedoeld in hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling), moeten de adviezen van externe deskundigen of de informatie die door het panel wordt gevraagd, informatie en advies omvatten van de IAO of van relevante organisaties of organen die uit hoofde van multilaterale milieuovereenkomsten zijn opgericht.
4. Het panel behandelt bijdragen als *amicus curiae* afkomstig van natuurlijke personen van een Partij of in een Partij gevestigde rechtspersonen overeenkomstig bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting).
5. Alle informatie of adviezen die het panel op grond van dit artikel heeft verkregen, worden bekendgemaakt aan de Partijen en de Partijen kunnen daarover opmerkingen maken.

ARTIKEL 26.22

Interpretatieregels

1. Het panel legt de bestreken bepalingen uit volgens de gebruikelijke regels voor de interpretatie van het internationaal publiekrecht, met inbegrip van die welke zijn neergelegd in het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht, gedaan te Wenen op 23 mei 1969.
2. Het panel houdt tevens rekening met de relevante interpretaties in de verslagen van WTO-panels en van de Beroepsinstantie van de WTO die zijn goedgekeurd door het Orgaan voor geschillenbeslechting van de WTO, alsmede in arbitragevonnissen uit hoofde van de DSU.
3. De verslagen en besluiten van het panel mogen de rechten en verplichtingen van de Partijen uit hoofde van deze Overeenkomst niet verruimen of beperken.

ARTIKEL 26.23

Verslagen en besluiten van het panel

1. De beraadslagingen van het panel zijn vertrouwelijk. Het panel stelt alles in het werk om verslagen op te stellen en besluiten te treffen bij consensus. Indien dat niet mogelijk is, besluit het panel bij meerderheid van stemmen. In geen geval worden afzonderlijke adviezen van panelleden openbaar gemaakt.
2. De besluiten en verslagen van het panel worden door de Partijen onvoorwaardelijk aanvaard. Zij scheppen geen rechten of verplichtingen voor natuurlijke personen of rechtspersonen.

3. Elke Partij maakt de verslagen, besluiten en opmerkingen van het panel openbaar, onder voorbehoud van de bescherming van vertrouwelijke informatie.
4. Het panel en de Partijen behandelen informatie die door een Partij aan het panel is verstrekt overeenkomstig de punten 34, 35 en 36 van bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting), als vertrouwelijk.

ARTIKEL 26.24

Forumkeuze

1. Indien in verband met een specifieke maatregel een geschil ontstaat over een mogelijke inbreuk op de bestreken bepalingen en een in wezen gelijkwaardige verplichting uit hoofde van een andere internationale overeenkomst waarbij beide Partijen Partij zijn, met inbegrip van de WTO-Overeenkomst, kiest de Partij die de procedure inleidt, het forum om het geschil bij te leggen.
2. Zodra een Partij het forum heeft gekozen en de procedures voor de geschillenbeslechting uit hoofde van deze afdeling of uit hoofde van een andere internationale overeenkomst heeft ingeleid, stelt die Partij met betrekking tot de specifieke maatregel als bedoeld in lid 1 van dit artikel, niet ook een procedure in voor de geschillenbeslechting uit hoofde van de andere overeenkomst, tenzij het eerst gekozen forum om procedurele of bevoegdheidsredenen geen uitspraak kan doen.
3. Voor de toepassing van dit artikel:
 - a) de procedures voor geschillenbeslechting uit hoofde van deze afdeling worden geacht te zijn ingeleid wanneer een Partij een panelverzoek heeft gedaan overeenkomstig artikel 26.4 (Inleiding van panelprocedures);

- b) worden procedures voor geschillenbeslechting uit hoofde van de WTO-Overeenkomst geacht te zijn ingeleid wanneer een Partij overeenkomstig artikel 6 van het DSU een verzoek om instelling van een panel indient, en
 - c) wordt een procedure voor geschillenbeslechting uit hoofde van enige andere internationale overeenkomst geacht te zijn ingeleid overeenkomstig de relevante bepalingen van die overeenkomst.
4. Niets in deze overeenkomst belet een Partij om de schorsing van verplichtingen die door het Orgaan voor geschillenbeslechting van de WTO of uit hoofde van de geschillenbeslechtingsprocedure van enige andere internationale handelsovereenkomst waarbij de Partijen bij het geschil Partij zijn, is toegestaan, uit te voeren. De Partijen beroepen zich niet op de WTO-Overeenkomst, noch op enige andere internationale handelsovereenkomst tussen de partijen om de andere Partij te beletten verplichtingen uit hoofde van dit hoofdstuk te schorsen.

AFDELING D

BEMIDDELING

ARTIKEL 26.25

Bemiddeling

De Partijen kunnen een beroep doen op bemiddeling met betrekking tot maatregelen die volgens een Partij een ongunstige invloed hebben op de handel en investeringen tussen de Partijen. De bemiddelingsprocedure wordt vastgesteld in bijlage 26-C (Reglement van orde voor bemiddeling).

AFDELING E

GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN

ARTIKEL 26.26

Onderling overeengekomen oplossing

1. De Partijen kunnen met betrekking tot een in artikel 26.2 (Toepassingsgebied) bedoeld geschil te allen tijde tot een onderling overeengekomen oplossing komen.
2. Indien een onderling overeengekomen oplossing wordt bereikt tijdens de panelprocedures of tijdens een bemiddelingsprocedure, stellen de Partijen de voorzitter van het panel of de bemiddelaar gezamenlijk in kennis van de wederzijds overeengekomen oplossing, naargelang het geval. Na een dergelijke kennisgeving worden de panelprocedures of de bemiddelingsprocedure stopgezet.
3. Alle door de Partijen bereikte onderling overeengekomen oplossingen worden openbaar gemaakt.
4. Elke Partij neemt de maatregelen die nodig zijn om de onderling overeengekomen oplossing binnen de overeengekomen termijn ten uitvoer te leggen.
5. Niet later dan bij afloop van de overeengekomen termijn stelt de uitvoerende Partij de andere Partij schriftelijk in kennis van alle maatregelen die zij heeft genomen om de onderling overeengekomen oplossing ten uitvoer te leggen.

ARTIKEL 26.27

Termijnen

1. Alle in dit hoofdstuk vastgestelde termijnen worden geteld in kalenderdagen vanaf de dag volgend op de handeling waarop zij betrekking hebben, tenzij anders is bepaald.
2. Elke in dit hoofdstuk vastgestelde termijn kan in onderling overleg tussen de Partijen worden gewijzigd.
3. Wat afdeling C (Panelprocedures) betreft, kan het panel de Partijen te allen tijde voorstellen een in dit hoofdstuk vastgestelde termijn te wijzigen, met opgave van de redenen daarvoor.

ARTIKEL 26.28

Kosten

1. Elke Partij draagt haar eigen kosten die voortvloeien uit deelname aan de panelprocedures of de bemiddelingsprocedure.
2. Tenzij in bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting) anders wordt bepaald, delen de Partijen gezamenlijk en in gelijke mate de kosten in verband met organisatorische aangelegenheden, met inbegrip van de bezoldiging en de onkosten van de panelleden en bemiddelaars. De bezoldiging van de panelleden en bemiddelaars moet in overeenstemming zijn met de WTO-normen.

3. Het Handelscomité kan een besluit vaststellen tot vaststelling van de parameters of andere details over de bezoldiging en de vergoeding van de kosten van panelleden en bemiddelaars, met inbegrip van eventuele kosten die in verband met de procedure kunnen worden gemaakt. In afwachting van een dergelijk besluit worden de bezoldiging en de vergoeding van de kosten van panelleden, bemiddelaars en aanverwante kosten vastgesteld overeenkomstig artikel 10 van bijlage 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting).

ARTIKEL 26.29

Wijzigingen van de bijlagen

Het Handelscomité kan de bijlagen 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting) en 26-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars) wijzigen.

HOOFDSTUK 27

SLOTBEPALINGEN

ARTIKEL 27.1

Wijzigingen

1. De Partijen kunnen schriftelijk overeenkomen deze overeenkomst te wijzigen.
2. Wijzigingen van deze overeenkomst treden in werking op de eerste dag van de tweede maand, dan wel op een door de Partijen overeengekomen latere datum, volgende op de datum waarop de Partijen schriftelijke kennisgevingen hebben uitgewisseld waarin zij verklaren dat zij aan hun respectieve toepasselijke wettelijke vereisten voor de inwerkingtreding van die wijzigingen hebben voldaan en dat de procedures daarvoor zijn voltooid.
3. Het Handelscomité kan deze overeenkomst bij besluit wijzigen, voor zover artikel 24.3 (Wijzigingen van deze overeenkomst door het Handelscomité) hierin voorziet. In het besluit van het Handelscomité wordt hetzij de datum van inwerkingtreding van de wijzigingen van deze overeenkomst vermeld, hetzij, indien het interne recht van een Partij zulks vereist, bepaald dat die wijzigingen in werking treden na de schriftelijke kennisgeving dat aan alle nog niet vervulde wettelijke vereisten van de Partijen is voldaan en alle nog lopende procedures zijn voltooid.

ARTIKEL 27.2

Inwerkingtreding

1. Deze overeenkomst treedt in werking op de eerste dag van de tweede maand volgende op de datum waarop de Partijen schriftelijke kennisgevingen hebben uitgewisseld waarin zij verklaren dat zij aan hun respectieve toepasselijke wettelijke vereisten voor de inwerkingtreding van deze overeenkomst hebben voldaan en dat de procedures daarvoor zijn voltooid. De Partijen kunnen een andere datum van inwerkingtreding van deze overeenkomst overeenkomen.
2. De in lid 1 bedoelde schriftelijke kennisgevingen worden toegezonden aan de secretaris-generaal van de Raad van de Europese Unie en aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Handel van Nieuw-Zeeland.

ARTIKEL 27.3

Beëindiging

1. Deze overeenkomst blijft van kracht, tenzij zij wordt beëindigd overeenkomstig lid 2.
2. Een Partij kan de andere Partij in kennis stellen van haar voornemen deze overeenkomst te beëindigen. Een kennisgeving aan de Unie wordt toegezonden aan de secretaris-generaal van de Raad van de Europese Unie en een kennisgeving aan Nieuw-Zeeland wordt toegezonden aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Handel van Nieuw-Zeeland. De beëindiging van deze overeenkomst wordt van kracht zes maanden na de datum van bezorging van de kennisgeving, tenzij de Partijen anders overeenkomen.

ARTIKEL 27.4

Nakoming van verplichtingen

1. Elke Partij draagt de volledige verantwoordelijkheid voor de naleving van alle bepalingen van deze overeenkomst.
2. Elke Partij ziet erop toe dat alle nodige maatregelen worden genomen om uitvoering te geven aan de bepalingen van deze overeenkomst, met inbegrip van de naleving ervan op alle overheidsniveaus en door personen die gedelegeerde overheidsbevoegdheid uitoefenen. Elke Partij komt de in deze overeenkomst vastgestelde verplichtingen te goeder trouw na.
3. Deze overeenkomst maakt deel uit van het in artikel 52, lid 1, van de partnerschapsovereenkomst bedoelde gemeenschappelijke institutionele kader. Een Partij kan passende maatregelen in verband met deze overeenkomst nemen in geval van een bijzonder ernstige en zwaarwegende schending van een van de in artikel 2, lid 1, of artikel 8, lid 1, van de partnerschapsovereenkomst als essentiële elementen omschreven verplichtingen, die een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid vormt en een onmiddellijke reactie vereist. Een Partij kan dergelijke passende maatregelen in verband met deze overeenkomst ook nemen in geval van een handelen of nalaten dat het voorwerp en het doel van de Overeenkomst van Parijs wezenlijk teniet zou doen. Die passende maatregelen worden genomen volgens de procedure van artikel 54 van de partnerschapsovereenkomst.

ARTIKEL 27.5

Gedelegeerde bevoegdheid

Tenzij in deze overeenkomst anders is bepaald, ziet elke Partij erop toe dat een rechtspersoon, daaronder begrepen een overheidsonderneming, een onderneming waaraan bijzondere rechten of voorrechten zijn toegekend, of een aangewezen monopolie, waaraan door de Partij regelgevende, administratieve dan wel andere overheidsbevoegdheid is gedelegeerd, bij het uitoefenen van die bevoegdheid overeenkomstig de verplichtingen van die Partij uit hoofde van deze overeenkomst handelt.

ARTIKEL 27.6

Geen rechtstreekse gevolgen

1. Niets in deze overeenkomst mag zodanig worden uitgelegd dat daarbij aan personen rechten worden toegekend of verplichtingen worden opgelegd, anders dan die welke tussen de Partijen uit hoofde van internationaal publiekrecht in het leven zijn geroepen.
2. Een Partij voorziet in haar interne recht niet in een recht om tegen de andere Partij in rechte op te treden op de grond dat een maatregel van de andere Partij onverenigbaar is met deze overeenkomst.

ARTIKEL 27.7

Wet- en regelgeving en wijzigingen daarvan

Tenzij anders is bepaald, worden verwijzingen in deze overeenkomst naar de wet- en regelgeving van een Partij geacht tevens betrekking te hebben op de wijzigingen daarvan.

ARTIKEL 27.8

Integrerende delen van deze overeenkomst

1. De bijlagen, aanhangsels, verklaringen, gezamenlijke verklaringen en voetnoten van en bij deze overeenkomst maken integrerend deel uit van deze overeenkomst.
2. Elk van de bijlagen bij deze overeenkomst, met inbegrip van de aanhangsels daarvan, maakt integrerend deel uit van het hoofdstuk waarin naar die bijlage wordt verwezen of waarnaar in die bijlage wordt verwezen. Voor alle duidelijkheid:
 - a) bijlage 2-A (Lijsten inzake tariefafschaffing) en de aanhangsels daarvan maken integrerend deel uit van hoofdstuk 2 (Nationale behandeling en markttoegang voor goederen);

- b) bijlage 3-A (Aantekeningen bij productspecifieke oorsprongsregels), bijlage 3-B (Productspecifieke oorsprongsregels) en de aanhangsels daarvan alsmede de bijlagen 3-C (Tekst van het attest van oorsprong), 3-D (Leveranciersverklaring als bedoeld in artikel 3.3 (Cumulatie van oorsprong), lid 4, 3-E (Gezamenlijke verklaring betreffende het Vorstendom Andorra) en 3-F (Gezamenlijke verklaring betreffende de Republiek San Marino) maken integrerend deel uit van hoofdstuk 3 (Oorsprongsregels en oorsprongsprocedures);
- c) de bijlagen 6-A (Bevoegde autoriteiten), 6-B (Regionale voorwaarden voor planten en plantaardige producten), 6-C (Erkenning van gelijkwaardigheid van SPS-maatregelen), 6-D (Richtsnoeren en procedures voor een audit of verificatie), 6-E (Certificering) en 6-F (Invoercontroles en vergoedingen) maken integrerend deel uit van hoofdstuk 6 (Sanitaire en fytosanitaire maatregelen);
- d) de bijlagen 9-A (Aanvaarding van conformiteitsbeoordeling (documenten)), 9-B (Motorvoertuigen en uitrustingsstukken of onderdelen daarvan) en het aanhangsel daarvan, 9-C (Regeling bedoeld in artikel 9.10, lid 5, punt b), voor de systematische uitwisseling van informatie met betrekking tot de veiligheid van niet-voedingsniet-voedingsproducten en daarmee verband houdende preventieve, restrictieve en correctieve maatregelen), 9-D (Regeling bedoeld in artikel 9.10, lid 6, voor de regelmatige uitwisseling van informatie betreffende andere dan de door artikel 9.10, lid 5, punt b), bestreken maatregelen met betrekking tot niet-conforme niet-voedingsproducten) en 9-E (Wijn en gedistilleerde dranken) en de aanhangsels daarvan maken integrerend deel uit van hoofdstuk 9 (Technische handelsbelemmeringen);

- e) bijlage 10-A (Bestaande maatregelen), bijlage 10-B (Toekomstige maatregelen), bijlage 10-C (Zakelijke bezoekers voor vestigingsdoeleinden en binnen een onderneming overgeplaatste personen en zakelijke bezoekers voor een kort verblijf), bijlage 10-D (Lijst van activiteiten van zakelijke bezoekers voor een kort verblijf), bijlage 10-E (Dienstverleners op contractbasis en beoefenaars van een vrij beroep) en bijlage 10-F (Verkeer van natuurlijke personen voor zakelijke doeleinden) daarvan maken integrerend deel uit van hoofdstuk 10 (Handel in diensten en investeringen);
- f) bijlage 13 (Lijsten van energiegoederen, koolwaterstoffen en grondstoffen) maakt integrerend deel uit van hoofdstuk 13 (Energie en grondstoffen);
- g) bijlage 14 (Verbindenissen inzake toegang tot de markt voor overheidsopdrachten) maakt integrerend deel uit van hoofdstuk 14 (Overheidsopdrachten);
- h) de bijlagen 18-A (Productcategorieën) en 18-B (Lijsten van geografische aanduidingen) maken integrerend deel uit van hoofdstuk 18 (Intellectuele eigendom);
- i) bijlage 19 (Milieugoederen en -diensten) maakt integrerend deel uit van hoofdstuk 19 (Handel en duurzame ontwikkeling);
- j) bijlage 24 (Reglement van orde van het Handelscomité) maakt integrerend deel uit van hoofdstuk 24 (Institutionele bepalingen);
- k) de bijlagen 26-A (Reglement van orde voor geschillenbeslechting), 26-B (Gedragscode voor panelleden en bemiddelaars) en 26-C (Reglement van orde voor bemiddeling) maken integrerend deel uit van hoofdstuk 26 (Geschillenbeslechting), en

- l) bijlage 27 (Gezamenlijke verklaring inzake douane-unies) maakt integrerend deel uit van hoofdstuk 27 (Slotbepalingen).

ARTIKEL 27.9

Authentieke teksten

Deze overeenkomst is in tweevoud opgesteld in de Bulgaarse, de Deense, de Duitse, de Engelse, de Estse, de Finse, de Franse, de Griekse, de Hongaarse, de Ierse, de Italiaanse, de Kroatische, de Letse, de Litouwse, de Maltese, de Nederlandse, de Poolse, de Portugese, de Roemeense, de Sloveense, de Slowaakse, de Spaanse, de Tsjechische en de Zweedse taal, waarbij alle teksten gelijkelijk authentiek zijn.

TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekende gevolmachtigden, daartoe naar behoren gemachtigd, deze overeenkomst hebben ondertekend.

Gedaan te ... op ...

Voor de Europese Unie

Voor Nieuw-Zeeland